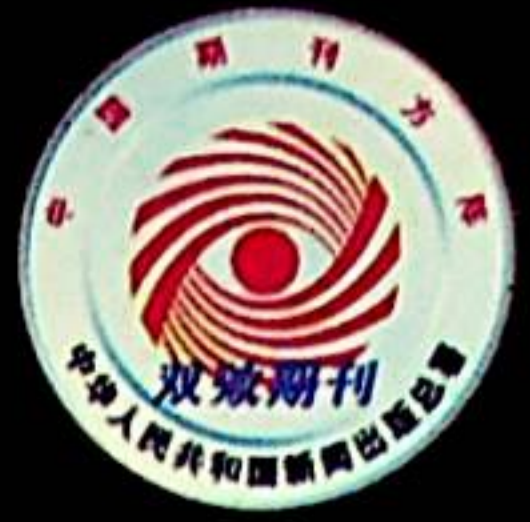

« جۇڭگو سەرخىل ژۇرناللار سېپى » دىكى نەشرىي ئەپكار
 « شىنجاڭ ژۇرنال مۇكاپاتى » غا ئېرىشكەن نەشرىي ئەپكار
 入选《中国期刊方阵》的刊物
 荣获《新疆期刊奖》的刊物

3

orkax 时空
<http://1198790.qzone.qq.com>

2015

شىنجاڭ مەدەنىيىتى

ISSN 1008-6498
 05
 9 771008 649003

新疆文化

• XINJIANG CULTURE • СИНДЖАНСКАЯ КУЛЬТУРА • シンキョウ ブンカ • مجلة حضارة شنجيانغ •

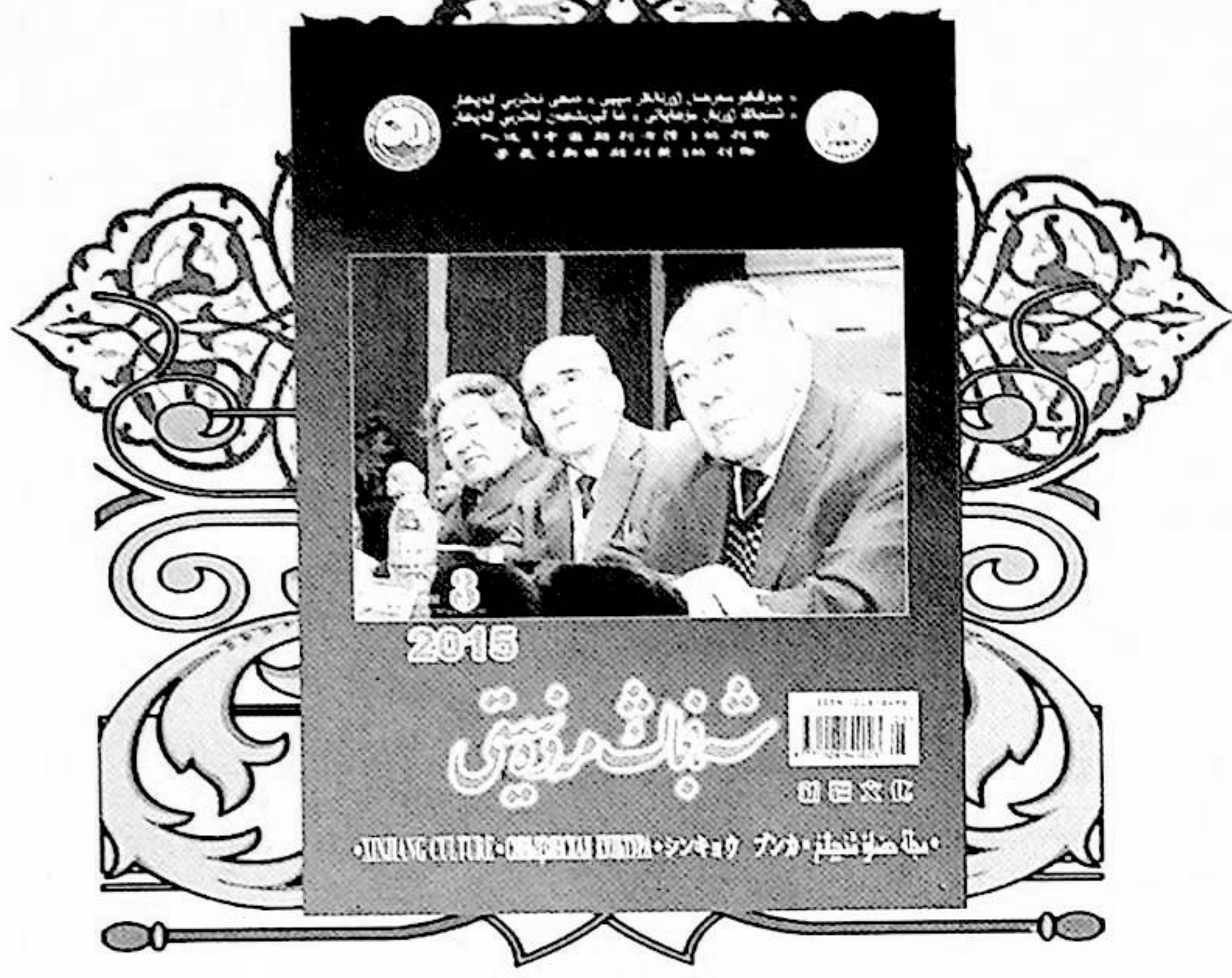
ئۆتكۈر نجات فوتوسى

«كۆك مەشرەپ» نىڭ ھېكايىسى

ئۆتكۈر نجات فوتوسى

نورۇزدىكى ئەزىمەت

تەھرىر ھەيئەت مۇدىرى: مۇختار مەخسۇت

تەھرىرات باشلىقى،
دائىمىي مۇئاۋىن باش مۇھەررىر:
بەگمەت يۈسۈپ (ئالىي مۇھەررىر)

شوتارىمىز: خەلقچىللىق، ئىلمىيلىك، ئاممىبايلىق، ئوقۇشچانلىق

2015.3

(ئومۇمىي 333 - سان)

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى باشقۇردۇ
شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق سەنئەت تەتقىقات ئورنى چىقىردۇ
ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك نۇقتىلىق ئۈنۈملىك نەدەبىي ژۇرنال

چىرىكلىككە، پارىخۇرلۇققا قەتئىي قارشى تۇرۇپ، ئاۋامغا بەخت يارىتايلى

بۇ ساندا

مەدەنىيەت ئەينىكىدە

چەت ئەل مەدەنىيەت كەسپىي تەرەققىياتىغا نەزەر ئەخمەتجان ئەمەت (ت) 3

كىتاب ئوقۇش دەۋرىگە كىرىش

ئۈستۈن ئوقۇرمەنلىك، روھ پەرۋىشى ۋە ئاقارتىش جاراھىتى
زۈلپىقار بارات ئۆزباش 10

دانا ۋە ئاگاھ بولۇڭ

ئۆزىنى باشقۇرۇش دېگەن نېمە ئابدۇرېھىم دۆلەت 20

سەھرا بازىرىدىكى ھېكايە

تۈزۈمچى (پوۋېست) ئابدۇرەھمان ئەزىز ئوغلى 30

«ئىلىمچىلار جايخانىسى»دىكى يازماڭلار

تۇماندىكى پاراخوت ئوسمانجان مۇھەممەد (ت) 55
قوي ئوغرىلىغان «ئەۋلىيا» قاتارلىقلار يۈسۈپجان داۋۇت (ت) 62

ئەي زىيالى، مەنزىلىڭ قاين؟

خەلق بىلەن زىيالىلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت ۋە بۇرچ ئىسرائىل تۇردى 65

تەپەككۈر دۇنياسى

تەپەككۈر مېۋىلىرى ئابدۇغېنى توختى توغرىلىق قاتارلىقلار 75

مۇقاۋىدا: قەلبداشلار ئۆركەش جاپپار فوتوسى

شىنجاڭ مەدەنىيىتى
(64-يىل نەشرى)

قوش ئايلىق ئۈنۈپرسال
ئەدەبىي ژۇرنال

تەھرىر ھەيئەتلەر
(ئۇيغۇر ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە)

ئابدۇقادىر جالالىدىن
ئارسلان ئابدۇللا
ئازات سۇلتان
ئادىل تۇران
بەگمەت يۈسۈپ
جالغۇ خۇمچاۋ
دىلشات پەرھات
قۇربان مامۇت
ئىمىن ئەخمىدى

بۇ ساننىڭ تەكلىپلىك
مۇھەررىرى ۋە
تېخنىداكتورى:
ئايگۈل ئەمەت
(كاندىدات ئالىي مۇھەررىر)

مەدەنىيەت كەسپى تەرەققىياتىغا نەزەر

ئۇلاردىن قالسا دۆلەت دەرىجىلىك ياكى رايون دەرىجىلىك مەدەنىيەت كەسپى كاتتىباشلىرى بولۇپ، ئۇلارنىڭ يېرىمى شىمالىي ئامېرىكىغا جايلاشقان. قالغانلىرى ياۋروپا ۋە ياپونىيەدە بولۇپ، يىللىق ئوتتۇرىچە كىرىمى 1 مىليارد ئامېرىكا دوللىرىدىن ئاشىدۇ. ئۇنداقتا ئامېرىكا مەدەنىيەت كەسپىنى دۇنياغا غوجا قىلدۇرغان نېمە؟ ئەنگلىيە، فىرانسىيە قايىسى ئەۋزەللىكىنى جارى قىلدۇرۇپ مەدەنىيەت كەسپىنى گۈللەندۈرگەن؟ ياپونىيە، كورېيە مىللىي مەدەنىيەتنى قانداق تارقاتقان؟

مەدەنىيەت كەسپى يېڭىدىن گۈللەنگەن كەسپ بولۇپ، نۆۋەتتە نۇرغۇن دۆلەتتە ئىقتىسادىي تەرەققىياتنىڭ كۈچلۈك ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچىگە ئايلاندى. بۈگۈنكى دۇنيا مەدەنىيەت كەسپىگە تۆۋەندىكى توققۇز كاتتىباش غوجا بولۇپ كەلمەكتە. ئۇلار: Warner Time, Disney، ۋېبىكاڭ خەۋەرلىشىش شىركىتى، TCL، ھەممىباب ئېلېكترونلىرى، Bertelsmann، ئاخبارات گۇرۇھى، Sony، Seagram دىن ئىبارەت. بۇ توققۇز گۇرۇھ دۇنيا بويىچە 500 كۈچلۈك كارخانا تىزىملىكىدىن ئورۇن ئالغان.

ئامېرىكا

بازارنى جانلاندۇرۇش تىپىدىكى مەدەنىيەت

مەدەنىيەت ئەينىكىدە

بېرىش بىلەن بىللە، تۈرلۈك ۋاسىتىلەرنى قوللىنىپ مەدەنىيەت بازىرىنى مۇۋاپىق تەڭشەپ، كەسىپنىڭ ساغلام تەرەققىياتىغا كاپالەتلىك قىلىدىكەن. مەدەنىيەت كارخانىلىرىنىڭ كېڭىيىشىگە يار-يۆلەك بولۇپ، تاراتقۇ كەسىپلىرىنىڭ رىقابەتتىكى ئىلگىرى سۈرۈپ، ئۇلارنىڭ خەلقئارالىق رىقابەت كۈچىنى ئاشۇرۇپ، ئىقتىسادنىڭ يەر شارلىشىشى ۋە تاراتقۇ ئىنقىلابىنىڭ يېڭى ۋەزىيىتىگە ماسلىشىشى ئۈچۈن، ئامېرىكا ھۆكۈمىتى تاراتقۇلارغا بولغان باشقۇرۇشنى تەدرىجىي قويۇۋېتىدىكەن. 1984-يىلى، رېگان ھۆكۈمىتى ھۆكۈمەت باشقۇرۇشنى ئازايتىش، رىقابەتلىشىش ھاياتىي كۈچىنى ئا-شۇرۇش ئىدىيەسىدە، تاراتقۇلار ئىگىدارلىق ھوقۇقىغا بولغان چەكلىمىنى قويۇۋېتىپ، تاراتقۇلار ساھەسىدە ئىگىدارلىق ھوقۇقىنى قوشۇۋېتىش ۋە مەركەزلەشتۈرۈش دولقۇنىنى شەكىللەندۈرگەن.

1996-يىلى، كىلىنتون ھۆكۈمىتى «فېدېراتسىيە تېلېگراف قانۇنى»نى ئىمزالاپ، تاراتقۇلارغا ئىگىدارلىق ھوقۇقى ۋە ھالقىما تاراتقۇلارغا ئىگىدارچىلىق ھوقۇقىغا بولغان چەكلىمىنى زور دەرىجىدە قويۇۋېتىپ، سىملىق تېلېۋىزىيە ئالاھىدە ئىجازەتنامىسى ئىلتىماس قىلمايلا تېلېفون كەسىپى بىلەن شۇغۇللىنىشقا بولۇش، تېلېگراف ۋە ئىنتېرنېت ساھەسىنىڭ ئەنئەنىۋى تاراتقۇچى بازىرىغا كىرىشكە ئىلھاملاندۇرۇشنى بەلگىلەپ، ئەسەر ھالقىش ھارپىسىدىكى مىسلى كۆرۈلمىگەن تاراتقۇلارنىڭ قوشۇلۇش دولقۇنىنى شەكىللىنىپ، تاراتقۇ ساھەسىدە ئىگىدارلىق ھوقۇقىنى قوشۇۋېتىش ۋە مەركەزلەشتۈرۈش دولقۇنىنى شەكىللەندۈرۈپ، ئاز ساندىكى دەرىجىدىن تاشقىرى كۆلەملىك ھالقىما تاراتقۇ مەدەنىيەت كەسىپى گۇرۇھلىرىنىڭ پەيدا بولۇشىغا تۈرتكە بولغان. مەدەنىيەتتە يېڭىلىق يارىتىشقا ئەھمىيەت بېرىپ، كەسىپ بايلىقىنى ئېچىش. ئامېرىكىنىڭ ئا-ساسلىق مەدەنىيىتى ياۋروپا مەدەنىيىتىگە ۋارىسلىق قىلىش ۋە ئۇنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتىن كەلگەن بولۇپ، ئۇنى بەرپا قىلىش جەريانىدا، دۇنيادىكى باشقا مەدەنىيەتنىڭ جەۋھىرىنى ئۈزلۈكسىز قوبۇل قىلىپ، تەدرىجىي تەرەققىي قىلىش ئارقىلىق، دۇنيا مەدەنىيەت سەھنىسىدىكى ھاياتىي كۈچكە تولغان، توختاۋسىز ئىلگىرىلەيدىغان مەدەنىيەت كۈچىگە ئايلانغان. «300 ئەزىمەت»، «گۇمپا مۇشۇكې-يىق»، «خوامۇلەن» قاتارلىق چەت ئەل ئەنئەنىۋى مەدەنىيىتىدىن ئۆزگەرتىپ ئىشلەنگەن ھوللىۋود كىنولىرى يەر شارى بويىچە بازىرى ئىتتىك كىنولاردىن بولماقتا؛ دۆلەت

كەسىپى. ئامېرىكا مەدەنىيەت سىياسىتى لىبېراللىزم ئەنئەنىسىگە ۋارىسلىق قىلىپ، مەدەنىيەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپ-چىقىرىش، سېتىشنى يۈكسەك بازارلاشتۇرۇش ۋە ھۆكۈمەتنىڭ قول تىقىشىنى ئىمكانقەدەر ئازايتىشنى تەكىتلەشنى ئا-ساسىي مەقسەت قىلىدۇ. ئامېرىكىدا، مەدەنىيەت كەسىپى ئىقتىساد ساھەسىدە ئالاھىدە ئورۇنغا ئىگە ئەمەس، ئامېرىكا ھۆكۈمىتى مەدەنىيەت كەسىپى پولات-تۆمۈر، ئاپتوموبىل قاتارلىق باشقا مەھسۇلاتلار بىلەن ئانچە پەرقى يوق، مەدەنىيەت ئالاھىدە يىرىك پىلان ۋە قوغداشقا موھتاج ئەمەس، ھۆكۈمەت تەرەپىنىڭ قىلىشقا تېگىشلىكى مەدەنىيەت كارخانىلىرىنىڭ ئىقتىسادىي پائالىيەتلىرى ۋە شەخسىي مەدەنىيىتى ئۈچۈن باراۋەر، مۇۋاپىق، تولۇق رىقابەتلىشىدىغان سەھنە ھازىرلاپ بېرىش، دەپ قارايدۇ.

بازار قانۇنىيىتىگە ئەمەل قىلىپ، يۇقىرى سوممىلىق پايدىغا ئىنتىلىش بىلەن ئادەتتىكى سودىغا مەبلەغ سېلىشنى سېلىشتۇرغاندا، ئامېرىكا مەدەنىيەت كەسىپىگە مەبلەغ سېلىشتا ئېرىشىدىغان پايدىسى ئىنتايىن زور ھەم تېز. ئامېرىكا كىنىڭ مەدەنىيەت كەسىپى مەھسۇلات ئېچىش، يەر شارىدا سېتىش تورىنى بەرپا قىلىش، تەشۋىق قىلىش، سېتىشنى تېزلىتىش بىلەن باغلاپ سېتىش قاتارلىق كۆپ خىل ۋاسىتىلەر ۋە ئۇسۇل ئارقىلىق، ئەڭ زور پايدىغا ئېرىشىشنى ئەمەلگە ئاشۇردۇ. Disney نى بۇ جەھەتتىكى «ماھر ئۇستاز» دەپ يېشىكە بولىدۇ؛ يەر شارى بويىچە كەڭ كۆلەملىك پىلان ۋە سېتىشنى تېزلىتىش ھۇجۇمىنىڭ ماسلىشىشىدا، Disney ئا-دەتتە بەش قەدەم بويىچە ئەڭ چوڭ نەپكە ئېرىشىدۇ؛ بېلەت كىرىمى بىرىنچى كىرىم، ئۇنئالغۇ لېنتىسى، DVD تارقىتىش ئىككىنچى كىرىم، Disney باش تېمىلىق باغچىسىنى كېڭەيتىش ئۈچىنچى كىرىم، ئىجازەتلىك تىجارەت ۋە كۇرۇسۇلۇق مەھسۇلاتلىرىنى مەخسۇس سېتىش تۆتىنچى كىرىم، ئەڭ ئاخىرىدا، تېلېۋىزىيە تاراتقۇلىرىدىن پايدىلىنىپ ئا-داققى كىرىمگە ئېرىشىدۇ. ئىستاتىستىكىغا ئاساسلانغاندا، Disney نىڭ بارلىق كىرىمىدە كىنو تارقىتىش بىلەن ئۇنىڭغا ئۇلىشىپ كەلگەن كىنو ۋە تېلېۋىزىيە كىرىمى پەقەت %30 نى، باش تېمىلىق باغچىسىنىڭ كىرىمى %20 نى ئىگىلەيدىدەكەن، قالغان %50 نىڭ ھەممىسى كوزىرلىق مەھسۇلاتلىرىدىن سېتىشتىن كېلىدىكەن.

مۇۋاپىق تەڭشەش، كەسىپنىڭ ساغلام تەرەققىي قىلىشىغا يېتەكچىلىك قىلىش. ئامېرىكا ھۆكۈمىتى مەدەنىيەت كەسىپىنىڭ ئاكتىپ تەرەققىي قىلىشىغا ئىلھام

ھالقىغان شىركەتلەر ئىشلىگەن مودا مۇزىكا دەۋر سۈرمەك-تە؛ چەت ئەلدىن «ئىمپورت» قىلىنغان برودۇپى مۇزىكا-لىق تىياتىر يىل بويى ئالغىشقا ئېرىشمەكتە. ئامېرىكا مەدە-نىيەت كەسپىنىڭ قابىللىرى چەت ئەل مەدەنىيىتىنى ئاددىي ئۇسۇلدا كۆچۈرمەستىن، بەلكى دادىللىق بىلەن يېڭىلىق يا-رتىپ، «ئامېرىكاچە ئۆزگەرتىش» ئېلىپ بېرىپ، مەدەنە-يەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ يېڭىلىق يارىتىش ئۇسۇلۇبىنى ساقلاپ، بازار ئېھتىياجىغا ماسلىشىدۇ، ئەلۋەتتە.

ئەنگىلىيە، فىرانسىيە

بايلىق مەنبەسىنى جانلاندۇرۇش تىپىدىكى مەدەنىيەت كەسپى. مەدەنىيەت كەسپى بايلىق مەنبەلىك كەسپ ئالاھىدىلىكىگە ئىگە بولۇپ، ئۇ كىشىلەرنىڭ ئېھتى-ياجىنى قاندۇرۇپلا قالماستىن، يەنە قىممەتنىڭ ئېشىشىنى ئىشقا ئاشۇرىدۇ، تېخىمۇ مۇھىمى شۇكى، يېڭى ئېھتىياج يا-رتىپ، بايلىقنىڭ مۇلازىمەت قىلىش — ئېشىش — ئەسلىگە كەلتۈرۈش — يەنە مۇلازىمەت قىلىشتىن ئىبارەت ئايلىنىش زەنجىرىنى تاماملاپ، يېڭىچە بايلىققا ئايلاندۇرىدۇ. ياۋرو-پادىكى نۇرغۇن ئەللەر، مەسىلەن، ئەنگىلىيە، فىرانسىيە، ئە-تالىيە، گېرمانىيە، دانىيە قاتارلىق دۆلەتلەردە مەدەنىيەت كەسپىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا مول تارىخىي مەدەنىيەت بايلىقىغا ئىگە.

ئەنگىلىيە شەھەر مەدەنىيىتى ئۇزاق تارىخقا ئىگە بولۇپ، مەدەنىيەتنىڭ كۆپ خىللىقى ھەمدە ئۇزاق مۇددەت جۇغلانغان ئىلىم-پەن ئاساسىي ئىجادىيەت قاتلىمىنىڭ شە-كىللىنىشى ئۈچۈن مۇنبەت تۇپراق ھازىرلاپ بەردى. 20-ئەسىرنىڭ 90-يىللىرىدا، ئەنگىلىيەلىك مۇتەخەسسسىس، ئالىم-لار ئىجادىي تەپەككۈر ئىقتىسادى دېگەن ئۇقۇمنى ئاۋۋال ئوتتۇرىغا قويغان. ئون يىللىق تىرىشچانلىق ئارقىلىق، ئە-جدادىي تەپەككۈر كەسپى ئەنگىلىيەدە پۇل مۇئامىلە كەسپى بىلەن قېلىشىمغۇدەك تۈۋرۈك كەسپكە ئايلانغان بولۇپ، ئاۋام ۋە ھۆكۈمەتنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىيات جەھەتتىكى مۇشكۈل ئەھۋالدىن غالىب كېلىشىگە ياردەم بېرىپ، ئىقتى-سادنىڭ يېڭى ئېشىش نۇقتىسىنى تېپىپ چىققان.

ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت بايلىقىنى قېزىپ، مەدەنىيەت شەھىرى بەرپا قىلىش. ئەنئەنىۋى سانائەت شەھىرىنىڭ ئا-جىزلىشىپ كېتىشىگە تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن، مەدەنىيەت ئارقىلىق شەھەرنىڭ يېڭىلىنىشىغا يېتەكلەش ئىدىيەسى غەربنىڭ يېڭى لىبېرالنىزم ئېقىمىنىڭ باش كۆتۈرۈشىگە ئەگە-

شىپ ھەمدە ئەنگىلىيەدە خېلى تەسىرگە ئىگە شەھەر پىلان-نى يېڭىلاش ئىستراتېگىيەگە ئايلانغان. گلاسگوۋ شوتلاندىيە-يەدىكى ئەڭ چوڭ شەھەرلەرنىڭ بىرى بولۇپ، شوتلاندىيە-يەنىڭ غەربىي قىسمىغا جايلاشقان، ئۆزىنىڭ شانلىق مەدەنە-يىتى ۋە ئەنئەنىسى بىلەن دۇنياغا مەشھۇر. گلاسگوۋ ھۆكۈ-مىتى تارىخىي مەدەنىيەت ئەسلىھەلىرىنى ئەسلىگە كەلتۈ-رۈش ۋە قۇرۇش ئۈچۈن نۇرغۇن مەبلەغ، ئادەم ۋە ماددىي كۈچ سەرپ قىلغان. مەسىلەن، ئۇزاق تارىخقا ئىگە، تاشلىۋېتىلگەن يۇڭ گىلەم زاۋۇتىنىڭ بىناسىنى سودا تۇرالغۇسى قىلىپ ئۆزگەرتكەن، شوتلاندىيە يىغىن، كۆر-گەزمە مەركىزىنى بېزەپ، گلاسگوۋ گۈللۈك بايرىمى ئۆت-كۈزۈپ، شەھەر مۇھىتىنى ياخشىلىغان قاتارلىقلار.

گلاسگوۋ ھەرىكىتىنىڭ ئاساسلىق مەقسىتى مەدەنىيەت جەھەتتىن يېتەكچى قىلغان كۈنشەھەرنى ئۆزگەرتىش ئارقى-لىق شەھەر ئوبرازىنى يېڭىلاپ، كىشىلەرنى ئولتۇراقلى-شىش، خىزمەت قىلىش ۋە كۆڭۈل ئېچىشقا جەلپ قىلىدىغان جايغا ئايلاندۇرۇشتىن ئىبارەت. بۈگۈنكى كۈندە، گلاسگوۋ شەھەر ئوبرازىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا قايتىدىن قۇرۇپ چىققان، ئەنگىلىيەدىكى نۇرغۇن مەشھۇر سەنئەت سارىيى ۋە گۈزەل سەنئەت سارىيى، شۇنداقلا داڭلىق سەنئەت ئۆمەكلەر، مەسىلەن: خان جەمەتى شوتلاندىيە دۆ-لەتلىك سىمفونىيە ئۆمىكى، شوتلاندىيە ئوپېرا ئۆمىكى، شوتلاندىيە بالېت ئۇسسۇل ئۆمىكى ھەمدە BBC شوتلان-دىيە سىمفونىيە ئۆمىكى قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى شەھەر ئوبرازىنى گەۋدىلەندۈرۈشتىكى مۇھىم يېڭى ئامىلغا ئايل-نىپ، گلاسگوۋنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا پۈتكۈل دۇنياغا تونۇشتۇرۇپ بەرگەن.

قويۇق سەنئەت كەيپىياتى يارىتىپ، ئىجادىي تەپەككۈر قاتلىمىغا «تۇپراق» بىلەن تەمىن ئېتىدىغان ئەنگىلىيەنىڭ ئويۇن قويۇش كەسپى ناھايىتى گۈللەنگەن بولۇپ، كۆپىن-چىسى داڭلىق تارىخىي تىياتىرلار ئوينىلىدۇ. لوندون شەھەر مەركىزىنىڭ كوچىلىرىدا ئون نەچچە تىياتىرخانا ھەركەزلەشكەن، «سايگونلۇن خېنىم»، «مۇشۇك»، «پاجە-ئەلىك دۇنيا» قاتارلىق داڭلىق تىياتىرلار ئۈزلۈكسىز زور ئىقتىسادىي ئۈنۈم ۋە ئىجتىمائىي ئۈنۈمگە ئېرىشىش بىلەن بىللە، ئەنگىلىيە ئىجادىي تەپەككۈر قاتلىمىنىڭ پەيدا بولۇشى-نى مۇنبەت «تۇپراق» بىلەن تەمىنلىگەن. بۇنىڭدىن سىرت، ئەنگىلىيەدە 2400 دىن ئارتۇق لايىقەتلىك باھالان-غان مۇزېي بار، بۇنىڭ ئىچىدە دۆلەتلىك مۇزېيىدىن 18،

قىياتنى قوللايدىغان مالىيە خامچوتى بولىدۇ؛ ئۈچىنچىسى، ھۆكۈمەت باجنى كېمەيتىش قاتارلىق سىياسەتلەر ئارقىلىق كارخانىنىڭ مەدەنىيەتنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن تۈرلۈك ياردەم بېرىشىگە ئىلھاملاندۇرىدۇ، ئالاقىدار كارخانا 3% ئەتراپىدا باج ئېتىبارىدىن بەھرىمەن بولالايدۇ.

ئالدىنقى ئەسىرنىڭ 80-يىللىرىدىن باشلاپ، فىرانسىيە يەرلىك ھۆكۈمىتى مۇناسىپ مەدەنىيەت جەھەتتىن ئۆز-ئۆزىگە غوجا بولۇش ھوقۇقىغا ئىگە بولغان، رايون خاراكتېرلىك مەدەنىيەت تەرەققىياتى مەركىزى ھۆكۈمەتنىڭ سىياسەتى بىلەن زىت كەلمىگەن، بەلكى ئۆزئارا ھەمكارلىشىش، ياردەم بېرىش مۇناسىۋىتى بولۇپ شەكىللەنگەن، بۇ فىرانسىيە مەدەنىيەت سىستېمىسىنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئايلانغان. يەرلىك ئورگاننىڭ مەدەنىيەت سىياسىتىگە قاتنىشىش دەرىجىسى بارغانسېرى زورايدىغان، بۇ مەدەنىيەت سىياسىتى تۈزۈمىدە مەدەنىيەت پائالىيىتى جەھەتتىن يېڭىلىق يارىتىش، ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت ئەسلىھىلىرىنى يېڭىلاش ھەمدە ئىجادىيەت پەككۈر كەسپىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن مەخسۇس چىقىرىلغان مەدەنىيەت ئەسلىھىلىرى ۋە ئىستراتېگىيە.

مەدەنىيەت پائالىيەتلىرى مەدەنىيەتنىڭ گۈللىنىشىگە تۈرتكە بولۇپ فىرانسىيە مەدەنىيىتى ۋە ئىجادىيەت پەككۈر كەسپىنىڭ مەركىزى بولغان «فىرانسىيە ئارىلى»، پارىژنى مەركەز قىلغان سەككىز ئۆلكە 11 مىليون 600 مىڭ نوپۇسقا ئىگە بولۇپ، فىرانسىيە ئومۇمىي يەر كۆلىمىنىڭ 2% نى ئىگىلىگەن بولسىمۇ، ياراتقان GDP سى 30% گە يەتكەن. پارىژنىڭ مەشھۇر «ئايپاق كېچە»سى، ئاممىۋى سەنئەت كۆرگەزمىسى، كەچلىك كۆڭۈل ئېچىش سورۇنى قاتارلىق مول مەدەنىيەت پائالىيەتلىرى ئارقىلىق، كىشىلەرنى پارىژ كېچىسى ۋە ئەدەبىيات-سەنئەت زىياپىتىدە سەيلە قىلدۇردۇ.

2004-يىلى، فىرانسىيەنىڭ شىمالىدىكى لىل شەھىرى ياۋروپانىڭ مەدەنىيەت شەھىرى بولۇپ باھالانغان. لىل شەھىرى پويىز ئىستانسىسىنى ئۆزگەرتىشتىن ئىبارەت ئاممىۋى بوشلۇقتىن قايتىدىن پايدىلىنىپ ھەمدە سەنئەتكە بىر-لەشتۈرۈپ ئۆزگەرتىپ، بىر قاتار مەدەنىيەت ئۆزگەرتىش ئېلىپ بارغان. 2004-يىلى 17 مىڭ نەپەر سەنئەتكارنىڭ قاتنىشىشى، 2 مىليون ئادەم قېتىم زىيارەت قىلىشى، بىرلا ۋاقىتتا 10 مىڭدىن ئارتۇق ئاھالە مەدەنىيەت پائالىيىتى ئىجراسىغا قاتنىشىشنى ئەمەلگە ئاشۇرغان.

ئاممىۋى مۇزېيىدىن 200 دىن ئارتۇق، ئۈنۈپرسىتېت مۇزېيىدىن 300 ى، رايون خاراكتېرلىك مۇزېي ۋە مۇستەقىل مۇزېيىدىن 1100 ى بار بولۇپ 800 دىن ئارتۇقنى يەرلىك باشقۇرىدۇ.

قويۇق سەنئەت كەسپىياتى لوندوننى نەچچە ئەسىردىن بۇيان ئىجادىيەت پەككۈر مەركىزى قىلىپ ياراتقان. ئۇنىڭ ئىختىساسلىقلار زاپىسى دۆلەت ئىچى-سىرتىدىن كەلگەن كۆچمەنلەردىن تولۇقلىنىپ، بۇ ئىجادىيەت پەككۈر ئاپپاراتلىرىنى يېتىشتۈرگەن، شۇنداقلا سەنئەت دائىرىسىنىڭ كۆتۈرۈلۈشى ۋە زاۋال تېپىشى، ئۆزگىرىشى ئارقىلىق دۆلەت ئىچى ۋە دۇنيادىكى ئىختىساسلىقلارنى جەلپ قىلماقتا. ئىجادىيەت پەككۈر كەسپىنىڭ تۈرتكىسى بىلەن ئەنگىلىيە ئىقتىساد جەھەتتە كەسىپ قۇرۇلمىسىنى ئەلاشتۇرۇش ۋە ئۆسۈش تۈرۈشىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئەمەلگە ئاشۇرغان. بۈگۈنكى كۈندە، ئەنگىلىيەنىڭ ئىجادىيەت پەككۈر كەسپىنىڭ كەسىپ قىممىتى دۆلەت ئىشلەپچىقىرىش ئومۇمىي قىممىتىنىڭ 8% ئەتراپىنى ئىگىلىگەن.

ياۋروپادا، فىرانسىيە ئۇزاق مەدەنىيەت ئەنئەنىسىگە ئىگە دۆلەت، سەنئەت بىلەن مەدەنىيەت بايلىقى سىياسىي تۈزۈلمىدىن ھالقىغان، فىرانسىيەلىكلەر ئۆزىنىڭ مەدەنىيىتىگە كۈچلۈك پەخىرلىك تۇيغۇسى ۋە قوغداش ئىستىكىگە ئىگە بولۇپ، مەدەنىيەتكە بولغان ئەھمىيەت بېرىشى قان-قېنىغا سىڭىپ كەتكەن. شۇڭلاشقا چەت ئەل مەدەنىيىتىنىڭ بۆسۈپ كىرىشى فىرانسىيەلىكلەرنىڭ كۈچلۈك نارازىلىقىنى قوزغايدۇ، بەلكىم بۇ فىرانسىيە ھۆكۈمىتىنىڭ مەدەنىيەت سىياسىتىنى ئۈنۈملۈك كونترول قىلالغانلىقىنىڭ سەۋەبى بولۇشى مۇمكىن.

فىرانسىيە ھۆكۈمىتى مەدەنىيەت كەسپىگە ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىپ، بىر قاتار ئېتىبار سىياسەتلىرىنى تۈزۈپ، مەدەنىيەت كەسپىنىڭ ئوڭۇشلۇق تەرەققىي قىلىشىغا تۈرتكە بولغان. ئاساسلىقى: ئۈچ خىل شەكىلدىكى مالىيە جەھەتتىن قوللاش ۋە ياردەم بېرىش بولۇپ، بىرىنچىسى، مەركىزىي ھۆكۈمەت بىۋاسىتە ياردەم، تولۇقلىما ۋە مۇكاپات قاتارلىقلار بىلەن تەمىن ئېتىدۇ، مەدەنىيەت پائالىيەتلىرى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ھەر بىر كارخانا ياكى ئەل ئىچى جەمئىيەت-لەر مەدەنىيەت مىنىستىرلىقىغا مالىيە جەھەتتىن ياردەم ئىلتىماس قىلسا بولىدۇ؛ ئىككىنچىسى، يەرلىك مالىيەنىڭ قوللىشىدىن كەلگەن، فىرانسىيەنىڭ چوڭ رايونلىرى، ئۆلكە، شەھەر، بازارلىق ھۆكۈمەتتە مەدەنىيەت ئىشلىرىنىڭ تەرەققى-

مارسېل 2013-يىللىق ياۋروپا مەدەنىيەت شەھىرىنى باھالاش سالاھىيىتىگە ئېرىشىش ئۈچۈن، يەرلىك مەدەنىيەت-سەنئەت ۋە ئىمارەت قاتارلىق كۆرگەزمە ئەسلىھەلەرنى ئۆزگەرتىش پىلانىنى قىزغىن ئېلىپ بېرىپ، كەلگۈسىدە كونا دېڭىز پورتىنىڭ يېنىغا جايلاشقان ئوتتۇرا يەر دېڭىزى مەدەنىيىتىنى باش تېپا قىلغان ئالاھىدە مۇزېي تەسىس قىلماقچى ھەمدە بىر قاتار كەسىپ خاراكتېرلىك ئۆزگەرتىپ ئۇنىڭدىن قايتا پايدىلانماقچى.

ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت سورۇنلىرىنىڭ يېڭى پائالىيەتلەرى ۋە مەدەنىيەت ئەسلىھەلىرىنىڭ يېڭىلىنىشىغا ئىككى يىلغا يېقىن ۋاقىت بولۇپ، ۋېرسال سارىيى فرانسىيە سەنئەتكارى Xavier Veilhan ۋە ئامېرىكا ھازىرقى زامان سەنئەتكارى Jeff Koons نىڭ كۆرگەزمىسىنى كىرگۈزگەن. زامان-ۋى سەنئەتنىڭ شانلىق ئەنئەنىگە ئىگە ۋېرسال سارىيىغا كىرىشى، كىشىنىڭ كۆزىنى قاماشتۇرىدۇ ھەمدە بەس-مۇنازىرە ئۈزۈلمىگەن جامائەت پىكرى، ئەكسچە تېخىمۇ كۆپ كۆرۈرمەننى جەلپ قىلىپ، تاماشىبىنلارنىڭ قايتا سەيلە قىلىش ئىستىكىنى زور دەرىجىدە ئاشۇرىدۇ. ھازىرقى زامان ئوخشاش بولمىغان سەنئەتكارلىرىنى كۆرگەزمىگە ئۈيۈشتۈرۈش ۋېرسال سارىيىنىڭ يېڭى قىزىق نۇقتىسىغا ئايلانغان.

لوۋر سارىيى لېنتىسىنى تارماق سارىيى قىلىپ بېكىتكەن، تارماق سارىيىنىڭ تەسىس قىلىنىشى ئۇنىڭغا يېپىڭى ئەدەبىيات-سەنئەت قىياپىتى ئاتا قىلغۇسى، لوۋر سارىيىمۇ قەدىمكى ئەسەرلىرىنى نامايان قىلىش بوشلۇقىنى كېڭەيتىش، مەدەنىيەت بايلىقىنى ئورتاقلاشتۇرۇشقا ئېرىشىدۇ.

رۇبايدا، ھۆكۈمەت تەرىپىدىن تاشلىۋېتىلگەن سۇ ئۈزۈش كۆلچىكىنى يېڭىدىن مۇزېيغا ئۆزگەرتىپ ياسىغان، مەدەنىيەت يۇمشاق ئەمەلىي كۈچىنىڭ يولغا قويۇلۇشى، شۇ جايىنىڭ توقۇمىچىلىق سانائىتى شەھىرىدىن ئىبارەت بۇ ئوب-رازىنى زور دەرىجىدە ئۆزگەرتىپ، شەھەرنى تارىخى ۋە مەدەنىيەت قىممىتىگە ئىگە قىلدۇرغان.

فرانسىيەنىڭ يەرلىك ھۆكۈمەتلىرى دۆلەت مەدەنىيەت سىياسىتىنىڭ تۈرتكىسىدە مۇھىم رولىنى جارى قىلدۇرماقتا، يەرلىك ھۆكۈمەت ھازىرقى زامان مەدەنىيەت-سەنئەتنىڭ يۇمشاق ئەمەلىي كۈچىدىن پايدىلىنىشقا ماھىر بولۇپ، مەيلى يېڭى مەدەنىيەت مەركىزى قۇرسۇن ياكى شەھەر مەدەنىيەت-سەنئەت گۈللىنىشىگە ياردەم بەرسۇن، مەدەنىيەت-سەنئەت بىلەن ئىجادىي تەپەككۈر ئىقتىسادىنىڭ مۇكەممەل بىرلەش-

تۈرۈشىنى نامايان قىلىپ، مەدەنىيەت كەسپىنى مۇھىم ئىقتىسادىي تۈۋرۈككە ئايلاندۇرغان.

ياپونىيە، كورېيە

سىياسەت يۈرۈشتۈرۈش تىپىدىكى مەدەنىيەت كەسپى. ياپونىيە، كورېيە مەدەنىيەت كەسپىنىڭ تەرەققىياتى ۋە رىقابەتلىشىش كۈچىنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشىدىن قارىغاندا، ھۆكۈمەت سىياسىتىنىڭ تۈرتكىلىك رولى مەدەنىيەت كەسپىنىڭ تەرەققىيات جەريانىدا ئىنتايىن مۇھىم رول ئوينىغان.

ئالدىنقى ئەسىرنىڭ 90-يىللىرىدىن بۇيان، ياپونىيە ئىقتىسادىدا ئۇدا چېكىنىش ئەھۋالى كۆرۈلگەن. ئەمما ياپونىيەنىڭ كارتون، ھەجۋى رەسىم، ئويۇنچۇق قاتارلىق كەسىپلىرى كۈنسايىن باش كۆتۈرۈشكە باشلاپ، دۇنيانىڭ دىققىتىنى تارتقان. 2001-يىلى، ياپونىيە بىلىم مۈلۈك ھوقۇقى ئارقىلىق دۆلەتنى ئىدارە قىلىش ئىستراتېگىيەسىنى ئېنىق ئوتتۇرىغا قويۇپ، مەدەنىيەت رىقابەتلىشىش كۈچىنى ياپونىيە مەھسۇلاتلىرىنىڭ رىقابەتلىشىش كۈچىنى ئۆستۈرۈشنىڭ مۇھىم تەدبىرى قىلىپ، مەدەنىيەت مەھسۇلاتلىرى ئارقىلىق دۇنيانىڭ ياپونىيە مەدەنىيىتىگە بولغان چۈشەنچە-سىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ، ياپونىيە مەھسۇلاتلىرىنىڭ مەدەنىيەت مىقدارى ۋە قوشۇمچە قىممىتىنى ئاشۇرغان. قانۇن تۈرگۈزۈش، سىياسىي ئىشلارنى يولغا قويۇش، مەدەنىيەت كەسپىنىڭ ئوڭۇشلۇق تەرەققىي قىلىشى ئۈچۈن قانۇن ئاساسى ۋە كاپالەتتى بىلەن تەمىن ئەتكەن. ياپونىيە قانۇن، قائىدە-نەزىم سىستېمىسىنى مۇكەممەللەشتۈرۈش ئارقىلىق، مەدەنىيەت كەسپىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن ئاساس يارىتىپ بەرگەن. بىرىنچىسى، قانۇن، قائىدە-نەزىم مۇكەممەل بولۇپ، ھەر بىر ساھە مۇناسىپ قانۇن، قائىدە-نەزىم ئارقىلىق قېلىپلاشتۇرۇلغان. مەسىلەن، 1970-يىلى ئېلان قىلىنغان «ئەسەر ھوقۇقى قانۇنى» (2001-يىلى «ئەسەر ھوقۇقى باشقۇرۇش قانۇنى» دەپ ئۆزگەرتىلگەن)، 2000-يىلىدىكى «يۈكسەك ئاخبارات خەۋەرلىشىش تور جەمئىيىتى شەكىللەندۈرۈش ئاساسىي قانۇنى»، 2001-يىلىدىكى «مەدەنىيەت-سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش ئاساسىي قانۇنى»، 2002-يىلىدىكى «بىلىم مۈلۈك ھوقۇقى ئاساسىي قانۇنى» قاتارلىقلار مۇناسىپ ساھەدە تەپسىلىي ئۆلچەملەشتۈرۈلگەن؛ ئىككىنچىسى، يۈرۈشلەشكەن تەدبىرلىرى ۋاقتىدا ئەمەلىيلەشكەن، مەشغۇلاتچانلىقى كۈچلۈك بولغان. قانۇن،

كەسىپ ياپونىيەنىڭ «مەمۇرىي جەھەتتىن يېتەكلەش» تىكى مۇھىم نۇقتىسى.

ھۆكۈمەت يېتەكلەش، ۋاسىتىچىلىك قىلىش، يۆلەش ۋە ماكرولۇق تەكشۈش رولى ئارقىلىق كارخانىنىڭ يولباشچىسى، كېسىمچىسى، بانكىرى ۋە قوغدىغۇچىلىق رولىنى ئويناپ، مەدەنىيەت كەسىپىگە زور ھاياتىي كۈچ ئاتا قىلغان. قانۇن تۇرغۇزۇش بويىچە قوغداشتىن مۇقىم سىياسىي ئىشلارنى يولغا قويۇش ھەمدە يۈرۈشلەشكەن مۇلازىمەتنى مۇكەممەللەشتۈرۈش ئارقىلىق، ياپونىيە مەدەنىيەت كەسىپى «مەدەنىيەت ئارقىلىق دۆلەتنى ئىدارە قىلىش» ئىستراتېگىيەسىنىڭ تۈرتكىسىدە، ھۆكۈمەتنىڭ زور كۈچ بىلەن قوللىشى ئارقىلىق، بىر قەدەر كۈچلۈك بولغان خەلقئارالىق رىقابەت كۈچىنى ھازىرلاپ، خەلق ئىگىلىكى كىرىمىنىڭ مۇھىم كەسىپىگە ئايلانغان.

كورېيە 1997-يىلىدىكى ئاسىيا پۇل مۇئامىلە كىرىمىسى مەزگىلىدە، مەدەنىيەت كەسىپىنى 21-ئەسىردىكى دۆلەت ئىقتىسادىنىڭ تۈۋرۈكلۈك كەسىپى قىلىپ بېكىتكەن. بۇنىڭدىن كېيىن كورېيە ھۆكۈمىتى بايلىقنى ئۇچۇر، كۆڭۈل ئېچىش كەسىپى ۋە مەدەنىيەتكە مۇناسىۋەتلىك كەسىپلەرگە قاراتقان. مەدەنىيەت كەسىپىنىڭ ئىختىساسلىقلىرى، تەتقىق قىلىپ ئېچىشتىن خەلقئارادا سېتىش قاتارلىق بىر يۈرۈش ھالقىلارغا ياردەم بېرىپ ۋە يېتەكلەپ، كورېيە مەدەنىيەت كەسىپىنىڭ گۈللىنىشى ئۈچۈن تەييارلىق كۆرگەن. «كورېيە قىزغىنلىقى» مەدەنىيەت ئېكسپورت مەھسۇلاتلىرى ئاساسلىقى ئويۇنچۇق، تېلېۋىزىيە تىياتىرى، كىنولار. «كورېيە قىزغىنلىقى» مەدەنىيەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ ئېكسپورت قىلىنىشى كورېيەنى زور مىقداردا چەت ئەل پۇلىغا ئېرىشتۈرۈپلا قالماستىن، دۆلەت ئوبرازىنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشىگە زور تۆھپە قوشقان.

ئالدىنقى ئەسىرنىڭ 90-يىللىرىنىڭ بېشىدا، كورېيە ئۆز مەدەنىيىتىنىڭ كۆپ خىللىق رىقابەتلىشىش ئەندىزىسىنى دەسلەپكى قەدەمدە شەكىللەندۈرگەن بولۇپ، پۈتكۈل مەدەنىيەت كەسىپىنىڭ تەرەققىياتى ياخشىلىنىش يولىغا قەدەم قويغان. شۇنىڭ بىلەن بىللە، ھۆكۈمەت ئاكتىپ كەسىپ سىياسەتلىرىنى قوللىنىپ، بازار قانۇنىيىتىگە ھۆرمەت قىلىش ئالدىنقى شەرتى ئاستىدا، مەدەنىيەت كەسىپىنىڭ تەرەققىياتىنى زور كۈچ بىلەن يۆلەپ ۋە ئىلگىرى سۈرۈپ، كۆرۈنەرلىك ئۈنۈم ياراتقان.

1997-يىلىدىكى پۇل مۇئامىلە كىرىمىسىدە، كورېيە

قائىدە-نەزەم ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن، دائىم تېخىمۇ كونكرېت تەدبىرلەر يۈرۈشلەشكەن. مەسىلەن: «مەدەنىيەت-سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش ئاساسىي قانۇنى»غا «مەدەنىيەت-سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش ھەققىدىكى ئاساسىي قانۇن» يۈرۈشلەشتۈرۈلگەن، «بىلىم مۈلۈك ھوقۇقى ئاساسىي قانۇنى»غا «بىلىم مۈلۈك ھوقۇقى ئىستراتېگىيەلىك پروگرامما» يۈرۈشلەشتۈرۈلگەن بولۇپ، ھۆكۈمەتنىڭ مەدەنىيەت كەسىپىنى كونترول قىلىش ۋاسىتىسى تېخىمۇ مۇكەممەللەشتۈرۈلگەن؛ ئۈچىنچىسى، قانۇنغا ئاساسەن مۇناسىپ تەشكىلىي ئاپپارات قۇرۇپ، ئىجرا قىلىش ئۈنۈمى يەنىمۇ ئۆستۈرۈلگەن. ياپونىيە «ئۇچۇر-تېخنىكا ئاساسىي قانۇنى»غا ئاساسەن، «بىلىم بايلىق ئىستراتېگىيەسى باش ئىشتابى» قۇرۇپ، باش ۋەزىر ئىشتاب باشلىقلىقىنى ئۈستىگە ئېلىپ، مۇزىكا، كىنو-فېلىم قاتارلىق مەدەنىيەت كەسىپى بىلەن تېخنىكا، ھۈنەر-سەنئەت، كوزىر مەھسۇلات قاتارلىقلارنى خەلق ئىگىلىكىنىڭ ئاساسىي كەسىپى دەپ ئايدىڭلاشتۇرغان. «بىلىم بايلىق ئىستراتېگىيەسى باش ئىشتابى»، «بىلىم كەسىپىنى ئىلگىرى سۈرۈش پىلانى»نى تۈزۈش بىلەن بىللە، مەسىلىلەرنى ۋاقىتدا بايقاپ، مەدەنىيەت تەرەققىيات ئىستراتېگىيەسىنى تولۇقلاپ ۋە تۈزىتىپ، ھەقىقىي يولغا قويۇشقا بولىدىغان مەدەنىيەت سىياسىتىنى تۈزۈش ئۈچۈن «مەدەنىيەت كەسىپىنى تەكشۈرۈش جەمئىيىتى» تەسىس قىلغان. «مەمۇرىي جەھەتتىن يېتەكلەش» ئۇسۇلى ئارقىلىق مەدەنىيەت كەسىپىنىڭ تەرەققىياتىغا يېتەكچىلىك قىلىش بىلەن «مەدەنىيەت ئارقىلىق دۆلەتنى ئىدارە قىلىش»تىن ئىبارەت دۆلەت سىياسىتىنى ئىزچىللاشتۇرۇش ئۈچۈن، ياپونىيەلىكلەر ئۆزگىچە «مەمۇرىي جەھەتتىن يېتەكلەش تۈزۈلمىسى»نى ئىشقا سالغان. «مەمۇرىي جەھەتتىن يېتەكلەش» بولسا ياپونىيە ھۆكۈمىتى ئالاھىدە مەقسەتنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن، قانۇن ۋاسىتىسىنى بىۋاسىتە قوللانماي، پەقەت ئالاقىدار پەرىماننى ئاساس قىلىپ، كەسىپ تارماقلىرىنىڭ مەمۇرىي جەھەتتىن باشقۇرغۇچى ئاپپاراتلىرىغا نەسەت قىلىش، يېتەكلەش، كۆرسەتمە بېرىش، ئۈمىد قىلىش، تەلەپ قىلىش، تەكلىپ بېرىش، ئاگاھلاندۇرۇش، بۇيرۇق بېرىش قاتارلىق مەمۇرىي جەھەتتىن كېسىم قىلىش ئۇسۇلى ئارقىلىق كارخانىنىڭ ھۆكۈمەت مۇددىئاسىنى قوبۇل قىلدۇرۇش ھەمدە ئەمەلگە ئاشۇرۇش، شۇ ئارقىلىق ئالاھىدە ئوبيېكتىنىڭ ھەرىكىتىنى تىزگىنلەشتىن ئىبارەت مەدەنىيەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان يېڭىدىن گۈللەنگەن

نۇرغۇن ئاپپارات تەسىس قىلىپ، «كورپىيە قىزغىنلىقى» نىڭ تەسىر كۈچىنى تەشكىلىي كاپالەتكە ئىگە قىلغان. جۈملىدىن: سېئولدا «كورپىيە قىزغىنلىقىنى تارقىتىش باغچىسى»؛ بېيجىڭ، شاڭخەي قاتارلىق جايلاردا «كورپىيە قىزغىنلىقىنى چۈشىنىش سارىيى»؛ ئەل ئىچىدىكى مۇتەخەسسسىس، ئالىم-لار «ئاسىيا مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش جەمئىيىتى» قۇرۇپ، ئېكسپورت قىلىنىدىغان مەدەنىيەت مەزمۇن سۈپەت ئۆتكەنلىكىنى تۇتۇپ، ناچار مەدەنىيەت مەھسۇلاتلارنى ئېكسپورت قىلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئارقىلىق تاشقى دۇنيانىڭ «كورپىيە قىزغىنلىقى» مەدەنىيەت مەھسۇلاتلىرىغا بولغان ئىشەنچ-سىنى ئاشۇرغان؛ «كورپىيە قىزغىنلىقى» كەڭ ئومۇملاشقان دۆلەت ۋە رايوندىكى ئەلچىخانا، كونسۇلخانلارغا مەدەنىيەت ئەمەلدارلىرىنى قوشۇپ ئەۋەتكەن؛ «كورپىيە مەدەنىيەت-تىنى گۈللەندۈرۈش مەھكىمىسى» قۇرۇپ، «كورپىيە قىزغىنلىقى» نىڭ تەسىرى زور دۆلەت ۋە رايوندا چەت ئەلدە تۇرۇشلۇق ئىش بېجىرىش باشقارمىسى تەسىس قىلىش؛ كورپىيەدىكى نۇرغۇن شەھەردە نەچچە نۆۋەت «كورپىيە قىزغىنلىقى تاۋارلىرى كۆرگەزمىسى» ئۆتكۈزۈش بىلەن «كورپىيە قىزغىنلىقى» نى پۈتۈن دۇنياغا يۈزلەندۈرۈش ئارقىلىق، كورپىيە دۆلەت ئوبرازىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپلا قالماستىن يەنە كورپىيە مەدەنىيىتىنى دۇنيادا كەڭ تارقاتقان. كورپىيە تۈزگەن مەدەنىيەت ئارقىلىق دۆلەتنى ئىدارە قىلىش ئىستراتېگىيەسى ۋە بىر قاتار مەدەنىيەت سىياسەتلىرى، كورپىيەنىڭ ھەرقايسى ساھە تەرەققىياتىنى ھەرىكەتلەندۈرۈپ، نۇرغۇن ئەمەلىي ئۈنۈمگە ئېرىشتۈرگەن.

يېڭى ئىقتىسادىي ئېشىش نۇقتىسىنى قېزىشقا كىرىشىپ، شۇ يىلىلا «مەدەنىيەت كەسپى فوندى جەمئىيىتى» قۇرغان؛ 1998-يىلى، كورپىيە ھۆكۈمىتى «مەدەنىيەت ئارقىلىق دۆلەتنى ئىدارە قىلىش» فاھجىنىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، 2001-يىلىدىن باشلاپ بەش يىلدا كورپىيە مەدەنىيەت كەسپىنىڭ كەسپ قىممىتىنىڭ بازاردا ئىگىلىگەن نىسبىتىنى %1 دىن %5 كە ئۆستۈرۈش، دۇنيادىكى مەدەنىيەت كەسپى بويىچە بەش چوڭ كۈچلۈك دۆلەت قاتارىغا كىرگۈزۈشنى پىلانلىغان. 1999-يىلىدىن 2001-يىلىغىچە، كورپىيە ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ «مەدەنىيەت كەسپىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش بەش يىللىق پىلان»، «مەدەنىيەت كەسپى تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈش پىلانى» قاتارلىقلارنى تۈزۈپ، مەدەنىيەت كەسپى تەرەققىيات ئىستراتېگىيەسى ۋە ئوتتۇرا، ئۇزاق مەزگىللىك تەرەققىيات پىلانىنى ئايدىنلاشتۇرۇپ، بىر قاتار مۇھىم تەدبىرلەرنى چىقىرىپ، مەدەنىيەت كەسپىنىڭ تەرەققىياتىنى كۈچلۈك ئىلگىرى سۈرگەن.

كورپىيەنىڭ سابىق زۇڭتۇڭى كىم داجۇڭ سايلامدا مەدەنىيەتنى زور كۈچ بىلەن تەرەققىي قىلدۇرۇش ھەمدە مەدەنىيەت راسخوتىنى ئۆستۈرۈپ، دۆلەت ئومۇمىي خامچوتىنىڭ %1 نى ئىگىلەشنى نىشان قىلغان. كىم داجۇڭ ھۆكۈمىتى ھاكىمىيەتنى قولغا ئالغاندىن كېيىن، پۇل مۇئامىلە كىرىمى سەۋەبىدىن، ھۆكۈمەت ھەرقايسى مىنىستىرلىق، كورپىيە خادىملىرىنى قىسقارتقان، پەقەت مەدەنىيەت تارماقلىرىنىڭ خادىملىرى قىسقارتىلماستىن كۆپەيتىلگەن، بۇنىڭدىن ئۇنىڭ مەدەنىيەت ئىشلىرىغا بولغان قوللىشىنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ. نۆۋەتتە، دۇنيا بويىچە پەقەت فىرانسىيە بىلەن كورپىيەنىڭ مەدەنىيەتكە ئاجراتقان خىراجىتى دۆلەت خامچوتىنىڭ %1 نى ئىگە يېتىدۇ.

كورپىيە يەنە كورپىيە مەدەنىيىتىنى كېڭەيتىدىغان

«گەنسۇ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىدىن ئەخمەتجان ئەمەت تەرجىمىسى
تېلماچ: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى
ئىشخانىسىنىڭ خادىمى

بۇ ساننىڭ ئەسەرلىرى «شىنجاڭ گېزىتى» باسما ئىشلىرى مەركىزى ئۇيغۇرچە كومپيۇتېر بۆلۈمىدە تىزىلدى؛ بۇ ساننىڭ تەكلىپلىك تەھرىرى: ئايگۈل ئەمەت؛ كورپىيە رېكتورى: رەنا ئەمەت؛ مۇقاۋا ۋە قىستۇرما سۈرەتلەرنى ئىشلىگۈچى: مەريەمگۈل ئىدىس (تەكلىپلىك)، بەتچىك: ئىسھاقجان ئىبراھىم قاراتېكىن (تەكلىپلىك).

ئۈستۈن ئوقۇرمەنلىك، روھ پەرۋىشى ۋە ئاقارتىش جاراھىتى

(2015 - يىلى 4 - ئاينىڭ 25 - كۈنى 20 - قېتىملىق دۇنيا ئوقۇرمەنلەر خاتىرى كۈنىدە سۆزلەنگەن نۇتۇق)

ئىنساننىڭ ھەقىقىي ئىنسانىيلىق سۈپىتى ئۇنىڭ تاماق يېيە-لىگەنكى، كىيىم كىيەلگەنلىكى، نازاكتى ياكى سالاپىتى بىلەن ئەمەس، بەلكى پىكىر قىلالغانلىقى، ئويلىنغانلىقى بىلەن خا-راكتېرلىنىدۇ. بىز پىكىر قىلىۋاتقان ۋاقتىمىز دىلا ئۆزىمىزنىڭ ئىنسانىيلىق سۈپىتىنى چىن مەنىسى بىلەن يارىتىۋاتقان بولىمىز. ھا-زىرغىچە بىزدە ھەر خىل سورۇن تۈرلىرى بارلىققا كەلدى. ئەمما، مەن چۈشەنمەيدىغان مۇنداق بىر ئىش بار. مەن سەپ چىيىدا مەن سەپ ھەققىدە سۆزلەر بولسا بولىدۇ، تۇغۇلغان كۈن-دە تۇغۇلۇش ۋە ئۆلۈش ھەققىدە سۆزلەر بولسا بولىدۇ، ئەمما، نېمە ئۈچۈن بىزنىڭ سورۇنلىرىمىزدا كىتاب ھەققىدە سۆزلەر بولسا زاڭلىق قىلىنىدۇ؟ نېمىشقا توي - تۆكۈنلەردە كىتاب سوۋغا قىلىنسا مەسخىرە ئويىكتىغا ئايلىنىپ قالىدۇ؟

بۇ مەسىلە كاللامدىن ئۆتمەيتتى، ئاشۇ ئوينىڭ تۈرتكىسىدە «ئۆزلۈك گىرۋەكلىرىدە» ناملىق كىتابىمىزنىڭ 205 - بېتىدە «ئىلىم چىيى» ئۆتكۈزۈش تەشەببۇسىنى ئوتتۇرىغا قويغانىدەم. بۇ كىتابىمىزنى نۇرغۇن ئوقۇرمەن ياقىتۇرۇپ ئوقۇدى، دوست - يازانلىرىمگە سوۋغا قىلدى. شۇ كىتابىمىزنى ياقىتۇرۇپ ئوقۇغان بىر قىسىم ئىزدىنىشچان ياشلارنىڭ تەشەببۇسىمىزغا ئاۋاز قو-

كىتاب ئوقۇش دەۋرىگە كىرىش

شۇشى بىلەن ئىلىم چىيى يېڭىچە بىر خىل ئىلغار سورۇن مەدەنە-يىتى سۈپىتىدە بارلىققا كېلىپ جەمئىيەتلەشتى. ئىلىم چىيىمىزغا ھازىرغىچە زىيالىيلار، مەمۇرلار، دېھقانلار، ھۈنەرۋەنلەر، ئاسپ-رانتلار، ئىستۇدېنتلار بولۇپ ھەر قاتلامدىن نۇرغۇن ئادەم ئىشتىراك قىلدى. بىز ئىلىم چىيىدا تەبىقە، قاتلام، سالاھىيەت سۈرۈشتۈرمەي ئۇنى ھەقىقىي مەنىدە دېموكراتىك ئىلمىي سو-رۇنغا قاتناشتۇرۇش ئۈچۈن تىرىشتۇق ۋە «ئىلىمچىمۇ زاكات كېلىدۇ» دېگەن ئاڭ بىلەن ھەر سان ئىلىم چىيىنى يېنىمىزدىن پۇل چىقىرىپ سۈرەتكە ئالدۇرۇپ توردا ئوقۇرمەنلەرنىڭ كۆ-رۈشىگە سۇندۇق. نەتىجىدە ئىلىم چىيىمىزنىڭ تەسىرى ئاشتى، ھەر خىل شەكىلدىكى ۋارىيانتلىرى ئارقا - ئارقىدىن بارلىققا كەلدى، ئىلىم چىيىمىزنىڭ جەمئىيەتتە ئوقۇرمەنلەر سانىنى ئا-شۇرۇشتىكى رولى زور بولدى.

بۈگۈنكىسىمۇ ئوقۇرمەنلەر ئىلىم چىيى. «دۇنيا كىتاب ئوقۇش خاتىرى كۈنى» نى خاتىرىلەش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆت-كۈزۈلۈۋاتقان بۇ ئىلىم چىيىدا مەن «ئۈستۈن ئوقۇرمەنلىك، روھ پەرۋىشى ۋە ئاقارتىش جاراھىتى» دېگەن تېمىدا مۇھاكىمە ئېلىپ بارماقچى. مۇھاكىمىگە كىرىشتىن بۇرۇن مەن ئاراڭلاردى-كى رىشتىسى كىتابقا باغلانغان تۆۋەندىكى بىر تۈركۈم كىشىلەر-گە ھۆرمەت بىلدۈرىمەن.

ئۈندىدار ۋە باشقا ئېلىپكىتىرونلۇق تاراتقۇلارنىڭ ئېزىقتۇ-

رۇشى بىلەن نۇرغۇن ئادەم كىتابقا بولغان قىزىقىشى ۋە كىتاب ئوقۇش ئىقتىدارىنى يوقاتتى. ماغزاپ بىلىم، ئۆتكۈنچى ئۇچۇر، يالغان ئىلىمدارلارمۇ ئۇچراپ تۇرىدىغان بىر دەۋردە ئۆزۈڭگە نى، ئۆز روھىنى ساتماي چوڭقۇر كىتاب ئوقۇۋاتقانلارغا سالاملار بولسۇن!

موھتاجلىق، ياشاشنىڭ تەس بولۇشى، ئىشسىزلىق تالاي ياشلىرىمىزنى ھالسىراتماقتا. مۇشۇ ئاي، مۇشۇ كۈنلەردە موھتاجلىق، غەربىلىق ۋە ئىشسىزلىق ئازابغا چىداپ كىتاب ۋاراقلا-ۋاتقان ئىنى - سىڭىللىرىمىزغا سالاملار بولسۇن!

دەۋرىمىز ۋە مىللىي مەۋجۇتلۇقىمىز نېمە ئۈچۈن كىتاب ئوقۇيدىغانلىقىنى چۈشەنگەن، سوئاللىرىنىڭ جاۋابىنى چوڭقۇر كىتابلاردىن ئىزدەيدىغان ئۈستۈن ئوقۇرمەنلەرنى تەقەززا قىلى-ۋاتىدۇ. شۇڭا ئاراڭلاردىكى ئەڭ چوڭقۇر، بۈيۈك كىتابلارنى قېتىرقىنىپ ئوقۇۋاتقان ئۈستۈن ئوقۇرمەنلەرگە سالاملار بولسۇن!

بۈگۈنكى لېكسىيە مۇنداق بۆلەكلەردىن تەركىب تاپىدۇ: بىرىنچى بۆلەك، بىر كىتاب ھەۋەسكارىنىڭ چىقىش يولى ئىزدەش ھېكايىسى: كىتاب ئوقۇش ھاياتىمنى قانداق ئۆزگەرتتى؟ ئىككىنچى بۆلەك، نېمىنى ئوقۇش كېرەك؟ قانداق ئوقۇش كېرەك؟ ئۈچىنچى بۆلەك، ئاقارتىش جاراھىتى ۋە ئوقۇرمەنلىك مەدەنىيىتىمىزدىكى مەسىلىلەرگە بىر نەزەر. تۆتىنچى بۆلەك، ئۈستۈن ئوقۇرمەنلىك مۇراجىتى. بەشىنچى بۆلەك، خاتىمە ئور-ندا: كىتابنى سۆيگەنلەرگە دەيدىغانلىرىم. مەن بۈگۈنكى مۇھا-كىمىدە ئەمەلىي مىساللارنى ۋە پاكىتلارنى تەھلىل قىلىش ئارقى-لىق تۆۋەندىكى بىر قانچە قاراشنى ئىلگىرى سۈرمەكچى:

بىرىنچى، ھەقىقىي مەنىدىكى ئوقۇرمەنلىك روھىنى پەرۋىش قىلىش ۋە ھاياتنىڭ يېتەرسىز تەرەپلىرىگە تولۇقلاش ئېلىپ بېرىشتۇر. يېتىم روھنىڭ نالە - پەريادىنى بېسىقتۇرۇش-نىڭ، روھنى ئۆزىگە قاندۇرۇشنىڭ، روھنى ئۆزىگە چۆمۈلدۈ-رۈشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇلى ئېسىل كىتابلارنى ئوقۇشتۇر.

ئىككىنچى، مەن گۆدەك، رىياكار ئوقۇرمەننى مەنستەيد-مەن. مېنىڭ يېزىقچىلىق ئوبىيكتىم ۋە ئىزدەيدىغىنىم ئۈستۈن ئوقۇرمەن. بۇ يەردە دېيىلىۋاتقان ئۈستۈن ئوقۇرمەن نېمە ئۈچۈن، قانداق كىتاب ئوقۇش كېرەكلىكىنى چۈشەنگەن، سو-ئاللىرىنىڭ جاۋابىنى چوڭقۇر يەردىن ئىزدەۋاتقان، ئىزدىنىش-لەرنى ئومۇمىي مەۋجۇتلۇقىمىزنىڭ تەقدىرى بىلەن باغلىيالايدى-غان روھى تېرەن ئوقۇرمەندۇر.

ئۈچىنچى، نۆۋەتتە، كىتاب ئوقۇش توغرىسىدا رىيا، شۆھرەت ئارىلاشقان چۇقانلار كۆپ بولۇۋاتىدۇ. كىتابتەچىلىك

مەدەنىيىتىمىزنى ھەقىقىي مەنىدە يۈكسەلدۈرۈش ئۈچۈن ئو-قۇرمەنلىكىمىزدە رىيا، ساددىلىق كۆلەڭگىسى ئەمەس، ماھىيەت-لىك، مەزمۇنلۇق تەركىبلەر كۆپرەك بولۇشى كېرەك.

تۆتىنچى، نەچچە ئون يىللاپ ئاقارتىش قىلدۇق. بىراق، قىلغان ئاقارتىشلىرىمىز چالا بولۇپ قالدى. دەۋرىمىزدە نەشرد-ياتچىلىقتىكى پىلانسىزلىق، كىتابچىلىقىمىزدىكى بىخۇدۇلۇقلار، بى-پەرۋالىقلار تۈپەيلىدىن ئەخەت كىتابلار تۆكمە بولۇپ كېتىۋات-دۇ. بۇنىڭ بىلەن زامانىۋى ساۋاتسىزلىق باش كۆتۈرۈۋاتىدۇ. ئەمدى مۇشۇ مەسىلىلەرگە دىياگنوز قويدىغان ۋاقىت كەلدى.

بىرىنچى بۆلەك: بىر كىتاب ھەۋەسكارىنىڭ چىقىش يولى ئىزدەش ھېكايىسى: كىتاب ئوقۇش ھاياتىمنى قانداق ئۆزگەرت-تى؟

«بىر كىتاب ئوقۇدۇم، شۇنىڭدىن باشلاپ ھاياتىم ئۆز-گەردى». مانا بۇ — مەشھۇر تۈرك يازغۇچىسى، 2006 - يىللىق نوبىل ئەدەبىيات مۇكاپاتى ساھىبى ئورخان پامۇكنىڭ «يېڭى ھايات» ناملىق رومانىنىڭ تۇنجى جۈملىسى. روماندا بىر كىتاب بىر پېرسوناژنىڭ ھاياتىنى ئۆزگەرتىدۇ، ئەمما رومان تۈگىگۈچە «مەن» ئۇ كىتابنىڭ قايسى كىتاب ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بەرمەيد-دۇ. مەنمۇ ھاياتلىق بابىدىكى بىر ئوقۇرمەن، ئوخشاشلا ھايا-تىمىنىڭ بۇرۇلۇش پەيتلىرىدە بىر ۋە بىر قانچە كىتاب ئوقۇدۇم. كىتاب ئوقۇش ھاياتىمنى ئۆزگەرتتى. لېكىن ئورخان پامۇكنىڭ پېرسوناژىنىڭ ئەكسىچە، مەن بۈگۈن سىلەرگە قايسى كىتابلار-نىڭ ھاياتىمنى ئۆزگەرتكەنلىكىنى دەپ بېرىمەن.

مەن ئۆزۈڭدىن ئۆگىنىشنىڭ پايدىسى، ئۈنۈمى، ئەھمىيە-تى ھەققىدىكى تىرىك پاكىت. ھازىرغىچە ئۇيغۇر خەتتاتلىق نۇسخىلىرىنى، ئىنگىلىز تىلىنى ئۆزۈڭدىن ئۆگەندىم؛ ئەدەبىي تەرجىمىنى ئۆزۈڭدىن ئۆگەندىم. ئىنگىلىز تىلى ئوقۇش - ئو-قۇتۇش ساھەسىدىكى ئۇتۇقلىرىم ئۆزۈڭدىن ئۆگىنىش ئارقى-لىق روياپقا چىقتى. شۇنداق دېيەلەيمەنكى، ھازىرغىچە ئۇچتۇر-پان ناھىيەلىك 1 - ئوتتۇرا مەكتەپ، شىنجاڭ ئۈنۈپىر سىتېتى ۋە ھاۋاي ئۈنۈپىر سىتېتى قاتارلىق مەكتەپلەردە ئۆتۈلگەن دەرس-لەرگىلا قاراپ قالغان بولسام، بۈگۈنكىچە ئۆزۈمدىن ھالقىيالما-غان بولاتتىم. شۇ تەسىراتلىرىمنى يىغىنچاقلاپ، بەگمەت يۈسۈپ ئاكا باش مۇھەررىرلىك قىلىۋاتقان «شىنجاڭ مەدەنىيە-تى» ژۇرنىلىدا «ياشاش ئۆزىمىزگە جەڭ ئېلان قىلىشتۇر» ناملىق بىر پارچە سۆھبەت خاتىرىسى ئېلان قىلدىم. ماقالىدە «ياشاش دېگەن نېمە؟» دېگەن سوئالغا جاۋاب بېرىپ كېلىپ، «ياشاش ئۆزىمىزگە جەڭ ئېلان قىلىشتۇر» دەپ ئېيتقاندىم. بۈگۈنكى دەۋردە بەزىلەر بەلكىم «كىتاب ئوقۇشنىڭ نېمە پاي-

شەكلى بىلەن تەكىتلەپ ئۆتمەكچىمەن.

ماڭا ئامېرىكىدا ئوقۇش داۋامىدا ئەڭ قاتتىق تەسىر قىلغان رومانلارنىڭ بىرى ئامېرىكىلىق قارا تەنلىك مەشھۇر ياز-غۇچى، نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتى ساھىبى تونى مورسوننىڭ «جان قوزام» ناملىق رومانى. بۇ روماننى ئىنگلىز تىلى ۋە خەنزۇچىدىن تەرجىمە قىلدىم. بۇ روماندا قارا تەنلىكلەرنىڭ نە-جاتلىق ئىزدەش جەريانى ئەكس ئەتتۈرۈلدى. سېس ئىسىملىك باش پېرسوناژ قۇلدارلارنىڭ ئېكىنچىلىقىدىن بوۋىقىنى ئېلىپ قاچىدى. قۇلدارلار قوغلاپ كەلگەندە ئۇ يېڭى تۇغۇلغان بوۋى-قىنى ئۆزىگە ئوخشاش تەقدىرگە قالمىسۇن دەپ ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ. ھەم بىر ئۆمۈر شۇ بوۋىقىنىڭ ئەرۋاھىنىڭ ئازابلىشىدىن قۇتۇ-لالمايدۇ. بۇ ئەسەر نەشر قىلىنغاندىن كېيىن ئىنگلىز تىللىق ئە-دەبىيات ساھەسىنى زىلزىلىگە سالغان. ئەڭ مۇھىمى، نىيۇيورك ۋاقىت گېزىتى ئۆتكۈزگەن 25 يىلدىن بۇيان ئىنگلىز تىلىدا بار-لىققا كەلگەن ئەڭ نادىر رومانلارنى باھالاش پائالىيىتىدە 1-بولۇپ باھالانغان. مەن بۇ روماننى ئۇيغۇر ئوقۇرمەنلىرىگە تەرجىمە قىلىپ تونۇشتۇرۇش پۇرسىتىگە ئىگە بولغانلىقىمدىن ئىنتايىن ئىپتىخارلىنىمەن.

مۇشۇ بىر پارچە رومان مېنىڭ ئامېرىكىنىڭ جەلپكار يۈزد-نىڭ كەينىدە يەنە بىر قارا يۈزى بارلىقى ھەققىدىكى قاراشلىرىم-نى روشەنلەشتۈردى. مەن ھازىرغىچە مەلۇم بىر مەدەنىيەتنى قا-رىغۇلارچە تەنقىدلەشتىن ساقلىنىپ كەلدىم، ئامېرىكا مەدەنىيىتى-نى زىيادە كۆككە كۆتۈرۈشتىنمۇ ساقلىنىپ كەلدىم. مەن ئىزدى-نىش داۋامىدا مۇنداق ئۈچ خىل ئامېرىكىنى بايقىدىم. بىرى ئا-مېرىكا ھۆكۈمىتى؛ ئىككىنچىسى، ئامېرىكا خەلقى؛ ئۈچىنچىسى، ئامېرىكا زېمىنى. مېنى ئوقۇش مۇكاپاتى بىلەن تەمىنلىگەن ئامې-رىكا خەلقىگە تەشەككۈر بىلدۈرىمەن. ئەمما، تالايلىغان تەڭ-سىزلىكلەرگە، ئادالەتسىزلىكلەرگە سەۋەبچى بولغان ئامېرىكا ھۆكۈمىتىگە پىكىرىم بار. «جان قوزام» ناملىق روماندا «بۇ دۆ-لەتتىكى ھەربىر لىم ۋە ھەر بىر بوسۇغىنىڭ تۈۋىدە بىر قارا تەن-لىكىنىڭ ئەرۋاھى يوشۇرۇنۇپ ياتىدۇ» دېگەن بىر جۈملە سۆز بار. بىر قولىغا دېموكراتىيە ۋە ئادالەت بايرىقىنى كۆتۈرۈۋالغان ئامېرىكىنىڭ ئەركىنلىك نىقابىنىڭ ئەڭ كەينىدە بىز بىلىشى خا-لىمايدىغان، ھوللىۋود كىنولىرىدا كۆرەلمەيدىغان يەنە بىر قا-راغۇ تەرىپى بار. مەن بۇ ھەقتىكى قاراشلىرىمنى «تەپەككۈر» ژۇرنىلىنىڭ 2-سانىدا ئېلان قىلىنغان «ئامېرىكىنىڭ ئىككى يۈزى» ناملىق ماقالىمدا ئىلگىرى سۈردۈم.

ماڭا تەسىر قىلغان 2-مەشھۇر كىتاب بوستون ئۇنىۋېرسى-تېتىنىڭ سابىق پروفېسسورى، داڭلىق تارىخچى، ئەركىنلىك

دىسى؟ ھەممە ئۇچۇر ئۈندىداردا بار تۇرسا» دېيىشى مۇمكىن. مەن «ياق، ئۇنداق ئەمەس» دەپ جاۋاب بېرىمەن. گېرمانىيە پەيلاسوپى فېردىنخ نىتچىسى بىر كىتابىدا «نېمە ئۈچۈن بىزنى باشقا كىتابلارنى ئوقۇماس قىلىۋېتىدىغان بىر كىتاب يوق» دەپ يازىدۇ. ئەپسۇس، ئىنسانىيلىق مەلۇم مەنىدىن ئېلىپ ئېيت-قاندا نادانلىق بىلەن قوشكېزەك. ئىنسان نادانلىقىنىڭ چېكى بول-مىغانلىقى ئۈچۈن سوئاللىرىمىزنى بىرلا كىتابنىڭ قاندۇرالىشى مۇمكىن ئەمەس، شۇڭا ئۇنداق كىتابنىڭ بولۇشىمۇ مۇمكىن ئەمەس.

ھازىرغىچە ئوقۇغان نۇرغۇنلىغان كىتابلار روھىمنى زىلزى-لىگە سالدى، ئەنە شۇ زىلزىلىلەرنىڭ تەسىرى بىلەن ھاياتنىڭ قىيىن پەيتلىرىدە جۈرئەت ۋە شىجائەت بىلەن ياشاپ كەلدىم. لېكىن، بىلمەيدىغانلىرىم ناھايىتى كۆپ. بىلمەيدىغانلىقىمنى كىتاب ئوقۇش ماڭا ئۆگەتتى. ئۆگىنىشكە تېگىشلىك بىلىملەر كۆپ، ئۇنى ئوقۇرمەنلىك ماڭا ئۆگەتتى. ھاياتنى ھەقدادىغا يەت-كۈزۈپ ياشاش ئۈچۈن نۇرغۇن ئىش قىلىشىم كېرەك. بۇنى ماڭا ئوقۇرمەنلىك ھۇزۇرى ئۆگەتتى. پىروننىڭ مەشھۇر يازغۇ-چىسى بارگاس لوسا نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىنى ئېلىش نۇتۇ-قىدا «ئوقۇرمەنلىك ھاياتنىڭ يېتەرسىز تەرەپلىرىگە قىلىنغان ئىسپاندىر» دېگەندى. بىز ھەقىقىي مەنىدىكى ئوقۇرمەنلىك باسقۇچقا قەدەم قويغان چېغىمىزدا روھىيىتىمىزدىكى كەم قالغان بوشلۇقلار تولۇقلىنىدۇ. ھايات يولىدا تىرىشىپ - تىرى-شىپ ياشاپ، روھىمىز ۋە يۈرىكىمىز چارچايدۇ. قەلبىمىزدە بى-سەرەمجانلىق ۋە پاراكەندىچىلىك ھۆكۈم سۈرىدۇ. مۇشۇنداق ۋاقىتتا قەلبىمىزدىكى بوشلۇقلارنى تولۇقلاشنىڭ، قەلبىمىزدىن كېلىۋاتقان نالە - پەريادلارنى بېسىقتۇرۇشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇ-سۇلى مۇنەۋۋەر نادىر كىتابلارغا يۈرۈش قىلىشتۇر. بۇنى كىتاب ئوقۇش ھاياتىم ماڭا ھېس قىلدۇردى.

2013-يىلى 11-ماي ھاۋاي ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئىلىم مۇنبى-رىدە دوكتورلۇق دېپلومىنى قولۇمغا ئېلىش ئالدىدا نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئويلىدىم. ئۇنىڭدىن بۇرۇنمۇ ئامېرىكىدىن قايتىپ كېتىش ھەققىدە نۇرغۇن خىياللارنى سۈرگەندىم. ئامېرىكىدىن قايتىپ كېلىشىمدە ئون تۈرلۈك سەۋەب بار. بۈگۈن ئۇنىڭ 1-چىدىكى 1-سەۋەبىنى ئاشكارىلاي. مەن ھەقىقىي مەنىدىكى ئۇيغۇر بولۇش ئۈچۈن ۋەتەندە ياشىشىم، قايغۇ - شادلىقلاردا ئۆز جامائىتىم بىلەن بىللە بولۇشۇم كېرەكلىكىنى ھېس قىلدىم. بۇنى ماڭا ياخشى كىتابلار ھېس قىلدۇردى. تۆۋەندە مەن ھا-زىرغىچە ئۆزۈمگە تەسىر قىلغان ھەم ھاياتىمنى ئۆزگەرتكەن كى-تابلارنى چېكىنمە بايان شەكلىدە، يېقىندىن يىراققا ئەسلەش

جەڭچىسى خۇۋارد زىننىڭ «ئامېرىكىنىڭ قاراڭغۇ تارىخى» ناملىق كىتابى. بۇ ئەسەردە ئامېرىكىنىڭ ئۈچ ئەسىردىن بېرى ئاجىز لار توپىنى — قارا تەنلىكلەرنى، ئىندىيانلارنى، كۆچمەن-لەرنى، ھاۋايلىقلارنى قانداق ئەزگەنلىكى ھەققىدە نۇرغۇن مىسال ۋە پاكىت بار. بۇ كىتاب بىزنىڭ ئامېرىكا ھەققىدىكى خام خىيالىمىزنى بەربات قىلىدۇ. مەن بۇلارنى سۆزلەش ئارقىلىق مۇنداق دېمەكچىمەن. ھەر بىر پارچە قالتىس ئەسەر بىزنىڭ نا-دانلىقىمىزنى ئېسىمىزگە سېلىپ، روھىمىزنى قايتا قۇرىدۇ. بۇنى مەن مۇنداق ئاددىي مىسال بىلەن ئىپادىلەي. ئون يىللار بۇرۇن، يەنى 2005- يىلى مۇشۇ يەردە ئولتۇرغان ھەممىمىز ئۆزىمىزنىڭ شۇ چاغدىكى قاراشلىرىمىزدىن گۇمان قىلمايتتۇق. ئەمدىلىكتە (ئون يىلدىن كېيىن) ئەينى چاغدىكى نۇرغۇن قاراش-لىرىمىزدا ساددىلىق بارلىقىنى ھېس قىلىۋاتىمىز. مېنى ئويلىنىدۇ-رىدىغان شۇنداق بىر سوئال بار. بىز نېمە ئۈچۈن ھاياتىمىزنى، تەقدىرىمىزنى ئۆزگەرتىشىمىزگە ياردىمى تېپىدىغان پايدىلىق پاكىتلارنى بالدۇرراق ھېس قىلالايمىز؟ ئەمەلىيەتتە، بۇ خىل پاكىتلارنى بالدۇرراق ھېس قىلىشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇلى سىستېمىلىق كىتاب ئوقۇشتۇر.

فىرانسىيەنىڭ داڭلىق پەيلاسوپى مېچېل فۇكوۋنىڭ «تۈزۈم ۋە جازا» ناملىق پەلسەپەۋى ئەسىرى ئىنسانىيەت تارىخىدىكى دەۋر بۆلگۈچ ئەسەرلەرنىڭ بىرى بولۇش سۈپىتى بىلەن ئامېرىكىدا ۋۇجۇدۇمنى لەرزىگە سالدى. بۇ ئەسەردە بىر يۈرۈكراتلىق ۋە تۈزۈمنىڭ روھىمىزغا قانداق زەھەرلەرنى سالىدىغانلىقى، ئۆزلۈكىمىزنى قانداق زەخمىلەندۈرىدىغانلىقى ئەكس ئەتكەن. مېچېل فۇكوۋنىڭ بۇ كىتابتا ئىلگىرى سۈرگەن تارىخ پەلسەپىسىمۇ مېنى ئامېرىكىدىن ئۈزۈل-كېسىل قايتىپ كېتىشكە سەۋەب بولغان ئامىللارنىڭ بىرى.

2000- يىلى بىر يىل ئۇيغۇسزلىقنىڭ ئازابىنى تارتتىم، شىنجاڭ تېببىي ئۇنىۋېرسىتېتى دوختۇرخانىسىدا بىر ئاي ياتتىم. شۇ ۋاقىتتا دوختۇر ماڭا: «سېنىڭ گىرىپتار بولغىنىڭ جاھىل خاراكتېرلىك ئۇيغۇسزلىق كېسىلى، بىر ئۆمۈر دورا يېيىشنىڭ كېرەك» دېگەندى. شۇ چاغدا ئۇخلىتىش دورىسىنى تۆت ئاي يېدىم، تۆت ئايدىن كېيىن دورىنىڭ ئەكس تەسىرىدە ئۆگىنىپ بولغان ئىنگىلىز تىلىمنى ئاساسەن ئۇنتۇپ كەتتىم. كىتابنىڭ كېيىنكى بېتىنى ئوقۇسام ئالدىنقى بېتىنى ئۇنتۇپ قالاتتىم، مۇشۇنداق پاجىئەلىك تەقدىر مەندەك ئۆگىنىش ئىشتىياقى بار بىر ئادەمنىڭ بېشىغا 25 يېشىدا كەلدى. شۇ قىيىن پەيتلەردە بىر تۈركۈم كىتابلار مېنىڭ ھاياتىمدا مۇھىم رول ئوينىدى. مەسىلەن: ئامېرىكىلىق پىسخولوگ ۋاين دېيېرنىڭ «سىزنىڭ سەۋەبىڭىز»

لىكىلىرىڭىز» ناملىق كىتابىنى مەن ئۇيغۇسز بولۇپ قالغان چاغ-لىرىمدا ناھايىتى سىستېمىلىق ئوقۇدۇم، كېيىنچە، دالى كارنىڭ-نىڭ «قاينۇرماڭ، باتۇرلارچە ياشاڭ» ناملىق كىتابىنىمۇ بېرىد-لىپ ئوقۇدۇم. بۇ كىتابتىكى ئۇيغۇسزلىق كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قالغان نۇرغۇن كىشىنىڭ ساقايغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۈمىد-كە تولدۇم، ھەرىكەتكە ئۆتتۈم. ئىنگىلىز تىلىنى قايتىدىن ئۆگەندىم، كىتابلارنى قايتىدىن كۆردۈم. كېيىن بارلىققا كەلگەن «سەرخۇش ئىنگىلىز تىلى» يۈرۈشلۈك دەرسلىكلىرى ۋە «سەرخۇش ئىنگىلىز تىلى گىرامماتىكىسى» شۇ چاغدىكى ئىز-دىنلىرىمىڭ مەھسۇلى ئىدى. مەن بۇلارنى دېيىش ئارقىلىق ئوقۇرمەنلەرگە شۇنى دېمەكچىمەنكى، ئېسىل بىر پارچە كىتاب بىزگە ئۈمىد بېغىشلايدۇ ۋە ياشاشنىڭ مەتودىنى ئۆگىتىدۇ، ھال-قىلىق ئازاب پەيتلىرىدە قىيىنچىلىقلاردىن قانداق ھالقىش كې-رەكلىكىنى دەپ بېرىدۇ.

شۇ تاپتا بالىلىق دەۋرىمدە قەلبىمنى زىلزىلىگە سالغان ۋە ۋۇجۇدۇمدا چوغ بولۇپ ساقلانغان بىر قانچە پارچە كىتاب ھەققىدە سۆزلەشنى لايىق تاپتىم. ئۇنىڭ بىرىسى ئەختەم ئۆمەر-نىڭ «قىيامەتتە قالغان سەھرا» ناملىق پوۋېست-ھېكايىلەر توپلىمى. مەن بۇ ئەسەرنىڭ ماڭا بەرگەن ھۇزۇرنى ھازىرغىچە ئۇنتالمايمەن. ئۇ چاغدا يازغۇچىلار ئارىسىدا بىزنىڭ رېئاللىق-مىزنى ساختا يازدىغانلار كۆپ ئىدى. ئەختەم ئۆمەر ئاشۇ ۋا-قتتا ساختا يازارمەنلىككە قارشى ئەڭ بۇرۇن چۇقان كۆتۈرگەن-لەرنىڭ بىرىسى ئىدى.

بالىلىق دەۋرىمدە مېنىڭ ۋۇجۇدۇمنى لەرزىگە سالغان 2-ئەسەر مەرھۇم ئابدۇرېھىم ئۆتكۈرنىڭ «ئىز» ناملىق رومانى. مەن بۇ روماننى 14 يېشىمدا ئوقۇدۇم. روماندىكى تۆمۈر خەل-پىنىڭ پاجىئەلىك تەقدىرى ۋە باشقا تەپسىلاتلار ھازىرغىچە ئې-سىمدىن چىقمايدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن مەرھۇم يازغۇچىمىزنىڭ قولىدا يەنە بىر پارچە روماننىڭ يېزىلىۋاتقانلىقىنى بىلىپ تۆت يىل ساقلىدۇق. بۇ روماننىڭ داۋامى «ئويغانغان زېمىن» شەك-لىدە مەيدانغا كەلدى. «ئىز» ۋە «ئويغانغان زېمىن» رومانى مەندىكى تارىخ ئېڭىنى، تارىخنى بىلىش ئىستىكىنى ئويغاتقان نادىر رومانلاردىن بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا ئىنگىلىز تىلىنى چوڭقۇرلاپ ئۆگىنىشىمگە سەۋەبچى بولغان بىر رومان، خەنزۇ تىلىنى چوڭقۇرلاپ ئۆگىنىشىمگە سەۋەبچى بولغان يەنە بىر رومان بار.

1992- يىلى شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ جۇڭگو تىللىرى فا-كۇلتېتىغا ئۆتتۈم. شۇ چاغلاردا كۈتۈپخانىدا مەرھۇم تەرجىمە ئۇستازى توختى باقى ئارتىشنىڭ «تەرجىمە تەجرىبىسىدىن ئۆر-»

ئىنساننىڭ مەڭگۈلۈك تەقدىرىنىڭ، مەڭگۈلۈك سوئاللىرىنىڭ بىرىسى غېرىبلىقتۇر. غېرىب تۇغۇلىمىز، غېرىب ئۆلۈپ كېتىمىز. شاۋقۇنلۇق شەھەر ھاياتىدا، ئادەملەر دېڭىزى ئارىسىدا تۇرۇپ غېرىبلىق ھېس قىلىمىز. غېرىبلىق چېگرا، سىنىپ، مىللەت ھالەت-ھالەتتە غان مەڭگۈلۈك تېمىلارنىڭ بىرى.

ئامېرىكىغا چىققاندىن كېيىن ئىنگىلىزچىسىنى ئوقۇغان «قەلئە» ناملىق رومانىمۇ ياخشى كۆرىمەن. بۇ مودېرنىزم ئە- دەبىياتىنىڭ مەشھۇر ۋەكىللىرىدىن بىرى كافكانىڭ رومانى بولۇپ، ئەسەردە K ئىسىملىك بىر پېرسوناژ بىر قەلئەگە كېل- دۇ، ئەمما بۇ قەلئەنىڭ ئاخىرى چىقمايدۇ. پۈتۈن ئەسەر شۇ پېرسوناژ قەلئەدىن چىقالماي ئاخىرلىشىدۇ. بۇ رومان بىيۇروك- راتلىقنىڭ، تۈزۈلمىنىڭ ئىنسان ۋۇجۇدىغا سالىدىغان بالايىئاپەت- لىك ئاقىۋىتى ھەققىدىكى كىنايسى بىلەن مەشھۇر دۇر. كافكانىڭ بۇ ئەسىرى ھازىرغىچە نەچچىلىگەن يازغۇچىغا تەسىر كۆرسەت- كەن. مەسىلەن: ئېلىمىزنىڭ مەشھۇر يازغۇچىسى مو يەن ئۆزى- نىڭ گارسىيە ماركوز، كافكانىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغانلىقىنى قەيت قىلىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا ئۇيغۇر تىلىدا چىققان داڭلىق ئەسەرلەر- دىن «جىنايەت ۋە جازا» رومانىمۇ بار. بۇ ئەسەرنىمۇ مەرھۇم مۇساجان ئەزىزى ئاكا تەرجىمە قىلغان. ئەسەر رۇس يازغۇچى دوستويېۋىسكى تەرىپىدىن يېزىلغان. دوستويېۋىسكىنىڭ ئەدەب- يات ساھەسىدىكى ئورنى تولستويىدىن يۇقىرى ئورۇندا تۇرد- دۇ. سەۋەبى، ئۇنىڭ «جىنايەت ۋە جازا»، «ئەخمەق» قاتار- لىق رومانلىرىدا پۈتكۈل ئىنسانىيەتكە، ئىنساننىڭ ئازابلىرىغا مۇناسىۋەتلىك تېمىلارنى كۆتۈرۈپ چىققانلىقىدا. «جىنايەت ۋە جازا» ناملىق روماندا مەۋجۇدىيەتنىڭ قىيىنلىقى، ياشاشنىڭ تەسلىكى، ئىنسان خاراكتېرىنىڭ مۇرەككەپلىكىدىن ئىبارەت بىر باش تېما ئەكس ئەتتۈرۈلگەن. روماننىڭ زىلزىلىسى بىلەن مەن 1996- يىلى ئالىي مەكتەپنى پۈتكۈزۈشكەن چاغدا «جىنايەت ۋە جازا» رومانىنىڭ تەرجىمىسى ھەققىدە ئوقۇش پۈتكۈزۈش ماقا- لىسى يېزىپ باكالۋۇرلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەندىم. مەرھۇم مۇ- ساجان ئەزىزى ئاكا قانداق ئەسەرنى تونۇشتۇرۇشنى بىلىدىغان، ئەسەر تونۇيدىغان مۇتەپپەككۈرسىمان تەرجىمان ئىدى. ئېيتىش كېرەككى، تەرجىمانلار بىر مىللەتنىڭ روھ قۇرۇلۇشىدا ۋە ئوقۇرمەنلىك مەدەنىيىتىدە ھالقىلىق رول ئوينايدۇ. لېكىن بىزدە ھازىر يارامسىز تەرجىمانلار، پارتىزانكىسى تەرجىمانلار ئاۋۇپ كېتىۋاتىدۇ. بۇ ھال مېنى تەشۋىشلەندۈردى.

ئىككىنچى بۆلەك، نېمىنى ئوقۇش كېرەك؟ قانداق ئوقۇش كېرەك؟ ھازىرغىچە نۇرغۇن ئىستۇدېنت دوستلار، ياشلار مۇشۇ

نەكلەر» ناملىق كىتابىنى ئۈچ ئاي قېتىرقىنىپ ئوقۇپ چىقتىم، كېيىن ئەدەبىي تەرجىمىگە ئىشتىياق باغلىدىم. 1993- يىلى مەرھۇم ئەدەبىي تەرجىمان مۇساجان ئەزىزى ئاكا تەرجىمە قىلغان «ئاداۋەت» ناملىق روماننى 50 بەت سېلىشتۇرۇپ ئوقۇ- دۇم. مانا شۇنىڭدىن كېيىن تەرجىمىدە ئېچىلىپ كەتتىم. ماڭا ئە- دەبىي تەرجىمىنىڭ نېمىلىكىنى ئۆگەتكەن تۇنجى ئۇستازىم مەرھۇم مۇساجان ئەزىزى ئەپەندى ئىدى. شۇڭا ئۇنى چوڭقۇر ئەسلەش بىلەن تىلغا ئالىمەن. بىزدە شۇنداق بىر گەپ بار، «ئەجرىنى دەرياغا قىل، ساۋابىنى سايدىن سورا». مۇساجان ئەزىزى ئاكا ماڭا بىر كۈنمۇ دەرس ئۆتكىنى يوق. ئەمما، ئۇ پىشقان قەلىمى، يۇقىرى تەرجىمە ماھارىتى ئارقىلىق قەلبىدە چوڭقۇر تەسىر پەيدا قىلغان مەشھۇر تەرجىمانلارنىڭ بىرى. «ئاداۋەت» رومانى مەشھۇر رۇس يازغۇچىسى ئاناتولى ئىۋا- نوفنىڭ رۇسىيەدە زىلزىلە قوزغىغان ئەسىرى بولۇپ بۇ ئەسەر- نى مەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى كۈتۈپخانىسىدىن ئارىيەتكە ئېلىپ ئۇيغۇرچىسى بىلەن سېلىشتۇرۇپ ئوقۇدۇم. كۈندە ئىككى بەتتىن پەقەتلا 50 بەتلا سېلىشتۇردۇم. نەتىجىدە ئۈچ ئايدىن كېيىن دەرسلىكتە مەن بىلمەيدىغان خام سۆزلەر ئاز قالدى، خەنزۇ تىلىنىڭ جۈملە قۇرۇلمىسىنى ياخشى چۈشەندىم. شۇڭا مەن دەيمەنكى، تىل ئۆگىنىشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇلى ئىككى خىل تىللىق روماننى سېلىشتۇرۇپ ئوقۇش. مەن بۇنداق ئىلغار مېتودنى ئىنگىلىز تىلىمۇ تەدبىقلىدىم. مەشھۇر ئەنگىلىيە يازغۇچىسى جېين ئاستىننىڭ «ھاكاۋۇرلۇق ۋە ئاداۋەت» رومان- نىنىڭ ئىنگىلىزچىسىنى خەنزۇچىسى بىلەن سېلىشتۇرۇپ ئوقۇ- دۇم. كۈندە ئىككى بەت ئوقۇيتتىم؛ كۈندە ئۇچرىغان خام سۆزنى، ھەر بىر قۇرۇلمىنى ناھايىتى ئىنچىكە تەھلىل قىلاتتىم. كېيىنچە بۇنىڭ ئۈنۈمى كۆرۈلۈشكە باشلىدى. ئەمەلىيەتتە، كۆ- پىنچىمىز بىر نەرسىنى تېز سۈرئەتتە ئۆگەنمەكچى بولىمىز، ئەمما بۇ بىر خام خىيال. چوڭقۇرلاپ، تەستە ئۆگەنگەن نەرسە روھىمىزدا زىلزىلە پەيدا قىلىدۇ ۋە ئۇنى ئاسان ئۇنتۇمايمىز. جېين ئاستىننىڭ شۇ رومانى ماڭا ئىنگىلىز تىلىنى ئۆگەتكەن رومان، «ئاداۋەت» ماڭا خەنزۇ تىلى ئۆگەتكەن رومان. ھازىر- غىچە گارسىيە ماركوزنىڭ، تۈرگىنېننىڭ، جامېس جويسنىڭ، تونى مورسوننىڭ بىر قىسىم ئەسەرلىرىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا تەرجىمە قىلدىم.

ياشلىق دەۋرىمدە ماڭا چوڭقۇر تەسىر قىلغان رومانلار- دىن يەنە بىرى «يۈز يىللىق غېرىبلىق». بۇ رومان ئىنساننىڭ مەڭگۈلۈك تەقدىرى بولغان غېرىبلىقنى ئەكس ئەتتۈرگەنلىكى ئۈچۈن 1982- يىلى نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن.

مەسىلىنى لېكسىيەلەردە مەندىن كۆپ قېتىم سورىدى. بۇ لېكسىيەنى سۆزلەشتىن بۇرۇن كىتاب ۋە ئوقۇرمەنلىك مەدەنىيىتى ھەققىدە، نېمىنى ئوقۇش ھەققىدە جەمئىيەت تەكشۈرۈشى قىلدىم. يېقىندىن بۇيان ياخشى كىتابلارمۇ ئاز ساندا چىقىۋېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئەخلىت كىتاب ياكى چىقىمىسىغا تېگىشلىك كىتابلارمۇ يەتكۈچە چىقىۋېتىپتۇ. ئالدىغا كەلگەن كىتابنى نەشر قىلىش، پىلانسىزلىق، بىپەرۋالىق نەشرىياتچىلىقىمىزدىكى بىر مەسىلە بولۇپ قالدى. كىتاب ھەۋەسكارلىرى ئارىسىدا ئالدىغا كەلگەننى ئوقۇيدىغان، قىزىققانلىق بىلەن ئوقۇيدىغان گۆدەك ئوقۇرمەن ئاۋۇپ كەتتى. بۇنداق گۆدەك ئوقۇرمەنلەر، رىياكەش ئوقۇرمەنلەر بىر مىللەتنىڭ ئاڭ سەۋىيەسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشتە ئانچە چوڭ رول ئوينىيالايدۇ. قانداق ئوقۇش، نېمىنى ئوقۇش ئۆز نۆۋىتىدە يەنە بىر خىل دىت، ئىستراتېگىيە تەلەپ قىلىدۇ. شۇڭا مەن ئوقۇرمەنلەرنىڭ كىتابنى تونۇشىغا ۋە ئوقۇشىغا پايدىسى بولسۇن ئۈچۈن تۆۋەندىكىدەك كىتابلارنى تەۋسىيە قىلماقچى:

ئەگەر سىز ئازابلىنىۋاتقان، يوشۇرۇن كۈچىڭىزنى قېزىپ مەۋجۇتلۇق ھالىتىڭىزنى ئۆزگەرتىمەكچى بولسىڭىز تۆۋەندىكى كىتابلار سىزگە ياردەم بېرىدۇ: «سىزنىڭ سەۋەنلىكىڭىز»، «ئۆزلۈك گىرۋەكلىرىدە»، «قايفۇرماڭ، باتۇرلارچە ياشاڭ»، ئەگەر سىز بىر ئۇيغۇر ياش بولسىڭىز، تۆۋەندىكىدەك كىتابلارنى چوقۇم ئوقۇشىڭىز كېرەك. «ئانا يۇرت»، «ئىز»، «ئويغانغان زېمىن»، «بالدۇر ئويغانغان ئادەم»، «ئابدۇقا-دەر داموللا ھەققىدە قىسسە»، «كەچمىش»، «ھايات شاماللىرى»، «قۇم باسقان شەھەر»، «تەۋپىق ئەپەندى». بۇ رو-مانلار ۋە تارىخىي قىسسەلەر بىزگە ئوقۇرمەنلىك لەززىتىنى ھېس قىلدۇرىدۇ، ئۆز نۆۋىتىدە يەنە بىزدە تارىخىي ئاڭ ۋە تارىخنى بىلىش ئىستىكىنى يېتىلدۈرىدۇ. ئەگەر سىزدە ئىگىلىك تىكلەش ئىستىكى بولسا ۋە پۇلنىڭ قەيەردىن كېلىدىغانلىقىنى چۈشەنمەكچى بولسىڭىز، ئۇيغۇر تىلىدا چىققان تۆۋەندىكى كىتابلار سىزگە ياردەم بېرىدۇ: «كارخانچىلارنىڭ مەغلۇبىيەت ساۋاقلرى»، «شىركەتنىڭ كۈچ - قۇدرىتى»، «باي دادام، نامرات دادام».

ئەگەر سىز ئۆزىمىزنى ۋە مەۋجۇتلۇقىمىزنى تېخىمۇ ئىلگىرىلەپ چۈشەنمەكچى بولسىڭىز، مۇنۇ كىتابلارنى ئوقۇمىسىڭىز بولمايدۇ: «ئۆزىمىزنى ئېتىراپ قىلالى»، «يىپەك يولىدىكى توققۇز ھېكمەت»، «ئۆزلۈك ۋە كىملىك». يۇقىرىقىلاردىن باشقا ئىسلام مەدەنىيىتىمىزنى ۋە ئۆرپ - ئادىتىمىزنى چۈشىنىش - مەزگە ياردەم بېرىدىغان كىتابلاردىن «شېرىن بۇلاق»،

«ئىسلام دىنىنىڭ تارىخى»، «ئىسلام دىنىنىڭ سۈبھى دەۋرى» قاتارلىقلار بار. بۇ كىتابلار ياخشى يېزىلغان ئەسەرلەردۇر. ئەگەر سىز پەلسەپەۋى پىكىرنى ئۆگەنمەكچى بولسىڭىز، تەپەك-كۈرىڭىزنى چوڭقۇرلاشتۇرماقچى بولسىڭىز، تۆۋەندىكى كىتابلار سىزگە ياردەم بىرەلەيدۇ: «ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى»، «ئەرەب تىلىدا يېزىلغان پەلسەپە»، «سوفىيەنىڭ دۇنياسى»، «سوقراتنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرى».

نادىر چەت ئەل رومانلىرىدىن كافكانىڭ «قەلئە» ناملىق رومانى، تونى مورسوننىڭ «جان قوزام» ناملىق رومانى، گار-سىيە ماركوزنىڭ «يۈز يىل غېربىلىق» ناملىق رومانى، ھىمىڭ-ۋاينىڭ «ئەلۋىدا، قوراللىق» ناملىق رومانى، ياشار كامالنىڭ «مەمەت ئاۋاق» ناملىق رومانى، ئورخان پامۇكنىڭ «مېنىڭ ئېتىم قىزىل» ناملىق رومانى، دوستويۋېسكىنىڭ «جىنايەت ۋە جازا» ناملىق رومانى، مۇستاپا ئەمىننىڭ «تۇنجى مۇھەببەت» ناملىق رومانلىرىنى ئوقۇش كېرەك.

كېيىنكى مەسىلە قانداق ئوقۇش كېرەك مەسىلىسى. ئۇنداقتا قانداق ئوقۇش كېرەك؟ مېنىڭ قوللانغان ئۇسۇلۇم كىتابنى پەپىلەپ ئوقۇش. كىتابنى قولغا ئالغاندىن كېيىن، مۇقاۋىسىنى، مۇندەرىجىسىنى، ئارقا بەتلەرنى، ئاپتورنىڭ تەرجىمىھالىنى بىر قۇر كۆرۈپ چىقىمەن، لېكىن دەرھال ئوقۇشقا كىرىشمەيمەن. پەپىلەپ ئوقۇش كىتابقا نىسبەتەن زوقمەنلىك پەيدا قىلىدۇ؛ ئىككىنچى قەدەمدە كىتابقا كىرىشتىن ئاۋۋال ئىزدەنمەكچى بولغان سوئالنى ئايدىڭلاشتۇرۇمەن، يەنى كىتابتىن زادى نېمىگە ئېرىشمەكچى بولغانلىقىمنى ئېنىق چۈشىنىشكە تىرىشمەن؛ ئۈچىنچى قەدەمدە كىتاب ئوقۇش خاتىرىسى تۇتىمەن. بۇ ئىنتايىن ئۈنۈملۈك ياخشى ئۇسۇل. ئەسلى ماقالە يېزىشنىڭ قائىدىسى توغرىسىدا كۆپ بىلىمگە ئىگە ئەمەس ئىدىم. كىتاب ئوقۇش خاتىرىسى تۇتۇش، كىتابقا بولغان تەسىراتنى ئىزچىل يېزىش مەندە ماقالە يېزىشقا نىسبەتەن بىر خىل ئىستەك ئويغاتتى ۋە پىكىرلىرىمنى رەتلىشىمگە ياردەم بەردى. شۇڭا ئامېرىكىدىن جەمئىي 28 پارچە خاتىرىنى ئۆزۈم بىلەن بىللە قايتۇرۇپ ئەكەلدىم. خاتىرىلەرنى مېنىڭ ئۆز رومانىمدا داۋامسىدۇر؛ تۆتىنچى قەدەم گۆدەك ئوقۇرمەنلىكتىن ھالقىپ رەسمىي ھالدا تەتقىقات خاراكتېرلىك ئوقۇشقا كىرىشىش باسقۇچى. تەتقىقات خاراكتېرلىك ئوقۇش دېگەن نېمە؟ بۇ دېگەنلىك ئۆزىمىزنىڭ ئەڭ قىزدىن قىدىغان باش تېمىلىرىمىزنى رەتلەش، باش تېمىدىن چەتنىمەگەن ئاساستا شۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ئەڭ ياخشى ئەسەرلەرنى تاللاپ چىقىش، شۇنىڭ بىلەن بىللە قىزىقىشىمىز بويىچە ئىچكىرىلەپ كىرىش دېگەنلىكتۇر. مەسىلەن: مەۋجۇتلۇق، مەدەنىيەت.

يەت، كىملىك قاتارلىق تېمىلارغا قىزىقساق، شۇنىڭغا مۇناسى-
ۋەتلىك ئەڭ ياخشى ئەسەرلەرنى ئوقۇش، ئەسلەش ۋە ئۇ
ھەقتە خاتىرى يېزىشنى ئادەتكە ئايلاندۇرۇشىمىز كېرەك. تەنقى-
قات خاراكتېرلىك ئوقۇشتا خاتىرە قالدۇرۇش بىلەنلا قالماي،
ئەڭ مۇھىمى باش تېمىدىن چەتنىمىگەن ھالدا ئوي - پىكىرلىرىمىزنى
رەتلەيمىز. سوئال بىزنى يېتەكلەيدۇ. سوئال قويۇش نە-
تىجىسىدە بىز قالايمىقان كىتاب ئوقۇشتىن ساقلىنالايمىز. ئەگەر
بىز تەتقىقات خاراكتېرلىك ئوقۇشقا كۆنسەك، بۇرۇن تەس ھې-
سابلىغان نۇرغۇن كىتابلارنى ئاسان ھەزىم قىلالايمىز.

يۇقىرىقى جەريانلار تاماملانغاندىن كېيىن بىز يەنە بىر
كىتاب ئوقۇش گۇرۇپپىسى تەشكىللىشىمىز كېرەك. بىزنىڭ بىر
ئاجىزلىقىمىز شۇكى، بىر نەرسىنى ئازراق بىلىۋالغاندىن كېيىن
ئۆزىمىزگە قاتتىق ئىشىنىدىغان بولىمىز. ئەمما، شۇ ۋاقىتتا
نۇرغۇن تونۇشلىرىمىز خاتا بولۇپ چىقىدۇ. بىز پەقەت دىيالوگ
ۋە سۆھبەتكە كىرگەن ۋاقىتىمىزدا ئۆزىمىزنىڭ تونۇشلىرىمىزنى
خاتالىقلارنى بايقايمىز. ئىلمىنىڭ ئۆزى يېرىم، يەنە بىر يېرىمى
دىيالوگ. شۇڭا ئامېرىكىنىڭ ئاسپىرانت مائارىپىدا مۇھاكىمە،
مۇنازىرە شەكلىدە دەرس ئۆتۈلىدۇ. بۇنىڭ پايدىسى كۆپ،
كىشى ئوخشىمىغان پىكىرلەردىن زەرەتلىنىدۇ. ئەمما بىز جەمئى-
يىتىمىز دە غەلىتە بىر خىل بىمەنلىكنى، يەنى ئوخشىمىغان پىكىرنى
ئوتتۇرىغا قويسا ئۇنىڭغا خاپا بولۇپ كېتىدىغان، ئۆزئارا ئۆچ
ئالدىغان ئەھۋاللارنى بايقايمىز. مەنچە قارشى نۇقتىدىكى
پىكىر ئۆچ كۆرۈلمەسلىكى مۇنازىرە روھى بىزنى تېخىمۇ
چوڭقۇر بىلىشكە يېتەكلەيدۇ، شۇڭا بەلگىلىك دائىرىدە كىتاب
ئوقۇش گۇرۇپپىسى قۇرۇش ئىنتايىن مۇھىم. بىزنىڭ ئىلىم چىيى-
مىزنىڭ بىر تەشەببۇسى دەل مۇشۇ يەردە.

ئۈچىنچى بۆلەك، ئاقارتىش جاراھىتى ۋە ئوقۇرمەن مەدە-
نىيىتىمىزدىكى مەسىلىلەر

يېقىندا بىرەيلەن ماڭا سوئال قويدى، كىتاب ئوقۇغانغا
ئادەم ئەقىللىك بولۇپ كېتەمدۇ؟ كىتاب ئوقۇغانغا ئادەم ئە-
لاقلىق، ئالىيجاناب بولۇپ كېتەمدۇ؟ مېنىڭچە بۇ دەۋرىمىزدە
جايىنى تاپقان سوئال، ئىنتايىن ئۆتكۈر سوئال. شاپتۇل دامول-
لاممۇ كىتاب ئوقۇيتتى، ئىنتايىن پاراسەتلىك ئادەم ئىدى، لېكىن
نۇرغۇن نەرسىلەرنى سېتىۋەتتى. نىياز ھېكمىمبەگمۇ كىتاب ئو-
قۇيتتى، ئۇمۇ خەلقنىڭ بىر مۇنچە مەنپەئىتىنى سېتىۋەتتى. جەم-
ئىيىتىمىزدە نۇرغۇن ئادەم كىتابنى يەتكۈچە ئوقۇدى، ئەمما
رېئال دۇنيادا ياخشى ئادەم بولالمىدى. بىزمۇ ھەم نۇرغۇن تە-
رەپلەردە كەتكۈزۈپ قويۇۋاتقانلىقىمىزنى كىتاب ئوقۇش ئارقى-
لىق ھېس قىلىۋاتىمىز. ئۇنداقتا بۇ يەردە ئېيتىلىۋاتقان نۇقتا

نېمە؟ بىلىشىمىز كېرەككى، كىتاب ئۇ جانسىز نەرسە، ئۇ دۇنيا-
نى ئۆزگەرتەلمەيدۇ. ئەمما كىتاب بەرگەن روھىي ئېنېرگىيە بىلەن
ئىنسان رېئاللىقىنى ئۆزگەرتىدۇ، ئۆز نۆۋىتىدە كىتابمۇ ئىنسانغا
كۈچ - قۇدرەت ئاتا قىلىدۇ. بۇنىڭ شەرتى ئەلۋەتتە كىتاب ئاتا
قىلغان تونۇش ھەرىكەتكە ئايلانغان بولۇشى كېرەك. ئامېرىكا
مائارىپچىسى جون دۇۋېي بىر مەشھۇر ئەسىرىدە مۇنداق يازد-
دۇ: «ھەرىكەتكە ئايلانمىغان تونۇش ئەھمىيەتسىز دۇر». نۇرغۇن
كىشىلەر كىتابلارنى ئوقۇدى؛ ئەمما توخۇ يۈرەك، قور-
قۇنچاق بولۇپ كېتىشتى. بۇ يەردىكى گەپ دەل تونۇشنىڭ ھە-
رىكەتكە ئايلانمىغانلىقىدا، سۈكۈتنىڭ زىيادە ئېشىپ
كەتكەنلىكىدە.

ھازىر خەلق ئىچىدە مۇنداق بىر ئاچچىق كىنايە بار. زىيا-
لى دېگەن نېمە؟ كىتاب ئوقۇيدىغان ئادەم قانداق بولىدۇ؟
ئۇلار گالىستۇك تاقاپ يوتقانغا كىرىدىغان ئادەملەردۇر. بۇنچە
ئاچچىق كىنايە خەلق ئىچىدە نېمە ئۈچۈن چىقتى؟ بۇ ئاددىي
مىسال ئوقۇرمەن مەدەنىيىتىمىزدىكى بىر كىرىزىسنى، مەسىلىنى
ئەكس ئەتتۈرىدۇ. كىتاب ئوقۇغانغا ئەقىللىق بولۇپ كەتتۇق-
مۇ؟ كىتاب ئوقۇغانغا ئالىيجاناب بولۇپ كەتتۇقمۇ؟ ناتايىن.
ھالقىلىق پەيتلەردە كىتاب ئوقۇغانلار كەتكۈزۈپ قويۇۋاتىدۇ.
ئاۋامنىڭ زىيالىيلار ھەققىدىكى ساداسىغا قۇلاق سالىدىغان ۋاقى-
تىمىز كەلدى. ئەگەر بىلگەنلىرىمىزنى، تونۇشلىرىمىزنى ھەردە-
كەتكە ئايلاندۇرمىساق، ئوقۇغاننى ئەھمىيەتتە كۆرسەتمەسەك،
ئۇنداقتا ئۆزىمىزنىڭ ئوقۇرمەنلىك، ئىنسانلىق سۈپىتىمىزگە يۈز
كېلەلمەيمىز.

دەۋرىمىزدە يەنە ئاقارتىش جاراھىتى ئېغىرلاپ بارماقتا.
ئاقارتىش جاراھىتى دېگەن نېمە؟ بىر خىل تونۇشنى، بىر خىل
چۈشەنچىنى، بىر خىل پىكىر ئەندىزىسىنى مۇبالىغە قىلىۋېتىپ،
سۈكۈت ئىچىدە ياشاشتىن ياكى زىيالىيلارنىڭ كولىپكىتىپ ئاڭ-
سىزلىقىدىكى تەپەككۈر ئەخەللىرى ئوتتۇرىغا چىققاندىن كېيىن
پەيدا بولغان سەلبىي ئاقىۋەتتۇر. مەن بۇ ھەقتىكى قاراشلىرىمنى
يېقىندا تەپەككۈر ژۇرنىلىنىڭ 2- ساندا ئېلان قىلىنغان «ئاقار-
تىش جاراھىتى ۋە ئاددىي ئەقىل» ناملىق ماقالەمدە ئەكس ئەت-
تۈردۈم. بىزگە نىسبەتەن ئاقارتىش بولسلا، بىر خىل تونۇش
شەكلى بولسلا كۇپايە قىلمايدۇ. غەرب نەچچە ئەسىر ئاقارتىش
ئېلىپ باردى. ئۇلار ئەقىلنى، ئىلىمنى زىيادە مۇبالىغە قىلىۋې-
تىپ، ئەمدىكىلەتتە ئەقىلنىڭمۇ نۇرغۇن نەرسىگە يەتمەيدىغانلىقىنى
چۈشەندى. شەرق دەل بۇنىڭ ئەكسىچە، ئىماننى كۈچلۈك تە-
كىتلەپ ئەقىلگە، ئىلىمگە سەل قارىدى ۋە بۇنىڭ زىيىنىنى يەت-
كۈچە تارتتى. ئىلىم ۋە ئەقىدە ئىنسان روھىنىڭ ئىككى شېخى،

ئىنسان ئىككىلىسىدىن ئايرىلالمايدۇ. ئەمما بۇگۈنكى كۈندىمۇ بىز بەزىلەرنىڭ بىرنى كۆككە كۆتۈرۈپ يەنە بىرنى بېسىۋاتقانلىقىنى ھەيرانلىق ئىچىدە بايقايمىز.

ھازىرغىچە بولغان ئۇيغۇر ئاقارتىش تارىخىمۇ ئاقارتىش جاراھىتىدىن مۇستەسنا ئەمەس. مەسىلەن: گۇڭگا شېئىر ھەرىكىتى ئۇيغۇر شېئىرىيەت تارىخىدىكى بىر ئەدەبىيات ھەرىكىتى. بۇنىڭ تۆھپىسىنى مەلۇم دەرىجىدە مۇئەييەنلەشتۈرۈش كېرەك. ئەمما، گۇڭگا شېئىر ھەرىكىتى بايرىقداقلىرى 1986-يىلىدىن ھا-زىرغىچە ئۆزلىرىنىڭ نەزەرىيە سىستېمىسىنى رەتلەپ چىقالمىدى، سىستېمىلاشتۇرالمىدى. ئۇلاردىن بىزگە قالغىنى پارچە پۇرات، گۇڭگا تەپەككۈر شەكلى بولدى. شۇنىڭغا ئوخشاش مۇشۇ خىل ئاقارتىش جاراھىتىنىڭ تەسىرى بىلەن مۇھاكىمىدەمۇ تۈز سىزىقلىق، لوگىكىلىق تەپەككۈر شەكلىگە كۆنۈپ بولالمىدى. شۇڭا مەسىلىلەرنى تەھلىل قىلىشىمىزدا تەپەككۈر زەخمىسىنىڭ ئىپادىسى كۆرۈنۈپلا تۇرىدۇ.

ئۇنىڭدىن باشقا، بىزدە زامانىۋى ساۋاتسىزلىق باش كۆ-تۈرمەكتە. شۇنى ئېچىنىش بىلەن تىلغا ئېلىشىم كېرەككى، بىزدە ئارىستوتىلنىڭ «پوئېتىكا»، كانىتنىڭ «نوقۇل ئەقىلگە تەنقىد»-دېمۇ چىقىمىدى. بۇلارنى غەربنىڭ دەپ باھانە كۆرسىتىش بىلەن دېسەك، بوۋىمىز فارابىنىڭمۇ ئەسەرلىرى تولۇق نەشر قىلىنمىدى. 30 يىللىق ئاقارتىش ئۇيغۇرلاردا چالا-بۇلا ھالەتتە كەتتى. ھەتتا شۇنچە ئەدەبىياتچىلار نان يەۋاتقان ئەدەبىياتشۇناسلىق ساھەسىدە تۈزۈكەرەك «ئەدەبىياتشۇناسلىق لۇغىتى»مۇ يوق. چىقمايدىغان ئەخلىت كىتابلار تازا چىقۇۋاتىدۇ. 4-ئاينىڭ 23-كۈنىدىكى ئىمزالىق كىتاب سېتىش پائالىيىتىدە بىر نەرسىنى بايقاپ قالدىم، ئالدىمغا ئىمزا قويدۇرغىلى كەلگەن بەش پارچە كىتابنىڭ ئۈچى پاخ-پاخ كىتابلار ئىكەن. ئىچىم شۇنداق ئىپ-چىشتى. ھازىر كىتابخانلىرىمىزدا دادا-ئاپسىنىڭ تايىنى يوق، قوراشتۇرۇلغان كىتابلار كۆپىيىپ كەتتى. ئاپتورى يوق، ياماق-لانغان تەرجىمە كىتابلار دەل مۇشۇنداق كىتابلاردۇر. كىتاب تاللىغاندا پىشقان ئاپتورنىڭ، كەسىپ ئەھلىلىرىنىڭ نادىر كىتاب-لىرىنى تاللاپ تۇرۇپ ئوقۇش كېرەك.

ئۇنىڭدىن باشقا، ئوقۇرمەنلىك مەدەنىيىتىمىزدە كۆرۈلۈ-ۋاتقان يەنە بىر مەسىلە شۇكى، بازار ئىگىلىكى، سودا مەدەنىيىتى ئوقۇرمەنلىك مەدەنىيىتىمىزگە خىرىس ئېلىپ كەلدى. ئۆي، تاۋار، ماددىي كاپالەتنى چوڭ بىلىش نۇرغۇن زىيالىيلىرىمىزنى ئۆزىنىڭ ياشلىق دەۋرىدىكى ئەقىدىسىدىن ياندۇردى. ئەمەل-يەتتە بۇ بىر خىل ئاسىيلىق. بىر تۈركۈم زىيالىيلىرىمىز ئۆزى بۇرۇن نەپەرتلىنىدىغان، ياراتمايدىغان كىشىلەرگە ئايلىنىپ

قالدى. نۇرغۇن گېزىت-ژۇرنال ئىسراپ بولۇپ كەتتى. بىر مۇنچە مەتبۇئاتلاردا، تاراتقۇلاردا چىقۇۋاتقنى ساپلا «ئاتام ئېيتقان بايقى» گەپلەر. بىر مىللەت 80-يىللاردا ئېيتىلغان گەپ-لەرنى 2010-يىللاردا يەنە تەكرارلاپ ياشاشتىن ھارمىسا بۇنداق مىللەتكە ئېچىنىش كېرەك. رادىيو-تېلېۋىزورلاردا قې-لىپقا چۈشۈپ قالغان سۆزلەر تەكرار-تەكرار ئېيتىلىدۇ. شاتتۇت-دەك گەپلەرنى قىلىپ ھارمايدىغان بىر قىسىم رىياسەتچىلەر قو-لىدىكى ئارىگىنال بولمىسا ھېچنېمە دېيەلمەيدۇ. يەنە بىر تۈركۈم مۇھەررىرلەر بولسا قولدىكى مۇھەررىرلىكتىن ئىبا-رەت يۈكسەك مەسئۇلىيەتنى ئىسراپ قىلماقتا. ئاۋامنىڭ، ئوقۇر-مەنلەرنىڭ بۇنىڭغا قارىتا پىكرى بار. بۇ پىكىرلەرگە قۇلاق سېلىش كېرەك. مەركەزدىن كېلىۋاتقان ئىلغار مەدەنىيەت بەرپا قىلىش، كىتابخۇمارلار جەمئىيىتى قۇرۇش تەشەببۇسلىرىدىن ياخشى پايدىلىنالمىدۇق. نەشر ئىشلىرى ئۈچۈن نۇرغۇن مەد-لەغلەر بېرىلدى، بۇلارنىڭ بىر قىسمى نادىر كىتابلارغا ئەمەس، ئەخلىت كىتابلارغا سېلىنىپ كەتتى. مەن بۇنىڭ ئۈچۈن ئۆكۈن-دىغانلىقىمنى بىلدۈرىمەن.

سورۇن مەدەنىيىتىمىزدىمۇ چاكنىلىق، پۇچەكلىكلەر ئوب-دانلا ئەۋج ئالدى. ئامېرىكىدىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن سو-رۇنلارغا چاقىرىلدىم. مېنى ئۆكۈندۈرىدىغان شۇنداق بىر ئىش بار. كىچىككەن ئون كىشىلىك ئايرىمخانىلاردا بىر قولىدا چوكا، بىر قولىدا تاماكا تۇتۇپ ئولتۇرىدىغان ئەرلەر مېنى سەسكەندۈ-رىدۇ. ئىسقا چۆمۈلۈپ تۇرۇپ يېيىلىۋاتقان تاماقلاردا قانداقمۇ لەززەت بولسۇن. مەن بۇنداق كىشىلەرنى مەڭگۈ چۈشەنەلمەي-مەن. ئامېرىكىدا رېستوراندا ئەمەس، ئوقۇتۇش بىناسىغا 100 مېتىر كېلىدىغان جايلاردىمۇ تاماكا چېكىش چەكلەنگەن. بۇ ئەھۋال بىزنىڭكى بىلەن روشەن سېلىشتۇرما، ئەلۋەتتە. ھازىر بۇ خىل ئەھۋال ئۇيغۇر جەمئىيىتىدە كېڭىيىپ ھار ئېلىنمايدىغان بولۇپ كېتىپتۇ. بۇ بىر داغ، ئۇيغۇر مەدەنىيەت تارىخىدىكى شەرمەندە داغ. بۇنداق ئىشلارغا جەڭ ئېلان قىلىدىغان ۋاقىت كەلدى.

ئۇنىڭدىن باشقا، نەشرىياتچىلىقىمىزدا پىلانسىزلىق، چە-رىكلىك مەسىلىسى گەۋدىلىك بولماقتا. كىتاب نەشر قىلىدىغان، كىتابنىڭ نېنىنى يەۋاتقان بەزىلەر كىتاب ئوقۇمايدۇ. بۇ بىر ئەپ-سۇسلىنارلىق ئەھۋال. بىز شۇ تاپتا قايتىدىن ئويلىنىش بىلەن خاراكتېرلەنگەن يەنە بىر قېتىملىق ئاقارتىش دەۋرىگە قەدەم قويۇۋاتىمىز. ئەمدى بىز سوراپ باقايلى، بىزنىڭ نەشرىياتچىلەر-رىمىز، مۇھەررىرلىرىمىز قولىدىكى بوشلۇق ۋە ئىمكانىيەتنى ئىسراپ قىلىۋېتىپ بارامدۇ-يوق؟ مۇھەررىرلىرىمىز ئۆز قولىدى

كى مۇھەررىرلىك پىچىقىنى نەپسانىيەتچىلىكنىڭ ۋاسىتىسى قىلىپ
 ۋېتىپ بارامدۇ-يوق؟ ئويلىنىشىمىز كېرەك. بىزنىڭ ئېسىل
 نەشرىياتچىلاردىن، ئېسىل مۇھەررىرلەردىن ئۆگىنىدىغان ۋاقتىمىز
 مەزكەردىكى كىتابخانلارنىڭ ۋاقتى، زېھنى، روھىغا خىيانەت قىلىپ
 لىشىنى ئەمدى توختىشى كېرەك. قۇراشتۇرۇلغان، مۇناسىۋەت
 بىلەن چىقىرىلغان كىتابلاردىن ھەزەر ئەيلىشىمىز كېرەك. مەن
 بەلكىم ئۇزاق ئۆتمەي نەشرىياتلىرىمىزدىن چىققان يۈز پارچە
 ناچار كىتابنىڭ (قۇراشتۇرما كىتابمۇ شۇنىڭ ئىچىدە) تىزىملىكى-
 نى ئېلان قىلىپ قېلىشىم مۇمكىن. بۇنى مەن مەسئۇلىيەتچانلىق
 دەپ چۈشىنىمەن. بۇنىڭدىن باشقا ئوقۇپ تەكشۈرۈش باسقۇچى-
 چىدىكى زىيادە زىللەتلەر، سەزگۈرلۈكلەر ئاپتورلارنى ھالسىرات-
 ماقتا. ئامېرىكىدىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن كۆپىنچىلەر ماڭا يې-
 زىشىنى ئەسكەرتتى، بەزى كىتابلاردا ئۇيغۇر تىلى ئىزاھلىق لۇ-
 غىتىدە چىقىدىغان «خۇدا» دېگەن سۆزمۇ قىسقىراپ كېتىدۇ-
 كەن. ئەھۋال بۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇيغۇر تىلىدا كىتاب
 يېزىشنىڭ مۇمكىنچىلىك شارائىتى ھەققىدە ئويلىنىپ قالىدىغان
 بولىدۇم. زىيادە زىللەت، چېكىدىن ئاشقان خۇدۇكىسەرسە-
 بىزنىڭ كاللىمىزدىكى كولىكتىپ ئاڭسىزلىقتىن چىقۇۋاتقان مەس-
 لە. بىزگە بېرىلگەن پۇرسەتتىن پايدىلانماي تۇرۇپ سەۋەب
 كۆرسىتىش ئاقمايدىغان ئىش. بىر بوشلۇق ئېتىلىسە يەنە بىر
 بوشلۇق ئېچىلىدۇ. مۇھەررىرلەر، نەشرىياتچىلارنىڭ قاتتىق
 ئويلىنىدىغان ۋاقتى كەلدى.

ئەمدىكى گەپ، ئۇندىدار بىز ئۈچۈن نېمەتمۇ ياكى ئا-
 پەتمۇ؟ دېگەن مەزمۇن ئۈستىدە بولىدۇ. ئۇندىدار ئاۋۋال
 بىزگە قولايلىق ئالاقە شارائىتى ياراتتى؛ بىزگە ئىچ پۇشۇقنى
 چىقىرىش، يەڭگىللەش پۇرسىتى ئاتا قىلدى. ئەمما، يامان بول-
 غىنى روھىمىزنىڭ بىر قىسمىنى بىزدىن تارتىۋالدى. ھازىر
 دۇنيا خاراكتېرلىك بىر پىسخىكىلىق كېسەل يامرىماقتا. ئۇ بول-
 سىمۇ دىققەت چېچىلىش كېسىلىدۇر. بۇ كېسەلگە گىرىپتار بول-
 غۇچىلار دىققىتىنى بەش مىنۇتتىن ئارتۇق مەزكەزلەشتۈرەلمەيد-
 دۇ. ئامېرىكا تەنقىدچىلىرى ئامېرىكىنىڭ بۈگۈنكى ياشلىرىنى
 تەنقىدلەپ، «پارلاق ئامېرىكا مەدەنىيىتى 90-يىللاردىن
 كېيىن تۇغۇلغان، دىققىتى ئېلېكترونلۇق تاراتقۇلاردا چېچىل-
 ۋاتقان يارىماس بالىلارنىڭ قولىدا ۋەيران بولىدۇ» دېيىشمەك-
 تە. تور، تەشۋىقات، ئۇندىدار بىلەن زىيادە كۆپ ھەپلىشىدۇ-
 غانلارنىڭ دىققىتى بىر يەردە ئەمەس. بۇلارنىڭ قولىدىن چوڭ
 ئىش چىقمايدۇ. مەن دىققىتى چېچىلمىغان، فوكۇس نۇقتىسىنى
 يوقاتمىغان، تەپەككۈرنى يىغالايدىغان ياشلارغا ھۆرمەت بىل-
 دۈرىمەن. ھازىرقى ئىلىم كۈرىشى دەل زېھنى كۈرىشى

بولۇپ قالدى، زېھنى چېچىلغانچە ياخشى ئوقۇرمەن بولغىلى
 بولمايدۇ. ئۇندىدار بىزدە يەنە ياتلىشىش، روھى گادايلقنى
 بەرپا قىلىپ ئۆلگۈردى. تۇغقانلار، دوستلار بىلەن پاراڭل-
 شىشنىڭ ئورنىغا مەۋھۇم بوشلۇقتىن تەسەللى ئىزدەيدىغان
 بولۇپ قالدۇق. بۇمۇ بىر خىل پىسخىكىلىق كېسەل. ئۇندىدار
 بىلەن ھەپلىشىشنى تۇرمۇش شەكلىنىڭ ئالاھىدە بىر قىسمىغا
 ئايلاندۇرۇۋاتقانلار كىتاب ئوقۇيالماس بولۇپ قىلىشتى.
 كىتاب ئوقۇش ئىقتىدارىنى يوقىتىش ئېغىر بىر مەسىلە. مەن
 ئۇندىدار ئىشلەتمەيمەن، تېلېۋىزور كۆرمەيمەن. مەن ئىزد-
 مەكچى بولغان ئۇچۇرلار كىتابلارنىڭ قېتىدا، چوڭقۇر مۇھاك-
 مەلەر ئارىسىغا يوشۇرۇنغان، ئۇلار مېنىڭ ئىزدىشىمنى كۈت-
 دۇ. كىتابتىن كېلىۋاتقان بىر ھۇزۇر بار. شۇنداق بىر لەززەت
 بار، ئۇ پەقەت چوڭقۇر ئوقۇرمەنلىكتىن كېلىدۇ. مۇشۇنداق
 لەززەت بىلەن ئوقۇۋاتقان، كۈرەش قىلىۋاتقانلارغا سالاملار
 بولسۇن!

تۆتىنچى بۆلەك، ئۈستۈن ئوقۇرمەنلىك مۇراجىتى
 ئۈستۈن ئوقۇرمەن دېگەن نېمە؟ بۇ مەن يېقىندا نەزەرد-
 يەلەشتۈرمەكچى ھەم رېئاللاشتۇرماقچى بولغان يېڭى ئوقۇم.
 ئۈستۈن ئوقۇرمەن ئۆزىنىڭ غايىسىدىن، ئېدىئال دۇنياسىدىن
 ۋاز كەچمەيدىغان ئادەمدۇر؛ ئۆزىنىڭ ئوقۇرمەنلىك غايىسى
 ۋە ئىستىكىنى ھېچنەرسىگە تېگىشمەيدىغان، سوئاللىرىغا
 چوڭقۇر كىتابلاردىن جاۋاب ئىزدەيدىغان، ئوقۇغانلىرىنى ئە-
 مەلىيەتكە تەدبىقلىيالايدىغان ئادەمدۇر. دەۋرىمىز دەل مۇ-
 شۇنداق ئۈستۈن ئوقۇرمەنلەرنى تەقەززا قىلىۋاتىدۇ. شۇڭا ك-
 تابچىلىقىمىز، ئوقۇرمەنلىك مەدەنىيىتىمىز ئىسلاھاتقا موھتاج.
 ئۈستۈن ئوقۇرمەن يەنە نېمىنى ئوقۇش، نېمە ئۈچۈن
 ئوقۇش، قانداق ئوقۇش كېرەكلىكىنى چۈشەنگەن، ئىزدىنىش-
 لىرىنى ئومۇمىيلىك ئىستىقبالى بىلەن باغلىيالايدىغان ئوقۇرمەن
 دۇر. مەسىلەن: ئابدۇقادىر داموللا، ئابدۇخالىق ئۇيغۇر، ئاب-
 دۇشۈكۈر مۇھەممەتتىمىن، ئابدۇرېھىم ئۆتكۈرلەر ماھىيەتتە
 ئۈستۈن ئوقۇرمەنلەردۇر. شۇنىڭدەك ھەر بىر ئۈستۈن ئو-
 قۇرمەن ئۆز مۇھىتى، ئۆز دەۋرىدە پىكىردە بىر بۇرۇلۇش
 ھاسىل قىلىدۇ. ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتتىمىننىڭ ھاياتىنى
 جىمجىت كۆزەتسەك، ئۇنىڭ چۈشەنمەسلىك، مەسخىرە، غەرب-
 لىق، ھەسەتخورلۇق، قىيىنچىلىقنىڭ دەردىنى يەتكۈچە تارتىپ
 تۇرۇپمۇ جىمجىت ئىزدەنگەنلىكىنى كۆرىمىز. ئۇنىڭدىن قالغ-
 نى «ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى»، «قەدىمكى مەركىزىي ئاسى-
 يا»، «قۇتادغۇ بىلىگ خەزىنىسى» قاتارلىق توم- توم نادىر
 كىتابلار بولدى. يۈز يىللىق ئۇيغۇر ئاقارتىش تارىخىنى ئاب-

ياتلىق بولالايمەن دەپ سوراۋاتامسىز؟ ئەمەس دەيمەنكى، كىتابنى سۆيگەن، كىتابنى قەدىرلىگەن ئوغۇللارغا ياتلىق بولۇڭ. چۈنكى، كىتاب ئوغۇللارنىڭ قەلبىدىكى قاباھەتنى، مۇدھىشنى، قورقۇنچىنى پەسەيتىدۇ. ئۇ سىزنى كىتابنى ئاسردە-غاندەك ئاسرايدۇ. كىتاب ئوقۇغان ئادەمنىڭ قەلبىدىكى مۇز توڭلار ئېرىتىۋاتقان بولىدۇ.

مودىكەش قىزنىڭ كەينىدىن كېتىۋاتقان ئەي يىگىت! قايتىڭ، كەينىڭىزگە قايتىڭ! كىتاب ئوقۇۋاتقان قىزلارنىڭ ئا-رىسىغا قايتىڭ، سىز ئىزدەۋاتقان قىز كىتاب ئوقۇۋاتقان قىزلار ئارىسىدا.

تەھرىرلىك ئۈستىلىدە مۇگۈدەۋاتقان ئەي مۇھەررىر، كەچكىچە كونا گەپلەرنى شاتۇتدەك تەكرارلاۋاتقان ئەي رىيا-سەتچى! كاللىڭىزنى سىلكىۋېتىڭ، كىتاب ئوقۇڭ، چۈنكى، سىزنىڭ مەسئۇل بولۇۋاتقىنىڭىز خەلقنىڭ روھ قۇرۇلۇشى! ئاخىرىدا ئۈمىدىم شۇكى، كىتاب ۋاراقلاۋاتقان قوللارغا دەرد كەلمسۇن، كىتابقا تىكىلگەن كۆزلەر روشەن بولسۇن، كىتاب ھەققىدە ئويلىنىۋاتقان مېڭىلەر ساغلام بولسۇن. كىتاب نۇرى كىرگەن قەلبلەر نۇرسىز قەلبلەرگە ئەنداز ۋە ئەينەك بولسۇن. ئەڭ مۇھىمى كىتابنى سۆيگەنلەر ھەر يەردە بولسا ئامان بولسۇن!

2015 - يىلى 4 - ئاينىڭ 25 - كۈنى، ئۈرۈمچى، پارلاق رېستورانى

ئاپتور: دوكتور، شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى فىلولوگىيە ئىنستىتۇتىدا، ئوقۇتقۇچى.

دۇقادىر داموللامسىز، ئابدۇخالىق ئۇيغۇرسىز، ئابدۇرېھىم ئۆتكۈرسىز، ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىنسىز تەسەۋۋۇر قىلغى-لى بولمايدۇ، ئەلۋەتتە. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆز دەۋرىدە ئۈستۈن ئوقۇرمەنلىكنىڭ لەززىتىنى تېتىغان. بۇ يەردە ئۇلارنى ياد ئەتمەي تۇرالمىمىز. ھەر بىر ئۈستۈن ئوقۇرمەن ئۆز دەۋرىنىڭ ئاۋانگارتى، ئۆز مەدەنىيىتىدە بۇرۇلۇش ھاسىل قىلغۇچى، شۇنداقلا مىللىي روھنىڭ ئادۋوكاتىدۇر. نېمە ئالدىغا ئۇچرسا شۇنى ئوقۇش، كاللىغا كەلگەننى ئوقۇش بىلەن ئۈستۈن ئوقۇرمەنلىك مۇقامىغا يەتكىلى بولمايدۇ.

خاتىمە ئورنىدا

ئەتراپىمغا قارىسام، ھەممە يەردە ناخشا - ئۈسسۈلنىڭ ساداسى. ھەممە يەردە سەنئەت چۇقانى. شۇ چۇقان جەۋھەر سەنئەتنىڭ چۇقانى بولسا كاشكى! ئۆزىنى مەدەنىيەتلىك ھې-سابلايدىغان 10 مىليون ئۇيغۇرلارنىڭ مەنىۋى ھاياتىدا كىتاب، مەدەنىيەت - مائارىپ ھەققىدە بىر مۇ پروگراممىسى يوق. شۇنداق بىر ئارزۇيۇم بار، ئۇيغۇرلاردىنمۇ كىتابنى قې-تىقىنىپ ئوقۇيدىغانلار، ئۈستۈن ئوقۇرمەنلەر مۇكاپاتلىنىدىغان كۈنلەر كەلسە. خۇددى ھەممىلا يەردە ئۈسسۈلچىلەر، ناخشا-چىلار مۇكاپاتلانغاندەك.

دىلىدىن ئىنسانىيلىق ئوتى كەتمىگەن ئەي سۆيۈملۈك قېرىندىشىم! قانداق قىلسام مىللىتىمگە تۆھپە قوشالايمەن، دەپ سوراۋاتامسىز؟ بۇنىڭ ئۇسۇلى ئىنتايىن ئاددىي، ئۇنداق بولسا قېتىرقىنىپ، باش چۆكۈرۈپ كىتاب ئوقۇڭ. بۇ مىللەتكە تۆھپە قوشۇشنىڭ ئەڭ ئاددىي، ئەڭ ياخشى، ئەڭ كونكرېت ئۇسۇلى.

ئەي سۆيۈملۈك قىز! قانداق قىلسام ياخشى ئوغۇللارغا

جىددىي بىلدۈرگۈ

تەھرىراتىمىز ئۈرۈمچى شەھىرى شىنخۇا جەنۇبىي يولى 11-نومۇر ۋەنگو سارىيى 10-قە-ۋەتكە يۆتكەلدى. ئەسەر ئەۋەتكۈچىلەرنىڭ مۇشۇ ئادرېس بويىچە ئالاقىلىشىشنى ئۈمىد قىلىمىز. ئەسەر ئەۋەتكەندە ئادرېسنى خەنزۇچە مۇنداق يېزىڭ:

新疆乌鲁木齐市新华南路 11 号万国大厦 10 楼“新疆文化”杂志编辑部 邮编: 830000

كامالىي ئېھتىرام بىلەن:

«شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى تەھرىراتى

ئۆزىنى باشقۇرۇش دېگەن نىمە

(ئۆزىنى باشقۇرۇش ۋە كىرىزىس)

ئېرىشىشىمۇ مۇتلەق بولمايدۇ. يوقاتقانلارنىڭ قولىدا بەكلا ئاز، يوشۇرۇن بولسىمۇ بەزى نەرسىلەر قالدۇ. ئۇنى تاپال-مىغانلىق يوقلۇقتىن ئەمەس، كورلۇقتىن بولىدۇ. مەن مۇنداق بىر ھەقىقەتكە شەكسىز ئىشىنىمەن:

مەيلى ئادەم قانچىلىك ئىمكانسىز، ئامالسىز، بىچارە ھالغا چۈشۈپ قالسۇن، ئۇنىڭغا يەنىلا يىڭىننىڭ تۆشۈكى دەك جايدىن بولسىمۇ ئۈمىد شولسى چۈشۈپ تۇرىدۇ. ئىشىك-دېرىزىلەر ئېتىلىپ قالسىمۇ، تۇڭلۇكنىڭ ئوچۇق قالىدىغانلىقى جاھاننىڭ بىر قانۇنىيىتىدۇر. دېمەك، قىيىنچىلىقتا قالغان ھەر قانداق ئادەم مۇتلەق ئىمكانسىز قالمايدۇ، ئەتراپىدا چوقۇم كىچىك ياكى چوڭ، ئاشكارا ياكى يوشۇرۇن پۇرسەتلەر ئۇنى ساقلاپ تۇرغان بولىدۇ. ھېچبولمىغاندا، ئۇ ھايات، تېنى ساق، ئەقلى-ھوشى جايىدا، نورمال پىكىر قىلالايدۇ.

ئەپسۇس، ئۆزگەرتىش ئىستىكىدىكى نۇرغۇن كىشىلەر دىققىتىنى دائىم ئېتىلىپ قالغان، ھازىرچە ئېچىش مۇمكىن بولمايدىغان ئىشىك-دېرىزىلەرگىلا مەركەزلەشتۈرۈپ، تۇڭلۇكنى كۆرمەيدۇ. ئۆز ئىلكىدىكى ئىمكانىيەت-بايلىقلارنى قانداق قېزىش، پايدىلىنىشنىڭ ئورنىغا ئېرىشىش ئىمكانسىز بايلىقلارنىلا چۈشەپ، ئۆمرىنى ئىسراپ قىلىدۇ. قولىدىكى، كۆز ئالدىدىكى بايلىقلارنى تونۇمايدۇ، تونۇسىمۇ ئۇلارنى بەكلا ئاجىز، رولى يوق ھېسابلايدۇ. ھەر

ئادەم كۈچى يەتمەس مۈشكۈلات، قىيىنچىلىق ئىچىدە ئۇزاق مۇددەت ياشاپ كەتكەندە، ئەڭ دەسلەپ ئامالسىز مەجبۇرىي تېڭىلغان بۇ رېئاللىقنى ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئاستا-ئاستا، ئاڭلىق-ئاڭسىز رەۋىشتە قوبۇل قىلىشقا باشلايدۇ، بۇ خىل رېئاللىقنى ئۆزگەرتىش، ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇش ئىستىكى ۋە جۈددىدىن بىلىپ-بىلمەي ئۆچۈپ كېتىدۇ. ھەتتا ئاخىرىدا ئىنتايىن ئاز ساندىكى بىر تۈركۈم كىشىلەردىن باشقا زور كۆپچىلىك كىشىلەر بۇنى بىر خام خىيال، ئەمەلگە ئاشماس چۈش، دەپ بىلىدۇ. بارا-بارا ئەڭ دەسلەپتە ئاچچىق بىلىنگەن بۇ رېئاللىققا كۆندۈ، ماسلىشىدۇ، ھەتتا ئاخىرىدا ياخشى كۆرۈپمۇ قالىدۇ. ئۆزگەرتىشكە ئۇرۇنغان، خىيال قىلغانلار ئۇلارنىڭ نەزەرىدە ئەخمەققە ئايلىنىدۇ. دەسلەپتە ئۇلارنىڭ جىسمىغا تېڭىلغان ئاجىزلىق، ئاستا-ئاستا ئۇلارنىڭ ئىچىگە ئۆتۈپ كېتىدۇ. خورلۇقنى بەخت، زۇلمەتنى يورۇق، ئاچچىقنى تاتلىق ھېسابلايدىغان، ھەتتا ئۇلارنى يورۇتماقچى بولغان شامنى ئۆزلىرى دەرھال پۈۈلەپ ئۆچۈرىدىغان بولىدۇ.

ۋەھالەنكى، گەرچە قىيىنچىلىق قانچىلىك ئېغىر، كىرىزىس قانچىلىك چوڭقۇر بولسۇن، ھەرقانداق يوقتىشىمۇ،

دانا ۋە ئاگاھ بولۇڭ

دائىم يوقلۇقىدىن، ئاجزلىقىدىن قاقشايدۇ. ئۆزلىرىنى مۇتلەق ئىمكانسىز ھېس قىلىدۇ. ھالبۇكى، بۇ بىر قانۇن-يەتنى، ئىسپاتلاپ تەلەپ قىلمايدىغان قانۇنىيەتنى ئىنكار قىلغانلىقى ھېسابلىنىدۇ، مەسىلە پۇرسەتنىڭ بار-يوقلۇقى ئەمەس، ئۇنى بايقاش-بايقىيالماسلىقى مەسىلىسىدۇر. يەنى كۆزىمىزدىكى، دىننىمىزدىكى مەسىلىدۇر. ئوخشاش كىرىم-زىم، ئوخشىمىغان ئادەمگە ئوخشىمىغان كۆرۈنىدۇ. بەزى ئادەملەر قاپقاراڭغۇ زۇلمەتتە يىڭنە تۆشۈكىدىن چۈشكەن نۇرنى كۆرەلسە، بەزىلەر ئەكسىچە نۇرنىڭ كىچىكلىكىدىن ئۈمىدسىزلىنىپ كېتىدۇ. بەزىلەر يېرىم ئىستاكىن سۈنى تېخى سۇ باركەنغۇ دەپ ئۈمىدلەنسە، بەزىلەر ئاران شۇنداق چىلىك قاپتۇ، دەپ ئۈمىدسىزلىنىدۇ. ئوخشاش مۇسبەت بەزىلەرنى ئويغاتسا، بەزىلەرنى ئۇخلىتىدۇ، ئوخشاش قىيىن-چىلىق بەزىلەرنى ئىلگىرىلەتسە، بەزىلەرنى چېكىندۈرىدۇ، ئوخشاش تاياق بەزىلەرنى غەزەپ-نەپرەت، كۈچ-قۇۋ-ۋەتكە تولدۇرسا، بەزىلەرنى قورقۇنچ-ئۈمىدسىزلىككە پاتۇرىدۇ، خۇددى ئوخشاش يامغۇردىن بەزى زېمىن كۆك-رىپ، بەزى زېمىن زەئىپلىشىپ كەتكەندەك، شۇنىڭدەك ئوخشاش زەربە بەزى مىللەتلەرنى ھالاك قىلسا، بەزى مىللەتلەرنى تىرىلدۈرىدۇ.

دېمەك، تاشقى دۇنيانىڭ ئوخشاش غىدىقلاشلىرى ئوخشىمىغان ئىنساندا ئوخشىمىغان ئىنكاس پەيدا قىلىدۇ. ئۆزىنى، ئۆزىدىكى بايلىقىنى تونۇيالغان، قىممىتىنى ھېس قىلالغان، ئۆزىنىڭ كىرىزىسىنى، مۇشكۈلاتلىرىغا ئاكتىپ روھىي ھالەتتە، ئۈمىدۋار يۈزلىنەلسە، ئۇلارنى تونۇمىغان-لار ئۆز كىرىزىسىدىن باتناپ، قاقشاپ، ئۆز ئىرادىسىنى سۈندۈرىدۇ. ھەتتا ئېغىرراق بولغاندا، ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن كىرىزىسىنى ئۆزگەرتىش ئارزۇ-ئىستەكلىرىدىن تولۇق ۋاز كېچىدۇ، ئۆزگەرتىشنىڭ ئاكتىپ ئىشتىراكچىسى ئەمەس، پاسسىپ كۈتكۈچىسى بولۇشنى تاللايدۇ.

خۇلاسە شۇكى، مەيلى بىر ئادەم ياكى بىر قوۋم قانداق چىلىك ئېغىر قىيىنچىلىقتا قالسۇن، پۇرسەتتىن، ئىمكانىيەتتىن مۇتلەق مەھرۇم قىلىنمايدۇ. ئۇلارغا يەنىلا ئاز بولسىمۇ مەلۇم ئىمكان-بايلىقلار بېرىلگەن بولىدۇ. مۇشۇ مەنىدىن ئىپتىقاددا، ئۆزگەرتىشنىڭ تۇنجى قەدىمى ھەرگىزمۇ مەۋجۇت رېئاللىقتىن قاقشاش، ئۇنىڭدىن قېچىش بىلەن ئەمەس، بەلكى، ئۆزىگە بېرىلگەن شۇ بايلىقلارنى بايقاش، قېزىش، پايدىلىنىش بىلەن باشلىنىدۇ. ئۆزىگە بېرىلگەن ئىمكانىيەتنى بايقىيالمايدىغان ئادەمنىڭ ئۆز قىسمىتىدىن

قاقشاش ھەققى يوق. باشقىچە ئىپتىقاددا، ھەرقانداق ئۆز-گەرتىش-ئىسلاھات ئەڭ دەسلەپتە ئۆزىدىكى بايلىق-ئىمكانلارنى تونۇش، پايدىلىنىشتىن باشلىنىدۇ، شۇ ئارقىلىق مۇھىتقا تەسىر كۆرسىتىپ، ئىمكانىيەتنى يەنە بىر قەدەر كېڭەيتىدۇ. ئۆز ئىمكانىيىتىدىن تولۇق پايدىلانغاندا، سېرى، كۈچەيگەنسېرى، ئۇنىڭ پۇرسەت ئىشلىرى ماس قەدەمدە كۆپىيىپ ماڭىدۇ. ئادەم بىلەن مۇھىتنىڭ مۇناسىۋىتى قوش يۆنىلىشلىك بولىدۇ، ئادەم مۇھىتنىڭ تەسىرىگە ئۇچرايدۇ، ئۆز نۆۋىتىدە يەنە مۇھىتنىمۇ تەسىرگە ئۇچرىتىدۇ. ئىمكانىيىتىنىڭ كېڭىيىشى ۋە كۈچىنىڭ زورىيىشىغا ئەگىشىپ، ئاندىن تاشقى مۇھىتنى كۈچىگە لايىق ئۆزگەرتىشكە كە ئۇرۇنىدۇ. ئۆزىنى ۋە ئۆز توپىنى ئۆزگەرتىشنى ياكى مۇشۇنداق بىر ئۆزگەرتىشكە ھەسسە قوشۇشنى ئويلايدىغان بىر ئادەم ئوخشاشلا ئاۋۋال مەن نېمە قىلالايمەن؟ مەندە نېمەلەر بار؟ دېگەن سوئاللارنى ئۆزىدىن سورايدۇ ۋە شۇنىڭ جاۋابىنى ئىزدەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئاۋۋال ئۆزىنى ئەنە شۇ قىيىنچىلىقلارنى يېڭەلەيدىغان بىر لايىقەتلىك ئادەم قىلىپ تەييارلاشقا تىرىشىدۇ، مانا مۇشۇنىڭ ئۆزى ئۆزىنى ئۆزگەرتىشتۇر، مانا مۇشۇ ھەر بىر شەخسنىڭ يەككە-يەككە ھالەتتە ئۆزىنى ئۆزگەرتىشى ۋە تەييارلىشى چوڭ ئۆزگىرىش، چوڭ ئىسلاھاتنىڭ تۇنجى قەدىمىدۇر.

بىز مەزكۇر ماقالىمىزدە دەل ئۆزىنى ئۆزگەرتىش دېگەن مەسىلە ھەققىدە مۇھاكىمە يۈرگۈزۈمىز. مەن بۇنىڭدا ئۆزىنى ئۆزگەرتىش دېگەننى ئۆزىنى باشقۇرۇش دېگەن سۆزگە ئۆزگەرتتىم. چۈنكى مېنىڭ قارىشىمدا، ئۆزگەرتىش بىر ياكى ئىككى قېتىملىق پائالىيەت، قارىماققا تېزلا ئەمەلگە ئاشىدۇ، ئەمما، ئۇ ئىزچىللىققا ئىگە بولالمىسا، تېزلا خېمىغا ياندىدۇ. مەسىلەن: بىز ئورۇقلاشنى مىسالغا ئالايلى: دوختۇر تۈزۈپ بەرگەن رېتسىپنى باشلاش بەك ئوڭاي، ئەمما داۋاملاشتۇرۇشچۇ؟ ئەلۋەتتە، داۋاملاشتۇرۇش باشلاشتىن قىيىن، پەقەت داۋاملاشتۇرغاندىلا ئورۇقلىغىلى بولىدۇ، يەنى، ئۆزگەرتىش ئەمەلگە ئاشىدۇ، داۋاملاشتۇرۇشقا بولسا، ئۆزىنى باشقۇرۇش بىلەنلا كاپالەتلىك قىلغىلى بولىدۇ. دېمەك، شۇنداق دېيىشكە بولىدۇكى، ئۆزىنى ئىسلاھ قىلىش، ئۆزگەرتىش ئۆزىنى باشقۇرۇش بىلەن ئاندىن ئىشقا ئاشىدۇ. يەنى، ئېغىزىمىزدىكى نۇرغۇن ئۇلۇغ ھەقىقەت-غايىلەر پەقەت ۋە پەقەت ئۆزىمىزنى ئۈنۈملۈك باشقۇرغاندىلا، ئاندىن ئەمەلگە ئاشىدۇ. مەن مەزكۇر ماقالىدە، ئۆزىنى باشقۇرۇشنىڭ بىر قانچە قاتلىمى ھەققىدە مۇلا-

ھىزە يۈرگۈزۈش. ئوقۇرمەنلەر بىرەر جۈملىدىن بولسىمۇ ئىلھام ئالسا، يىپ ئۇچى تاپالسا مەن چەكسىز مەمنۇن بولىمەن.

1. قەلبنى باشقۇرۇش

ئاۋۋال ئەسكەرتىشكە تېگىشلىكى، مەزكۇر ماقالىدە مەن «قەلب» ئىبارىسىنى ئىرادە، كەيپىيات، پوزىتسىيە، ئې-تىقاد، نەپىس-خاھىش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان كەڭرى بىر ئۇقۇم سۈپىتىدە قوللىنىمەن. مەن بۇلارنى قەلب ئۇقۇمى ئىچىگە سىغدۇرغىلى بولىدۇ، دەپ قارىدىم. روشەنكى، ھەرقانداق بىر ئىنسان ئۈچۈن ئەڭ ئاۋۋال ياخشى ئادەم بولۇش ئەڭ ئەقەللىي بىر تەلەپ ھېسابلىنىدۇ. بىر ئۆز ھالىنى ئۆزگەرتىمەكچى بولغان كىشى ئۈچۈنمۇ، ئۇنىڭ ئەقەللىي ئادىمىيلىك پەزىلەتلىرىنى ھازىر-لاپ، بىر دۇرۇس ئادەم بولۇشى، ئۇنىڭ ئۈچۈن ئىسلا-ھاتنىڭ تۈنجى، ئەمما ئەڭ ماھىيەتلىك قەدىمى ھېسابلىنىدۇ. ئادەمنىڭ ياخشى ياكى يامان بولمىقى بولسا دەل قەلب بىلەن بولىدۇ. يەنى ئادەم قەلبى بىلەن پەرىشتە، قەلبى بىلەن ئالۋاستى بولالايدۇ. شۇڭلاشقا، ئىنسان ئۈچۈن ئەڭ ئاۋۋال بىر ساغلام قەلب بولۇشى زۆرۈر. چۈنكى، ئىنسان قەلبى تۈزەلگەندىلا، ئاندىن ھەقىقىي مەن-دە ئىسلاھ بولىدۇ. قەلبنى تۈزەش بولسا قەلبنى باشقۇرۇش ئارقىلىق كاپالەتكە ئىگە بولىدۇ. مېنىڭچە قەلبنى باشقۇرۇش ئومۇمەن مۇنداق ئىككى تەرەپنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

(1) قەلبنى پاكىز تۇتۇش

بۇ دېگەنلىك، ئاددىي قىلىپ ئېيتقاندا، ئاق كۆڭۈل بولۇش، قارا كۆڭۈل بولماسلىق دېگەنلىكتۇر. ئىنسان ئۈچۈن قەلبنىڭ پاكىزلىقى ئۇنىڭ پۈتۈن ئەخلاق-پەزىلىتىنىڭ ئۈلى-يادروسى ھېسابلىنىدۇ. قەلبى قارا، ئەمما ئۆزى دۇرۇس بىر ئادەمنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى تەسەۋۋۇرغا سىغدۇرغىلى بولمايدۇ. بىر ئادەمنى ئاخىرقى ھېسابتا ياخشى ياكى يامانلار قاتارىغا ئايرىيدىغان ئاداققى ئۆلچەممۇ شۇ كىشىنىڭ قەلبى ھېسابلىنىدۇ. ئادەمنىڭ ئەخلاقى، ئادىمىيلىكى دەل شۇ پاكىز قەلب ئۈستىگە قۇرۇلىدۇ. كېسىپ ئېيتىشقا بولىدۇكى، ئىنساندىكى بارلىق ياخشىلىقنىڭ مەنبەسى پاكىز قەلب ھېسابلىنىدۇ.

خۇددى كىيىم-كېچەك كىرىلىشىپ، ئۆي ئەخلەت بولۇپ تۇرغاندەك قەلبمۇ كىرىلىشىدۇ، چالڭ-توزان قونىدۇ. شۇ سەۋەبتىن، كىيىمنى يۇيۇپ، ئۆيىنى تازىلاپ تۇر-

غاندەك قەلبمۇ پات-پات تازىلىنىشقا، يۇيۇلۇشقا موھتاج. يەنە تازىلانماي تاشلىۋېتىلگەن كۆچمۇ ئاخىر ئەخلەتخانغا ئايلىنىپ كەتكەندە، قوغدىلىنغان، تازىلىنىپ تۇرمىغان قەلبمۇ ھەق-ناھەق، گۈزەللىك-رەزىللىكنى سېزەلمەس، خورلۇق-ھۆرلۈكنى پەرق ئېتەلمەس، ئازابلانماس دەرد-جىدە قارىيىپ، دات بېسىپ كېتىدۇ. دېمەك، قەلب يۇيۇ-لۇپ تۇرۇش ئۈچۈن سوپۇنغا، سۈيۈرۈلۈپ تۇرۇش ئۈچۈن سۈيۈرگىگە، قوغدىلىپ تۇرۇش ئۈچۈن بىر مۇھا-پىزەتچىگە موھتاج بولىدۇ. ئېتىقاد بولسا دەل مۇشۇ ۋە-زىپىنى ئادا قىلىدۇ. يەنى قەلبنىڭ پاكىزلىقى ئېتىقادنى شەرت قىلىدۇ. ئادەمنىڭ قەلبىدىكى نەپىس-خاھىش دائىم ئادەمگە ئاقى قارا، زىياننى پايدا، ھارامنى ھالال قىلىپ كۆرسىتىدۇ. ئادەمنى دائىم يامان ئىشقا سۆرەيدۇ. مانا مۇ-شۇنداق چاغدا، ئېتىقاد دەرھال نەپىسگە جەڭ ئېلان قىلىپ، ئۇنى مۇئەييەن قىزىل سىزىق ئىچىدە چەكلەپ تۇ-رىدۇ.

يۇقىرىقىلارنى خۇلاسە قىلغاندا، قەلبنى ئىسلاھ قىلىش-نىڭ بىرىنچى قەدىمى قەلبنى ئېتىقاد ئارقىلىق داۋاملىق پاكىز ساقلاشتۇر. قەلبنى باشقۇرۇشنىڭ بۇ قاتلىمىدا ئادەم-نىڭ دۇرۇسلۇقىغا ئاساس سېلىنىدۇ.

(2) قەلبنى كۈچلۈك ساقلاش. يۇقىرىقى مۇلاھىزىدىن بىز ئۆزىنى ئىسلاھ قىلماقچى بولغان بىر ئاق كۆڭۈل، سە-ھمىي ئادەم بولۇشى كېرەك، دېگەن يەكۈنگە كەلدۇق. ھالبۇكى، كىرىزىستىن قۇتۇلۇش، قىيىنچىلىقلارنى يېڭىشتە سەھمىيلىك، ئاق كۆڭۈللۈكلا يېتەرلىك ئەمەستۇر. شۇ ئې-نىقكى، قىيىنچىلىقلارنى يېڭىش، ھالىمىزنى ئىسلاھ قىلىش پۈتۈنلەي جاپا-مۇشەققەتكە تولغان بىر يول. بۇ يولدىكى ھەر بىر قەدەم تالاي قان-تەر بەدىلىگە ئېلىنىدۇ. ئېغىر بېسىم، تەكرار مەغلۇبىيەت، تەرەپ-تەرەپتىن سېپىلىپ تۇ-رىدىغان سوغۇق سۇ..... قاتارلىقلار دائىم روھىمىزنى سۇندۇرۇشقا ئۇرۇنۇپ تۇرىدۇ. مانا مۇشۇلارغا يۈزلىنىشتە قەلب ساپ بولسا يېتەرلىك ئەمەس، بۇ چاغدا بىز كۈچلۈك بىر قەلبكە موھتاج بولىمىز. بىز مۇشۇنداق بىر كۈچلۈك قەلب بىلەن ھەر خىل قىيىنچىلىقلارغا يېڭىلسەكمۇ مەغلۇپ بولمايمىز، يولىمىزدا تەۋرەنمەي مۇستەھكەم تۇرا-لايمىز، نىشانىمىزدىن ۋاز كەچمەيمىز، مۇشۇنداق بىر قەلب دائىم بىز يىقىلغاندا، ئوڭۇشسىزلىقلارغا ئۇچرىغاندا، يالغۇز قالغاندا، ئۈمىدىمىز لەنگەندە، غېرىبىمىزدا بىزگە تەسەللى، كۈچ-مەدەت بېرەلەيدۇ، ئورنىمىزدىن تارتىپ تۇرغۇزالايدۇ.

دۇ. مۇشۇنداق كۈچلۈك قەلب بىزنى دۇنياغا ئاكتىپ پوزىتسىيە، ئۈمىدۋارلىق بىلەن يۈزلەندۈرۈلەيدۇ. مەن باشتا ئوخشاش بىر ھادىسىگە، ئوخشىمىغان كىشىلەرنىڭ ئوخشىمىغان پوزىتسىيە، مۇئامىلىدە بولىدىغانلىقىنى تىلغا ئالغانم. دىم. مانا بۇ دەل كىشىلەرنىڭ قەلبى تەرىپىدىن بەلگىلىنىدۇ. ئاكتىپ قەلبلىك كىشىلەر دۇنياغا ئۈمىد-ئىشەنچ بىلەن يۈزلىنەلەيدۇ، قىيىنچىلىق، جاپا-مۇشەققەتلەرگە ۋاپىسىمایدۇ، ئاسان تىز پۈكمەيدۇ، قىيىنچىلىقلارنى ئۆزىگە توسالغۇ ئەمەس، پەلەمپەي قىلالايدۇ. قاپقاراڭغۇ جايلاردىمۇ ئۈمىد نۇرىنى كۆرەلەيدۇ، مەغلۇبىيەتلىرىگە باھانە ئەمەس، چارە ئىزدەيدۇ، كىشىلەرنىڭ تەنقىد-چۆكۈرۈشلىرىگە سوغۇققانلىق بىلەن يۈزلىنەلەيدۇ، ئۆزىنى يوقىتىپ قويمىدۇ، ياشلىرىنى ئېرتىۋېتىپ، قانلىرىنى سۈرتۈۋېتىپ، يارىلىرىنى تېگمەي ۋېتىپ يولنى داۋام قىلالايدۇ. ئەكسىچە پاسسىپ قەلبلىك كىشىلەر بولسا، ئىشنىڭ قاراڭغۇ تەرىپىنىلا كۆرىدۇ، يولۇق-قان مەسىلە-قىيىنچىلىقلاردىن داۋاملىق قاخشىيدۇ، ئاسان بەل قويۇۋېتىپ پۇرسەتنى كۆرمەيدۇ، باشقىلاردىن كەلگەن ئازار-ئەرزىيەتلەردىن روھىنى تۈگەشتۈرۈۋالىدۇ. بۇنداق پاسسىپ قەلبلىك كىشىلەردە ئىرادە-ھىمەت ئاجىز بولىدۇ. ھەممە مەسىلىنىڭ سەۋەبىنى تاشقى دۇنيادىنلا ئىزدەپ، ئۆزىنى تەكشۈرمەيدۇ. كىچىككىنە تەنقىد، سوغۇق مۇئامىلەدىن ئوڭايلا ئۇجۇقۇپ كېتىدۇ. باشقىلارغا تايانغاندىن ئاندىن بىخەتەر ھېس قىلىدۇ. يۇقىرىقىلاردىن شۇ ئايان بولىدۇكى، ئۆزگەرتىش-ئىسلاھات يولغا ماڭغان كىشىنىڭ قەلبى پاكىز، ئاق بولسا كۇپايە ئەمەس. بىر ئادەمنىڭ ئاق كۆڭۈل، دۇرۇسلۇقى ئۇنىڭ ئۆز مەسىلە-كىرىزىسلىرىدىن ھەل قىلىشۇمۇ ئىقتىدارلىق ئىكەنلىكىدىن دېرەك بەرمەيدۇ. شۇنداقلا بۇ يولدىكى كۈتكەن-كۈتمىگەن ۋەقە-ھادىسىلەرگە پاكىز قەلب بىلەنلا تاقابىل تۇرغىلى بولمايدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن قەلب كۈچلۈك بولۇشى كېرەك. مېنىڭ ئاكتىپ قەلب دېگىنىم دەل كۈچلۈك قەلب شۇدۇر.

قەلبىنىڭ پاكىز تۇرۇشىدا ئېتىقاد ئاچقۇچلۇق بولغىنىدەك، قەلبىنىڭ كۈچلۈك-ئاجىز بولۇشىمۇ ئېتىقاد تەرىپىدىن بەلگىلىنىدۇ. يەنى، ئېتىقاد قەلبكە كۈچ بېرىدۇ، ئۇنى تۈگىمەس ئېنېرگىيە بىلەن تەمىنلەپ تۇرىدۇ. يۇقىرىدا بىز قەلبنى پاكىز تۇتۇش ئارقىلىق ئادەمنىڭ دۇرۇسلۇقىغا ئاساس سېلىنىدۇ دېگەندۇق، قەلبنى كۈچلۈك تۇتۇش بىلەن بولسا، ئادەمنىڭ ئىرادىسى، قابىللىقىغا ئاساس سېلىنىدۇ، قەلبنى باشقۇرۇشتا، بۇ ئىككىلا تەرەپ تەڭ تۇتۇلۇپ-

شى لازىم، قايسى كەم بولسا قەلبنى باشقۇرۇش كەمتۈك، نەتىجىسىز بويىچىلىقىدۇر.

يۇقىرىقىلارنى خۇلاسە قىلغاندا، ياخشى باشقۇرۇلغان بىر قەلب، بىزگە مۇنداق نەرسىلەرنى بېرىدۇ:

بىرىنچىدىن، بىزگە نىشانىمىزنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. ئېيتىپ ئۆتكىنىمىزدەك، قەلب ئېتىقاد بىلەن ئاندىن ياخشى باشقۇرۇلىدۇ. ئېتىقاد بولسا ئىنساننى ئېتىقادنىڭ تەلىپىگە ھاس بىر نىشان بىلەن تەمىن ئېتىدۇ. شۇندىلا ئىنسان ھاياتىدا مەنە پەيدا بولىدۇ. چۈنكى، نىشانىمىز ھايات-مەنىزلىسىز سەپەردۇر، مەنىسىز دۇر، قىممەتسىز دۇر. ئىككىنچىدىن، ئۆلچەم.

بۇنىڭ بىلەن ھاياتىمىزدا بىز رىئايە قىلىدىغان بىر مىزان پەيدا بولىدۇ. بىز بۇ مىزان بىلەن ئادەملەرنى، ئىش-ھادىسىلەرنى ئۆلچەيمىز، باھا بېرىمىز، ھەر شەيئى ھەققىدە ئۆز مەۋقە-مەيدانىمىزنى بېكىتىۋالىمىز. گۈزەللىك-رەزىللىك، ھەق-ناھەق دېگەنلەرنىڭ پەرقى ھەققىدە تۇراقلىق تونۇش بەرپا قىلىۋالىمىز. بۇ مىزان بىلەن كىم ئىكەنلىكى-مىزنى، كىم ئەمەسلىكىمىزنى بىلىۋالىمىز، ھەر شەيئى ھەققىدە دە ئوچۇق پوزىتسىيە تۇتۇشىمىز بولىدۇ.

ئۈچىنچىدىن، ئىرادە

تەكرار-تەكرار يىقىلغاندا، يىقىتىلغاندا روھىمىز سۈنەدۇ، قەلبىمىزنى مەيۈسلۈك قاپلايدۇ. مۇشۇنداق پەيتلەردە بىز پەقەت قەلب تەمىنلىگەن ئىرادە بىلەنلا ئورنىمىزدىن تۇرالايمىز، ئازار-ئەزىيەت، جاپا-مۇشەققەتلەرگە دادىل يۈزلىنەلەيمىز. يولمىزنى داۋام ئېتەلەيمىز. ئىرادە پەيدا قىلالىمىغان قەلبىمۇ ياخشى باشقۇرۇلغان قەلب دېگىلى بولمايدۇ. بۇ ئىرادە بىلەن كەيپىياتىمىزنى كونترول قىلالايمىز، پىسخىكىمىزنى تۇراقلاشتۇرالايمىز.

خۇلاسە قىلغاندا، قەلبنى باشقۇرۇش ئۆز ھالىمىزنى ئۆزگەرتىشكە تاشلانغان تۇنجى ۋە ئەڭ ماھىيەتلىك قەدەم، شۇنداقلا كېيىنكى قەدەملەرنىڭ ئاساسى. بۇ قەدەم مۇۋەپپەقىيەتلىك بولماي، كېيىنكى قەدەملەردىن سۆز ئېچىش مۇمكىن ئەمەس، قەلب بىزنىڭ ھېچكىم مۇداخىلە قىلالمايدىغان ئەڭ ئەركىن رايونىمىز، ئەڭ قىممەتلىك بايلىقىمىز دۇر. تۆۋەندە بىز ئەمدى نىشان ھەققىدە سۆز-لەيمىز. قەلب باشقۇرۇلۇشقا موھتاج بولغاندەك نىشانمۇ باشقۇرۇلۇشقا موھتاجدۇر.

2. نىشان باشقۇرۇش

يۇقىرىدا دەپ ئۆتكىنىمىزدەك، قەلب ياخشى باشقۇرۇ-

رۇلغاندىلا بىز نىشاندىن سۆز ئاچالايمىز. چۈنكى، ئۇ قەلبىنىڭ نەتىجىسى. بىر ئادەمنىڭ ھاياتىنىڭ قىممىتى، مەنىسى شۇ ئادەمنىڭ نىشانى تەرىپىدىن بەلگىلىنىدۇ. ئادەمنىڭ ئۇلۇغلىقى ئۇنىڭ نىشانىنىڭ ئۇلۇغلىقىدىن كېلىدۇ. شۇ ئۇلۇغ نىشانلارغا بېغىشلانغان ھايات جەريانىدىن ئاندىن قىممەت، مەنە بارلىققا كېلىدۇ.

تۆۋەندە بىز نىشان ۋە ئۇنىڭغا ئالاقىدار مەسىلىلەر ئۈستىدە قىسقىچە توختىلىپ ئۆتىمىز.

نىشان قەلبتىن تۇغۇلىدۇ، ئېتىقادنىڭ تەبىئىي تەقەززا-سى. ئەگەر ئېتىقاد ئۆز ئىگىسىگە بىرەر نىشان كۆرسىتىپ بېرەلمەسە، ئۇنىڭ ئېتىقادى يالغان بولىدۇ ياكى ئۇ ئېتىقاد-دىنى ئوبدان چۈشەنمىگەن بولىدۇ. ئېتىقاد كۆرسەتكەن نىشان بىلەن كارى بولماسلىق ئېتىقادقا قىلىنغان ئاساسلىق-تۇر. يەنە بىر تەرەپتىن، بىز مۇھاكىمىمىزنىڭ بېشىدا ئۆز ھالىنى ئۆزگەرتىمەكچى بولغانلارنىڭ قەدەمنى ئاۋۋال ئۆز-نى باشقۇرۇشتىن ئېلىشى كېرەكلىكىنى سۆزلىدۇق. بۇ دې-گەنلىك بولسا، ئەنە شۇ كىرىزىس ئىچىدىكىلەرنىڭ كىرىزىستى ئەمەسلەر ياشىغان تۇرمۇش ئۇسۇلى، قېلىپىدا ياش-شى توغرا ئەمەس. ئۇلارنىڭ تۇرمۇش ئۇسۇلىدا، ئۇلارنىڭ كىرىزىس ئېغى، ئۆزگەرتىش تەشۋالىقى ئەمەلىي ھەرىكەت بىلەن ئەكس ئېتىشى كېرەك، دېگەنلىكتۇر.

گەرچە كىشىلەر كىرىزىستىن قۇتۇلۇشتىن ئىبارەت ئا-خرقى نىشاندا ئوخشاش بولسىمۇ، بۇ ئاخىرقى نىشانغا يەتكۈچە بولغان يولدىكى باسقۇچلۇق نىشانلاردا خىلمۇ-خىل بولىدۇ. كىشىلەر ئۆز ئەمەلىيىتى، ئىقتىدارى، ئارزۇ-ھەۋەسلىرىگە ئاساسەن ھەر خىل نىشانلارنى بېكىتىپ يا-شايدۇ. شۇڭلاشقا، نىشان ھەققىدە بەزى مەسىلىلەرنى بىل-شى كېرەك.

(1) ئاخىرقى نىشان بىلەن باسقۇچلۇق نىشاننى پەرق-لەندۈرۈش ۋە ئىككىسىنىڭ مۇناسىۋىتىنى چۈشىنىش.

ئاۋۋال تۇراقلىق، بىر ئاخىرقى نىشان زۆرۈر، ئۇ بىزگە باشتىن-ئاخىر تەۋرەنمەيدىغان بىر ئاداققى پەللىنى، يۆنىلىشنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. ئەمما بىز بۇ ئاخىرقى نىشان ھەققىدە ئىنچىكە ئويلىنىشىمىزدا، ئۇنىڭ نۇرغۇنلىغان كىچىك، باسقۇچلۇق نىشانلارنى ئۆز ئىچىگە ئالدىغانلىقى-نى، پەقەت مۇشۇ باسقۇچلارنى بېسىپ ئۆتكەندىلا، ئاخىر-قى نىشانغا يەتكىلى بولىدىغانلىقىنى چۈشىنىپ يېتىمىز. ھەتتا ئاشۇ باسقۇچلۇق نىشانمۇ يەنە ئۆز ئىچىدىن يەنە نۇرغۇن ئۇششاق باسقۇچلارغا بۆلىنىپ كېتىشى مۇمكىن. بىر مىسال

ئالايلى:

سىز خەلققە خىزمەت قىلىشنى ئاخىرقى نىشان قىلىدۇ-ئىز دەيلى، بۇنداقتا سىز مۇنداق بىر قانچە مەسىلىنى تەرتىپ بىلەن ھەل قىلىسىز.

① نېمە ئىش بىلەن خىزمەت قىلىش ← ئىلىم بىلەن.
② ئۇنداقتا قەيەردە قانچىلىك ئوقۇپ؟ ← ئامېرىكا-دا دوكتورلۇق.

③ ئامېرىكىدا دوكتورلۇق ئوقۇش ئۈچۈن قانداق شەرتلەرنى ھازىرلاش لازىم؟ ← چەت ئەل تىلى ئۆتكىلى.
④ بۇنىڭ ئۈچۈن ئىنگلىز تىلى ئۆگىنەي، ئەمەسە قە-يەردە ئۆگىنمەن، قانچىلىك ۋاقىتتا ئۆگىنىپ بولىمەن؟

⑤ كۇرسلاردا ئۆگىنمەن، تەخمىنەن ئۈچ يىلدا. ئۇ-نداقتا بۇ ئۈچ يىللىق ۋاقىتنىڭ ئىچىدە تۇنجى يىلى قانچە-لىك سەۋىيەگە يېتىمەن، بۇنچىلىك سەۋىيەگە يېتىش ئۈچۈن، قانچىلىك ۋاقىت سەرپ قىلىمەن؟ قانچىلىك سۆز يادلايمەن؟

⑥ 2، 3- يىللىرىچۇ؟... دېمەك، مۇشۇ بويىچە پار-چىلىساق، ئەك ئاخىرقى خەلققە خىزمەت قىلىشتىن ئىبارەت بىر نىشان مانا مۇشۇنداق نۇرغۇنلىغان كىچىك باسقۇچلار-غا بۆلۈنۈپ كېتىدىغانلىقىنى بايقايمىز.

دېمەك، خەلققە ئىلىم بىلەن خىزمەت قىلىش ئەك ئا-خرقى نىشان بولسا، چەت ئەل تىلى ئۆتكىلى بىر باسقۇچ-لۇق نىشان ھېسابلىنىدۇ. بۇ نىشانمۇ ئۇنىڭ ئاستىدىكى باسقۇچلارغا نىسبەتەن بىر ئاخىرقى نىشانغا ئايلىنىدۇ، بۇ نىشانغىمۇ ھەر مەۋسۇملۇق، ھەر يىللىق نىشانلارنى بېسىپ ئۆتكەندە ئاندىن يەتكىلى بولىدۇ. ئوبرازلىقراق ئېيتقاندا، ئاخىرقى نىشانىمىز 20- قەۋەتكە چىقىش بولسا، ئاستىدىكى ھەر بىر قەۋەت بىزنىڭ باسقۇچلۇق نىشانىمىز ھېسابلىنىدۇ. ئەسكەرتىشكە تېگىشلىكى شۇكى، ئاخىرقى نىشان بىلەن باسقۇچلۇق نىشانلار چوقۇم بىردەك بولۇش، ئاخىرقى نى-شاندىن تەۋرەنمەسلىك، يولدىكى ئېزىتقۇ نىشانلارنىڭ كەي-نىگە كىرمەسلىك لازىم.

(2) نىشان ئېنىق، كۈنكەرت بولۇش لازىم.
ئاخىرقى نىشان ئادەتتە بىر قەدەر ئابستراكت، تۇتۇق بولىدۇ. نىشان قانچە ئېنىق، سۈزۈك، كۈنكەرت بولسا، ھەرىكەت شۇنچە قاراتمىلىققا ئىگە، نەتىجىلىك، ئۈنۈملۈك بولىدۇ. ئابستراكت نىشان ھەرىكەتكە ئۈنۈملۈك يېتەكچە-لىك قىلالمايدۇ، ئۇنى ئەنە شۇنداق نۇرغۇنلىغان باسقۇچ-لۇق نىشانلارغا بۆلۈۋەتكەن. ئاندىن ئۇ ھەرىكىتىمىز

ئېنىق پىلانغا، پروگراممىغا ئىگە بولىدۇ.

دېمەك، نشان بىز چوقۇم ئېنىق تەسەۋۋۇر قىلالايمىز. دېغان دەرىجىدە ئېنىقلىققا، كونكرېتلىققا ئىگە بولۇش لازىم. نشاننى كونكرېتلاشتۇرالماسلىق ماھىيەتتە ئاخىرقى نشاننىڭ تەلپىنى چۈشەنمەسلىكتىن باشقا نەرسە ئەمەس. بىز كىشىلەرنىڭ ئېغىزىدىن دائىم ئۇلۇغ غايە- نشانلارنى چۈشۈرمەيدىغانلىقىنى ئاڭلايمىز، ئەمما ئۇلارنىڭ كۈندۈز- كۈن ئىش- ھەرىكىتىدىن بۇ نشاننىڭ تەسىرى، ئىزىنى كۆ- رەلمەيمىز. چۈنكى، ئۇلار ئۇ ئاتالمىش ئۇلۇغ نشاننى باسقۇچلۇق كىچىك نشانلارغا بۆلەلمىگەن، شۇنىڭ بىلەن نشانى ھەرىكىتىگە يېتەكچىلىك قىلالايدىغان تەتۈر مەنتىقە شەكىللەنگەن.

ئادەم ئۆزى ئېنىق تەسەۋۋۇر قىلىپ، كۆز ئالدىغا كەلتۈرەلمىگەن ئىشنى ۋۇجۇد قىلىپ چىقىرالمىدۇ. بىز ئا- خىرقى نشان بىلەن باسقۇچلۇق نشانلارنى ئېنىق ئايرىد- ۋالساق ھەمدە ئىككىسى ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتنى تولۇق چۈشەنسەك، ئاندىن نشانىمىز ئېنىقلىققا، كونكرېتلىققا ئىگە بولىدۇ، ئاندىن ئوقنى نشانلىق ئاتالايمىز، قۇشقاچنى پىل- موتتا ئېتىپ يۈرىدىغان ئەخمەقلىقتىن ساقلىنالايمىز.

(3) نشان ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن بولۇشى كېرەك.

ئىنسان سۈبېكتىپ خاھىشقا ئىگە مەخلۇق بولغاچقا، ھاۋايى- ھەۋەسلىرىنىڭ كۈچلۈك تەسىرى ئاستىدا بولىدۇ. نشان تاللىغاندا بۇ خاھىشلار مۇقەررەر تەسىر كۆرسىتىدۇ، بەلكىم بەزىدە تولىمۇ ئەمەلىيەتتىن يىراق ئەمەلگە ئېشىشى مۇمكىن ئەمەس، بىر ئىشنى تاللاپ قېلىشىمىز، يەنە بەزىدە ئۆزىمىزنىڭ ھەۋەسلىرىمىزنى چىقىش قىلىپ تاللاپ قېلىشىمىز مۇمكىن. گەرچە نشان تاللاشتا، شەخسنىڭ خاھىشى بەكلا مۇھىم ئورۇندا تۇرسىمۇ، ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتىمەك- چى بولغان كىشىگە نىسبەتەن خاھىشنىلا ئاساس قىلىپ، تاشقى ئېھتىياجى، شەرت- شارائىتىنى نەزەردىن ساقىت قى- لىشى ئاقىلانلىك ئەمەس. مەسىلەن: سىزنىڭ ئائىلىڭىز نامرات، قىيىنچىلىق ئىچىدە، سىز پۇلغا بەك ئېھتىياجلىق، ئەمما سىز ئانچە بەك پۇل تاپقىلى بولمايدىغان بىر كەسپ- نى ياقىتۇرۇشىڭىز مۇمكىن، گەرچە بۇ سىزنىڭ نۇقتىڭىزدىن ئويلىغاندا، توغرا بولسىمۇ، ئەمەلىيەت نۇقتىسىدىن ئېيتقاندا توغرا بولمايدۇ. بولۇپمۇ كىرىزىستىن قۇتۇلماقچى بولغان ئادەم ئۈچۈن، ئۇنىڭ نشان تاللىشى، كىرىزىستىن قۇتۇ- لۇشتىن ئىبارەت ئاخىرقى نشانغا ماس بولۇشى، شۇنىڭغا خىزمەت قىلىشى كېرەك. سۇغا چۈشۈپ كەتكەن ئادەمنىڭ

ئاخىرقى نشانى قىرغاققا چىقىش، شۇڭا ئۇنىڭ ئاشۇ ۋاقىت- تا، ئۇنى سۇدىن قۇتقۇزۇشقا ياردىمى يوق نشان تاللىشى ئىنتايىن ھاماقەتلىك، ئۆز ھالىنى چۈشەنمىگەنلىكتۇر.

شۇڭلاشقا، ئەمەلگە ئېشىش ئىمكانىيىتى تۆۋەن ياكى يوق، ئوبىيكتىپ شەرتلەر ئۈستىگە قۇرۇلمىغان نشان قانچە يالتىراق، جەلپكار بولسۇن، ھېچقانداق قىممىتى يوقتۇر. ئەمەلىيەتتىن ئايرىلغان نشان ئادەمنىڭ ئۆمرىنى، زېھنىنى ئىسراپ قىلىدۇ. شۇڭا نشاننى ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن تاللاشتا مېنىڭچە تۆۋەندىكى تەرەپنى نەزەردە تۇرۇش كېرەك.

بىرىنچىدىن، ئادەم ئاۋۋال ئۆزىنى ئوبدان دەڭس- شى، ئۆزىگە بېرىلگەن ئىقتىدار- ئىمكانلارنى مۇۋاپىق مۇلا- چەرىلەش كېرەك. ئادەمنىڭ ئىقتىدارىدىن ھالقىپ كەتكەن نشاننىڭ ئادەمنى قىناشتىن باشقا رولى بولمايدۇ، ئۇ ئادەمگە نىسبەتەن كۈچكە ئەمەس، يۈككە ئايلىنىدۇ. ھەرقانداق نشان شۇ ئادەمنىڭ ئىلكىدىكى ماددىي، مەن- ۋى ئىمكان- بايلىقلىرى ئۈستىگە قۇرۇلمىسا، ئاخىرقى ھې- سابىتا ئۇ بىر قۇرۇق گەپكە ئايلىنىدۇ. شۇڭلاشقا، ئادەم ئۆزىگە رەھىمسىزلىك بىلەن يۈزلىنىپ، تولىمۇ سوغۇققان ئويلىنىپ مەن مۇنداق ئىشلارنى قىلالىشىم مۇمكىن، مۇنداق ئىشلارنى ھەر قانچە تىرىشساممۇ قىلالايمەن، دەپ ئېنىق ئايرىۋېلىش كېرەك. ئادەمنىڭ نۇرغۇن مەغلۇ- بىيىتى ئۆزىنى ئوبىيكتىپ دەڭسىيەلىمگەنلىكىدىن كېلىپ چى- قىدۇ. بىز بەزى ئىشلارنى تىرىشساق ئۆگىنەلەيمىز، قىلالايمىز، ئەمما بەزى ئىشلارغا بىر ئۆمۈر تىرىشساقمۇ تازا ياخشى قىلالايمىز. بويى پاكار بىرى ھەر قانچە مەشىق قىلىپمۇ مايكول جورداندەك ۋاسكىتبولچى بولالمايدۇ، چۈنكى ئۇنىڭ 1 مېتىر 98 سانتىمېتىرلىق بويى يوق، شۇنىڭدەك 1 مېتىر 98 سانتىمېتىرلىق بويى بار بىرى مەشىق قىلماي تۇرۇپمۇ يەنىلا مايكول جوردان بولالمايدۇ.

دېمەك، بىر ئادەم نشاننى بېكىتىشتىن ئىلگىرى ئۆ- زىدىكى ماددىي مەنۋى دەسھايىسىنى ئوبدان چۈشىنىشى، مۆلچەرلىشى، نشانغا ماس كېلىش دەرىجىسىنى ئويلىنى- شى، ئاندىن ئاخىرقى قارارنى چىقىرىشى كېرەك.

ئىككىنچىدىن، ئۆزى ياشاۋاتقان مۇھىتنىڭ ئېھتىياجى ۋە شەخسلەرگە بېرىدىغان ئىمكانىيىتىنى توغرا چۈشىنىشى، دەڭسىشى كېرەك. ئادەم ئىجتىمائىي مەخلۇق بولۇش سۈ- پىتى بىلەن ئۆزىنىڭ ياشاۋاتقان ئىجتىمائىي مۇھىتنىڭ تە-

ئۇسۇل - ماھارەتلىرى ھەققىدە يېزىلغان كىتابلارمۇ ئاز ئەمەس. ئۇنىمۇ بۇ يەردە تەپسىلىي تونۇشتۇرۇپ بولالمايدىمىز.

ئالدىنقى بۆلەكتە بىز نىشان ھەققىدە سۆزلىدۇق. نىشاننىڭ تىكلەنگەنلىكى پەقەتلا بىر باشلىنىش، ئۇنىڭغا يېتىش ئۈچۈن ئەمەلىي ھەرىكەت ۋە شۇ نىشانغا ماس بىر پىلان كېرەك. مانا مۇشۇلارنىڭ ھەممىسى ۋاقىتتىن ئىبارەت دۇنيادىكى ھەقسىز، ئەمما ئەڭ قىممەت، ئەڭ مول، شۇنداقلا ئەڭ كەمچىل، پەقەت بىر لا قېتىم ئېرىشكىلى بولىدىغان، ھېچكىم تارتىۋالمايدىغان بايلىق. ۋاقىت ئىچىدە ئاندىن ئىجرا قىلىنىدۇ. ۋاقىتنى باشقۇرۇش ماھىيەتتە ھاياتنى باشقۇرۇشتۇر. يەنى ئۆزىنىڭ مۇستەقىل نىشانى بار كەمسىلەرنىڭلا شۇنىڭغا لايىق پىلانى. ھەرىكىتى بولىدۇ، مۇشۇنداق پىلانى، ۋاقىتنى باشقۇرالايدىغان ئادەملەرلا ئىجرا قىلالايدۇ، شۇنىڭ بىلەن مۇنداق كىشىلەرنىڭ ھاياتى باشقىلار تىكلەپ بەرگەن نىشانغا، باشقىلار سىزىپ بەرگەن يولدا ماڭىدىغان بېقىندى ھاياتتىن ئۆزىنىڭ نىشانىغا، ئۆزىنىڭ پىلانى، يولدا ئىلگىرىلەيدىغان بىر شەرەپلىك، مۇستەقىل ھاياتقا ئايلىنىدۇ. مانا بۇنداق كىشىلەر ھاياتنىڭ قولى ئەمەس، غوجاينىغا ئايلىنىدۇ.

ئادەتتە بىز مۇنداق بىر زىددىيەتلىك ھادىسىنى تولا ئۇچرىتىمىز: سورۇنلىرىمىز، پاراڭلىرىمىزدا ئالەمشۇمۇل ھەقىقەتلەرنى سۆزلىشىمىز، نېمىلەردىندۇر ھەسرەت چېكىمىز، نېمىلەرگىدۇر قايغۇرىمىز، ھاياجاندىن قانلىرىمىز قىزىپ، تومۇرلىرىمىز كۆپۈپ كېتىدۇ، مىڭ ئەپسۇسكى، ئەتىسى ئاخشامقى ھەيۋەتلىك پاراڭلارنىڭ ئەسىرىنى بىزنىڭ تۇرمۇشىمىزدىن، ئىش- ھەرىكىتىمىزدىن كۆرگىلىمۇ بولمايدۇ. ئاخشاممىز ماتەم، كۈندۈزىمىز ئايەم ياشاۋېرىمىز. بۇ ھەقىقەتلەر، ئۇلۇغ ئارمانلار بىزنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشىمىزغا، ۋاقىت ئورۇنلاشتۇرۇشىمىزغا تەسىر كۆرسەتمەيدۇ. نىشاننى تىكلەيمىز، سۆزلەيمىز- يۇ، شۇ نىشاننى چۆرىدەپ پىلان تۈزمەيمىز، تۇرمۇشىمىزنى تەشكىللەيمىز. دېمەك، شۇنى كېسىپ ئېيتىشقا بولىدۇكى، نىشانى بار پىلانى يوق ئادەمنىڭ دەۋاسى يالغاندۇر.

تۆۋەندە مەن ۋاقىت باشقۇرۇشتا دىققەت قىلىش لازىم دەپ قارىغان بىر قانچە نۇقتىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ئۆتەيمەن.

بىرىنچىدىن، بىز ۋاقىت بىلەن نىشاننىڭ مۇناسىۋىتىنى ئوبدان چۈشىنىۋېلىشىمىز كېرەك. روشەنكى، ۋاقىت باشقۇرۇش

سەرى ۋە چەكلىمىسى ئىچىدە بولىدۇ. بۇنىڭدىن قۇتۇلالمايدۇ. پەقەت شۇ مۇھىت تەمىنلىگەن ئىمكانلار ئىچىدە ھەرىكەت قىلالايدۇ. شۇنداقلا مەزكۇر مۇھىتنىڭ ئېھتىياجىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرايدۇ. مۇشۇ نۇقتىدىن ئېيتقاندا، نىشاننىڭ دەلىللىكى ۋە ئەمەلىيەتچانلىقى نوقۇل شەخسنىڭ سۈبىيىكتىپ تاللىشى تەرىپىدىنلا ئەمەس، جەمئىيەتنىڭ ئېھتىياجى ۋە جەمئىيەت تەمىنلىگەن ئىمكانىيەت تەرىپىدىن بەلگىلىنىدۇ. شۇڭلاشقا، ئادەملەر نىشان بېكىتكەندە، نوقۇل ئۆزىنىڭ قىزىقىشى ۋە ھەۋىسىنىلا ئاساس قىلماستىن، ئۆز جەمئىيىتىنىڭ ئېھتىياجىنى چىقىش قىلىشى، مۇشۇ جەمئىيەتنىڭ ئىمكانىيىتى يار بېرىدىغان ئىشلارنى نىشان قىلىشى كېرەك.

ئەمەلىيەتتىن ئايرىلغان، رېئال ئاساسى يوق نىشانمۇ خۇددى ئۆزىنى خاتا مۆلچەرلىۋالغان ئادەمنىڭ نىشانىدەك، ئۇ ئادەمنىڭ ھاياتىنى، زېھنىنى، ئېنېرگىيەسىنى ئىسراپ قىلىدۇ. شۇنى ئېنىق بىلىۋېلىش لازىمكى، نىشان قوغلىشىدىغان، ئىنتىلىدىغان نەرسە، بىزگە چوڭ يۆنىلىشنى كۆرسەتتىپ بېرىدۇ، خالاس، قانداق مېڭىش ئىستراتېگىيەسىنى نىشانىمىزغا ئەمەس، ئەمەلىيىتىمىزگە ئاساسلىنىپ تۈزۈمىز.

خۇلاسە قىلغاندا، ئۆزىنى دەڭسەش، مۇھىتىنى دەڭسەش ۋە نىشاندىن ئىبارەت بۇ ئۈچ تەرەپ مۇۋاپىق تەڭپۇڭ مۇناسىۋەت بەرپا قىلالغاندا، ئاندىن بىز ھەقىقىي قىممەتنى، مۇمكىنچىلىكى بار نىشان تۇرغۇزالايمىز. ئۆزگەرتىش ئىستىكىدىكى ئادەمگە نىسبەتەن قەلبى باشقۇرۇش تۇنجى قەدەم بولسا، نىشاننى باشقۇرۇش مۇشۇ تۇنجى قەدەمنىڭ مۇقەررەر تەقەززاسى، تەلپىدۇر. ئەگەر نىشان ئوبدان باشقۇرۇلمىسا، ھەر قانچە ئاق نىيەت ۋە كۈچلۈك ئىرادىنىڭمۇ رولى جارى بولمايدۇ.

3. ۋاقىتنى باشقۇرۇش

يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ئىككى تەرەپ بىزنىڭ سۈبىيىكتىپ دۇنيارىمىزغا تەئەللۇق، ئۆزىمىز خالاپ تەسەررۇپ قىلالايدىغان بايلىقىمىزدۇر. تىرىشساقلا قەلبىمىزنى باشقۇرالايمىز، نىشانىمىزنى تىكلەيەلەيمىز. ئەمما ھەر ئىككىلىمىز ياخشى باشقۇرغان- باشقۇرمىغانلىقىمىز، بىزگە بېرىلگەن يەنە بىر بىباھا بايلىقنى قانداق باشقۇرۇشىمىز بىلەن ئۆلچەندۇ ۋە نەتىجىسىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇ بولسىمۇ ۋاقىتتۇر، ۋاقتىنىڭ قىممىتى، مۇھىملىقى ھەققىدە قەدىمدىن ھازىرغىچە دېيىلگەن ھېكمەتلەر ئىنتايىن كۆپ، بۇ يەردە بىز بۇلارنى قايتا چايناپ ئولتۇرمايمىز، شۇنداقلا ۋاقىت باشقۇرۇشنىڭ

رۇش بايا ئېيتقىنىدەك، تېگى- تەكتىدىن ھاياتنى باشقۇرۇش ئۈستۈن. ھايات سانسىزلىغان سېكۇنت- مېنۇتلارنىڭ يىغىنىدەك دېسىدىن ئىبارەت. ۋاھالەنكى، ھاياتنى باشقۇرۇش شۇ ھايات پىدا قىلىنغان بىرەر نىشاننى چۆرىدىگەندە ئاندىن نەتىجىلىك، مەنلىك بولىدۇ. بولمىسا بۇنداق ھاياتتا يا- شاشنىڭ كۆزى تېگىلغان كالىنىڭ خامان يۇمشاتقىنىدىن پەرقى بولمايدۇ. شۇنداق دېيىشكە بولىدۇكى، نىشانى يوق كىشىلەرگە نىسبەتەن ۋاقىت باشقۇرۇش دەيدىغان ئېھتىياج- مۇ بولمايدۇ. دېمەك، نىشانى ھەقىقىي ئادەملەرنىڭلا ۋاقىت باشقۇرۇش ئېھتىياجى بولىدۇ، ۋاقىتنى ياخشى باشقۇرالىغان ئادەملەر نىشانغا يېتەلەيدۇ.

مەن باشتا نىشاننىڭ كونكرېت، ئېنىق بولۇشىنى دې- گەندىم. بۇنى نېمىشقا تەكىتلىگەنلىكىم بۇ يەردە تېخىمۇ ئايدىڭلىشىدۇ. چۈنكى، ئېنىق نىشان بىزگە قىلىدىغان ئىشنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. ئاندىن بىز شۇ ئىشنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ پىلان تۈزۈمىز ۋە مۇشۇ پىلان بىلەن ۋاقىتىمىزنى باشقۇرىمىز، شۇنىڭ بىلەن نىشاننىڭ بىزنىڭ ھەرىكىتىمىزگە يېتەكچىلىك قىلىشى ئاندىن ئەمەلگە ئاشىدۇ. دېمەك، ۋاقىت- نى نەتىجىلىك باشقۇرۇشتا يەنىلا نىشاننىڭ تەلپىنى چۈش- ىش شەرت. شۇنى بىلىش كېرەككى، ۋاقىت پەقەت قىلىدۇ- ىغان ئىشى، ئىنتىلىدىغان نىشانى بار ئادەملەر ئۈچۈنلا قى- مەتلىكتۇر.

بىز بىر قانچە يەردە پىلاننى تىلغا ئالدۇق. چۈنكى، ئېنىق پىلاننى يوق نىشان ئىشقا ئاشمايدۇ، خۇددى نىشان كونكرېت بولغاندەك، پىلانمۇ قەدەم باسقۇچلىرى ئېنىق، مۇددىتى بەلگىلەنگەن بولۇشى لازىم. شۇندىلا بۇ ئىجرا قىلغىلى بولىدىغان بىر پروگراممىغا ئايلىنىدۇ، شۇندىلا ۋاقىت باشقۇرۇش ئەمەلىي ۋۇجۇدقا چىقىدۇ.

ئۈچىنچىدىن، نىشان بېكىتىشى ئېتىقاد ئېنىق بولغاندا ئۆزلۈكىدىن تاماملىنىدىغان بىر سۈبېيىكتىپ پائالىيەت، ئۇزاق بىر ئىجرا جەريانى تەلەپ قىلمايدۇ. ئەمما پىلان دەل ئەكسىچە، بىر ئوبېيىكتىپ جەريان. پىلاننىڭ ئىجراسى تاشقى مۇھىتنىڭ، قىيىنچىلىقلارنىڭ توسالغۇسىغا ئۇچرايدۇ. بۇنداق كۈتۈلگەن ۋە كۈتۈلمىگەن قىيىنچىلىقلاردىن ساقلى- ىش مۇمكىن ئەمەس. يەنە بىر جەھەتتىن، بىر پىلاننى ئىجرا قىلىش كۆڭۈللۈك، قىزىقارلىق جەريان ئەمەس، ئادەم بۇ داۋامدا چارچايدۇ، زېرىكىدۇ، چۈنكى، پىلان ئا- دەمنى ئىنتىزاملىق بىر ھاياتقا مەجبۇرلايدۇ. باشقىلاردىن ئاز ئويناشقا، ئاز ئۇخلاشقا، ئاز دەم ئېلىشقا توغرا كېلىدۇ.

مانا مۇشۇنداق ۋاقىتتا كۈچلۈك قەلب تەمىنلىگەن ئىرادى- نىڭ كۈچى بىلەنلا بۇ سىناقلىرىنى يەڭگىلى بولىدۇ. كۈچلۈك قەلب بۇ چاغدا بىزگە ئىلھام تەسەللى بېرىدۇ، كۆڭلىمىزنى ئاۋۇندۇرىدۇ. دېمەك، ۋاقىتنى ئاخىرىغىچە ئۇ- نۇملۇك باشقۇرۇش، پىلاننى ئىزچىل ئىجرا قىلىش كۈچلۈك بىر قەلبنىڭ مەدەنىي، ياردىمىدىن ئايرىلالمايدۇ.

ئومۇملاشتۇرغاندا، نىشانىمىز قانچە ئۇلۇغ بولمىسۇن، ئەمەلىيەتكە ناھايىتى ئۇيغۇن، يېتىش ئوڭاي بولسۇن، ناۋادا ۋاقىت ئۇنۇملۇك باشقۇرۇلمايدىكەن، پىلان ئىزچىل ئىجرا قىلىنمايدىكەن، نىشانغا يېتىش، قور- ساقنى تاماق يېمەي تويغۇزماقچى بولغاندەك بىر ھاماقەت- لىككە ئايلىنىپ قالىدۇ.

4. ئۆگىنىشنى باشقۇرۇش

مەلۇمكى، ياشاشنىڭ ئۆزى ئۇزاققا سوزۇلغان بىر ئۆ- گىنىش جەريانى، بۇ جەرياندا بەزى كىشىلەر ئاكتىپ ئۆگ- ىنىدۇ، بەزىلەر پاسسىپ ئۆگىنىدۇ. ئاكتىپ ئۆگەنگۈچىلەر نىشانى بار كىشىلەر بولسا، پاسسىپ ئۆگەنگۈچىلەر نىشانى يوق ياكى نىشانى خىرە كىشىلەردۇر. پاسسىپ ئۆگەنگۈچى- لەر پەقەت ياشاش داۋامىدىكى بېشىدىن كەچۈرگەن، كۆرگەن، ئاڭلىغان، تەجرىبە- ساۋاقلار بىلەن كۇپايلىنىدۇ- ىغان كىشىلەر بولسا، ئاكتىپ ئۆگەنگۈچىلەر دائىم تەشەب- بۇسكارلىق بىلەن ئوقۇش، ئىزدىنىش بىلەن بىلىم تولۇقلاي- ىدىغان كىشىلەردۇر. ئۆگىنىش بىلىمگە بولغان ئېھتىياجىدىن كېلىدۇ. بەزىلەر بۇنى ھېس قىلىدۇ، بەزىلەر بولسا ئۆزى- نىڭ بىلىمگە بولغان ئېھتىياجىنىمۇ ھېس قىلالمايدۇ. بۇنىڭ سەۋەبلىرى بىر قانچە بولۇشى مۇمكىن. بىرى ئۇنۇپرسال تەرەققىياتى تۆۋەن جەمئىيەتلەردە ياشايدىغان كىشىلەردە بىلىمگە بولغان ئېھتىياجىمۇ بەك يۇقىرى بولمايدۇ. بۇ شۇ جەمئىيەت تەرىپىدىن بەلگىلىنىدىغان ئىش. يەنە بىرى ئا- دەملەر ئۆزى قىلىۋاتقان ئىشنىڭ قانداق بىلىم تەلەپ قىلى- ىدىغانلىقىنى ئوبدان چۈشەنمىگەن بولۇشى مۇمكىن. ھەر قانداق كەسىپ، تىجارەت، ئىش قىلغۇچىدىن شۇنىڭغا مۇنا- سۋەتلىك مۇئەييەن بىلىم تەلەپ قىلىدۇ.

بىز مەيلى تەرەققىي قىلغان جەمئىيەتتە ياكى تەرەققىيا- تى تۆۋەن جەمئىيەتتە ياشايدىغان كىشىلەرنىڭ داۋاملىق بىلىم تولۇقلاشقا بولغان ئېھتىياجى مۇنازىرە تەلەپ قىلمايدىغان بىر ھەقىقەت بولمىدى. يەنە كېلىپ، بىز ئۆز ھالىنى ئۆز- گەرتىش ئىرادىسى بار ئادەم ھازىرلاشقا تېگىشلىك سۈپەت- لەر ھەققىدە مۇلاھىزە يۈرگۈزۈۋاتىمىز. شۇڭلاشقا، ھازىر

تە غالب قىلسا، ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىش بىزنى جەمئىيەتتە غالب قىلىدۇ. ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىش ئىقتىدارغا ئىگە كىشىلەر مەڭگۈ زاماننىڭ كەينىدە قالمايدۇ، ھەر دائىم بىلىم-لىك ھالىتىنى ساقلاپ ياشىيالايدۇ. ئەقىللىق كىشىلەرگە نىسبەتەن بىلىم ئىگىلىۋېلىشتىن ئۆگىنىشنى ئۆگىنىۋېلىش مۇھىم. بۇ دېگەنلىك، بېلىقتىن قارماق، ئوتۇندىن پاختا مۇھىم دېگەنلىكتۇر، ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنەلەيدىغانلار قول-دىن قارماق، پالتىدىن پايدىلىنىپ قورسىقى ئاچسا بېلىق، توغسا ئوتۇن تېپىپ ياشىيالايدۇ، ئەمما ئۆگىنەلگەننىلا ئۆگىنىپ ئادەتلەنگەنلەر بولسا بېلىق، ئوتۇنى تۈگەپ قالسا، ئۇلارنى قانداق پەيدا قىلىشنى بىلەلمەيدۇ. بۇ يەردە پەقەت ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىشنىڭ مۇھىملىقى، ئەھمىيىتىنىلا تەكىتلەيمىز، كونكرېت ئۇسۇللارنى ئوقۇرمەنلەر ئۆزلىرى تېپىۋالىدۇ.

ئۈچىنچىسى، قەيەردىن ئۆگىنىش كېرەك؟

نېمىنى قانداق قىلىپ ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىشنى بىلىپ بولغاندا، لازىم بىلىمنى نەدىن تېپىش مەسلىسىگە دۇچ كېلىمىز. كۆپىنچە ھاللاردا تۆۋەندىكى مەنبەلەردىن پايدىلىنىمىز.

(1) كىتاب ئوقۇش

بۇ بىلىم ئىگىلەشتىكى ئەڭ كىلاسسىك، ئەڭ مۇھىم مەنبە. ئۇنىڭ ئۈستىگە لازىم كىتابنى تېپىش، پايدىلىنىش ئىنتايىن ئاسانلىشىپ كەتتى. ھازىر مۇناسىۋەتلىك تىلنىلا بىلسەك، تاپقىلى بولمايدىغان كىتاب يوق دېيىشكە بولىدۇ.

(2) ئاخبارات-مېدىيا ۋاسىتىلىرى

بۇ گېزىت-ژۇرنال، رادىيو-تېلېۋىزىيە، تورلارنى كۆرسىتىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە تورنىڭ قانچىلىك قولاي ۋە پايدىلىق ئىكەنلىكىنى دېيىشنىڭ ھاجىتى يوق. توردىن ھەممە نەرسە دېگۈدەك تېپىلىدۇ. بۇ يەردە چىۋىنلارغا گەندە، زەرگەرلەرگە ئالتۇن، غەۋۋاسلارغا مەرۋايىت تېپىلىدۇ. ھەر كىم ئۆزىگە لازىملىقىنى تاپالايدۇ. بىلىم ئىگەللىگۈچىلەر ئۈچۈن تورا سانسىز كىتاب، نۇرغۇن ئون-سەن دەرسلەر ھەقسىز تەييار بار.

(3) ئىلىملىك كىشىلەرنى دوست تۇتۇش.

بۇلار بىلەن ئۆلپەتلىشىش، سۆھبەتلىشىش مۇھىم ناھايىتى ياخشى بىر بىلىم تولۇقلاش مەنبەسى، بۇ ھەممىمىزگە ئايان، ئەمما تەكىتلەيدىغان بىر نۇقتا شۇكى، كىمدىن نېمە سوراشنى بىلىش لازىم. ياخشى بىر ئاڭلىغۇچى بولۇشمۇ بەك مۇھىم ساپادۇر.

قى زاماندا مۇئەييەن غايىنى نىشانلاپ ياشاۋاتقانلار ئۈچۈن، مەڭگۈ ئۆگىنىش ئۇلارنىڭ داۋاملىق ئېنېرگىيەسىنى تولۇقلاپ، رىقابەت كۈچىنى ساقلايدىغان ئىنتايىن مۇھىم بىر ئادەتتۇر. دۇنياغا نەزەر سالساق شۇنى كۆرەلەيمىزكى، ئۆگىنىش ئىقتىدارى يوق ئادەم، شىركەت، مىللەت، دۆلەتلەر، ئاجىزلار، مەغلۇبلار سېپىغا كىرىپ قېلىۋاتىدۇ. بۇ ئۆگىنىشنى باشقۇرۇشنى تەكىتلىشىمىزنىڭ مۇھىم سەۋەبلىرىنىڭ بىرى. تۆۋەندە بىز ئۆگىنىشكە مۇناسىۋەتلىك مەن زۆرۈر دەپ قارىغان مۇنداق ئۈچ نۇقتا ھەققىدە توختىلىمەن.

بىرىنچىسى، نېمىنى ئۆگىنىمىز؟

بۇ سوئالغا جاۋاب بېرىشتە بىز يەنىلا نىشاننىڭ تەلپىنى چۈشىنىشنى تەكىتلەيمىز. شۇنداقلا بىز ئۆزىمىزنىڭ قانداق بىلىمگە ئېھتىياجلىق ئىكەنلىكىنى چۈشىنەلەيمىز. قايسى بىلىملەرگە ئېھتىياجلىق ئىكەنلىكىمىزنى بىلىمەي تۇرۇپ، ئۆگىنىشنى باشلىيالايمىز. شۇڭا ئەڭ ئاۋۋال ئېھتىياجى ئېنىقلاش ئۆگىنىشنىڭ بىرىنچى قەدىمدۇر. ئېھتىياجىمىزنى ئېنىقلاپ بولغاندىن كېيىن، بىز ئۆگەنمەكچى بولغان بىلىمنىڭ زادى بىز ئىزدەۋاتقان بىلىم شۇمۇ ئەمەس. مۇ دېگەننى ئەتراپلىق تەكشۈرۈشىمىز لازىم. چۈنكى، ئا-دەملەر تولا ھاللاردا ئۆزىنىڭ زادى قانداق بىلىمگە ئېھتىياجلىق ئىكەنلىكىنى، ئۆگىنەي دەپ بەل باغلىغان بىلىمنىڭ-مۇ، دەل شۇ ئېھتىياجغا لايىق ياكى ئەمەسلىكىنى بىلەلمەيدۇ ياكى خاتا ئويلىۋالىدۇ. بۇنداق خاتالىقتىن ساقلىنىشنىڭ ئۇسۇلى يەنىلا باشقا قايتىپ، ئۆزىنىڭ نىشانى، پىلانى، ئۇنىڭ تەلپىلىرى توغرىلىق تېخىمۇ ئەستايىدىل، تېخىمۇ ئىنچىكە ئويلىنىشتۇر.

ئىككىنچىسى، قانداق ئۆگىنىش كېرەك؟

نېمىنى ئۆگىنىشنى ئايدىڭلاشتۇرۇۋالغاندىن كېيىن دۇچ كېلىدىغىنى قانداق ئۆگىنىش مەسلىسىدۇر. بۇ يەردە شۇنى ئەسكەرتىشىم زۆرۈركى، مەن تىلغا ئېلىۋاتقان ئۆگىنىش مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ مۇنتىزىم ئوقۇش-ئوقۇ-تۇش پائالىيىتىنى كۆرسەتمەيدۇ. بەلكى ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىشنى كۆرسىتىدۇ. مېنىڭچە ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىش ئىقتىدارى يوق ياكى ئاجىز بالىلار مەكتەپتىمۇ ئوبدان ئوقۇيالايدۇ ياكى بىر مەزگىل ياخشى ئوقۇغاندەك قىلىشىمۇ، ئا-خىرقى ھېسابتا ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىش ئىقتىدارى يۇقىرى بالىلارنىڭ ئارقىسىدا قالىدۇ. ھەتتا ئۇلارنىڭ كېيىنكى ھاياتىمۇ پەرقلىق بولىدۇ. مەكتەپتىكى ئۆگىنىش بىزنى مەكتەپ-

(4) تۇرمۇش

غەۋۋاس، ئاسماندا بۇر كۈت بولالايمىز.

خاتىمە

بىزدە مانا مۇشۇنداق بايلىقلار تېخى بار. بىز مۇشۇ-
لاردىن تولۇق پايدىلانمىساق، رولىنى تولۇق جارى قىل-
دۇرمىساق، مۇشۇلارنى بەرگەن ياراتقۇچىمىزغىمۇ يۈز كې-
لەلمەيمىز، بىزنىڭ ئۆزگىرىشىمىز ئەڭ ئاۋۋال مانا مۇشۇ
بايلىقلارنى تونۇش، قېزىش، پايدىلىنىش بىلەن باشلىنىدۇ.
بىزنىڭ ئەتىگەندىن كەچكىچە تاشقى دۇنيانىڭ ئادالەتسىز-
لىكى، ھەر خىل ناھەقچىلىكلەردىن قاخىلىنىپ، ئاغرىنىپ يۈ-
رۈشىمىزنىڭ مەسىلىنى ھەل قىلىشقا نىسبەتەن پاشىنىڭ قان-
تىچىلىك قىممىتى يوق. قىممىتىمىزنى باشقىلارغا ئارتىپ
قويۇپ دائىم زاماندىن ئاغرىنىشىمىز، ئۆزىمىزنى ئالداش،
ئۆزىمىزگە پىسخىك تەسەللى بېرىشتىن باشقا نەرسە
ئەمەس. بۇ خىل تەپەككۈر بىزنى ئۈمىدسىزلىك پاتقىقىغا
چۆكتۈرۈپ، بارلىق ئارزۇ-نىشانلاردىن ۋاز كېچىشكە،
ئۆزگەرتىشكە تېگىشلىك رېئاللىقنى سۆيۈشكە كۆندۈرىدۇ،
ئۈمىدسىزلىك ئەڭ يامان قاتلىدۇر، ئۇ قەتلى قىلغانلار
تىرىك مۇردىلارغا ئايلىنىپ قالىدۇ.

بىز قەلبىمىزنى ياخشى باشقۇرۇش بىلەن دۇرۇس، ئى-
رادىلىك ئادەمگە ئايلىنالايمىز، نىشانىمىز بىلەن قىلىدىغان
ئىشىمىزنى، ماڭىدىغان يولىمىزنى تېپىۋاليمىز. ئۆيىمىزنى
قەلبىمىزگە قۇرالىغاندا، ئاندىن يېرىمىزگە قۇرالايمىز. ۋاق-
تىمىزنى باشقۇرۇش بىلەن ھاياتىمىزنى مەنىگە ئىگە قىل-
مىز، نىشانىمىزغا يېقىنلىشىمىز، ئۆگىنىشنى باشقۇرۇش بىلەن
بولسا، پۈتۈن ھاياتىمىزدا غالبىلارغا ئايلىنالايمىز، ھەر
قانداق مۈشكۈلاتنىڭ ئاچقۇچىنى تاپالايدىغان، تەرەپپال
كىرىزىسلارغا دەرھال ئۆزىنى ماسلاشتۇرۇپ يۈزلىنەلەيدى-
غان قەبىل كىشىلەردىن بولالايمىز. شۇنىڭ بىلەن پۈتۈن
ھاياتىمىزنىڭ تىزگىنى ئۆزىمىزنىڭ قولىدا بولغان ئىنتىزا-
ملىق بىر ھاياتنىڭ ئىگىسىگە ئايلىنالايمىز. پۇرسەت، ئامەت
دەل مانا مۇشۇنداق تەييارلىق پۇختا، ئويغاق ئادەملەرگە
مەنسۇپ. تەييارلىق يوقلار ئۈچۈن پۇرسەتنىڭ قىممىتى
يوق. ئەگەر پۇرسەتنى بىر كېمە دېسەك، بۇنىڭغا پەقەت
قىرغاققا ساقلىغانلار ۋە سۇ ئۈزۈشنى ئۆگەنگەنلەر چىقالايد-
دۇ، چۈنكى، بەزىدە كېمە قىرغاقتىن يىراقراق مېڭىپ قېل-
شى مۇمكىن!

ئاپتور: شىنجاڭ «بىلكان» ئېلېكترون سودا چەكلىك
شىركىتىدە

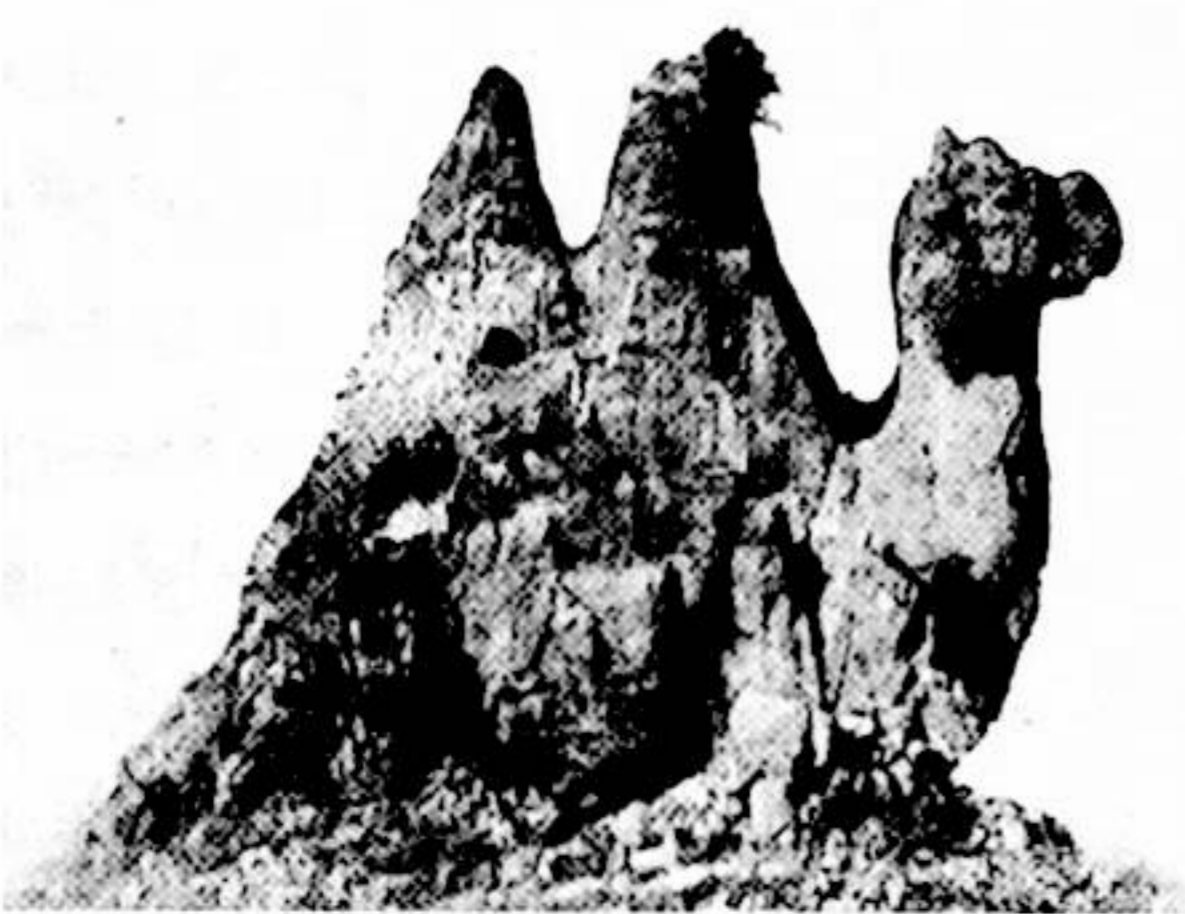
ئىنسانلار ئۆزلىرىنىڭ ھايات كەچۈرمىشلىرىدىن نۇر-
غۇنلىغان تەجرىبە-ساۋاقلارنى يەكۈنلەيدۇ. تۇرمۇشتىن ئۆ-
گىنىدىغانلىرىمىز بەك كۆپ، تۇرمۇش بىز مەڭگۈ ئوقۇش
پۈتكۈزۈپ بولالمايدىغان مەكتەپ. ھالبۇكى، ئوخشاش
قىسمەتلەرنى كەچۈرگەن، ئورتاق تۇرمۇش سەرگۈزەشتە-
سىگە ئىگە ئادەملەر مۇ تۇرمۇشتىن ئۆگىنىشتە بەكلا
پەرقلىق بولىدۇ. بەزىلەر قىسقا ياشاپمۇ تولىمۇ مول
تۇرمۇش تەجرىبىسىگە ئىگە ئاقىللارغا ئايلىنالمىسا، يەنە بە-
زىلەر شۇنچە كۆپ ئىسسىق-سوغۇقنى بېشىدىن ئۆتكۈزسە-
مۇ تولىمۇ ساددا، ھاماقەتلىكتىن قۇتۇلالمايدۇ. بۇ يەردىكى
پەرق دەل بۇ خىل ئادەملەرنىڭ پىكىر قىلىش ئادىتى بار-
يوقلۇقىدا. پىكىر قىلىش ئادىتىگە ئىگە كىشىلەر يولۇققان،
بېشىدىن ئۆتكۈزگەن ئىش-ھادىسىلەر ھەققىدە ئەستايىدىل
ئويلىنىدۇ، ئىش-ھەرىكەتلىرىدىن خۇلاسىە چىقىرىپ ماڭ-
دۇ. داۋاملىق تەجرىبە-ساۋاق يەكۈنلەيدۇ.

ئەكسچە، پىكىر قىلمايدىغان، ئويلىنمايدىغان كىشىلەر
مەيلى بېشىدىن قانچىلىك مول ئىسسىق-سوغۇق ئۆتسۇن،
يەنىلا نادان، ساددا ھالىتىدە تۇرىدۇ. شۇڭلاشقا پىكىر
قىلىش، ئويلىنىش ئادىتى تۇرمۇشنى ئۆگىنىشنىڭ جېنى.
ئاخىرىدا قوشۇپ قويدىغان بىر نۇقتا شۇكى، ئۆگە-
نىشمۇ بىر جاپالىق پائالىيەت، ئۇنىڭ نەتىجىسى داۋاملىشال-
شىدا. شۇڭا ئۆگىنىشتە كونكرېت نىشان، پىلان، كۈچلۈك
ئىرادە بولمىسا، دۇنيادىكى ئەڭ ياخشى ئۈنۈپىرىستېتتا ئو-
قۇساقمۇ، ئەڭ قەبىل ئۇستازنىڭ ئوقۇغۇچىسى بولساقمۇ،
ئۆيىمىز كۈتۈپخانىنىڭ ئىچىدە بولسۇمۇ، بۇنداق ئۆگىنىش-
تىن كېرەكلىك نەتىجىگە ئېرىشەلمەيمىز.

بۇ بۆلەكنى خۇلاسىە قىلغاندا، مۇنداق بىر يەكۈننى چۈ-
شىنىۋېلىش مەنچە بەكلا مۇھىم. بىر ئادەم مەيلى قانچىلىك
تىرىشىسۇن، يەنىلا نۇرغۇن نەرسىلەر ئېشىپ قالىدۇ. بەلكى
ئېھتىياج نۇقتىسىدىن ئېيتقاندا، ھەممىنى ئۆگىنىشىڭمۇ ھاجە-
تى يوق، ئەمما پەقەت مەڭگۈ ئۆگىنىش ھالىتىدە تۇرغاندىلا،
ئۆز ھاياتىمىزنى ئىسلاھ قىلىدىغان بىلىم، كۈچ-قۇۋۋەتكە ئې-
رىشەلەيمىز. ماشىنا مەنزىلگە يەتكۈچە يېقىلغۇغا ئېھتىياجلىق
بولغاندەك، بىزمۇ بۇ ئۆزگەرتىش، ئىسلاھات يولىدا داۋام-
لىق ئۆگىنىش ئارقىلىق ئۆزىمىزنى يېڭىلاپ، مۇكەممەللەش-
تۈرۈپ تۇرۇشقا موھتاج. مېنىڭچە، مەن يۇقىرىدا خۇلاسىلە-
گەن ئۆگىنىشتىكى نېمىنى، قانداق، قەيەردىن ئۆگىنىش مە-
سىلىسى ئوبدان ھەل قىلىنسا، بىز ئورماندا ئوۋچى، دېڭىزدا

تۇزچى

(پوۋېست)

ھارۋىنىڭ يەنە ئاللىقانداق بىر جايلىرىدىن رىتىملىق غىچىر-لىغان ئاۋاز ئاڭلىناتتى. تۇزچى ئېشەكنى ئاياپ شۇنداق قىلدىمۇ ياكى ئاشۇنداق ئادەتلىنىپ قالغانلىقتىنمۇ، كەتمەن-نى ھارۋىسىنىڭ ئارقا شوتىسىغا قىستۇرماستىن دولىسىغا سېلىۋالغان. تۇزنىڭ شور - توپىلىرىنى قىرىدىغان كەكسىنى بېلىگە باغلىۋالغان چىت پوتىسىنىڭ يامپاش تەرىپىگە قىستۇرۇۋالغانىدى. بىر قولىدا ئارقانى، يەنە بىر قولىدا يۇلغۇن تايىقىدىن ياسىۋالغان ئەپچىل قامچىسىنى تۇتقىنىچە بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ئويچان ھالەتتە كېلەتتى.

تۇزچى مەھەللە ئىچىگە كىرىپلا ئېشەكنى توختىتىپ دولىسىدىن كەتمەننى ئالدى. ئاندىن ئېشەكنىڭ تۇمشۇقىنى قىپپاش بۇراپ ھارۋىسىنى چەتكە چىقىرىپ تۆت يولىنىڭ دوقمۇشىدىكى ئېلپىكتىر مومىسىغا ئارقانى باغلاشقا باشلىدى. تۇزچىنىڭ ئاچچىق شور توپىدا تىلىم - تىلىم بولۇپ يېرىلىپ، چوكدەك قېتىپ كەتكەن بارماقلىرى قوپاللىقىغا قارىماي شۇنچىكى كېلىشىملىك ئىدىكى، ئېشەكنىڭ نوقتەسىغا ئۇلانغان قىل ئارقانى سېمونت مومىغا كىلمەكچە باغ سېلىپ باغلىغانىدىكى ھەرىكەتلىرى شۇنچە ئەپچىل ۋە مۇنەججىم ئىدى. ئارقان بىلەن باغلاپ قويۇشنىڭمۇ ھاجىتى قالمىغاندەك ھېرىپ - ئېزىلىپ ماڭغۇدەك ئەھۋالى قالمىغان

مەھەللىدىن جاڭگالغا سوزۇلغان ئېگىز - پەس، يىلان-باغرى توپىلىق يولدا سۇس چاڭ - توزان پەيدا بولۇپ، ھەر كۈنى مۇشۇ يولدىن تۇز ئېلىپ ئۆتەدىغان تۇزچىنىڭ لىق تۇز بېسىلغان ئېشەك ھارۋىسى يىراقتىن كۆرۈندى. تۇزچى كۈندىكى ئادىتى بويىچە چوقاي بىلەن تەڭ ھالەتتە رەتلىك، زىچ تىزىپ بېسىلغان شور تۇز ئۈستىگە رەڭگى ئۆڭۈپ كەتكەن كونا ئۇزۇن چاپىنىنى يىپىپ قويۇپ، ئېغىر يۈكنى تەستە سۆرەپ كېلىۋاتقان ۋىجىك قارا ئېشەككە يېقىندىن سوڭدۇشىپ كېلەتتى. ھارۋىدىكى يۈكنىڭ ئېغىرلىقىدىن ئېشەكنىڭ سۇ قۇيۇپ قويغاندەك تەرلەپ تۇرغان ئورۇق دۈمبىسى تىتىلىپ ئاران جېنى قالغان توقۇم ئاستىدا قىسماقتەك ئېگىلىپ قالغان. ھەتتا شورلۇق جاڭگالنىڭ شور توپىلىرىدا يۈرۈپ داتلىشىپ بوشاپ كەتكەن چاقنىڭ سەملىرىمۇ چاق ھەر بىر ئايلانغاندا، كاتاغا چۈشكەندە «غىرىس - غاراس، غىرىس - غاراس» قىلىپ ئادەمنى بىئارام قىلىدىغان ئاۋاز چىقىرىپ تۇراتتى. ئېشەكنىڭ رىتىملىق پۇت يۆتكىشىگە ئەگىشىپ

ئېشەك بېچارە قىسقا، ئورۇققىنە پاقالچىلىرىنى يېنىك تىت-
رىتىپ تۇمشۇقى بىلەن توپا يەرنى ھېدلاشقا باشلىدى. ئې-
شەكنىڭ يۇمشاق توپىغا تىگەي - تىگەي دەپ تۇرغان تۈم-
شۇقىدىكى ئۇزۇن - ئۇزۇن ئۆسكىلەك بۇرۇتلىرى ئارىسى-
دىن سۇس چالەك كۆتۈرۈلدى. تۈزچى يەكتىز بولۇپ دوڭ-
غايغىنىچە ھارۋىنىڭ ئاستىغا بېشىنى تىقىپ ھارۋىنىڭ ئوقىغا
مەھكەم تارتىپ تېگىپ قويۇلغان چېتىنى ئاۋايلاپ بوش-
تىپ ئالدى - دە، چېتىنىڭ ئاغزىنى چىگىپ قويغان نىلون
شويىنى پەم بىلەن يەشتى. شۇ ھامان ئەتراپىنى يۇمشاق
توغراپ سامانغا تەكشى ئارىلاشتۇرغان كۆپكۆك قۇرۇق
بېدىنىڭ خۇشبۇي ھىدى بىر ئالدى. ئېشەك كۆنگەن ئادد-
تى بويىچە تۇمشۇغىنى چېتىغا سوزدى.

— ھۈتپۇش!... ئالدىرماي تۇساڭمۇ سەن يەيسەن
بۇنى!...

تۈزچى بوش غودۇراپ چېتىنىڭ ئاغزىنى كەڭرى
ئېچىپ تۇرۇپ قاتلاپ قويغاندىن كېيىن ئېشەكنىڭ ئالدىغا
يېقىن سۈرۈپ قويدى. ئاندىن قورسىقى ئېچىپ كەتكەن
ئېشەكنىڭ بېدە ئارىلاشتۇرۇلغان ساماننى ئاچ كۆزلۈك
بىلەن يالماپ يېيىشىگە قاراپ ئىككى جەينىكىنى ئىككى تە-
زىغا قويغان ھالدا زوڭزىيىپ بىر ھازاغىچە جىمجىت ئولتۇ-
رۇپ كەتتى.

تۈزچىنىڭ كۈندە جاڭگالدىن تۈز ئېلىپ يانغاندا توخ-
تايدىغان جايى مۇشۇ. جاڭگالنىڭ ئوشۇققىچە قۇم بېسىپ
تۇرغان ئۇزاق يولىدا تۈز بېسىلغان ھارۋىنى سۆرەپ كەل-
گىچە ھېرىپ ھالدىن كەتكەن ئېشەكنى ئارام ئالدۇرغاچ
ئۆزىمۇ سەل تىنىۋالدى. ئېشەكنىڭ تەرى قۇرۇپ، قورسى-
قىنى توقلىۋالغاندىن كېيىن بىرەر چېلەك سۇ بېرىپ سۇغىرد-
ۋېلىپ ئاندىن يەنە يولنى داۋاملاشتۇردى. شۇنىڭغىچە
تۆت كوچىنىڭ دوقمۇشىدا قىسقا مۇددەت تۈز بازىرى
بولۇپ تۈزچىنىڭ ھارۋىسى سەل يەڭگىللەپمۇ قالدۇ. تۈز-
چىنىڭ تۈز ئېلىپ يانغىنىنى كۆرگەن كىشىلەر بىردىن ئىك-
كىدىن چىقىپ ئېھتىياجغا تۇشلۇق تۈز ئېلىپ تۇرمۇشىنى
قامدايدۇ. جاڭگالدىن تۈز ئېلىپ چىقىشنىڭ ئاۋارچىلىقى
ۋە جاپاسىنى ئوبدان بىلىدىغان خەلقلەر تۈزچىنىڭ كۈندە
مۇشۇ يول بىلەن تۈز ئېلىپ قايتقىنىدىن ئۆزلىرىچە خۇش.
تۈزچىنىڭ ھارۋىسى تۆت كوچا دوقمۇشىغا كەلدىمۇ
بولدى، بالا - ۋاقلىرىنى بۇيرۇپ چىقارسىمۇ بىرەر مەنەك
تۈز ئېلىپ كىرەلەيدۇ.

تۈزچى ئۆستەك بويىغا بېرىپ كېچىككە زوڭزايدى -

دە، قاداڭلىشىپ قېتىپ كەتكەن قوللىرىنى يۇيۇشقا باشلى-
دى. تۈزچىنىڭ يېرىندا ئوتۇندەك قېتىپ كەتكەن قوللىرى-
غا ئالدىراپ سۇمۇ يۇقمايتتى. ئالغانلىرىغا سۇ ئېلىپ ئۇۋۇ-
لغاندا «غېرت - غېرت» قىلىپ قوپال ئاۋاز چىقاتتى.

تۈزچى قولىنى يۇيۇپ بولغاندىن كېيىن سۇ يۇقى قو-
لىنى قولتۇقىغا ئاۋايلاپ سۈرتتى. پوتسىنىڭ نان ئوراپ
تېڭىلغان ئۇچىنى يېشىۋالدى. ئاندىن داستىخانچىلاپ
كەڭرى ئېچىپ تىزىغا قويغاندىن كېيىن ناندىن بىر بۇردا
ئۇشتۇپ ئاغزىغا سالدى. شۇ ئارىلىقتا پوتسىدىن دومىلاپ
يەرگە چۈشۈپ كەتكەن چۈننىڭ قانتىچىلىك ناننىڭ پار-
چىسىنى بايقاپ ئېڭىشىپ ئالدى - دە، يېنىك پۈۋلۈۋېتىپ
ئاغزىغا كاپ ئەتتى. ئاندىن قولىدىكى ناندىن بىر
چىشلەپ، ئالدىقىغا ئۆستەك سۈيىدىن بىر ئوچۇم ئوتلىدى.
شۇ ئەسنادا سۇ ئېلىش ئۈچۈن ئۆستەك بويىغا چىققان
ئوتتۇرا بوي، قارىمۇتۇق چوكان تۈزچىنى كۆرۈپ چىپىدە
توختاپ قولىدىكى چېلەكنى يەرگە ئاستاغىنا قويغاندىن
كېيىن تۈزچىغا سالام قىلدى.

— تىش تۇردىلما؟

تۈزچى چوكاننىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ پوتسىنى چىڭ
تۇتقانچە ئىنتىك ئورنىدىن تۇرۇپ كەينىگە بۇرۇلدى.
— ھە، قايداغ ئەۋاللىرى؟

— بۇ يەردە سوغۇق سۇ بىلەن نان يېمەي ئۆيگە
چىرىپ چاي ئىچمەملا؟

— رەھمەت، كىچىككىنەم قورساق ئەستەلۋالدۇك، —
دېدى تۈزچى سەل ئوڭايىسىز لانغاندەك بولۇپ. ئاندىن
ياندۇرماپ سورىدى، — چېلەكلىرىگە سۇ ئەپىرەيمۇ؟
— بولدى، ئۆزۈم ئالاي، ھە، تۈز ئېلىپ يانغان
ئوخشىمايلا؟...

— ھەئە، تۈز ئېلىپ كەلدىم. ئۆيلىرىدە تۈز بادۇ؟
تۈزچى ئادەتلىنىپ قالغىنى بويىچە چوكاندىن شۇ سو-
ئالنى سورىدى. ئۇ ئادەتتە ئۆزىنىڭ مۇشۇنداق بىر ئادەت-
نىڭ بارلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەسە كېرەك، ھەر قاچان تۈز
ئېلىپ قايتقاندا، مەھەللە ئارىلاپ كېتىۋېتىپ ئۇچرىغان كە-
شىلەردىن مۇشۇ سوئالنى سورىماي قالمايتتى.

— ئۆيدە تۈز تۈگەپ قاپتىكەن شۇ، — دېدى
چوكان جاۋابەن كۈلۈمسىرەپ، ئاندىن خىجىللىق ئارىلاش
قوشۇپ قويدى، — ئاۋۇ بۈگۈن ھاشارغا كەتكەنتى،
ھاشاردىن كەسە پۇل ئەپ قويماي، نېسى بېرەلمە؟

— بېرەي - بېرەي، — دېدى تۈزچى ئاپتاپتا كۆيۈپ

ردى:

— قانچە پارە ئەپ بېرىمەن؟
— بىز قازان تۇز چىلانغۇدەك ئەپتۇراي، قاغىنىنى ئاۋۇ ئەدەم ئۆيدە با چاغدا جىقراق ئالامەن يانا...
— ئەمەسە بىز پارە ئاسلا، يوغان قازاندا بىز قازان تۇز چىقىدۇ، پەقەت توپىسى يوق تۇز بۇ.
— ھە ماقا.

تۇزچى قولىدىكى بىر پارچە تۇزنى چوكاننىڭ قولىدا كى چىپتىنىڭ يۈزىگە قويۇپ چىپتىنى داستىخانچىلاپ ئورد. ئاندىن كېيىن چوكانغا كۆتۈرگۈزۈپ قويدى. چوكان ئېغىر تۇزنى يامپىشىغا مەھكەم بېسىپ كۆتۈرۈپ تۇرۇپ تۇزچە-دىن سورىدى.

— نەچچە پۇللۇق بولدى تاغا تۇزلىرى؟
— ئاتىغانلىرىنى بېرەلا ئەمدى.
— شۇنداغ بوسمۇ ئات قوياپ بەسە، ئاۋۇ ئەدەم كەچتە ھاشاردىن كەسە پۇل ئەپ قويماي.

— بەش كوي بەسە بولام؟ — تۇزچى ئۆزى ئېيتقان باھاغا ئۆزى دېلىغۇل بولغاندەك ساقال باسقان يۈ-زىنى يېرىلغان بارماقلىرى بىلەن مەقسەتسىز قاشلاپ قويدى، — بوممىسا تۇزغا قالاپ ئاتىغانلىرىنى بېرىشەلا.

— ھە ماقا، ئەمەسە بەش كوي ئەپ قويماي، ئۆيگە چىرىپ چاي - پاي ئىچىپ چىقاملا؟
— بولدى رەھمەت ئۇكام، ئىشلىرىنى قىلىۋەسە، زۇقارقى مەھەللىگىچە بارا تىم.

— تاتنىمىسلا جۇمۇ؟
— ھە، ياق...
چوكان چىپتىنى كۆتۈرۈپ ئۆي تەرەپكە ماڭغاچ قوشۇپ قويدى.

— ھېلى ئېشەكلىرىنى سۇغۇرۇپ بوغاندا چېلەكنى ئىۋۇ تېرەكنىڭ تۈۋىدە قويۇپ قويسلا چىقىپ ئۆزۈم ئېلى-ۋالىمەن.
— ماقۇلە.

چوكان تۇزنى كۆتۈرۈپ ھويلىسىغا كىرىپ كەتتى. تۇزچى ئېشەك ھارۋىنىڭ چاقىغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ ئېشەك-نىڭ سامان يېيىشىگە قارىغانچە خيالغا پاتتى.

تۇزچىنىڭ بار - يوقى دۇنياسى مۇشۇ ئورۇق، قېرى ئېشىكى بىلەن شاللىرى سم، ئارقانلار بىلەن تۆپە - تۆپە-لەپ تېگىپ باغلانغان ئەبجەق ئېشەك ھارۋىسى. ئۇنىڭ مۇشۇ ئېشەك بىلەن تۇزچىلىق قىلىۋاتقىنىغا ئۇزاق يىللار

قايقارا بولۇپ يېرىلغان، ساقال بېسىپ كەتكەن ئورۇق، ياغاچ يۈزلىرىگە سەمىي تەبەسسۇم يۈگۈرتۈپ، — كۈندە ئۆتەپ تۇرىدىغان يول ئەمەسمە، يانا بىز ئۆتە يولدا تاشلاپ بېرەلا.

— ھە ماقا، سۈيۈمنى ئېچىرىۋېتىپ چىقاي جىما ئەمە-سە.

تۇزچى چوكاننىڭ سۇ ئېلىشىغا پۇتلاشماسلىق ئۈچۈن قاشقا چىقىپ تۇردى، چوكان چېلىكىنى پاتۇرۇپ سۇ ئالغان-دىن كېيىن قاشقا چىقتى، ئۇ سۈيۈنى كۆتۈرۈپ ئىككى قەدەم ماڭار - ماڭماي بىر نەرسە يادىغا كەلگەندەك بولۇپ چىپىدە توختىدى.

— ھە راست تاغا، ماۋۇ چېلەك بىلەن ئېشەكلىرىنى سۇغۇرىۋالاملا؟

— رەھمەت ئۇكام، ئېشەك جاڭگالدىن كەڭچە بەكلام تەرلەپ كېتىپتۇ، سەل تەرى قۇرسا ئاندىن سۇغە-رايمىكى. ھە راست، زۇندا چېلەكلىرى بوسا شۇنى ئالغاچ چىقالا، قوللىرىدىكى چېلەككە ئېشەك تۇمشۇقنى تىقسا سۇ-يىدە تەرەت بولمايدۇ.

— ھە ماقا.

چوكان چېلىكىنى كۆتۈرۈپ يولىنىڭ بويىدىكى بىر پاكار ياغاچ دەرۋازىدىن كىرىپ كەتتى. تۇزچى چوكاننىڭ لىق سۇ ئېلىنغان ئىككى چېلەكنى ئىككى قولىدا تۇتۇپ چەبەس ماڭغىنىغا، تېقىمىغىچە ساڭگىلاپ ئىككى تەرەپكە ئىرغاڭلاپ تۇرغان بېلەكتەك توم - توم ئۆرۈمە چاچلىرىغا مەستلىكى كەلگەندەك قاراپ قويۇپ پوتىسىنىڭ ئۈچىنى قايتىدىن بېلىگە قىستۇرۇۋالغاندىن كېيىن ھارۋىسىنىڭ يېنىغا كەلدى. تۇز ئۈستىگە يېپىلغان ئۇزۇن چاپىنىنى ھارۋىدىن تارتىپ چۈشۈرۈپ چاپانغا يۇققان شور تۈزۈندىلىرىنى يولىنىڭ چېتىدىكى ئادەم دەسسەيدىغان يەرگە بوش سىلكىپ قېقىشتۇرغاندىن كېيىن چوقايغا ئېلىپ قويدى. ئاڭ-غىچە بىر كونا يۇندى چېلىكىنى كۆتۈرۈپ چىققان چوكان چېلەكنى ھارۋىنىڭ يېنىغا قويۇپ ئاندىن قولتۇقىدىكى چې-تىنى قولغا ئالدى.

— مۇشۇ چىپتىغا سېلىۋالاي، — دېدى چوكان چىپتى-نىڭ ئېغىزىنى تۇرۇپ ئاچقاچ.

— چىپتىغا پاتماسىكى، بەك يوغان قومۇرغان تۇز ئىدى بۇ، داستىخانچىلاپ كۆتەرسە بوممىسا.

— ھە ماقا.
تۇزچى ھارۋا ئۈستىدىن بىر پارچە تۇزنى ئالغاچ سو-

بولغانىدى. ئۇ تۇنجى قېتىم ئاتىسىنىڭ ئارقىسىدىن تۈزلۈك جاڭگالغا ئەگىشىپ چىققان چېغدا تېخى تولۇق 15 ياشلار- غىمۇ كىرىمگەن غەمىسىز چاغلىرى ئىدى. ئاتىسى ئۇنى ئەر- كىلىتىپ تۇرۇپ:

— مېنىڭ ئوغلام ئۆسۈپ بويى ماڭا تەڭلىشىپ قاپتۇ مانا! ئوغال بالا دېگەن ئۈنەش ياشقا چىدى، ژىگىت بولدى دېگەن سۆز! ژىگىت بالام مەن بىلەن جاڭگالغا بېرىپ تۈز قومۇرۇشنى ئۈگەنسۇنمىكىن... — دېگەندە ئۇ ئۆزىنى خۇددى بويى بىر غېرىچ ئۆسۈپ كارغا كېلىپ قال- غاندەك سەزگەندى. ئاتىسىنىڭ ھەر كۈنى يوغان ھارۋىدا لىققىدە تۈز بېسىپ كېلىشىدىن ئۆزىمۇ تۈزچىلىققا قىزىقىپ تۇراتتى. ئاتىسى ئۇنى «ژىگىت بالام» دەپ ئەر كىلەتكەن- دىن كېيىن ئۇ پات - پات ئۆزىنىڭ سايىسىغا قاراپ باقىدۇ- غان، «ژىگىتلىكى» نى بىر كۆرۈپ باققۇسى كېلىدىغان بولۇپ قالغانىدى. ئۇ چوڭلارنىڭ دائىم قىلغان ئىش - ئو- قتى ياكى گەپ - سۆزلىرى ئۆزلىرىگە يېقىپ قالغان، كۆزد- گە سىڭىپ قالغان، كۆڭلى يېقىن بولۇپ قالغان بىرەر سىنى «ژىگىتتەك ئىش قىلىدىكەن»، «ژىگىتتەك گەپ قىلىدۇ- كەن سەن»، «ژىگىت دېگەن مۇشۇنداق بولىدۇ» دېگەن- دەك سۆزلەر بىلەن سۈپەتلىگىنىنى تولا ئاڭلاپ تۇراتتى. شۇڭا ياشلىق باھارغا قەدىمى يېقىنلاپ قالغان غۇبارسىز، ئوتلۇق كۆڭلى بىرەر سى تەرىپىدىن «ژىگىت» لىك سۈپەت بىلەن ئاتىلىپ قېلىشىنى ئارزۇ قىلىپ، چاڭقىغاندەك بولاتتى. مەھەللىدىكى ئاقساقاللار «ژىگىت» دەپ تەرىپلە- گەن ياشلارغا ھەۋەس بىلەن قاراپ، ئۇلارنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشىدىن «ژىگىت» لىكىنىڭ بەلگىلىرىنى ئىزدەيتتى.

نەچچە ئاينىڭ ئالدىدا ئۇ ئاتىسى تۇزغا كېتىپ، ئاتە- سىنىڭ ئورنىدا مەھەللە ئېرىقىنى چاپقىلى چىققاندا، ئېرىق چېپىۋاتقان كىشىلەر ئۇنىڭغا قاراپ بىر ئېغىزدىن:

— مانا مانا، سەنمۇ ژىگىت بويسەن!
— ھەئە، ئاتىسىنىڭ قولىنى سوۋۇتۇپتۇ... — دېيە- شىپ ماختىشىۋېدى، ئۇ قاتتىق ھاياجانلىنىپ بىر مەنۇتمۇ ئولتۇرماي كەتمەن چاپتى. ھەتتا قىزىقچىلىقتا ئىككى تەرد- پىدە تۇرۇپ ئېرىق چېپىۋاتقان ياشلارنىڭ پاسلىدىن يېرىم مېتىردىن يەرنى قوشۇپ چېپىۋەتكەندى. شۇ چاغدا ياشتا چوڭ بىر قانچە كىشى ئۇلارنى ئەيىبلەپ:

— تېخى سۆڭىكى قاتمىغان كىچىك نېمىگە پاسلىڭ- لارنى چاپتۇرۇش ژىگىتنىڭ ئىشىمۇ؟! ئاكا يوللۇق تۇر- ساڭلا... — دەپ ئىككى يىگىتنى ئۇيالدۇرۇۋەتكەندە ئۇ

«ژىگىت» لىكىنىڭ كۆپ ئىشلارغا چېتىلىدىغانلىقىنى تېخىمۇ چوڭقۇر چۈشىنىپ يەتكەندى. شۇ سەۋەبتىنمۇ، ئاتىسىنىڭ گېپىدىن روھلىنىپ، ئاتىسى بىلەن جاڭگالغا تېزراق بېرىشقا قىزىقىپ قالدى.

تۇنجى كۈنى ئاتىسى ئۇنى ھارۋىسىغا چىقىرىپ جاڭ- گالنىڭ ئىچكىرىسىدىكى تۈزلۈك سايغا ئېلىپ كەلگەندە ئۇ كۆز يەتكۈسىز تۈزلۈك سايغا قاراپ ھەيران قالغانىدى.

— ئاتا، بىز كولايدىغان تۈز نەدە؟ — دەپ سورىغا- ندى ئۇ يىراقتىن لاۋۇلداپ كۆرۈنگەن ئاق شور، ئويما- ن دۆڭلەرگە قارىغىنچە.

— تۈز مۇشۇ تۈزلۈقساينىڭ ئاستىدا بالام، — دېگە- ندى ئاتىسى توننى سېلىپ ھارۋىنىڭ چوققىغا ئاسقاچ، — مۇشۇ كۆرۈنگەن تۈزلۈقساينىڭ ئاستىدا قازسا - قازسا تۈ- گىمەيدىغان بىباھا شور تۈز بار.

ئاتىسى بېلىنى باغلىۋالغان چىت پوتىسىنى ياشلاپ مەھكەم باغلىۋالغاندىن كېيىن ئالقانلىرىغا تۈكۈرۈپ قويۇپ كەتمەننى قولغا ئالدى. ئاندىن كەتمەن بىلەن ئۇدۇل كەلگەن يەرنى ئويۇشقا باشلىغان ئوغلىغا قاراپ ئېغىز ئاچتى.

— توختا بالام، تۈزنى بۇنداق كولىساڭ ھەممىنى ھارام قىلسەن. ئاۋىلام تۈز كولايدىغان يەرنىڭ تۆپىسىنى ئازراق قىزىپ ئاستىدا تۈز بار - يوقلىقىنى دىتلىۋالسىمىز. ئاندىن كەتمەننى مانا مۇنداق يان تەرەپتىن ئاۋايلاپ سېلىپ تاپ ئاچىمىز. تۈزنىڭ ئۆزىگە كەتمەن تەڭكۈزمەي تۇرۇپ ئاستى تەرىپىنىڭ تۆپىسىنى تېرەك كولىۋېلىپ ئاندىن ئۈستىدىن قول بىلەن يېنىك باسماق تۈز ئاچراپ چىقىدۇ. يېڭى قومۇرغان تۈز دەماللىققا ھۆل بولىدۇ. مە- دىيالاتسىلا ئېزىلىپ كېتىدۇ. شۇڭا تۈزنى دەرھال كۆتۈ- رەشكە ئالدىرماي بىرەر تاۋاق ئاش ئىچىم كۈن كۆرسىتە- مىز. ئاڭغىچە باشقا يەرنى كولاپ تۇرىمىز. سەل - پەل ئاپتاپ كۆرۈۋالغاندىن كېيىن قومارغان تۈزغا جان چىرد- ىدۇ. شۇ چاغدا كۆتۈرەپ ئېلىپ يۈزىدىكى قاداڭ شور، زەي توپلارنى پاكىز قىرغاندىن كېيىن يەنە ئاپتاپقا سال- مىز. بىرسى قۇرسا بىرسىنى قومۇرغاچ تۇرىمىز، بىرسى تەييار بولسا بىرسىنى ئاپتاپقا سالىمىز. مۇشۇ تەرىقىدە قو- مارساق ئاندىن تۈز تەييار بولىدۇ...

ئاتىسىنىڭ كۈندە ھارۋىغا لىققىدە بېسىپ ئېلىپ كېلە- دىغان تۈزلىرىنىڭ قانچىلىك ھەرىكەت ۋە مېھنەتلەر بىلەن ھازىر بولىدىغانلىقىنى بىلمەيدىغان ئوغۇل، ئاتىسىنىڭ بىر

تەرەپتىن سۆزلىگەچ يەنە بىر تەرەپتىن پەم بىلەن شور ئاستىدىكى تۇزلارنى ئاۋايلاپ قومۇرۇشلىرىغا قاراپ ئىچى سىقىلغاندەك بولۇپ ئېغىز ئاچتى.

— نېمىدېگەن جاپالىق ئىش بۇ! پەقەت ئايىقى چىقمايدىكەن!...

— بۇنچىلىك ئىشنى جاپالىق دېمەيدىغان بالام! — دېدى ئاتىسى ئىشتىن توختاپ ئوغلغا بۇرۇلۇپ، — بۇ دېگەن زىگىتنىڭ قىلىدىغان گېپى ئەمەس. ھەقىقىي زىگىتكە ئىشنىڭ تەسى، جاپاسى، مەينىتى بولمايدۇ.

ئاتىسى ئۆزىنىڭ قىلغان گېپىدىن ئويلىپ ۋىللىدە قە- زىرىپ كەتكەن ئوغلنىڭ چىرايىغا قارىماستىن پەم بىلەن تۇزنى قومۇرغاچ سۆزىنى داۋام ئەتتى:

— تۇزچىلىق دېگەن بىر ئۇلۇغ كەسىپ بالام، تۇز بولمىسا ياغ بىلەن يەجەننىڭمۇ تەمى بولماس، ئالتە ئايلىق پاخاننىڭ گۆشىگىمۇ بىر چىمدىم تۇز بولمىسا يە- يەلمەيسەن. شۇڭا، تۇز ھەققىدە ئاجايىپ ھېكمەتلىك بېشا- رەتلەر ئېيتىلىپ كەلگەن...

ئاتىسى بايا قومۇرغان بىر پارچە تۇزنىڭ ۋىللىدە ئاپتاپ كۆرۈپ يۈزى ئاقارغىنىنى كۆرۈپ تۇزنى قانداق قىرىشنى ئوغلغا كۆرسىتىپ قويۇش مەقسىتىدە بېلىدىن تۇزچى كەكسىنى ئېلىپ تۇزنىڭ يۈزىنى قىرغاچ سۆزىنى داۋام ئەتتى.

— ھە، بۇرۇن بىر پادىشاھ ئۆتكەنكىن بالام، ئۇ پا- دىشاھنىڭ قول ئىلىكىدە ھەددى - ھېسابسىز بايلىقى بار ئىكەن. چارۋىلىرىنىڭ سانىنى ئۆزىمۇ بىلمەيدىكەن. دۇنيا- سىنىڭ كەڭلىكىدىن ھېچكىمگە، ھېچنېمىگە موھتاج بولماي- مەن، دەپ ئويلايدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە پادىشاھ بىر ۋاقلىق تەمى، قۇۋۇد- تى يوق بەتنام تائامغا ئېغىز تېگىپ يېيشكە ئامالسىز قېلىپ بۇنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ. پادىشاھنىڭ خىزمەتكارى ئور- دىدا تۇزنىڭ تۈگەپ قېلىپ مۇشۇنداق بولۇپ قالغانلىقىنى قەيت قىپتۇ. تائام ئاغزىغا تېتىمىغان پادىشاھ دەرھال تۇز تېپىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. خىزمەتكارلار دەرھال تۇز ھازىر قىلىش ئۈچۈن يېقىن ئەتراپتىكى بىر تۇل خوتۇننىڭ ئۆيىگە تۇز سوراپ كىرگەنكىن، تۇل خوتۇن تۇزلۇق قاپىقىدىن بىر نوگاي تۇز سۈيى ئېلىپ بېرىپتۇ. خىزمەتكارلار شۇ بىر نوگاي تۇز سۈيى بىلەن پادىشاھنىڭ تائامىغا تەم كىرگۈ- زۈپ ئۇنىڭ غەزىپىدىن ئامان قاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن «پا- دىشاھنىڭمۇ تۇزى تۈگەر» دېگەن ماقال تارقىلىپتۇ... مانا

بۇ ھېكمەت بالام، پادىشاھنىڭ سانسىز بايلىقلىرى، مال - چارۋىلىرىنىڭ لىغىلداپ تۇرغان گۆشلىرىمۇ بىر تۇل خو- تۇننىڭ بىر نوگاي تۇزىسىز تەم ۋە قۇۋۋەتكە ئىگە بولالە- ھەن ئەمەس. مانا، تۇز دېگەن شاھ - گاداي ھەممىسى ئۈچۈن بايپاراۋەر ئۇلۇغ نەرسە!...

ئوغلى ئاتىسىنىڭ سۆزلىرىنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىغاچ ئاتىسىنىڭ قولىدىن كۆز ئۈزمەي قۇرۇغان تۇزلارنى قە- رىشقا باشلىدى. قوللىرى ئوتۇندەك بولۇپ قېتىپ كەتكەن ئاتىسى قېرىپ قالغىنىغا باقماي ياش يىگىتلەردەك چەبدەس ھەرىكەت قىلىپ كەتمەن چاپاتتى. ئۇزۇن چاپىنە- نىڭ ئېتەكلىرىنى قايرىپ پوتسىغا قىستۇرۇۋېلىپ پەم بىلەن تۇز قومۇراتتى. ھەر بىر كەتمەننى شىلتىشى شۇنچە جايدا، مۇنەججىم، ئەپچىل ئىدىكى ئوغۇل ئاتىسىنىڭ بەھۋەدە بىرەر كەتمەن شىلتىپ قالغىنىنى پەقەتلا سېزەلمىدى. ئاتە- سىنىڭ قومۇرغان تۇزلىرى شۇنچىلىك يوغان ئىدىكى بىر قىسىم تېۋى بوش يىگىتلەر ئۇنىڭ قومۇرغان بىر پارچە تۇ- زىنى قۇچاقلاپ ھارۋىغا ئالمايتتى. ئاتىسى قولى ئىشتا بولغان بىلەن تۇز قومۇرغاچ ئاغزىنى شۇك قويماي ئۇنىڭ- غا پەندە - نەسەت قىلاتتى.

— تۇز ئۇلۇغ، تۇزچىلىق ئۇلۇغ كەسىپ بالام، ھە... بايام دېگەندەك پادىشاھنىڭمۇ تۇزى تۈگەيدۇ. تۇزنىڭ ئۇلۇغلىقىدىن تۇزغا پادىشاھنىڭمۇ، پېقىر - گاداي- نىڭمۇ ھاجىتى چۈشىدۇ. تۇزدا ھېكمەت بار بالام. شۇڭا تۇزنىڭ ئۇلۇغلىقىدىن تۇزغا سىيسە يامان بولىدۇ، تۇزغا دەسسە يامان بولىدۇ. تۇزدىن ئاتلاپ ئۆتسە يامان بول- دۇ. تۇزنى شىپى كەلتۈرۈپ تۇرۇپ قەسەم ئىچسە يامان بولىدۇ. بىراۋنىڭ بەرگەن تۇزىغا تۇز كورلۇق قىلسا يامان بولىدۇ... تۇزچىلىق ھەم ئۇلۇغ كەسىپ، ھەم نازۇك كەسىپ. تۇز دېگەن ئۆيىنىڭ بەرىكىتى. ئەمما ئۇنى پاكىز، ھالال كەسىپ قىلمىغان تۇزچى راۋاج تاپمايدۇ! ھازىر جىق تۇزچىلار بىپەرۋا بولۇپ كەتتى. ئەقىدىسى بوش، تۇزنىڭ ئۇلۇغلىقىنى ئاغزىدا دەپ قويۇپ گېپىگە ئەمەل قىلمايدۇ! ئۇلار تۇز قومۇرۇۋېتىپ تەرتى قىستاپ كەتسە ئالتە ماڭدام نېرى بېرىپلا سىگار تىز بولۇپ تەرەت قىلىۋېرىدۇ، مانا بۇ تۇزغا سىيگەنلىك! قارا بالام، مۇشۇ كۆرۈنگەن كۆز يەتكۈسىز شور جاڭگالنىڭ ھەممىلا يېرى تۇز، كەتمەن سالىسلا تۇز چىقىدۇ. شۇڭا بەك ئاۋايلاش كېرەك، ھەر كەسپنىڭ ئۆز ئەقىدىسى بار، ئەقىدە سۇسلە- ھەن كەسىپ روناق تاپالماس...

ئۇ ئاتىسىنىڭ سۆزلىرىنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىغانىمىن. رى ئاڭلىغۇسى كېلىدىغان بولۇپ قالغانىدى. ئاتىسى ئۆ- گەتكەن ئۇسۇللار بىلەن تۈز قومۇرۇشنىڭ ئېيىنى خېلى ئى- گىلىۋالدى. دەسلەپ قومۇرغان تۈزلىرى قوش مۇشتتەك، ئادەم بېشىدەك چىققان بولسا كېيىن ئېيىنى تاپقانسىرى داڭقاندەك، قازاندەك تۈزلارنى قومۇرۇشنى ئۆگەندى. تۈزنى يوغان قومۇرۇشنىڭ ئۆزىمۇ بىر خىل كۆڭۈللۈك ئىش ئىدى. بىرىنچىسىدىن ئىككىنچىسىنى چوڭ قومۇرۇپ قالسا قىزىقىش ئىچىدە ئۈچىنچىسىنىمۇ شۇنداق چوڭ قېزىش ئۈچۈن ھارغىنىنى، چارچىغىنىنى بىلمەي ئىشلەپ كېتەتتى. ئاتىسى مۇنەججىم تۈزچى بولغىنى ئۈچۈن ئۇنىڭغا تۈزنىڭ چوڭ - كىچىكلىكىنى قوغلاشماي پاكىزلىقىغا ئەھمى- يەت بېرىشنى تاپىلايتتى.

— تۈزنىڭ يۈزىنى پاكىز قىزىشنى ئۆگەن بالام، تۈزنىڭ يۈزىدە بوش توپا قالسا بولمايدۇ. بوش توپا تۈزنى قايناتقاندا كۆيۈك بولۇۋېلىپ تۈزى بەرىكەتسىز چىقىپ قالىدۇ. بوش توپىنىڭ ئاچچىقى تۈزنىڭ تەمىنى كې- سۈەتسە تۈز قىرتاق بولۇپ قالىدۇ، تۈزغا ھارامزادىلىك قىلسا يامان بولىدۇ!...

ئاتىسىنىڭ ھەر بىر قىلغان سۆزىدە، ھەر بىر قىلغان ئىشىدا، ھەرىكىتىدە، ئەمەلىيىتىدە ناھايىتى چوڭ سۈپەت بىر تەقۋادارلىقنىڭ، بىر يۈكسەك ئەقىدىنىڭ شولسى يالت ئەتكەندەك كۆرۈنۈپ تۇراتتى. كۈنلەر ئۆتكەنسېرى جاپا- سىمۇ، ھالاۋىتىمۇ بار بۇ كەسپكە ئۇ ئۆزىمۇ سەزمەي ئى- چەكشىپ قالغانىدى. ئاتىسىدىن كېيىن قالغاندىن كېيىنمۇ ئاتىسى ئىشلەتكەن كەتمەن، ئاتىسى ئىشلەتكەن تۈزچى كە- كىسىنى يېنىدىن ئايرىماي ئاتىسى ئىشلەتكەن كونا ھارۋا بىلەن جاڭگالغا چىقىپ تۈز قېزىشنى داۋاملاشتۇرۇپ كېلىۋا- تىدۇ. پەقەت ئالدىدىكى چەكلىك ھاياتنىڭ مېھمىنى بولمىش مۇشۇ ئېشەكنىلا بىر قانچە قېتىم ئالماشتۇردى. بۇ جانىۋارى قاچانغىچە ھەمراھ بولىدۇ؟ بىر ئىگىسىلا بولىدۇ. يۇمشاق توغراغان بېدە بىلەن سارغىيىپ قالغان ساماننى چاينا - چاينىماي يالماپ يۇتقىنىغا قارىغاندا خېلى جېنى بار. ئەمما تۈزچىنىڭ پۇتىدا ماغدۇرى ئاز قېلىۋاتىدۇ!...

تۈزچى ئېشەكنىڭ تۇمشۇقىدىن نېرى سۈرۈلۈپ كەتكەن چېتىنى ئوڭشاپ ئېشىكىگە قايتا يېقىن سۈرۈپ قويدى. ئېشەك بوينى يەتمەي سوزغان تۇمشۇقنى تارتى- ۋېلىپ ئۈرگۈگەندەك بولدى - يۇ، قايتا چېتىغا تۇمشۇقنى پاتۇردى.

ئېشىكىنىڭ سامان يېيىشىگە قاراپ ئولتۇرغان تۈزچى يەنە خىيالغا پاتتى. ئۇ ھەر قېتىم جاڭگالدىن تۈز ئېلىپ ياز- غاندا مۇشۇنداق ئېشەكنى ھاردۇق ئالدۇرۇپ، چۆپ - چار، سۇ بەرگەچ ئۆزىمۇ جىندەك ھاردۇق ئېلىۋالىدۇ. يىل- لاردىكىگە قارىغاندا بۇ يىل سەل قېرىلىق يەتكىلى تۇردى- مۇ، ئۆتۈكى پۈتتە ئېغىر كېلىدىغان، چاپنى گەۋدىسىگە ئېغىر كېلىدىغان، يەنە تېخى كۆپرەك سۆزلىسە گەپمۇ ئېغى- زىغا ئېغىر كېلىدىغان بوپقالغىنىنى بىر ئۆزى سېزىدۇ. شۇڭا جاڭگالدىن مەھەللىگە ئۇلىشىۋالسا بىر ئۇھ دەيدۇ. ئاندىن كۈندە توختايدىغان ئۆتەڭگە ئايلانغان مۇشۇ تۆت كوچا دوقمۇشىدا بىرەر چاي قاينام ئېزىلىپ ئولتۇرۇپ ئا- يىقى چىقماق خىياللار قوينىغا ئەسىر بولۇپ ئاز - تولا ھاردۇقىمۇ چىقىپ قالىدۇ. تۈزچىنىڭ ئەبجەق ھارۋىسىنىڭ چاقىغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ خىيال سۈرۈشنىڭ ئۆزىمۇ شۇنداق راھەتلىك. چاقىنىڭ قاتتىق سىملىرى دۈمبىسىگە پاتقىنىنى سەزمەي خىيال ئىلكىدە مەست بولۇپ ئاستا - ئاستا مۈگىدەك بېسىپ ئېزىلىپ قالىدۇ!...

ھەئە! بىر ئۆيىنىڭ غېمى دېگەن شۇ. دائىم «سەن ئۆي تۇتمايسەن، ئۆي سېنى تۇتىدۇ» دەيدىغان رەھمەت- لىك ئاتىسى. ئاجايىپ مۇنەججىم كىشى ئىكەن رەھمىتى. مانا، ئاتىسىنىڭ قىلغان گەپ - سۆزلىرى ھەر كۈنى، ھەر قەدەمدە دېگۈدەك ئالدىغا ئۇچراپ تۇرغىنىنى تۈزچى ئا- جايىپ ھېكمەت، دەپ چۈشىنىدۇ. شۇڭلاشقا ئاتىسى رەھ- مەتلىك ھايات ۋاقتىدا دېگەن گەپ - سۆزلەرنىڭ ھەر - بى- رىنى ئېسىدە مەھكەم ساقلاشقا، ئەسلەشكە تىرىشىدۇ. ھەر كۈنى تۈز قومۇرۇشقا چۈشكەندە ئاتىسىنىڭ: «ئەر كىشى كەتمەن چاپقاندا، ئېغىر - يېنىك نەرسە كۆتۈرگەندە بېلى- دىن پوتىسىنى نېرى قىلماسلىقى كېرەك» دېگەن گېپى يا- دىغا يېتىدۇ. پوتىسىنىڭ بوشاپ قالغان چىگىكىنى ياشلاپ چىڭىتىۋېلىپ ئاندىن ئاتىسىنىڭ ئۆگەتكىنى بويىچە ئاۋۋال «بىسىمىلاھىر رەھمانىر رەھىم» دەپ پىچىرلاپ كەلمە كەلتۈرۈپ تۇرۇپ تۇنجى كەتمەننى يەرگە ئۇرىدۇ. تۈزچى ھازىر تۈز قومۇرۇشقا ئاتىسىغا ئوخشاشلا ئۇستا. كۆزىنى تېڭىپ قويسىمۇ شور جاڭگالنىڭ نەردىن تۈز ياخشى چىق- دۇ، نەردىن چىقمايدۇ؟ ھەممىنى خاتاسىز بىلەلەيدۇ. تۈزنى قومۇرۇۋېتىپ ھارغان - چارچىغان چاغدا باشقا تۈز- چىلاردەك ئۇدۇل كەلگەن يەرگە ئېغىنلاپ ئۆزىنى تاشلىماي- دۇ. كۆزى كۆرگەن دۆڭنىڭ ئارقىغا ئۆتۈپلا زوڭزىيىپ ئۇدۇل كەلگەن يەرگە تەرەت سۇندۇرمايدۇ. چۈنكى، ئاتى-

مەھەللىدە ھەممە كىشى ئۇنىڭ ئاتىسىغا ئامراق ئىدى. ھۆرمەتلەيتتى، چوڭ بىلەتتى. بۇ ئوتتۇرادا ئۇنىڭ ئاتىسى-نىڭ قولىدىن تۈز تېتىمىغان بىر مۇ ئادەم ياكى بىر مۇ ئائىلە يوق دېسە تامامەن بولاتتى. ئاتىسى ئۆلۈپ كەتكەن كۈنى ئۇ بىر ئىشقا ھەيران قالماي تۇرالمىدى. ئادەتتە بىر ئۆيدە ئۆلۈم - ھازا بولسا شۇ ئۆيلۈكنىڭ يېقىن تۇغقانلىرى ۋە يېقىن - يورۇقلىرى ھازىدارلار قاتارىدا تۇرىدىغان ئىش بار. ئەمما ئۇنىڭ ئاتىسى ئۆلۈپ كەتكەن كۈنى پۈتۈن يۇرت - مەھەللىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ھازىدار بولۇپ ئۆرە تۇرۇۋېلىپ، شۇنچە كەڭ ھويلىغا پاتماي ئىشىك ئالدىدىكى يول بويلىرىغىچە ئۇزۇن سەپ بولۇپ كەتكەندە ئۇنىڭ ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ ئىچ - ئىچىدىن ئېزىلىپ يىغلىغان. ئاتە-سىنىڭ ئەل ئالدىدىكى يۈكسەك ئورنىنى ئۇنىڭ ھالال كەسپىدىن تونۇپ، ئاتا كەسپىگە پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ۋا-رىسلىق قىلىۋاتقان تۈزچى ھازىر مۇ ئورۇق ئېشىكىگە يېقىن سۇڭدىشىپ بېشىنى سالغىنىچە خىيالچان مېڭىپ ئاتىسىنىڭ نۇرانە ئىزلىرىنى قاداڭ شور - توپا ئۈستىدىن ئىزدەپ باق-قۇسى كېلىدۇ. ئاتىسىنىڭ «كىشىنى خۇش قىلالىغان ئەدەم ئۆزىنىمۇ خۇش قىلالايدۇ» دېگەن بۇ ھېكمەتلىك سۆزى، ياق، يۈكسەك ئەقىدىسى بويىچە ياشاپ ئاتىسىنىڭ روھىنى ئەمەن تاپقۇزۇشنى ھەر ۋاقىت دىلىدىن نېرى قىلمايدۇ. ئا-تىسىنىڭ سۆز - ھەرىكەتلىرىدىن ئۇدۇم بولۇپ قالغان ھېك-مەتلەردىن ۋۇجۇدى يۇمشاپ چاناقلىرى ئاتىسىغا بولغان سېغىنىشنىڭ تامچىلىرىغا لىق تولدۇ...

تۈزچى بېشىنى كۆتۈرۈپ ئەتراپىغا بىر قۇر قاراپ قويدى. مەھەللە ئىچى جىمجىت، ئەتراپتا ھېچبىر ئادەم كۆرۈنمەيتتى. تۈزچى ئورنىدىن تۇرۇپ ئېشەكنىڭ قولىغا قا رىدى، ۋىجىك ئېشەكنىڭ بايىلا چۆپتەك ھۆل بولۇپ كەتكەن قولىقىنىڭ تەرى قۇرۇپ، يۇمشاق سامانغا ئارىلاش-تۇرۇلغان خۇشبوئي قۇرۇق بېدىنى يەپ خېلى تېتىكلىشىپ قالغىنى مانا مەن دەپ بىلىنىپ تۇراتتى. تۈزچى بايىقى چوكان ئەپچىقپ يولىنىڭ چېتىدە قويۇپ قويغان چېلەكنى ئېلىپ ئۆستەڭدىن سۇ ئېلىپ كېلىپ ئېشەكنىڭ ئالدىدا قويدى. قۇرۇق چۆپ يەپ ئۈسىنغان ئېشەك چېلەكتىكى سۇنى سۈزۈپ سۈمۈرۈپ ئىچىپ بولغىچە بېشىدا سەۋرچان-لىق بىلەن قاراپ تۇرغان تۈزچى بوشىغان چېلەكنى ئېلىپ بىر چەتكە قويۇپ چېتىنى قايتىدىن ئېشەكنىڭ يېنىغا سۈرۈپ قويدى، ئاندىن ھارۋىنىڭ چاقىغا دۈمبىسىنى يۆلەپ ئولتۇرغىنىچە يەنە خىيالغا پاتتى.

سى رەھمەتلىك شۇنداق ئۈگۈت قىلغان. ئۇ يېڭى تۈزچىلىقنى باشلىغاندا مەھەللىدە بىرسى ئۇنىڭ بىر ھارۋا تۈزنى ئېلىپ جاڭگالدىن قايتىپ چىققۇناتقە نىنى كۆرۈپ چاقچاق قىلغانىدى.

— ھە، سۇلايمىناخۇنىڭ ئوغلىمۇ ئاتىسىنى دوراپ تۈزچى بولاي دەپتۇ - دە، ھە بوپتۇ، ئاتا كەسپىگە ۋارىس بولماق ياخشى پەزىلەت. ئەممازە ئاتاڭنىڭ چىڭ، پىششىق-لىقىغا ۋارىس بولما، ئاتاڭ ھارۋىسىدىن سىڭار مۇشتەك بىر پارچە تۈز چۈشۈپ قالسا ئارقىغا يېنىپ بىر ئون يېتىم يەر-گىچە ئىز ئىزلايدىغان كىشى. ھەتتا يېرىمگە ئوغۇت بول-دۇ دەپ كۈن چۈشتىن قايرىلسىمۇ بىر قېتىملىق كىچىك تە-رىتىنىمۇ جاڭگالدا قويماي ئۇدۇل ئۆيگە ئېلىپ كېلىدىغان ئىچى پىششىق كىشى!...

ئۇ دەسلەپ بۇ گەپلەرگە ھەيران بولغانىدى. بىراق ئاتىسىدىن كېيىن قېلىپ جاڭگالدا يالغۇز تىرىكچىلىك قىلىش جەريانىدا كۆپ نەرسىلەرگە ئەقلى يېتىپ ئاتىسىنىڭ ئاجايىپ ئۇلۇغ ئىنسان ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ يېتىشكە باشلىدى. ئەسلىي ئاتىسى ھارۋىدىن چۈشۈپ قالغان بىر مۇنەك تۈز ئۈچۈن ئەمەس، ئۆز ئەقىدىسى ئۈچۈن ئۇن يېتىم يەرگىچە چۈشۈپ قالغان تۈزنى «ئىز ئىزلايدى-كەن». «بىر قېتىملىق كىچىك تەرىتىنى جاڭگالغا قويۇپ كېتىشكە چىدماي» ئەمەس، بەلكى ئۆزى ئۇلۇغلاپ يۈكسەك ساداقىتىنى باغلىغان تۈزنىڭ ئاشۇ ئۇلۇغلىقىدىن ئەيمىنىپ، قورقۇپ تۇرۇپ «تۈزغا سېيسە يامان بولىدۇ» دېگەن ھېكمەتلىك ئۇدۇم - ئەقىدىگە چىن دىلى بىلەن ئەمەل قىلىپ ئىش تۇتىدىغان تەقۋادار ئىنسان ئىكەن. تۈزچى ئاتىسىنىڭ بىر مۇنەك تۈز ئۈچۈن ئۇن يېتىم يەر-گىچە پىيادە مېڭىپ چۈشۈپ قالغان تۈزنى ئىزدىگىنى بىلەن، تۈز سوراپ كىرگەنلەرگە ئۇنچۇالا پىششىق ئەمەس-لىكىنى ھازىر مۇ شۇنچىكى ئېنىق ئەسلىيەلەيدۇ. ھەتتا ئاتە-سى مەھەللە يولىدا كېتىۋېتىپ خۇشلۇقى تۇتۇپ قالغاندا ئالدىغا ئۇچرىغانلارغا ھارۋىسىدىن بىر - ئىككى مۇنەك تۈز ئېلىپ بىكارغىلا بېرىۋېتىپ خەقنى خۇش قىلىشقا ئامراق ئادەم ئىدى، بەزىدە ئوغلى ئاتىسىنىڭ بۇ قىلغىنىنى چۈشىنەلمەي:

— ئاتا، شۇنچە تەستە ئەكەلگەن تۈزنى خەقكە بىكار-دىن - بىكار تارقىتىۋېتىمىزمۇ؟ — دېسە، ئاتىسى:
— كىشىنى خۇش قىلالىغان ئەدەم ئۆزىنىمۇ خۇش قىلالايدۇ بالام، — دەپ قىسقىلا جاۋاب بېرەتتى. شۇڭا

بىر - ئىككى پارچىدىن تۈز بەرمەي ماڭمايدىغانلىقىنى بىل-
گەچكە تونۇردىن يېڭىلا سويۇۋېلىنغان، ئارىسىغا سىيادان
سېلىپ، يۈزىگە پىياز بىلەن چۈچىتىلگەن سۇ ماينى بولۇش-
غا سۈرتۈپ قىپقىزىل سىڭدۈرۈپ پىشۇرغان توقاچ، زاغرا
نانلارنى خالتىغا سېلىپ تۈزچىنىڭ ئۈنمىغىنىغا ئۈنمەي
ھارۋىسىغا سېلىپ بېرىدۇ. تۈز دېسە «كۆزى تويماي»،
تۈزنى چوڭ بايلىق بىلىشىپ باراڭلىق ھويلىلىرىنىڭ تەكچە-
لىرىگە رەتلىك تىزىۋېلىشنى ياخشى كۆرىدىغان، خوتۇنلىرى-
نى خۇش قىلىشنى كۆڭلىگە پۈكۈشكەن قولى ئوچۇق، دىلى
ئاق ئەرلەر مۇ قاراپ تۇرماي، چاپقان كەتمەنلىرى ۋە
ھالال كۈچىنىڭ ھاسىلاتىدىن تاتلىق پىشىپ شەربەت ئېقىپ
تۇرغان تاۋۇز - قوغۇنلارنى تۈزچىنىڭ ھارۋىسىغا يوللۇق
تۇتۇپ سېلىپ بېرىشىدۇ.

مۇشۇنداق چاغدا تۈزچى رەھمەتلىك ئاتىسىنىڭ «ك-
شىنى خۇش قىلالىغان ئەدەم ئۆزىنىمۇ خۇش قىلالايدۇ»
دېگەن ھېكمەتلىك سۆزىنىڭ تېڭىگە تېخىمۇ چوڭقۇر يەت-
كەندەك بولىدۇ. شۇڭا مەھەللە - كويىدىكىلەرنىڭ ھۆرمىتى-
گە جاۋاب قايتۇرۇش ئۈچۈن، مېھنىتىدىن يارالغان خۇشال-
لىقتىن مەھەللىدىكىلەرنى بەھرىمەن قىلىپ خۇشاللىققا ئېرى-
شىش ئۈچۈن، ئاتىسىنىڭ 1000 تىللاغا بەرگۈسىز ھېكمەت-
لىك سۆزىنى يەردە قويماسلىق ئۈچۈن كۆپىنچە باشقىلار-
دىن بەرگەن تۈزلىرى ئۈچۈن ھەق تەلەپ قىلمايدۇ. تۈز
باسقان ھارۋىنىڭ يۈزىدە قالغان شورنىمۇ تاشلىۋەتمەي تۈ-
جۈپلەپ يىغىپ قويۇپ، مەھەللىدە ئوچاقلىرى كونىراپ
كەتكەنلەرنىڭ ئوچاق سېلىۋېلىشى ئۈچۈن بېرىپ ئۇلارنى
قەۋەتلا رازى قىلىۋېتىدۇ. تۈزچىنىڭ ھەر كۈنى سەھەردە
جاڭگالغا مېڭىشى مومايلارنىڭ دۇئالىرى، بوۋايلىرىنىڭ مە-
دىتى، يىڭىتلەرنىڭ ھۆرمىتى، چوكانلارنىڭ ئامراقلىق
بىلەن سۇنغان ناشتىلىق تائاملىرى ۋە ئىللىق كۈلكىلىرى
بىلەن كۆڭۈللۈك باشلانسا، كەچتە يەنە شۇ ھىممەت ۋە
مېھنەتلەرنىڭ سېھرى كۈچىگە يۇغۇرۇلغان مۇھەببەتلىك
كۈلكە - تەبەسسۇملارنىڭ قوينىغا قايتىشتەك كاتتا خۇشال-
لىق بىلەن ئاخىرلىشىدۇ. ھە ياق، ئاخىرلاشمايدۇ، بەلكى
ئەتىكى ھېممەتلىك ۋە بەرىكەتلىك بىر كۈنىگە بولغان
گۈزەل ئىستەكلەرنى تۇغىدۇ. ئارمانلارنى ئاپىرىدە قىل-
دۇ، ئۈمىدلەرنى پەپىلەيدۇ. ھېكمەتلەرنى سېھرىي كۈچكە
ئىگە قىلىدۇ! شۇڭا، تۈزچى ھەر كۈنى لىققىدە تۈز بېسىل-
غان ھارۋىسىنى ھەيدەپ يۇرتقا كىرگەندە ئۆزىنى خۇددى
يىراق سەپەردىن كاتتا ئولجىلارنى غانجۇغلاپ قايتقان

تۈزچى ئاتىسىدىن كېيىن قېلىپ تالاي يىللارنى ئاتا
كەسپىگە ۋارىسلىق قىلىپ جاڭگالدا ئۆتكۈزۈپ كەلدى. مې-
ڭىنى قايناتقان ئوت ئىسسىق، جاندىن ئۆتكەن نەشتەردەك
سوغۇق، كۆز ئاچۇرماس قۇم - بوران، قىلغان ئەمگىكى ۋە
مېھنىتىنى ئىككى پۇللۇق قىلىۋېتىشكە ئارانلا تۇرىدىغان
يامغۇر - يېشىن، سەھەرلەپ ئۆيدىن چىققان پېتى ماڭغىلى
تۇرسا كەچتە جاپالىق بىر كۈننى ئۆزىگە ھەمراھ بولۇپ
ئۆتكۈزۈپ ھېرىپ ھالى قالمايدىغان ئورۇق ئېشىكى ئۇ-
نىڭغا ھەر قاچان ھەمراھ بولۇپ كەلدى. ئاتىسى بىر
ئۆمۈر كىيىپ يىرتالماي ئۇنىڭغا تەۋەرىۋك قالغان، يازۇ -
قىشى پۈتىدىن چۈشمەيدىغان تېرە ئۆتۈكى بۇ پايانسىز
جاڭگالنىڭ ھەممە بۇلۇڭ - پۇشقاقلرىدا ئىز قالدۇردى.
ئاچچىق شامال غۇرقراپ سوقۇپ تۇرىدىغان ھاۋاسى
قۇرغاق شور جاڭگال، ماڭسا - ماڭسا تۈگمەيدىغان ئېگىز -
پەس قۇم يوللار تېزلا ئۇنىڭ پېشانىلىرىگە يول - يول قو-
رۇقلارنى تارتۇقلاپ، ئاپتاپتا كۆيۈپ قاپقارا بولۇپ
كەتكەن يۈز - بويۇن تېرىلىرىنى مستەك پارقىرتىپ
ئايلاپ - ئايلاپ ئۈستىرا تەگمەيدىغان يىرىك ساقاللىرىغا
ۋاقىتسىز ئاق ئارىلاتقۇزدى. تۈزچى مۇشۇ تۈزچىلىق
بىلەن ئۆتكەن كۈنلىرىنى، تارتقان جەبىر - جاپالىرىنى كۆز
ئالدىدىن بىر - بىرلەپ ئۆتكۈزسە ئۆزىنى خۇددى 1000
ياشلارغا كىرگەندەك ھېس قىلىدۇ. لېكىن، ئاتا كەسپىدىن
تاپقان خۇشاللىقىمۇ ئاز ئەمەس. ھەر كۈنى جاڭگالغا
ئېشەك ھارۋىسىنى ھەيدەپ ماڭغاندا ئۇنىڭ قولىدىن قانچە
قېتىملاپ تۈز ئالغان، تۈز تېتىغان، تۈز يېگەن مومايلار
ئۇنىڭغا ئىللىق سالام قىلىپ، ئۇنىڭ جاڭگالدىن سالامەت
قايتىپ كېلىشىنى، بەرىكەتلىك بولۇشىنى، ئىنسابىنى، ئىمان-
نى تىلەپ ئۇزۇندىن ئۇزۇنغا دۇئا قىلغىنىچە قېلىشىدۇ. بو-
ۋايلار بولسا ئوڭى مەرھۇم ئاتىسىنىڭ ئوڭىگە تېرىسىنى
قايلاپ قويغاندەك ئوخشايدىغان، ھەئە، قىلغان گەپ -
سۆزلىرىمۇ، ئاۋازىمۇ قىلغان ساۋابلىق ئىشلىرىنىڭ بەرىكە-
تى بىلەن ئاتىسىغا ئوخشاشلا ئەل - جامائەتنىڭ نەزەرىگە
ئېلىنىپ قالغان تۈزچىغا سالام قىلغاچ، تولا كۈنلىرى جاڭ-
گالدا ئۆتۈپ ئادەم سېغىنىپلا تۇرغانلىقتىن بىر يەرگە كېپقال-
سا مۇڭدېشىپ گىپى تۈگمەيدىغان مەرھۇم تۈزچىنى يادىغا
ئېلىشىپ، كۆڭۈللىرى بۇزۇلۇپ كۆزلىرىگە ئىسسىق ياش
ئېلىشىدۇ. چوكانلار تۈزچىنىڭ كەچتە چوقۇم يۈزلىرى
ئاپپاق ئاقارغان، ھەر داڭقاندا - داڭقاندا يوغان تۈز-
لارنى ھارۋىغا بېسىپ قايتقاندا، مەھەللىدىكىلەرگە چوقۇم

پالۋان - ئوۋچىدەك بەختىيار ھالدا ھېس قىلىپ ھاردۇقى چىقىپلا قالدۇ! ماڭغان يوللىرى، تارتقان جەبىر - مۇشەقەتلىرى كۆزىگە كۆرۈنمەيدۇ...

تۈزچىنى خۇشال قىلىدىغىنى ئەلۋەتتە يەنە بۇلارلا ئەمەس. ئۇ مەھەللە - كويلاردىن ئېشىنغان تۈزلىرىنى ھار-ۋىسىغا بېسىپ ھەپتىنىڭ ھەر سەيشەنبە كۈنى كېلىدىغان چوڭ بازارغا ئاپىرىپ، ئۆستەڭ بويىغا قاپقاراڭغۇ سايە تاشلاپ تۇرغان يوغان - يوغان دۈمچەك سۆڭەتلەرنىڭ سا-يىسىدا باشقا يۇرتلاردىن كەلگەن كەسپداش - ھەمراھلىرى بىلەن گۇڭۇر - مۇڭۇر مۇڭداشقاچ، مۇز دوغ ئىچىشكەچ ئولتۇرۇپ سېتىشمۇ بىر خىل كۆڭۈللۈك ئىش. مەخسۇس تۈز بازىرى قىلىۋالغان بۇ ئۆستەڭ بويىدا تۈزچىلارمۇ خېلى بەك جىق. ھەرقايسى يۇرتلاردىن كالا ھارۋىسىدا، تۆگە ھارۋىسىدا، ئېشەك ھارۋىسىدا لىققىدە تۈز بېسىپ تەرەپ - تەرەپتىن قوشۇلغان بازار كوچىلىرى بىلەن يېتىپ كەلگەن تۈزچىلار بىر يەرگە يىغىلىپ تۈزلىرىنى ئۆز جايىدا رىغا تىزىپ قويۇپ بىرلىكتە خېرىدار ساقلايدۇ.

ياشىنىپ قالسىمۇ تۈزچىنىڭ قومۇرغان تۈزلىرى بازار-دا ھەممە خېرىدارنىڭ دىققىتىگە سازاۋەر. ھەتتا كەسپداش-لىرىمۇ ئۇنىڭ قومۇرغان تۈزىغا ھەۋەس قىلىشىدۇ. چۈنكى، ئۇنىڭلا تۈزى يوغان قومۇرۇلغان ۋە پاكىز قىرىلغان. ھەئە، مەرھۇم ئاتىسى ئۇنىڭغا ئاشۇنداق ئۆگەتكەن. ھۈنەرنى ئەمەس ئەقىدىنى، گەپنى ئەمەس ھېكمەتنى... شۇڭا بازاردا ئۇنىڭ تۈزلىرى تۈگمىگۈچە باشقىلارنىڭ تۈزى ئانچە سېتىلمايدۇ. تۈز ئالدىغان خېرىدارلارنىڭ ھەممىسىگە ئۇنىڭ تۈزلىرى ئالاھىدە كۆزگە چېلىقامدىكىن، خېلى يىراقتىنلا ئۇنىڭ ئېشەك ھارۋىسىنى نىشانلاپ كىلىشىدۇ ۋە تۈزىلارغا باھا قويۇشىدۇ. ئۇمۇ باھادا چىڭ تۇرۇ-ۋالماي تېزىرەك قولىنى بوشتىپ بازاردىن چىقىپ كېتىشكە ئالدىرايدۇ. «ئاللاننىڭ كەڭرى زېمىنىدىن چىقىدىغان نىمەت تۇرسا، باھا تالىشىپ نېمە قىلمەن؟...» دەپ قا-رايدۇ تۈزچى ئۆزىچە. شۇڭا باشقىلاردىن كېيىنرەك بازارغا كىرسىمۇ باشقىلاردىن بالدۇرراق قايتىپ چىقىپ يەنە جاڭ-گاڭغا راۋان بولىدۇ...

تۈزچى خىيالىدىن سۇغۇرۇلۇپ ئاستاغىنا بېشىنى كۆ-تۈردى. چېتىدىكى سامانلارنى پاك - پاكىز يەپ بولۇپ يەرگە چېچىلغان سامان چېچىندىلىرىنى تېرىپ يېيىش بىلەن بەند بولۇۋاتقان ئورۇق ئېشىكىگە، ئەمدىلا بىر پارچىسى نېسى سېتىلىپ قالغىنى ھارۋىدا ئېشەكنىڭ بېلىنى تالدۇرۇپ

تۇرغان تۈزلىرىغا قاراپ ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ قويدى. با-ياتىن بېرى سۈرگەن خىياللىرىنىڭ ھۇزۇردىن تەبەسسۇم قېتىپ قالغان قورۇق چىرايىغا بىردىنلا غەم - غۇسسنىڭ كۆلەڭگۈسى سايە تاشلىغاندەك بولۇپ ئېغىر ئۇھسىنىپ قويدى.

ھەئە! يېقىندىن بۇيان تۈزنىڭ بازىرى سەل كاساتلە-شىپ، تۈزچىنىڭ ئىشلىرى تازا دېگەندەك يۈرۈشمەيۋاتات-تى. ئېتىكى كەڭرى جاڭگالدىن كۈندە قومۇرسىمۇ تۈگمەي-دىغان بەرىكەتلىك تۈزنىڭ تەقدىرى كاج كېلىپ، دۈمچەك سۆڭەتلىك تۈز بازىرى تارقىتىۋېتىلگىنىگە مانا تۆت - بەش بازار بولۇپ قالدى. تۈزچى ئۆزىنىڭ تىرىكچىلىك يولى ئې-تىۋېتىلگەن شۇ بازار، شۇ كۈنى ھەر يادىغا ئالسا كۆڭلى چۈن يەۋالغاندەك بولۇپ ئىچىنى تىڭشايدۇ.

باشقا ھەپتىلەرگە قارىغاندا بۈگۈن بازارغا بەكلا كېچ-كېپ كەلگەن تۈزچى ئۆستەڭ بويلاپ سوزۇلغان تار بازار كوچىسىغا بۇرۇلدى. ھەر قېتىم ئۆستەڭ چايقاندا تاشلانغان قۇم - توپىلار تار يولغا يېيىلىپ ھارۋىنىڭ چاقىلىرى قۇمغا غېرىچچە پېتىپ كېتەتتى. ھارۋىدىكى يۈك بىلەن يەردىكى قۇم تەڭ جەبىر سالغان ئېشەك بەللىرىنى قىسماقتەك ئېڭىپ لىق تۈز بېسىلغان ھارۋىنى تەستە سۆرەپ ماڭاتتى. ئېشەكنىڭ قىسماقتەك ئېڭىلگەن دۈمبىسىدىن، ساغرىسى-دىن، قولتۇقلىرىدىن، قۇلاقلىرىنىڭ كەينىلىرىدىن يامغۇر تامچىسىدەك تەر قۇيۇلۇپ تۇراتتى. ھەر بىر پۇت ئالغاندا بويىنى بىر سوزۇلۇپ بىر قىسقىرايتتى.

ئېشىكىگە ئىچ ئاغرىتىپ ھارۋىنىڭ شوتىسىنى قاماللاپ تۇتقىنىچە ئېشەك بىلەن تەڭ ھارۋا سۆرەپ كېلىۋاتقان تۈزچى تۆگە، كالا ھارۋىلىرىدا لىق تۈز بېسىشقىنىچە بىر - بىرىنىڭ كەينىدىن قاتارلىشىپ بازاردىن قايتىپ چىقىۋاتقان كەسپداش - ھەمراھلىرىنى كۆرۈپ ھەيران بولۇپ توختى-دى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! يېنىپ چىقىپسىلەرغۇ بازار دىن؟

— ۋە ئەلەيكۇم ئەسسالام... — ئەڭ ئالدىدا ئۆكۈز قېتىلغان ھارۋىسىنى يېتىلەپ كېلىۋاتقان ئوتتۇرا ياش تۈزچى ئۆكۈزنى توختىتىپ سالامغا سۇس جاۋاب قايتۇر-دى، — باياتىنىڭ بازار باشقۇرۇشتىن ئەدەم چىقىپ تۈز سېتىشىمىزغا بوممايدىغانلىقىنى ئۇقتادى.

— نېمىشقا؟! — تۈزچى ھەيران بولۇپ سورىدى، — تۈز سېتىش خاتا ئىش بوممىسا يا؟

— بازا باشقۇرۇش كادىرنىڭ دېيىشىچە بىزنىڭ تۈزۈمى يېڭەن ئەدەم پوخاق بولۇپ قالارمىش... — ئوھ!!!... — تۈزۈم تېخىمۇ ھەيران بولدى، — پوخاق؟

— ھەئە، بۇندىن كېيىن ھەممە يەردە زاۋۇتتا چەكلەنگەن تۈزۈم ئىشلىتىش، يەرلىك شور تۈزۈم ئىشلەتمەسلىك دەيدىغان گەپ چىقىپ بازانى توسىدىغان بوپتۇ. بىزنى تۈزۈمگە ئەكىتىڭلا، بوممىسا جەرىمانە قويمىز، دەپ بازا-دا تۇغۇزمدى، شۇڭا يېنىپ چىقتۇك...

شۇ ئارىدا تۈزۈمچىلارنى يانداپ كەلگەن بىر تىراكتور تۈزۈمچىنىڭ ئېشەك ھارۋىسىغا يېقىنلاپ كېلىپ ماڭالمى، ئۈستىدىكى شوپۇر يىڭىت تۈزۈمچىغا قاراپ ۋارقىردى.

— ھەي ئاكا ھوي، نىمداغ ھەممە ئەدەم ئايانغا ماڭسا سەن يولنى توغرا توساپ تۇرسە؟ تاتە ھارۋاڭنى! مەن ئۆتۈۋالاي...

— ئەمدى قايداغۇ قىلامىز؟ — دېدى تۈزۈمچى ئۆكۈز ھارۋىلىق كەسىپىدىشىغا غەمكىن قاراپ ئېشەكنىڭ بېشىنى قايتۇرغىنىچە.

— ئوقمۇدۇق، — ئۆكۈز ھارۋىلىق تۈزۈمچى ئېشەك ھارۋىنىڭ ئارقىسىدىن ئەگەشكەچ روھسىز ھالدا قوشۇپ قويدى، — بوممىسا چوڭ يولنىڭ بويىدا تۇرۇپ باقىلىمەنكى، شۇ يەردىمۇ خېرىدا با، كادىرلا كۆرەپ بوغىچە تۈزد-مىزنى سېتىپ بولامىز...

— شۇنداغ قىلىلى، — دېدى تۈزۈمچى بۇ مەسلىھەتنى توغرا تېپىپ، — ئاتايىن ئەكەپتۈك ئەمدى، بىز كۈنلۈك بازا ئەمەسمۇ...

ئۇلار ھارۋىلىرىنى قۇيرۇق ئۇلاش ئەگەشتۈرۈپ ھەيدەپ چوڭ ماي يولنىڭ بويىغا چىقىشتى - دە، ئادەملەر ئازراق، بازار ۋە يولغا توسالغۇ پەيدا قىلمايدىغان بوش جايىنى پىلانلاپ ھارۋىلىرىنى توختىتىشتى.

— تۈزۈمچى ھارۋىمىزدىن چۈشەمەيلى، — دېدى تۆگە ھارۋىلىق بىر تۈزۈمچى يولداشلىرىغا مەسلىھەت سېلىپ، — بوممىسا ھېلى كادىرلا كەپقالسا يانا يۆتكىڭلى سالىدۇ. — ئاشتاغ قىلىلى... — دەپ باشقىلارمۇ بىر ئېغىز-دىن قۇۋۋەتلەشتى.

ئۇلار ئەمدى كۈچلۈك ئاپتاپتا قاغىراپ تۇرغان، ئالدىدىن ماشىنىلار ئۆلگۈدەك سىڭىنل بېرىپ ئۆتۈشۈپ تۇرغان يۈزۈن جايدا تۈزۈمچى بېسىلغان ھارۋىلىرىنى بىر - بىرىگە چېتىپ باغلىشىپ خېرىدار ساقلاشقا مەجبۇر بولۇشتى.

ئۈچ - تۆتتىن بولۇپ ئولتۇرۇپ پوتلىرىغا تېغىپ كەلگەن نانلىرىنى ئۆزئارا سۇنۇشقا پاراڭلىشىشقا باشلىدى.

يولدا ئالدىراش بازارغا مېڭىشقان بازارچىلار بۈگۈن كۈتۈلمىگەن جايدا تۈزۈمچىلارنىڭ بازار قۇرۇشقىدىن ھەيران قېلىشىپ قاراپ - قاراپ قويۇپ مېڭىشتى. تۈزۈمچى-لارمۇ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى تۈزۈمچى ئۈستەك بويىغا بېرىپ ئۆگىنىپ قالغان خېرىدارلىرىنىڭ يېڭى «تۈزۈمچى» رى»نى تاپالمى قېلىشىدىن ۋايىم يېگەندەك پات - پات بويۇن سوزۇپ يولدا كېتىۋاتقانلارغا ئۈمىدلىك قاراپ قويدى-شاتتى.

شۇ تەرىقىدە كۈن چۈشكە قىستاپ قالدى. يېڭى «تۈزۈمچى»غا كۆنۈشەلمەي ئىچى سىقىلغان تۈزۈمچىلار ئاندا - ساندا بىرەر پارچىدىن تۈزۈمچى ساققانمۇ بولۇشتى. يولدا ماڭغانلارنىڭ ئارىسىدىن تۈزۈمچى ئالدىنقى خېرىدارلارنى ئۈستەك تەمە بىلەن قارىشىپ ئولتۇرۇشقاندا ئاسماندىن چۈشكەندەكلا ئىككى كىشى پەيدا بولدى. ئۇلارنىڭ بىرىسى ھە دەپ ئېشەكنىڭ تۇمشۇقىغا ئۇدۇللاپ قويۇلغان سامان خالتىسىنىڭ ئاغزىنى ئوڭشاپ قويۇش بىلەن ھەلەك بولۇۋاتقان تۈزۈمچىغا قاراپ ئېغىز ئاچتى.

— ھوي ئاكا، ئەمدى سىلى قوشۇلدىمۇ بۇ قاتارغا! تۈزۈمچى بېشىنى كۆتۈرۈپ قاراپ ئىتتىك ئورنىدىن تۇردى.

— ھە... ئەمدى شۇ... بازارغا چىڭلى بومماي... — دېدى تۈزۈمچى قولاشمىغان ھالدا سۆزلەپ.

— ئەتتىگەن بازاردىكى تۈزۈمچىلارغا ئىشەن ئاچقاندا سىلى يوقتىلە، ئەمدى بوسمۇ خەۋە تېپىپ قاسلا. بۇنىڭ-دىن كېيىن بازارغا شور تۈزۈمچى سېتىشقا بولمايدۇ.

— نېمىشقا ئۈكۈم ئەمدى؟ — سورىدى تۈزۈمچى كەسىپداشلىرىدىن ئاڭلىغىنىنى بىلدۈرگىسى كەلمىگەندەك، — تۈزۈمچى ساق خاتا ئەمەستۇ؟

— يەرلىك شور تۈزۈمچى ئىستېمال قىلسا پوخاق كېسىلى پەيدا قىلىدۇ. بۇنىڭدىن كېيىن ھەممە ئەدەم يوت قوشۇلغان زاۋۇت تۈزۈمچى ئىستېمال قىلىش كېرەك. شۇڭا بازارغا يەرلىك تۈزۈمچى چىگۈزمەيدىغان بولدۇق. ئەمدى ئۇقتىلىمۇ؟

— ھە... — تۈزۈمچى بېشىنى لىڭشىتقاچ بوش غودۇردى-دى، — ئۇقتۇق.

— ئۇققان بوسلا ھارۋىلىرىنى ئۇدۇل ئۆيگە قايلاپ ھەيدىسە ھە، قاغانلامۇ شۇنداق. ئاياقتىن ھەيدىسەك ما ياقىن يانا بازار ئاچتىڭلار ھەقاسلىرى؟ خىزمەت قىمماق

تۇزچى غوتۇلدغىنچە ئېشەكنىڭ بېشىنى بۇردى.
باشقىلارمۇ ئېرىنچەكلىك بىلەن ھارۋىلىرىنى قوزغىتىشتى.
ھېلىقى ئىككىيلەن تۇزچىلارنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ
قوشۇپ قويدى.

— گەپ گەپ بوسۇن جۇمۇ. يانا شور تۇز ئېلىپ با-
زاغا چىرىپ قېلىشمىسلا، بىزنىڭمۇ ئۈستىمىزدە بىزنى باش-
قۇرىدىغان ئەدەم با، باكادىن باكا خاپولشىپ قاممايلى...
— ھەي بۇ خەقنى!... — دېدى يېنىدىكى كىشى شې-
رىكىگە قاراپ ئاغرىنغانچە، — بىزنىڭ بۇ ئەدەملە نېمانچە
قالاقتۇ؟ ئەتگەن بىز مۇنچە زىغىن ئېچىپ ئېزىپ - ئىچۈ-
رۇپ بازاردىن چىقىرىۋەتسەك بىز دەمدە مەيەدە بازار
قۇرۇپ بوغىنىنى دەيمەن!
— شۇ، بۇ خەق تېخى قالاق!...

ئۇلار بازاردىن يىراقلاپ كەتكەن تۇزچىلارغا قاراپ
قويۇپ بوش غوتۇلداشقىنچە كەينىگە يېنىشتى.

تۇزچى دائىم مۇشۇ ئىشلارنى يادىغا ئالغاندا كۆڭلى
قاتتىق غەش بولىدۇ. ئاشۇ كۈنى ئۇ بازاردىن قايتىپ كەل-
گەندىن بېرى بازارغا تۇز ئاپىرىپ باقمىدى. ئاپارسا يەنە
ھەيدىلىپ ئاۋارچىلىق تارتىپ قېلىشىدىن ۋايىم يەپ
شۇنداق قىلدى. ئاندا - ساندا مەھەللىدىكى بازارچىلاردىن
ئاڭلىشىچە، باشقا يۇرتلاردىن كەلگەن تۇزچىلار باشقۇرۇش-
قا پەرۋا قىلماي جاھىللىق قىلىپ ئۈستەك بويىدىكى بازارغا
تۇز بېسىلغان ھارۋىلىرىنى ھەيدەپ يەنە كىرىۋالغانمىش.
ئەمما بازار باشقۇرۇش خادىملىرى چىقىپ جاھىللىق قىلغۇ-
چىلارغا جەرىمانە قويۇپ، ھارۋىسىنى ئەكىرىپ توختىتىپ
قويۇپ يۈرۈپ تۇز بازىرىنى ئاچقۇزمىغانمىش. ھازىر ئۇ
جايىنىڭ ئەتراپىنى ياغاچتا توسۇق ياساپ دائىرىگە ئېلىپ
بورىچىلارغا «بورا بازىرى» قىلىپ بەرگەنمىش. شۇڭا بۇ-
رۇنقى «تۇز بازىرى» دەپ ئاتالغان ئۈستەك بويىغا تۇز-
چىلارنىڭ ھارۋىلىرى يېقىن يوللىمايمىش. مۇشۇنداق خە-
ۋەرلەرنى ئاڭلىسا تۇزچىنىڭ ئىچى سىرىلاتتى. ئۇزاق يىل
تۇزچىلىق قىلىپ، خېرىدار ساقلاپ ئولتۇرۇپ خۇددى ئۆز
مەھەللىسىدەك ئىچەكشىپ كۆزىگە سىڭىپ قالغان، كۆڭلى
چۈشۈپ قالغان ئاشۇ تۇز بازىرىدىن ھېلىمەم مېھرىنى ئۇ-
زەلمەيدۇ. چۈنكى، ئۇ جايدا جاھان غەملىرىنى بىر دەممۇ
بولسا ئۇنتۇپ خۇشال - خۇرام ھالدا مۇڭدېشىپ ئولتۇرد
دىغان، يۇرتلىرى باشقا - باشقا بولسىمۇ ئاۋۇ خېرىدار سې-
نىڭكى، ماۋۇ خېرىدار مېنىڭكى دەپ تالىشىپ قالماي پوتە
لىرىدىكى زاغرا نانلىرىنى تەڭ تالىشىپ يېيىشىپ، بىر تاۋاق

تەس بولۇپ كەتتىيا ھەقاسلىرىنىڭ ئالدىدا؟!...
ھارۋىلىرىنى يانداپ تۇرغانلار جىلە بولۇپ سۆزلەۋات-
قان كىشىگە قاراپ باشلىرىنى تۆۋەن سالغىنچە ئېغىر پۇ-
شۇلداشتى. تۇزچى ئېشىكىنىڭ بوشاپ قالغان جۇمبۇرىنى
ئوڭشىغاچ يېلىندى.
— ئەمدى قالسىلا، بۇرۇن - بۇرۇناتىن قىلىپ كەلگەن
كەسپتى بۇ تۇزچىلىق دېگەن. مۇشۇ بىز - ئىشىكى ھارۋا
تۇز بىلەن ئۇ ھەپتىدىن بۇ ھەپتىگىچە ئۆيىمىزنىڭ چىراغ
يېغىنى قامدايتۇك. بوسا بىز كەڭچىلىك قىلىپ بازانى بازار
غىلى قويسىلا ئۈكەم، ساۋاب بولا.
— بۇ مېنىڭ دىۋالغان گېپىم بوستى ئاكا، بۇرۇنقى-
دەك باشقۇرۇش ھەققىنى زىغىپ ئورۇننى كۆستىپ قويىپ
ئولتۇراتتىم. ئاممىلىكىن بۇدا بىزنىڭ باشلىقلار يەرلىك تۇز
ئىستېمالچىلارنى پوخاق كېسىلى قىلىدۇ، يەرلىك تۇزنى با-
زارغا چىگۈزۈشكە رۇخسەت قىمماڭلا، دەپ ئاتايىن زىغىن
ئېچىپ، جىددىي ئورۇنلاشتۇردى. سىياسەت شۇنداغىكەن،
شۇڭا سېلىنى بازاردىن ھەيدىدۇق. خاپا بولاشماي تۇزلىرى-
نى ئۆيلىرىگە ھەيدەشسىلە، نەچچە ۋاقتىن بېرى تۇ،
بېرى تۇ دېيىشمەپتىمىز، خىزمەت قىمماقمۇ تەس. ئەمدى
بوغاندا بىزنىمۇ خىجىل قىلىشمىسلا. بوممىسا تۇزلىرىنى،
ھارۋىلىرىنى مۇسادىرە قىپ قالىمىز... ھە... ھەيدەشسىلە
ھارۋىلىرىنى...
تۇزچىلار ئولتۇرغان جايلىرىدىن ئېرىنچەكلىك بىلەن
تۇرۇشۇپ ئۆكۈزلىرىنىڭ، تۆگىلىرىنىڭ، ئېشەكلىرىنىڭ نوق-
تىلىرىغا قول ئۇزىتىشتى. كىمىدۇر بىرى خاپىغان ھالەتتە
غوتۇلدىدى.
— بىز قومارغان تۇز زىيانلىق بوسا زاۋۇتنىڭ تۇزى
نەنىڭ تۇزىدۇ؟
— سىلى بىلمەيدىلا، سىلىنىڭ جاڭگالدىن قومارغان
تۇزلىرىنىڭ تەركىبىدە تازىلانمىغان زىيانلىق تەركىبلەر بار.
بۇ تەركىبلەر ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ ئادەمدە پوخاق
كېسىلى پەيدا قىلىدۇ. زاۋۇتتىن چىققان يوت قوشۇلغان تۇز
زۇقىرى تېخنىكا بىلەن تازىلىنىدۇ. يەرلىك كېسەللىكلەرنىڭ
ئالدىنى ئالىدۇ...
— ئاتام زاماندىن تارتىپ شور تۇز ئىچىپ كىلىۋاتە
مىز. ئاتاممۇ بىر ئۆمۈر تۇزچىلىق قىلغان، مەنمۇ مۇشۇ يې-
شىمىغىچە تۇزچىلىق قىلىپ كېلىۋاتىمەن. مۇشۇ كەمگىچە
بىزنىڭ زۇرتتىن بىرەر پوخاق ئەدەم چىقىپ باقمىغانتى!...
ئەجەب ئەمدى...

شى بىلەن ئۈزۈلۈپ قالدى. ئۇ ئاستاغنا يېنىغا ئۆرۈلۈپ قاراپ قولىدا يېڭى ئورۇلغان بىر باغ بېدە قۇچاقلاپ تۇرغان 12 ياشلاردىكى ئوغۇل بالىنى كۆردى.

— ھە ژىگىت، كەپقايسەنغۇ؟

تۈزچى كىچىك ئوغۇل بالىلارنى ئاشۇنداق ئاتاشقا ئامراق ئىدى. ئاتىسىنىڭ ئۆزىنى «ژىگىت»، «ژىگىت ئوغۇل» دەپ ئاتىغىنى، چاقىرىغىنى مۇشۇ كەمگىچە قۇلاق تۈۋىدە، ياق! يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدا ساقلىنىپ كەلگىنى ئۈچۈن باشقىلارنىڭ بالىلىرىنى ئاشۇنداق ئاتاشنى ياخشى كۆرەتتى. ھەر قېتىم باشقىلارنىڭ بالىلىرىنى ئاشۇنداق ئاتىغاندا بۇ گەپنى خۇددى ئاتىسىنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلاۋاتقاندا بىر تۇيغۇغا كېلىپ پۈتكۈل جىسمى ئېرىپ قەلبى لەرزىگە كېلەتتى. ئاتىسى قىلغان گەپ، ئاتىسى قىلغان ئىشنى قىلىش تۈزچىغا بەكمۇ راھەتلىك تۇيغۇ بېرەتتى!

ئوغۇل بالا تۈزچىنىڭ ساقال باسقان چىرايىغا ئەيمىنىپ قارىغىنىچە بوشقىنە سۆزلىدى.

— ئانام ما بىز باغ بېدەگە تۈز بەرسۇن دەپتى.

— نان يىگەندەك چىڭ - چىڭ گەپ قىلە! — دېدى تۈزچى ئوغۇل بالىغا كۈلۈمسىرەپ قارىغىنىچە، — ژىگىت دېگەن جانسىز گەپ قىلمايدىغان!...

بالا بۇرنىنى شۇرتتىدە تارتىپ قويۇپ قايتا ئېغىز ئاچتى.

— ئۆيدە پۇل قامماپتىكەن، ئانام ما بىز باغ بېدەگە تۈز بەرسۇن دەپتى.

— بېرەي - بېرەي... — تۈزچى ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ تۈزغا قول ئۇزاتقاچ بالىنىڭ چىرايىغا سەپسالدى، — چىمىنىڭ بالىسى سەن؟

— ناسى ئۇستامنىڭ.

— ھە... پىچاقچى ناسىخاننىڭما؟

— ھەئە.

— يوغانلا بولاپسە، ژىگىت بولۇپ كىتىپسە مانا.

تۈزچى سۆزلىگەچ ھارۋىدىكى تۈزنى ئىشارەتلەپ سورىدى.

— بىز پارە تۈزنى كۆترەلەمسە؟

— كۆتەلمەيچۇ.

— ھېي يانا! مەنمۇ ھارۋىغا ئاران ئالغان تۈز ماۋۇ، ژىگىت!

تۈزچى بىر پارچە تۈزنى ئېلىپ بالىنىڭ قولىغا قىستى.

مۇزدوغىنى تەڭ تالىشىپ ئىچىشىدىغان ئاق كۆڭۈل، كەڭ قورساق، مەجەزلىرى بىر - بىرىدىن ئېسىل، ياخشى كەسىپ - داشلىرى بار ئىدى ئەمەسمۇ! مانا ئەمدى ئاشۇ ئاق كۆڭۈل ئادەملىرى تەرەپ - تەرەپكە تېزىپ كەتتى. ھەتتا بەزى يېقىن ئۆتكەن تۈزچىلەر بىلەن بۇنىڭدىن كېيىن كۆرۈشەلىشىمۇ ناتايىن.

«ھەي-ھەي...! قاسمان بەك ياۋاش، ئېسىل ئىدەم-تى!... — دەپ ئويلىدى تۈزچى كۆزىنى قىيا يۇمغانچە دائىم بىر جايدا ئولتۇرۇپ بىللە تۈز ساتىدىغان ئوتتۇرا ياش تۈزچىنىڭ چىرايىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈشكە تىرىشپ. «بازاغا چىرىپ چىقاي، ھارۋامغا قالاپ قويسىلا» دەپ بازاغا چىرىپ كەتسەم، كەلگەن خېرىداغا ئۆزىنىڭ تۈزىدىن بىز پارمۇ ساتماي مېنىڭكىنى سېتىپ قويدىغان كۆ-گەلچەك ئەدەمتى. «ۋاي بۇ نېمە قىلغانلىرى؟ ئۆزلىرىنىڭ كىنى سېتىۋەسە بوھمامدۇ» دېسەم تېخى چاندۇماستىن: «سىلنىڭ تۈزلىرى بەك خىل قومۇرۇلغان ئىكەن، خېرىدا مېنىڭكىنى ياراتمىدى، شۇڭا سىلنىڭكىنى ساتقاچ تۇدۇم!» دەپ يالغان گەپ قىلاتتى!... ئاشۇ ئاق كۆڭۈل ئەدەمگە بەك كۆپ ئەدەمەتچىلىك قەزىم با جۇمۇ! بازادىن تېزىپ كەتكەندىن بۇيان ئىزدىشەممەدۇق. خەپ!... مۇشۇ ھارۋىدىكى تۈزۈمنى سېتىۋەتسەم بۇدا نەچچە كۈن جاڭگالغا چىقماي قاسماننى بى ئىزدەپ بېرىپ ئەۋال سوراپ - مۇڭ-دېشىپ كېلەي زادى... كىسەلمەرەك ئەدەمتى ئۆزۈم، كۆڭلى خۇش بولۇپ قالا...»

تۈزچى ئۆز خىيالىدىن ئۆزى رازى بولۇپ قالغاندەك يېنىك تىن ئالدى. دائىم ئۆزىدىن بۇرۇن بازارغا كېلىپ قالسا ئورۇن ساقلاپ قويدىغان، خېرىدارلارغا ھە دېسە ئۆزىنىڭكىنى ئەمەس، يېنىدىكى ھەمبىرىكىنىڭ تۈزىنى ماختاپ سېتىشىپ بېرىدىغان ئاق كۆڭۈل قاسم تۈزچى بىلەن كۆرۈشۈشنى ئويلىغاندا تۈزچىنىڭ ھارغىن كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ روھلىنىپ قالدى. «سەل ئاجىزلاپ قاغاندەك كۆرەنگەن، ساق تۇغاندۇ ھە ئۇ ئەدەم؟ — دەپ ئۆز-ئۆزىگە سوئال قويدى تۈزچى ئىختىيارسىز، — گۆر ئوقەت-نى دەپ تۆت كۈنلۈك ئالەمدە قەدرىمىزنى قىلىپ بىر - بىر سېمىزنى ئىزدىشەممەيدىكەنمىز. ئۆلەپ - ژىتىپ كەت-كەندە پۇشايمان قىلىپ ھالىمىز قاممايدىكەن... بولدى، ھەر قانچە ئىش بولۇپ كەتسىمۇ بۇدا ئىزدەپ بارىمەن قا-سىماننى...»

تۈزچىنىڭ خىيالى يېنىدا بىر كۆلەڭگۈننىڭ پەيدا بولۇ-

تۇردى.

— قېنى كۆتۈرۈپ باقە.

— مانغۇ!... — بالا تۇزچى تۇتقۇزغان بىر پارچە تۇزنى چىڭ گېرەلەشتۈرگەن قولى بىلەن مەھكەم قۇچاقلدى. دى، تۇزچى بالىنىڭ غەيرىتىگە قايىل بولماي تۇرالمىدى. — يامان گۈيكەنسەن! ئاناڭ سېنى چىڭ پۇشۇرۇپ تىپتۇ! داداڭمۇ يامان جىگەرلىك ئەدەمتى... ھە، داداڭنىڭ چىرايىنى بىلەمسە؟ — «نچىك!»

بالا تامقىدا ئاۋاز چىقىرىپ بېشىنى چايقىدى. تۇزچى بالىنىڭ بېشىنى يېرىلغان ئالقانلىرى بىلەن سىيلاپ قويدى. — ھە... سەن بەك كىچىكتىڭ ئۇ چاغدا... ماڭە جۇڭگۇ، ھېلى قولاڭ تېلىپ كېتىدۇ، تۇزنى ئېچىرىۋېتىپ چىقىپ ما بېدەڭنىمۇ ئەكەت.

— بولدى، — بالا تۇزچىنىڭ يېنىدىن يىراقلىغاچ جاۋاب بەردى، — ئانام بىز باغ بېدە بەك ئاز بولۇپ قالدى، خۇدايىم بۇرۇسا بۇدا قېتىم جىقراق ئوراپ قويلى، تۇزچى ئۇستام خاپولاپ قاممىسۇن، دەپ قوي، دېگەنتى. بالىنىڭ يالاڭچىلىغى پۇتى بىلەن گۈس - گۈس قىلىپ مېڭىشلىرىغا قاراپ مەستلىكى كەلگەن تۇزچى بالىنىڭ گىپىدىن خىرىلداپ كۈلدى.

— ئاز ئەمەسكەن، غولكەن، قاغىنىنى خۇدايىم بېرە، تۇز لازىم بوسا تاتنىماي دەۋە ژىڭت! — ماقا... — بالا يىراقلاپ كەتتى.

تۇزچى بالا قويۇپ كەتكەن بىر باغ بېدىنى ھارۋىدىكى تۇزنىڭ ئۈستىگە ئاۋايلاپ قويۇپ ئاندىن نەرسە - كېرەكلىرىنى يىغىشتۇردى. بىر جايدا ئولتۇرۇۋەرسە ھارۋىدىكى تۇزنى تۈگىمەيدىغاندەك قىلاتتى. ئەمدى ھارۋىنى ھەيدەپ قوشنا كەنت - مەھەللىنى بىر ئايلىنىپ كېلىشنى كۆڭلىگە پۈككەن تۇزچى ئارغامچىنى يېشىپ ئېشەكنىڭ بېشىنى بۇرىدى. باياتىن بېرى بېدە - ساماننى تويغۇچە يەپ، سۇنى ئىچىپ جانلىنىپ قالغان ئېشەك ئەمدى ھارۋىنى خېلى كۈچەپ تارتىشقا باشلىغانىدى. تۇزچى ئېشەكنى ئۆز مېڭىشىغا قويۇپ بېرىپ ھارۋىنى يانداپ ئاستا ئەگەشتى.

تۇزچى يەنىلا ئاشۇ سەيشەنبىلىك بازارنى خىيال قىلاتتى، سېغىناتتى، تازا قاينام - تاشقىن بازار ئىدى - دە! ھەممە تۇزچىلار ھەپتىدە بىر كەلگەن بازاردا ئۇزاققىچە

كۆرۈشمىگەن ئۇرۇق - تۇغقانلاردەك قىزغىن سالاملىشىپ كۈلكە - چاقچاق قىلىشىپ كېتەتتى. تۇزلىرىنى قول - قول ھارۋىلىرىدىن ئېلىشىپ قاتار تىزغاندىن كېيىن ئۆزئارا بىر - بىرىنىڭ تۇزلىرىنى كۆزدىن كەچۈرۈپ چىقىشاتتى.

— سىلنىڭ جاڭگالنىڭ تۇزى نېمانداق مۇزدەك سۈزۈك، ھەم چىڭ تۇزدۇ؟ — دەيتتى ئۇلار تۇزچىنىڭ ئېشەك ھارۋىسىدىكى تۇزلارنى قول - قول ئېلىپ تىزدى. شىپ بەرگەچ. ھەممىدىن يېشى چوڭ تۇزچىنى بازاردىكى - لەر بەكمۇ ھۆرمەتلەيتتى. تۇزچى تۇزلىرىنى يەرگە ئېلىشقا باشلىغاندا باشقىلار تەرەپ - تەرەپتىن كېلىپ ئولشىپ تۇز - لارنى بىردەمدە تۆپە - تۆپىلەپ تىزىۋېتەتتى، — تۇزلىرى - مۇ خىل ئىكەن، ئۆزلىرىمۇ خىل قومۇرىدىكەنلا، سىلنىڭ جاڭگالغا بېرىدىغان ئىش ئىكەن جۇمۇ تۇز ئاغلى... — بېرىڭلا بېرىڭلا، ھەركىمنىڭ رىزقى بۆلەك، بىللە ئالىمىز خۇدايىم بۇرۇسا.

— خۇدايىم بۇرۇسا بارىمىز بىز كۈنى... — ئۇلار بىر - بىرىنى بەكلا ھۆرمەتلەيتتى. خېرىدار تالىشىدىغان، بازار قىزغىنىدىغان، ئورۇن تاللىشىپ كۆڭۈل ئاغا - رىتىشىپ قالىدىغان ئىشلاردىن خالىي ئىدى. ئۆتكەن بازار كۈنىدىكى ئورۇندا ئولتۇرغان بىرسى بۇ بازار كۈنى كىلەلمەسە ئۇلار شۇ ئورۇننى بوش قويۇپ قوياتتى. ئەگەر قايسى سىدۇر بىرىنىڭ تۇزى بالدۇر تۈگەپ كەتسە باشقىلاردىن ئۆزرە سوراپ، رۇخسىتىنى ئېلىپ خۇداغا ئامانەتنى قايتا - قايتا ئېيتىپ ئاندىن بازاردىن چىقاتتى. كىم بازارغا كىرىپ كەتسە سېنىڭ مېنىڭ دېمەي مۇزدوغ، سامسا، گىردە قاتار - لىقلارنى ئېلىپ چىقىپ ھەقەمسايلىرىنى ئەتراپىغا يىغىپ ئولتۇرۇپ تاپقىنىنى تەڭ يەيتتى. سودا قىلغۇچە كىمنىڭ يېنىدا پارچە پۇل بولماي قالسا پارچە پۇلى بارلار ھەقەمسايلىرىنىڭ خېرىدارغا پارچە پۇل بېرىپ يولغا سېلىۋېرەتتى. بازار تۈگىگەندە ھارۋىلىرىغا چىقىپ بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇرۇپ:

— ھە، سېلىنىڭ ماڭا نەچچە پۇللىرى ئۆتتى، ما پۇللىرىنى ئېلىۋاسلا... — دېيىشىپ چىرايلىق ھېساب - كىتاب قىلىپ ئاندىن بازاردىن تارقىشاتتى. شۇڭا بۇ بازاردىكى تۇزچىلارغا تۇز ئالغىلى كەلگەن بازارچىلارمۇ ھەۋەس قىلىشاتتى.

ئەمما بۇ خۇشال كۈنلەر ئۇزاققا بارماي ئاخىرى تۈزۈپ كەتتى. يەرلىك كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن زاۋۇتلاردا يود قوشۇلۇپ ئىشلەنگەن خالتىلىق

تۈزلارنىڭ بازارنى ئىگىلىشى ۋە بازار باشقۇرۇش خادىمىلە-
رىنىڭ شور تۈز ساتقۇچىلارنى تەرتىپكە سېلىشى بىلەن ئۇ
ھەپتىدىن بۇ ھەپتىگە بىر - بىرسىنى كۆرمىسە چىداشمايدى-
غان تۈزچىلار نە - نەلەرگىدۇر تېزىپ كېتىشكەندى. شۇڭا
تۈزچى بۇرۇنقىدەك كۈندە جاڭگالغا تۈزغا بارمايدىغان
بولدى. ئېلىپ كەلگەن تۈزنىڭ تۈگىشىگە قاراپ ئارىلاپ -
ئارىلاپ چىقىپ ھارۋىسىغا لىققىدە تۈزنى بېسىپ قايتاتتى -
دە، مەھەللىلەرنى ئارىلاپ ھەيدەپ يۈرۈپ ئېھتىياجلىق
كىشىلەرگە بىر - ئىككى پارچىدىن ئۈلەشتۈرۈپ تۈگىتەتتى.
بايلىقىدەك نېسى ئالدىغانلارمۇ، كىچىككەنە قوشۇلغۇققا
سېلىپ چىققان تۆت - بەشتىن تۇخۇمنى بىرەر پارچە تۈزغا
تىگىشىدىغانلارمۇ، بىرەر خالتا سامان، ھۆل - قۇرۇق
بېدە، قوغۇن - تاۋۇز دېگەندەك نەرسىلەرنى بېرىپ تۈزغا
ئالماشتۇرىدىغانلارمۇ بار ئىدى. بەزى ھال - ئوقىتى سەل
ياخشىراق ئائىلىلەردىكى ئەر كىشىلەر ئۆزلىرى بىر قۇر
كىيىپ قويغان كىيىملىرىنى تۈزچىغا بېرىۋېتەتتى. بۇنداق
چاغدا تۈزچى ئۇلارنىڭ ياخشى كۆڭلىگە جاۋاب قايتۇرۇش
مەقسىتىدە ئۆيىگە بىر - ئىككى پارچە تۈز ئەكرىپ بېرىپ
ئۆز رەھمىتىنى ئىپادىلەمەكچى بولاتتى.

تۈزچى يۇرت - ۋاقدىكىلەرنىڭ ئەھۋالىنى ئوبدان بە-
لەتتى. گەرچە باشقۇرغۇچىلار بازارغا تۈز ئەكرىگۈزمەي
يودلۇق تۈز بىلەن تەمىنلەشنى داۋاملاشتۇرۇۋاتقان بولسى-
مۇ، يەنىلا خەقلەر خالىتىلىق تۈزنى پات تۈگەپ كېتىدۇ-
كەن، بەرىكىتى يوق ئىكەن، تەمى شور تۈزنىڭ تەمىدەك
تەملىك ئەمەس ئىكەن، دەپ قارىشىپ تۈزچىنىڭ شور تۈ-
زىنى ئېلىشقا ئامراق ئىدى. كىشىلەرنىڭ قارىشىچە جاڭگال-
نىڭ شور تۈزى زاۋۇت تۈزىغا قارىغاندا ھەم تېتىملىق، ھەم
ئەرزان ئىدى. شۇڭا تۈزچى ئەزەلدىن داۋاملاشتۇرۇپ
كەلگەن كەسپىنى تاشلاپ قويسا خارلىنىپ قالىدۇ، دەپ
جاڭگالغا چىقىشنى توختاتماي، ئېلىپ كەلگەن تۈزلىرىنى
خېرىدار نېمە ئەپچىقىپ بەرسە شۇنىڭغا تۈز بېرىشكە
مەجبۇر ئىدى.

تۈزچى ھارۋىسىنى ھەيدەپ قوشنا مەھەللىنىڭ دوقمۇ-
شىغا كەلگەندە دوقمۇشتىن قايرىلىپ چىقۇۋاتقان موتوسىپكە-
لىتىلىك كىشىگە ئۇدۇل كېپىقلىدى. تۈزچى موتوسىكىلىت
مىنگەن كىشىنى تونۇپ سەل ھودۇقۇپ جايدا چىپىدە
توختىدى. موتوسىكىلىت مىنگەن كىشى ئۆتكەندە بازاردىكى
تۈزچىلارغا يىغىن ئېچىپ ئۇلارنى بازاردىن قايتۇرغان كا-
دىرنىڭ بىرسى ئىدى.

تۈزچى ئادەمگەرچىلىك يۈزىسىدىن دېدىمۇ ياكى چىن
كۆڭلىدىن ياقىتۇرۇپ خالىدىمۇ، ئەيتاۋۇر ئىختىيارسىز ھالدا
قولنى كۆكسىگە ئېلىپ سالام قىلدى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم!...

— ئوھۇي!... يانا قىلىۋاتامدۇق بۇ تىجارەتنى؟

ھېلىقى كىشى سالامغا جاۋاب بېرىشنىڭ ئورنىغا
سوغۇق چىراي ھالەتتە تۈزچىدىن سورىدى. تۈزچى خۇشا-
مەت قىلغاندەك قولاشمىغان ھالدا ھېجىيىپ جاۋاب بەردى.
— ئەمدى شۇ... باكا زۇڭچە دەپ...

— يوغان ئىش قىتۇق!... — ھېلىقى كىشى قاپقىندى.

مۇ ئاچماستىن تۈزچىغا تەئەددى قىلدى، — يوغانلا بىي
ئەدەم گەپ قىلغاندىكىن ماقا دەپ قويساق نىم بولا؟ شۇ
تۇرقىدا تەكشۈرۈش كەپقاسا ماڭمۇ ئىششەك خاپىلىق، سە-
لىگمۇ ئىششەك خاپىلىق!

— خاپومەسلا ئۇكام، بۇدا چىقماسمە...

— چىقماسمە؟ ئانداغ تەپمالال گەپ قىماي چىقماي-

مەن دىمەملا؟

موتوسىكىلىتتىن قوڭغىنى ئالماي تۇرغان پېتى پوقتىن
سېسىق گەپ قىلىۋاتقان كىشىگە قاراپ تۈزچى بېشىنى
تۆۋەن سالدى. موتوسىكىلىتلىق كىشىنىڭ بىر يەردىن مېھ-
ماندارچىلىقتىن يانغانلىقى ئۇنىڭ ھەر بىر ئېغىز گەپ قىلغۇ
چە گېپى ئۈزۈلۈپ سوزۇپ كېكىرگىنىدىن بىلىنىپ تۇراتتى.
ھەر - بىر كېكىرگەندە تىنىقىدىن قاڭسىق پىۋا پۇرىقى گۈ-
پۈلدەپ تۇراتتى.

— ئەمدى شۇ ئۇكام، ئاتا كەسپى، دەپ قىپ

قايتۇق، بۇ ياشقا كەگەندە يا قولمىزدىن باشقا ئىش كە-
مەيدىكەن، ھالال تىرىكچىلىك دېسىلە بۇ...

— سىلىنىڭ كەسپىنىڭ ھالال - ھارىمىنى سورىمىدى

بىز كىشىم! خەقلەرنى يود قوشۇلغان تۈز ئىچىشكە كۆندۈ-
رۈپ، يەرلىك كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن شور
تۈز سېتىشقا بولمايدۇ! ئۇرغۇيچىنى بىلىدىغانلا!

تۈزچى گەپ قىلمىدى. ھېلىقى كىشى موتوسىكىلىتتىن

تەپكۈچىنى ئاچچىقى بىلەن تېپىپ ئوت ئالدىرغاندىن كېيىن
بۇرۇلۇپ قوشۇپ قويدى.

— ئىشقىلىپ سىلىگە نەچچە قېتىملاپ دەپ قويدۇم.

تەكشۈرۈش كەپ قېلىپ مانداغ سىياسەتتىن خەۋىرىم
يوقتى، دەپ گۆشىيىپ تۇمسىلا بولدى. بۇندىن كېيىن
دەقەت قىلىۋاسلا...

موتوسىكىلىتتىن ئاۋازى يىراقلاپ كەتكەندىن كېيىن

بۈگۈن بازار باشقۇرۇش كادىرنىڭ مەھەللە يولىدا ئۇچراپ قېلىشى ئۇنى ئېسەنكەرەتكەندى.

يولدا ھېچكىشىنىڭ يوقلىقىدىن سەل خاتىرجەم بولغان تۇزچى يېنىك تىن ئالدى. ھاۋا سەل تىنچىقراق، ئەتراپ يەنىلا جىمجىت، پەقەت كونا كونا كەتكەن ھارۋىنىڭ بەندى-شى ئېگىلىپ كەتكەن بىر چاقى ھەر بىر ئايلانغاندا «غىرىس - غاراس، غىرىس - غاراس» قىلغان يېقىمىز ئاۋاز چىقىپ ئەتراپنىڭ جىمجىتلىقىنى بۇزۇپ تۇراتتى. ئې-شەكمۇ دائىم ئايلىنىپ تۇرغان مەھەللە يوللىرىغا كۆنۈك بولغاچقا تۇمشۇقنى رىتىملىق سوزۇپ، پات - پات پۇشۇقۇ-رۇپ قويۇپ ئەمدىلا ئىككى پارچە تۇز كىمەيگەن ئېغىر ھارۋىنى كۈچەپ سۆرەپ تىنىمىز ماڭاتتى.

تۇزچى خىيالچان ھالدا ھارۋىسىنى ھەيدەپ، ئۆيىگە يېقىن جايدىكى توغرا كوچىغا كەلگەندە، تار يولىنىڭ چېتىدە دە توپىغا پېتىپ ياتقان موتوسىكىلنى كۆرۈپ ئېسىنى يىغدى.

— ۋوي، نېمە ئىش بولدىكەن؟

بىر ئەنسىزچىلىكنى يۈرىكى تۇيغان تۇزچى ئېشەكنى ئىلداملىتىپ موتوسىكىلگە يېقىنلاپ كەلدى. يەردە بىر قانچىنى دومىلاپ ئاندىن توختىغانلىقىنى ئالدى چاقلىرى ماڭچىيىپ يىقىلىپ ياتقان موتوسىكىلنىڭ توپىلىق يولى تىلغۇۋەتكەن قالايمىقان ئىزلىرىدىن بىلمەك تەس ئەمەس ئىدى. بۇ كۈتۈلمىگەن ۋەقەدىن دەققە تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالغان تۇزچى دەرھال ئېسىنى يىغىپ، ھارۋىسىنى ئالدى-راش چەتكە تارتىپ، ئېشەكنىڭ ئارغامچىسىنى مومغا باغلىدى. دە، موتوسىكىلغا ئاستا يېقىنلاشتى. شۇ چاغدا تۇيۇق-سىز ياندىكى ئېرىقتىن بىرسىنىڭ ئازابلىق ئىگىرىغان، ئىن-جىقلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى.

تۇزچى ئېرىققا بويۇنداپ قاراپ تېخىمۇ ھاڭ - تاڭ بولدى. تېخى بايىلا موتوسىكىلنى جان ئاچچىقىدا ئوت ئالدۇرۇپ ئالدىراش كېتىپ قالغان ھېلىقى كادىر كىشى تە-زىنى قۇچاقلغىنىچە ئېرىق ئىچىدە يۇمىلاپ ياتاتتى. پۈتكۈل ئۈستى-بېشى توپا - تەرەت بولۇپ بولغانغان، ئىشتاننىڭ پۇشاقلىرىمۇ تىزىدىن سىرغىپ چىقۇراتقان قان بىلەن ئېرىقتىكى يۇمشاق قۇم قوشۇلۇپ لاي بولۇپ كەتكەن، ئەتراپنى كۆڭۈل ئاينىتقان قان ئارىلاش ھىد بىر ئالغانىدى.

تۇزچى ئېسىنى يىغىپ ھاپىلا - شاپىلا ئېرىق ئىچىگە چۈشتى. ئاندىن ھېلىقى كىشىنى يۆلەشكە تەمشەلدى.

تۇزچى ھارۋىسىنى قوزغاتتى. بازار باشقۇرۇش خادىمى بىلەن مەھەللە يولىدا ئۇچرىشىپ قېلىشنى پەقەتلا خىيالغا كەلتۈرۈپ باقمىغان تۇزچى كىچىك بالدەك ھودۇقۇپ چەرايدىمۇ قان قالمىغانىدى.

«بولا، ئەمدى چىقمايمەن، — دەپ ئويلىدى تۇزچى ئۆزىچە خىيال سۈرۈپ، — بۇنداغ تىل قىسىنچە-لىق تاتىپ زۇڭچە... ئاتام رەھمەتلىكىنىڭ روھى قورۇنىدۇ-غان بولدى - دە. ئەمدى شۇ تەشكىلنىڭ گېيىگە بويسۇنمە-ساق تېخى بولمىسا...»

تۇزچى يەنە داۋاملىق مەھەللە ئارىلاشقا رەغدى بارماي ئېشەكنىڭ بېشىنى ئۆز مەھەللىسى تەرەپكە بۇردى. ئەمدى ئۆيىگە قايتىپ تۇزلارنى ھويلىسىغا چۈشۈرۈپ قويۇپ ئارام ئېلىۋېلىپ، ئەتە قاسم تۇزچىنى يوقلاپ كې-لىشىنى كۆڭلىگە پۈكتى تۇزچى.

«لازىم دىگەنلەرگە ئۆيدىنلا ئەپ بېرەمەن، — دەپ ئويلىدى ئۇ، — خەقمۇ خۇش بولۇپ قالدۇ، ساۋابمۇ بو-لىدۇ. پۇل تاپمىسام تاپمىسام، بىر گېلىم ئاچ قاماس...»

بەزىدە تۇز كېرەك بولغانلار تۇزچىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ تۇز سورايتتى. تۇزچى ئۆيىدە دائىم بىر - ئىككى ھارۋا تۇزنى ئۇزۇپ قويمايدۇ. لازىم دېگەنلەر، جاڭگالغا چىقىپ تۇز قېزىشنى ھار ئالدىغانلار، ياكى تۇز ئېلىشنىڭ ئېپى - جېپىنى بىلمەيدىغانلار، تۇل خوتۇن، يالغۇز - مەس-كىنلەر ئۆيىگە كىرىپ تۇز ئېلىپ كېتىشىدۇ، ھەتتا قوشنا مەھەللىلەردىنمۇ كېلىپ تۇز سورايدۇ.

تۇزچى ھارغىن قەدەملىرىنى سۆرەپ ئېشىكىنى يانداپ ماڭدى. بايىقى گەپلەر ھار كەلدىمۇ قانداق، تۇز-چىنىڭ ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپلا كەتكەندى.

«يامان گەپ ئاڭلىغىنىمنى بىرەرسى ئاڭلاپ قاغانمە-دۇ!...»

تۇزچى ئاستا بېشىنى كۆتۈرۈپ ئەتراپقا ئاۋايلاپ قاراپ باقتى. يوللاردا ئادەم كۆرۈنمەيدۇ، مەھەللە ئىچى جىمجىت. تۇزچى ئەزەلدىن ئۆزىنى ئايايتتى، باشقىلاردىن قاتتىق - يىرىك گەپ - سۆز ئاڭلاشتىن قورقاتتى. شۇ سە-ۋەبتىن ياش ۋاقتىدىن تارتىپلا ئامال بار باشقىلارنىڭ كۆزىگە سىغمايدىغان ئىشىنى، گەپ - سۆزنى قىلىشتىن ھەزەر ئەيلەيتتى. شۇڭمۇ ئۆتكەندە بازاردا تۇز ساتماسلىق چېكە-لەنگەندىن بېرى خەقتىن يامان گەپ ئاڭلاپ قالمىغان، دەپ ئۆزىنى ئاياپ بازارغا بارمىغانىدى. قېرىشقاندىكە

— قوپالاملا؟ — دېدى ئۇ يۇمشاق تەلەپپۇز بىلەن.
— پۈتۈم... پۈتۈم پەقەت سەزمەيۋاتىدۇ! ... —
دېدى ھېلىقى ئادەم كۈچەپ ئىنجىقلاپ.

تۇزچى قوللىرىنى ئاۋايلاپ ھەرىكەتلەندۈرۈپ كادىر كىشىنىڭ پۇتغا قول ئۇزاتتى. ئۇزاتتى، يۈرىكى قارتىدە قىلىپ قالدى! ھېلىقى كىشىنىڭ تىزىنىڭ تۆۋەن تەرىپىدە قوچقارنىڭ مۇڭگۈز ئۈچىدەك ئۇچلۇق بىر تال سۆڭەك ئىشتاننىڭ پۇشقىغا ئېلىنىپ تۇراتتى. سۆڭەك چىقىپ قالغان جايدىن سرغۇئاتقان قان ئاياغنىڭ ئىچىگە توشۇپ كەتكەندى.

— پۈتلىرى زەخمى - تاراج بوغان چېغى، سىلنى دوختۇرغا ئاپامساق بوممايدىكەن... —

ھېلىقى كىشى تۇزچىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغۇچىلىك ھالى يوق جانسىز ئىگراپ ياتاتتى. چىرايمۇ بورىدەك سارغىيىپ، كالىپۇكلىرى كۆكرىپ كەتكەندى.

— بىز تاۋاق سۇ ئىچم چىدىسلا، دىكىدە بېرىپ ئەدەم قىچىراي، بوممىسا يالغۇز كەگۈدەكمەن... —

تۇزچى دەرھال ئېرىقتىن ئاتلاپ چىقىپ ئەتراپقا قارىدى، يولدا ئادەمنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى. تۇزچى ئىككى تەرىپىگە ئەلەك - سەلەك قارىغانچە يان تەرىپتىكى ئېتىز يولىغا قاراپ ماڭدى. چۈنكى، شۇ تەرىپتىن قول تىراكتورنىڭ پاتىلىدىغان ئاۋازى كېلىۋاتاتتى.

ئالاھىزەل بىر تاۋاق ئاش پىشىم ۋاقىت ئۆتكەندە تۇزچى بىر ياش يىگىتنىڭ تىراكتورىنى ئەگەشتۈرۈپ ئېرىق بويىغا يېتىپ كەلدى. تۇزچى ئەقىل كۆرسەتكەن چېغى، تىراكتورچى يىگىت قوللىرىنى ئاجايىپ چاققانلىق بىلەن ھەرىكەتلەندۈرۈپ تىراكتورنىڭ كوزۇپىنى ئېرىققا توغرىلاپ توختاتتى. ئاڭغىچە تۇزچى ھارۋىسىدىن تۇز قو-مۇرىدىغان كەتمىنى ئېلىپ كەلدى. ئۇلار ئالدىراش ھە-رىكەتلەر بىلەن تىراكتورنىڭ كوزۇپىغا ئازراق قۇم ئۇسقا-دىن كېيىن، يارىدارنى قولداپ كۆتۈرۈپ كوزۇپقا ئاۋايلاپ ئېلىشتى. كوزۇپتىكى قۇم ئۈستىگە ياتقۇزۇلغان يارىدار ئاغرىققا چىدىماي ھە دەپ ئىگرايتتى. تۇزچى يىگىتنى ئالدىراتتى.

— بولە بولە ئۇكام، قان توختىمايۋاتىدۇ، چاققانراق ئاپىرلى... —

يىگىت ئالدىراش تىراكتورنى ئوت ئالدۇردى. تۇزچى ھېچ ئىككىلەنمەستىن يېشىغا ماس كەلمىگەن چاققانلىق بىلەن كوزۇپقا يامشىپ يارىدارنىڭ يېنىغا چىقىپ ئولتۇردى.

— سىلىقراق ھەيدە!... —

ئۇلار كاتاڭلىق يېزا يولىدا چايقىلىپ - سىلىكىنىپ يۈرۈپ يېزىلىق دوختۇرخانىغا كەلدى. تىراكتورچى بالا كىرىپ كېتىپ قۇلۇقى ئېغىرراق كەلگەن 30 ياشلار چامىسى-دىكى ياش دوختۇرخانى ھويلىغا باشلاپ چىقتى. دوختۇر كو-زۇپىنىڭ يېنىغا يېقىن كېلىپ يارىدارنى بىر قۇر كۆرۈپ چىقتى. قاندىن كېيىن، يارىدارنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان تۇزچىدىن سو-ردى.

— نېمە بولغان؟

— موتودىن زىقىلىپ چۈشۈپتۇ، — دېدى تۇزچى دوختۇرغا قاراپ.

— سوقۇۋەتكەن ئەدەم ئىشۇما؟ — سورىدى دوختۇر تىراكتورچى يىگىتنى ئىما قىلىپ.

«تازىمۇ كاللا دېسە پاقالچاق دەيدىغان بالىمۇ نېمە بۇ! ياشلا تۇرۇپ...» دەپ ئويلىدى تۇزچى دوختۇرخانىنىڭ بىغەم كۆرۈنگەن چىرايىغا ئانچىكىم قاراپ، ئاندىن ئاۋاز-نى چىقراق چىقىرىپ سۆزىنى قايتىلدى.

— ياق، موتودىن زىقىلىپتۇ.

— ھە، مانداغ دىسىلە... — دوختۇر بېشىنى لىڭشىتتە-قانچە يارىدارنىڭ ئىشتىنىنىڭ پۇشقىنى قايرىپ بېقىپ باش چايقىدى.

— نچىك... نچىك... نچىك... چاتاق بولاپتۇ. سۆڭەك تېشىغا چىقىكتىپتۇ، تەرەكتوردىن چۈشۈرمەي ئۇدۇل ناھىيەلىك دوختۇرخانىنىڭ سۆڭەك بۆلۈمىگە يۆت-كەڭلا.

— كېسەلنىڭ ئەۋالى ھەلەم با ئۇكام، — تۇزچى يا-رىدارنىڭ ئاقىرىپ كەتكەن چىرايىغا قاراپ ئىچى ئاغرىغان-چە ئېغىز ئاچتى، — پۈتتىن تېخىچە قان چىقىۋاتىدۇ، قاننى توختاتقىلى بولامۇ؟

— بىز بۇنىڭغا ئامال قىلاممايمىز ئاكا، چاققان شەگە ئاپاسلا.

تۇزچى لەسىدە بولۇپ ئارقىغا بۇرۇلدى، تىراكتور چى يىگىت تۇزچىغا سوئال نەزەرىدە قارىدى.

— ھەيدىيە ئۇكام، تاز بولساڭ گەدەنگىچە دەپتە-كەن، بەك زىراق بولمىغاندىكىن ناھىيەلىك دوختۇرخانىغا ئاپىرىپ قويىلى، ساۋاب بولا.

تىراكتورچى يىگىت رايشلىق بىلەن باش لىڭشىتىپ قويۇپ تىراكتورنى ئوت ئالدۇرۇپ رولغا چىقتى، تۇزچىمۇ يارىدارنىڭ يېنىغا يامشىپ چىقىپ ئۇسۇلغان قۇم ئۈستىگە

ھە ئېغىر تۈزنى كۆتۈرۈپ!...

تۈزچى باياتىن تراكتورچى يىگىتكە ئېشەك ھارۋىسىدىن خەۋەر ئېلىپ قويۇشنى تاپلاپ قويىمىغانلىقىغا بەكمۇ ئۆكۈندى. «ئېشىكىمگە قاراپ قوي» دەپ بىر ئېغىز تاپلاپ قويغان بولسىچۇ كاشكى، ھېچ بولمىسا ھارۋىدىكى ئېغىر يۈكلەرنى يولنىڭ چېتىگە چۈشۈرۈپ ئېشەكنى ھارۋىدىن چىقىرىپ قويغان بولسا... بۇ يەردىكى ئىشلار قاچان پۈتەرگەن؟ ئاڭغىچە ئېشەك بىچارە يولدا بىر ھارۋا تۈزنى كۆتۈرۈپ مۈكچىسىپ تۇرارمۇ؟

تۈزچى بىردىنلا ئۆزىنىڭ بۇ ئويلىرىنى ئىنكار قىلىپ باش چايقاپ قويدى.

«ئەدەم قېرىغاندا پاختەك قايغۇ بولۇپ قالدىغان ئوخشايدۇ، مۇنچىۋالا ئەنسىرىمىسەممۇ تراكتورچى يىگىتكە نىڭ يادىغا يېتەر. مېنىڭ تۈز ئېلىپ كېلىۋاتقىنىمنى، ھارۋىنى مومغا باغلاپلا بۇياققا ماڭغىنىمنى يادىغا ئالار، ئېشەكنى ھويلىسىغا ئەچىرىپ ھارۋىدىن چىقىرىپ بىرەر قولىتۇق شاخ تاشلاپ بېرەر... تىلىسىز ھايۋان ئەمەسمۇ...»

شۇ خىياللارنى قىلىپ ئۈلگۈرگەن تۈزچىنىڭ كۆڭلى بىر ئاز تەسكىن تاپقان دەك بولۇپ ئېغىرلاشقان پۇتلىرىنى يېنىك يۆتكەشكە باشلىدى. كارىدورنىڭ ئىچى پاكىز ۋە سىلىق. كېسەل ياتقۇزۇلغان ھارۋا تۈزچىنى كۈچىڭلى سالماي يەڭگىل غىرقىراپ ماڭماقتا ئىدى. يېنىدا ئەۋۋ ياش يىگىتمۇ بار، ئۇ بىر ئىشقا ئالدىرىغاندەك قىلىپ، ئىككى قولى بىلەن ھارۋىنىڭ ئىككىلا تۇتقۇچىنى مەھكەم تۇتۇپ كۈچەپ ئىستىرمەكتە، پۇتلىرىنىمۇ ئالدىراش يۆتكەمەكتە ئىدى. قايسىدۇر بىر ياتاقلاردىن ئاندا - ساندا كىچىك بالىلارنىڭ قىرقىراپ يىغلىغىنى، كېسەللەرنىڭ ئازادلىق ئىگرىشى ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ. ئاسما ئوكۇل بوتۇلكىلەرى تىزىلغان كىچىك قول ھارۋىسىنى ھەيدەپ ئۇ ياتاقتىن بۇ ياتاققا كىرىپ - چىقىپ تۇرغان سېستىرالار ئالدىراش يۈرۈشىدۇ.

تۈزچى ياش يىگىتكە سۇڭدېشىپ ھارۋىنى ئىستىرىپ ماڭغانچە بۇلۇڭدىكى بىر ئۆينىڭ ئالدىغا كەلگەندە ياش يىگىت تۈزچىغا بۇرۇلدى:

— نۆۋەت كەلگەندە توۋلايدۇ، شۇ چاغدا مانا مەن دىسىلە ئاكا، مېنىڭ ئازراق ئىشىم باتى، ئىشىمغا باراي. ياش يىگىت تۈزچىنىڭ جاۋابىنى كۈتمەيلا كەينىگە بۇرۇلۇپ كېتىپ قالدى، شۇ چاغدا تۈزچىنى بىردىنلا غېرىبەلىق باسقاندەك بولۇپ ھەسرەتلىك تىنىپ قويدى.

جايلاشتى.

ئالاھىزەل ئىككى ئاش پىشىم ۋاقتلار ئۆتكەندە يارىدار ياتقۇزۇلغان تراكتور ناھىيەلىك دوختۇرخانىنىڭ ھويلىسىغا كىرىپ كەلدى. تراكتورچى يىگىت بىلەن تۈزچى يارىدارنى ئېلىپ تەكشۈرۈش ئۆيىگە مۇدۈرۈپ - چوقۇ - رۇپ ئېلىپ كىرگەندىن كېيىن تراكتورچى يىگىت كىيىملىرىنى قېقىشتۇرغاچ تۈزچىغا بۇرۇلدى.

— ئاكا، ئۆيۈمدە ئادەم يوق ئىدى. مەن ماڭغاچ تۇراي جۇمۇ؟

تۈزچى ئېغىز ئۆمەللەپ بولغىچە تەكشۈرۈش ئۆيىدىن دوختۇرخانىنىڭ بېشى كۆرۈندى.

— ما كېسەل كىمىنىڭ؟

— بىزنىڭ...

تۈزچى ئىنتىك ئالدىغا ئۆتتى، دوختۇرخانى ئۇزۇن كەتكەن كارىدورنىڭ نېرىقى بېشىنى ئىما قىلىپ تۈزچىغا بۇيرۇق قىلدى.

— سىلى خاپا بولماي ئاۋۇ تەرەپتە كېسەل ياتقۇزىدىغان ھارۋا با، شاققىدە ھەيدەپ كەلسىلە، كېسەلنى رېنتىگېن گە ئەكىرىمىز.

تۈزچى دوختۇرخانىغا كۆرسەتكەن تەرەپكە قاراپ ماڭدى، تۈزچى ھارۋىنى ھەيدەپ كەلگەندە تراكتورچى يىگىت ئال-لىبۇرۇن كېتىپ بولغانىدى. دوختۇرخانى ۋە يەنە بىر قانچە يەرنىڭ ياردىمىدە يارىدار كېسەل ھارۋىسىغا ياتقۇزۇلدى. ئەمدى ئىش پۈتكەنمىدۇ، دەپ تۇرغان تۈزچىغا دوختۇرخانى ئېغىز ئاچتى.

— سىلى كېسەلنىڭ ئىگىسىمۇ؟

— ياق... ھەئە...

— ھە، ھازىر كېسەلنى رېنتىگېن سالىمىز. ھەي ئۇكا، سىز ماۋۇ تاغىڭىزغا ياردەملىشىپ ماۋۇ كېسەلنى رېنتىگېن بۆلۈمىگە ئەكىرىشىپ بېرىڭە، بۇ كىشى تاپالماي قىيىنلىق قالمىسۇن.

كېسەلنى ھارۋىغا ئېلىشىپ بەرگەن ياش يىگىت ھارۋىدىن نىڭ سېپىغا ئېسىلدى. تۈزچىمۇ ھارۋىنىڭ بىر بۇرجىكىنى تۇتقىنچە بىللە ماڭدى.

شۇ تاپتا تۈزچى يارىدار ياتقان ھارۋىنى ئىستىرىپ ماڭغان بىلەن پۈتۈن ئەس - يادى بايا مومغا باغلاپ قويغان ئېشىكىدە قالغانىدى. شۇ چاغدا كېسەلنىڭ نالىسىگە چىدىماي ھەممىنى ئۇنتۇپ ئالدىراپلا ماڭغانىدى. بىچارە ئېشەك ھازىرغىچە مومغا قاڭتۇرۇپ باغلاقلق تۇرغاندۇ -

يېشى خېلى يەرگە بارسىمۇ تېنى ساق، تەمبەل كۆرۈ
 نىدىغان تۇزچى مۇشۇ يېشىغا كەلگۈچە دوختۇرخانا دېگەننى
 بىلمەيدۇ. ئاچچىق شور ھىدى كېلىپ تۇرغان كەڭرى جاڭ
 گالىنى خۇدانىڭ قۇتلۇق كۈنى بىر قېتىم ئايلىنىدۇ. باراردا
 ھارۋىغا چىقىپ بارسا كېلەردە ئېغىر يۈك بېسىلغان ھارۋىنى
 يانداپ تارتىشىپ پىيادە قايتىدۇ. پۈتتىن ياز - قىشى ئاي-
 رىمايدىغان يوغان ئۆتۈكنى گۈلۈپشۈتۈپ دەسسەپ قۇم،
 شور، زەيلەردە ئېغىر تۈزنى تارتالماي چىلىق - چىلىق
 تەرگە چۆمۈلگەن ئېشىكىگە يانداق بولۇپ تەڭ ھارۋا
 تارتىپ تەرلەپ - پىشىپ تارتقان جاپالىرىنى ئويلىسا ھېلى
 ئاغرىپ يېتىپ قالارمەنمىكىن، دەپ ئەندىشە قىلىدۇ. ئەمما
 مۇشۇ كەمگىچە ئۆزىنىڭ بىر كۈن ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ
 باققىنىنى بىلمەيدۇ. ئاندا - ساندا ئاپتاپ ئۆتۈپ بېشى ئاغ-
 رىغاننى، تولغاق بولۇپ ئىچى سۈرۈپ قالغاننى، ئېھتىيات-
 سىزلىقتىن قولىنى كەكە ياكى پىچاق كىسىۋېتىپ قان چىققان-
 نى ئاغرىق دەپ ھېسابلىمايدۇ. ئاشۇنداق ئەھۋاللارغا
 دۇچ كەلگەندە غەيرەت قىلىپ جاڭگالغا چىقىشنى داۋاملاش-
 تۇرۇۋېرىدۇ. ئۇزۇندىن - ئۇزۇنغا سوزۇلغان يىلانباغرى
 جاڭگال يولى، تىنم تاپماس تۈز قومۇرۇش ئىشى، مەھەللە
 كويلارنى تۈز بىلەن تەمىنلەپ ئايلىنىش قاتارلىقلارغا گول
 بولۇپ يۈرۈپ ئاغرىغان ئاغرىقىنىمۇ ئۇنتۇپ كېتىدۇ. شۇڭا
 قاچانلاردا بىرەر يېرى ئاغرىپ يەنە قاچانلاردا ساقىيىپ
 قالغىنىنى ئۆزىمۇ بىلمەيدۇ. ئۇنىڭ كۈندە قىلىدىغان ئىشى
 ھەم بىلىدىغان ئىشى پەقەتلا جاڭگالغا چىقىش، تۈز ئېلىش،
 خەقكە تۈز تارقىتىش... شۇڭا دوختۇرخانىنىڭ ئۇششاق -
 چۈششەك كەلدى - كەتتى ئىشلىرىنى بىلىپ كەتمەيدۇ.
 بۈگۈن ھېلىقى تىراكتورچى يىگىت بولمىغان بولسا بۇ دوخ
 تۇرخانىنى تېپىپ كېلەلەشمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى.
 دوختۇر بايامقى ياش يىگىتنى قوشۇپ قويمىغان بولسا ماۋۇ
 رېنتىگېن بۆلۈمنى ھەرگىزمۇ تاپالماست ئىدى. ئەمدى بۇ
 يەردىكى تەكشۈرۈشلەر قاچان تۈگەيدىكىن؟ تەكشۈرۈش
 تېزىرەك تۈگسە، كېسەلنى دوختۇرلار داۋالسا، تۈزچىمۇ
 ئۆيىگە پاتراق قايتىپ ھېلىغىچە يول بويىدا مومغا باغلاق-
 لىق قالغان ئېشەكنى ھارۋىدىن چىقىرىپ، بىر سېۋەت
 قۇرۇق سامان سېلىپ بېرىپ نەۋاختىن بېرى ئېغىر يۈك
 كۆتىرىپ تۇرغان بايقۇشنى ئازادلىققا چىقارسا، ئۆزىمۇ قازا
 بولۇپ كەتكەن نامازلىرىنى ئۆتۈپلەپ ئاندىن كىچىكىگە
 يامپاشلاپ يەر تىڭشىسا!...

«ئۇنى!!!»

تۈزچى ئېغىر ئۇھ تارتىۋېردى، پۈتۈن بەدىنى لەسسە-
 دە بوشاشقاندەك بولدى. ھەئە، ئۇ ئەتىگەندىن بېرى
 جاڭگالنى بىر ئايلىنىپ كەلگۈچە چارچىغانىدى. مەھەللىدە
 تىراكتورچى ئىزدەپ نېرى - بېرى يۈگۈرۈپ يۈرۈپ پۈت-
 لىرى تالغانىدى. ئىككى ئاش پىشىملىق يولدا كوزۇپتىكى
 نەم قۇم ئۈستىدە يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ بەللىرى ئاغرىغان-
 دى. ماۋۇ قاراڭغۇ ئۆيىنىڭ ئالدىدا سۇنۇق ياتقۇزۇلغان
 ھارۋىغا ھەمراھ بولۇپ ئۆرە تۇرۇپ ھەممە يېرى سىرقە-
 راپ تالماقتا ئىدى. شۇ تاپتا بىر ھارۋا تۈزنى كۆتۈرۈپ
 ئۆرە تۇرغان ئېشەك جانئورنى قانچىلىك ھېرىپ كەتكەن-
 دۇر؟!...

تۈزچىنىڭ يادىغا ئېشىكى كېلىشى بىلەن ئۇنى يەنە
 غەم بېسىۋالدى. راست، تىراكتورچى بالىنىڭ ئېشەكتىن
 خەۋەر ئېلىپ قويۇش يادىغا يىتەرەمۇ زادى؟ ئەگەر ئۇدۇل
 يول بىلەن ماڭمەن دەپ باشقا يولدا ماڭسۇنمۇ؟ ئۇ چاغدا
 باغلاقلق ئېشەك ھارۋىنى كۆرەرمۇ؟ ئەگەر يادىغا
 يەتمەي، يا ئېشەكنى كۆرمەي قېلىپ ئېشەك شۇ پېتى
 ئۇزاق تۇرۇپ كەتسە پۈتلىرى تېلىپ يېتىۋالارمۇ؟ ئېغىر
 يۈك بىلەن يېتىۋالسا چاتاق بولغىنى شۇ! ئارغامچىسى تار-
 تىشىپ قېلىپ بوغۇلۇپ قالمىغىدى - ھە؟ ئېغىر يۈكنىڭ
 ئاستىدا قېلىپ يېتىۋالسا قورسىقى ئېسىلىپ كېتىدۇ. ۋاقتىدا
 تۇرغۇزۇۋەتمەسە يامان ئىشلار يۈز بېرىشى مۇمكىن!...

تۈزچىنى بىردىنلا قارا تەر باستى! ئۇنىڭ مۇشۇ بىرلا
 ئېشىكى بار ئىدى، مۇشۇ ئېشەك بىلەن جاڭگالدىن تۈز
 ئېلىپ چىقاتتى، مۇشۇ ئېشەك بىلەن تالاي بازارلارنى تۈز
 بىلەن قامدىغانىتى. مۇشۇ ئېشەك بىلەن مەھەللىلەرنى ئايلى-
 نىپ خەقنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلالايتتى، مۇشۇ ئېشەك
 بىلەن ئۆيىنىڭ ئالدىدىكى پۇڭلۇق يېرىنىڭ دېھقانچىلىقىنى
 قىلاتتى، شاخ - سامان توشۇيتتى، ئوتۇن ئېلىپ كېلەتتى،
 يالغۇز جېنىغا ھەمراھ بولۇپ ئۇزاق جاڭگال يوللىرىنى
 بىللە قېرىتاتتى، يىراقنى يېقىن قىلاتتى، ۋىجىكىلىكىگە، ئو
 رۇقلىقىغا باقماي غەيرىتى بار ئەقىللىق جانئور ئىدى، قاپ
 قاراڭغۇ كىچىلەردە يول يۈرۈپ قالسىمۇ يولنىڭ ئوڭ تەرد
 ىنى بېسىپ ئاۋايلاپ مېڭىشنى بىلەتتى، تار كۆۋرۈكلەر
 دىن، ئېرىقلاردىن، كېچىكلەردىن سەزگۈسىگە تايىنىپ ئا
 ۋايلاپ ئۆتەتتى، ئېگىزگە چىققاندا تاياق سالدۇرمايدىغان،
 پەسكە چۈشكەندە نۇقتىسىدىن تارتقىلى سالمايدىغان تەج
 رىبىلىك جانئورغا مەھەللىدىكى ھەممە خەقنىڭ زوقى
 كېلىپ «ياشلىۋالغۇچىلىكى بار جانئور» دەپ تەرىپلىشەت

تى، گاھدا تۇزچى ئۇ ئاي - بۇ ئاي بوغۇز كۆرسەتمەي قۇرۇق بېدە - سامان بىلەن بېقىپ كەلگەن جانئۇرىغا ئىچى سىرىلىپ قارىغىنىچە «قول - ئىلكىدە بار كىشى بېقىپ قالسا ئارغىماقتەك ماڭىدىغان شاش ئېشەك بولۇپ قالاردى!...» دەپ ئارمانمۇ قىلاتتى. خەقلەر تۇز بىلەن تېگىشىش ئۈچۈن ئەكرىپ بەرگەن بىر - ئىككى باغ بېدە، شاخ - سامان تۇزچىنىڭ ئېشىكىگە ئاران ئۈلگۈرەتتى، كە - شىلەر بەرگەن سامانلارمۇ ئانچە يېڭى سامانلار ئەمەس، ئۇلاغلىرى يەپ پەشكال چىقىرىپ قويغان سېرىق، يىرىك سامانلار بولاتتى، يامغۇردا قالغان، قارىداپ پاختىلاشقان شاخلارمۇ بار بولاتتى. تۇزچى مۇشۇ كەمگىچە بىرەرسىنى «ساماننىڭ سېرىق ئىكەن، توپىسى كۆپكەن، شېخلىك قارد - داپ قاپتۇ. بېدەڭ بەك ئاز ئىكەن...» دەپ باقمىدى. ئۇمۇ خەقلەرنىڭ خىجالەتچىلىكىنى بىلىدۇ، ئۆي تۇتماقنىڭ تەسلىكىنى بىلىدۇ، كىرگەن كىشىنىڭ كۆڭلىنى قايتۇرغۇسى كەلمەيدۇ، شېخنى سۇندۇرۇپ قويۇشنى خالىمايدۇ، ئاشۇ سېرىق سامان، قارىداپ مەڭلىشىپ قالغان بىر قۇچاق شاخنى قانچىلىك تەستە، قانچىلىك خېجىلچىلىقتا تۇزغا ئال - ماشتۇرۇش ئۈچۈن كۆتۈرۈپ كىرىدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ بىلەلەيدۇ. شۇڭا قانداق ئادەم بىر نەرسە كۆتۈرۈپ كىرسە يۇمشاق كۈلۈپ:

— ئەستا، بۇنداق قىممەتلىك بولتى، نىمداغ قىلدىغاندۇ؟... — دەپ قويايتتى. ئاندىن ئېرىنمەي ئولتۇ - رۇپ خەقلەر ئەكرىگەن، تەڭمۇتەڭ توپا بۇرۇقسۇپ تۇرغان سېرىق ساماننى قاڭشارلىرى ئېچىشىپ چۈچكۈرۈپ كەتكىنىگە قارىماي قاسقانلىرىنىڭ ئاجرىغان جايلىرىنى شوينا بىلەن توقۇنالاپ چىڭگۈلغان كونا ئۆتكەمدە بىرمۇ - بىر تاسقايتتى. ئاتىسى رەھمەتلىكىنىڭ:

— بالام، تىلسىز ھايۋاننى ھايۋان دەپلا توپا - تەرەت، شاخ - سامان بىلەن بېقىشمۇ گۇناھ! ئادەمنىڭ خۇ - داسى بولۇپ ھايۋاننىڭ خۇداسى يوق ئىش بولماس. ئادەم بىر يېرىم ئاغرىدى دېيەلەيدۇ، تىلسىز ھايۋان ئۇنداق دې - يەلمەيدۇ. شۇڭا شاخ - ساماننىڭ توپىسىنى تاسقاپ پاكىز - لاپ بەرمەسە تىلسىز جانغا ئۇۋال بولىدۇ. ئۇلاغ - چاھار - پايغا ئوت - خەسە بەرگەندە بەك ئاۋايلا... — دەپ ھەر ۋاقىت تاپىلاپ تۇراتتى. تۇزچى ئاتىسىنىڭ گەپلىرىنى بالا ۋاقتىدىمۇ، يىگىتلىك قىران ۋاقتىدىمۇ يىرغان ئەمەس. ئەر بولۇپ، ياش ئۇلغىيىپ قالغاندا بولسا بەئەينى ئاتىسىدەكلا مۇنەججىم ۋە ئېھتىياتچان بولۇپ كېتىۋاتاتتى. ئۆزىنىڭ ئا -

تسىغا ئوخشاپ قالغىنىنى ئۆزى زىنھار سەزمىسىمۇ ئەمما ۋۇجۇدىغا سىڭگەن كۈچلۈك بىر ئەقىدىنىڭ تۈرتكىسىدە ھەر بىر ئېغىز سۆز، ھەر بىر ئۇششاق ھەرىكەتلەردىن تارتىپ رەھمەتلىك ئاتىسىنىڭ سىماسىنى ئەسلىشكە ۋە ئا - تىسى قالدۇرغان ھېكمەتلەرگە ئەمەل قىلىشقا تىرىشاتتى.

تۇزچى ئېشەكنىڭ ئېغىر يۈك ئاستىدا مۇكچىيىپ قا - تۇرۇپ باغلانغان ھالىتىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرگەندە تېخى - مۇ ئىچى سىرىلىپ كەتتى. تۈزۈكرەك بېقىش تاپمىغاچقا قوتان قېرىسى بولۇپ ۋىجىكلەپ كەتكەن ئېشىكىگە قەرز - داردەك ھېس قىلىپ ئۆزىنى ئەيىبلەيتتى. تارتقان جاپاسىغا تۇشلۇق بوغۇز - يەم بېرىپ باقالمىغىنىدىن يۈرىكى پۇچۇ - لىنىپ يۈرۈۋاتقىنى ئاز كەلگەندەك بۈگۈن بىر ھارۋا تۇزنىڭ ئاستىدا مومغا قاڭتۇرۇق سېلىپ باغلاپ قويغىنىچە تاشلاپ كەلگىنىدىن ئۆزىنى تېخىمۇ گۇناھكار سېزىپ جىلە بولۇشقا باشلىدى.

تۇزچى ئالدىدىكى ئىشخانا ئىچىگە بوپۇنداپ قاردى. ئىچى قاراڭغۇراق كەلگەن ئىشخانا ئىچىدىن بىر ئەر، بىر ئايالنىڭ پارىڭى ئاڭلىناتتى. تۇزچى نۆۋەتنىڭ تېزراق كېلىشىنى تىلەپ تىت - تىت بولغانسېرى ئىچىدىكىلەر قې - رىشقانداك ھېچبىر ئۇنى چاقىرمايتتى. ئىچىدىكى ئەر بىلەن ئايالنىڭ پارىڭى ئارىلاپ - ئارىلاپ چاقچاق ئارد - لاشقان يېنىك كۈلكىگە ئالمىشىپ قالاتتى.

تۇزچى ئاستا ئىشىككە يېقىنلاپ كېلىپ ئىچىگە مارىلاپ قارىدى، بىر - بىرىگە روبرو ئولتۇرۇپ چاقچاق قىلىشىۋاتقان ياش قىز - يىگىت تۇزچىنى كۆرۈپ تەڭلا ئە شىككە قاراشتى، يىگىت بالدۇر ئېغىز ئاچتى:

— نېمە ئىشلىرى بار؟
— كېسەل ئەكەلگەنتىم، — دېدى تۇزچى تىت - تىت بولغان ھالدا.

— ھە، ساقلاپ تۇرسىلا جۇمۇ.
— ئۇكام، مەن بەك ئالدىرايتتىم!
— ئاياقتىن كېلىپلا ماياقتىن ئالدىرايدىغان سەھرانىڭ ئۇلاغ بازىرى ئەمەس ئاكا بۇ. قوللىرىدىكى قەغەزنى بېرىپ ئاندىن ئالدىرىسىلمۇ بولا، ئەككەسىلە قەغەزنى.
تۇزچى تېخىچە قولدا تۇتۇپ تۇرغان قەغەزنى ئىچى - دىكىلەرگە بېرىشنى بىلمىگىنىنى ئەمدى ھېس قىلىپ سەل خىجىل بولغاندەك بولۇپ قەغەزنى يىگىتكە ئۇزاتتى. يىگىت قەغەزنى ئېلىپ بىر قۇر قاراپ قويۇپ تۇزچىغا بۇ رۇلدى.

بېقۇتاتمەن دەمدۇ، پۇلى تۈگەپ ئۆيگە پۇلغا ماڭغان
چېقى، شۇ كىشىدىن سىلنىڭ ئۆيگە گەپ ئۈۋەتتىم، بالىلار
كېلىپ قالا ئەمدى...

— رەھمەت سىلگە ...

تۈزچى بىردىنلا قايتىپ كېتىش ھەققىدە بىر نەرسە
دېيىشكە ئۆمەللىگەن ئاغزىنى سۆزدىن توختىتىۋالدى.

«قوي، ھامنى گالۋاڭ بوپتىمەن. كېسەلنىڭ ئىگىلىرى
كەڭۈچە بىز ئاش پىشىم ساقلاي، ئۆيدىكىلىرىگە چىزلىق
تاپشۇپ بېرىپ ئاندىن ماڭاي، ئاغىچە خۇدايىم
ساقلا...»

تۈزچى ھارۋىنىڭ يېنىدا قول باغلاپ ئۆرە تۇرغىنىچە
ساقلاشقا باشلىدى. ئۇ ئېشىكىدىن خاتىرجەم بولالمىغانسىمۇ...
رى ئېشەك بىلەن ھارۋىسى شۇنچە كۆز ئالدىغا كېلىۋېلىپ
سەۋر - تاقىتى قالمايۋاتاتتى. ئىچى تىتىلداپ ھېلى قاراڭغۇ
ئىشخانا تەرەپكە بويۇنداپ قارىسا ھېلى ھارۋىدا ياتقان
كېسەلدىن ئۇنى - بۇنى سوراپ باقاتتى. بازاردىمۇ، مەھەل-
لىدىمۇ بىر قانچە قېتىم قوپاللىق قىلىپ يامان گەپ قىلىپ
تاشلىغىنىدىن خىجالەت بولۇپ سۇنۇق ۋە نومۇستىن ئىبا
رەت ئىككى ئاغرىقنىڭ ئازابىنى تەڭ تارتىپ ياتقان كېسەل
كۆزىنى ئوچۇق قويۇپ يېتىشىمۇ پېتىنالمىي چىڭ يۇمغان-
چە ئىنجىقلاپ ياتاتتى. كېسەلنىڭ كۆڭلىدىكى خىجالەتچە-
لىكىنى بىلىدىغان تۈزچى ھە دەپ ئۇنىڭ - بۇنىڭ گېپىنى
قىلغان بولۇپ كېسەلنى ئوڭايىسىزلىقتىن قۇتۇلدۇرماقچى
بولاتتى. تۇرۇپلا لىپىدە خىيالغا كىرىۋالغان ئېشەك بىلەن
ھارۋىسىنىڭ دىشۋارچىلىقىدا لام - جىم دېمەي خىيال
سۈرۈپ جىمجىت ئولتۇرۇپمۇ قالاتتى. بىراق ئۇنىڭ تىت -
تىت بولۇشى بىلەن بۇ يەردە ھېچكىمنىڭ كارى يوقتەك
بىر ئاش پىشىم ۋاقىتتىن بېرى ئۇلارنى ھېچكىم چاقىرمايۋا-
تاتتى.

ئىچى سىقىلىپ پەقەت چىدامى قالمىغان تۈزچى ئىختە
يارسىز قاڭقىپ تۇرغانچە بايقى ئىشخانىنىڭ ئىشىكىدىن بې
شىنى تىقتى، ئىچىدىن بىر قىزنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

— نېمە ئىشلىرى باتى؟

— بۇ يەرگە كەلگەن ئەدەم نېمىش قىلىدۇ؟! —
تۈزچى بىردىنلا سەپرا بولۇپ قوپال ئاۋازدا جاۋاب
بەردى. ئۇنىڭ مۆمىن، رايىشلىقىغا قوشۇلۇپ زەردىسى
قوزغالغاندا تارتىنىشىمۇ ئۇنتۇپ قالىدىغان سەپرا مەجەزد-
مۇ بار ئىدى. رەھمەتلىك ئاتىسى دائىم ئۇنىڭغا «سۇس
مۇسۇلماندىن چۇس كاپىر ياخشى، بىر ئىش قىلغاندا، يا

— ھە، تېشىدا بەش مەنۇت ئولتۇرۇپ تۇرسىلا، سەل
تۇرۇپ توۋلايمىز.

تۈزچى ماقۇل دېگەندەك بېشىنى لىڭشىتىپ ئارقىغا
ياندى. ھارۋىدا ياتقان كېسەل كۆزىنى چىڭ يۇمىۋالغان
بولۇپ رىتىملىق ئىنجىقلايتتى. چىرايى تېخىمۇ سارغىيىپ
بەئەينى بوزىنىڭ رەڭگىگە كىرىپ قالغانىدى. كېسەلنىڭ
چىرايىغا قاراپ سەل ئەنسىرەپ قالغان تۈزچى ئاستاغىنە
ئېڭىشتى.

— ئۇكام... ئۇكام...

كېسەل كىشى كۆزىنى لايىدە ئاچتى، تۈزچى بوش
ئاۋازدا سورىدى.

— ئۆيلىرى نەدە بولغىدى؟ ئۆيدىكى باللىغا خەۋە
بېرىۋېتەتتۇق يا؟

كېسەل كۆزىنى قايتا چىڭ يۇمۇپ بىردەم شۇك يېتە-
ۋېلىپ ئاندىن ئاران ئاڭلانغۇدەك قىلىپ جاۋاب بەردى.

— ئۆيۈم... ئۆيۈم... ئارالدا...

— ھە... ئارالنىڭ نېرى بولغىدى ئۇكام؟

— بازار... بازار چۆرىسى...

كېسەل بوش ئىڭرىدى، تۈزچى بېشىنى بوش لىڭشىتە-
تى. ئارال دېگىنى تۈزچىغا قوشنا يېزا بولۇپ، تۈزچى ئارال-
نىڭ بازىرىنىمۇ بەش قولىدەك بىلەتتى. ئارالدىن سەيشەنبە
بازارغا تۈز ئەكىلىدىغان بىر قانچە كىشىنىمۇ تونۇيتتى.
«بىرەر تونۇش ئۇچراپ قالسا ياخشى بولاتتى - ھە...» دې-
گەنلەرنى خىيال قىلىپ ئۆلگۈرگەن تۈزچى ھارۋىدىكى كې-
سەلگە ئېڭىشىپ تۇرۇپ بوش ئاۋازدا سۆزلىدى.

— ماۋۇلار چاقىرغىچە تالاغا دىكىدە چىقىپ قالاپ
باقاي ئۇكام، ئاراللىق ئۇچراپ قالا...

تۈزچى بايا كەلگەن يول بىلەن تالاغا قاراپ ماڭدى.
كېسەل كۆزىنىمۇ ئاچماي بىر خىل رىتىمدا ئىنجىقلاپ يات-
قىنىچە قېلىپ قالدى.

تۈزچى كۆپ ھايالشمىيلا قايتىپ كىردى، چىرايىدىكى
خۇرسەنلىك مانا مەن دەپ بايقىلىپ تۇرغان تۈزچى ھارۋى-
نىڭ يېنىغا كېلىپ كېسەلگە قاراپ بوش ئۇنچىقتى.

— ئۇكام...

كېسەل كۆزىنى يەنە ئاچتى. تۈزچى خۇش خەۋەر
يەتكۈزگەن ئادەمدەك كۆتۈرەڭگۈ كەيپىياتتا سۆزىنى ئۆل-
دى.

— ئېھدى تالاغا چىقىپ تۇسام ئارالنىڭ بازىرىدىكى
ئابدۇۋەلاخۇن سېۋەتچى ئۇچراپ قالدى. مەشەدە كېسەل

گەپ قىلغاندا ئۇزۇپ - ئۇزۇپ قىلغان تۈزۈك. قىلغان گەپنى، قىلغان ئىشنى بىز باشقا چىقارمايدىغان زىلىمان ئە دەمدىن ھەزەر ئەيلىگۈلۈك...» دەپ تۇراتتى. مانا ھازىر ساقلانغان تېرىكشىكە، جىلە بولۇشقا باشلىغان تۈزچىنىڭ ئاندا - ساندا قوزغىلىپ قالدىغان ئاشۇ سەپرا مەجەزى بىر- دىنلا قوزغىلىشقا باشلىغانىدى:

— مانەھ!... ئەتىگەندىن بېرى بىز ئەدەم قالاپ ئۆت- تاسا كارىڭلا يوقمۇ؟ بىز كىشىنىڭ ئۆيىگە ئۇلاغ چىرىپ قاسمۇ ما چىمنىڭ ئۇلغى دەيدۇ! شۇنچە يوغان ئەدەم ئىنجىلاپ ياتقىلى نەكەم...

— نىمداغ قاينايلا! — قىزنىڭ ئاۋازى تولىمۇ قوپال ئاڭلاندى. تۈزچى رەڭگى - رويغا قارىسا شۇنچە لەۋەن، نازۇك كۆرۈنىدىغان، ئاغزىدىن ئانا سۈتى تېمىپ تۇرغان قىزنىڭ ئۆز چىرايىغا، نازۇك خۇلقىغا ماس كەلمەيدىغان قوپال ۋە بېشەملىكىدىن ھەيران قالدى. «كونىلارنىڭ ئايال سۈپەت ئەركەكنىڭ قۇۋۋىتى يوق، ئەركەك سۈپەت ئايالنىڭ ئۈيىتى يوق» دېگەنلىرى راست گەپكەن جۇمۇ! قىز بالا دېگەننىڭ چىرايى - تۇرقىغا قالاپ خۇلقى - مەجەزەمۇ يۇمشاقراق بولغىنىنى كۆرگەن...» دېگەنلەرنى خىيالىدىن ئۆتكۈزۈپ ئۆلگۈرگەن تۈزچىنى قىزنىڭ ئولتۇرغان ئورۇن- دۇقتىن ئاتاين ئۆرە قوپۇپ بويۇنلىرىنى شىلتىپ تۇرۇپ سۆزلىگەن بېشەم ھالىتى تېخىمۇ تېرىكتۈرۈۋەتتى، — ئالدىدا تەكشۈرگەن كېسەلنىڭ نەتىجىسىنى چىقىرىپ ئاپپارات بىكار بولغاندا ئاندىن چاقىرمامدۇق؟ قايداغ ئەدەم ماۋۇ؟! — مەن مۇشتاغ ئەدەم! — تۈزچى ئەمدى بوش كەل- مەستىن توقۇمنى قارىغا ئېلىپ تەڭ تۇرۇشقا باشلىدى، — چۈشنىڭ ياندۇرقىدىن باشلاپ پۈتىدىن قان توختىمىدى. چىرىپلام ماڭغىلى تۇرۇپتىم، بىز تال قەغەزنى كۆتۈرۈپ زۇرۇپ يېتىمىش ئىشكىكى تۆشۈكنىڭ ھەممىنى دوقۇرۇپ بوساممۇ ھالىڭ قايداغ دەيدىغان ئەدەم يوقا؟! قەغەزگە خەت يېزىپ قويغانغىلا كېسەل ساقىيامدا؟ يانا ئىگە بولە دىغان ئەدەم يوق ئىشكىكى تاقاپ قويپ نىم دېگەن تۈگە مېگەن زالڭ پاراڭ ئۇ؟ سىلنىڭ ئالدىڭلدا ئەدەمنىڭ قەدرى يوقمۇ?!...»

تۈزچىنىڭ گېپى تۈگەستە ئىشكىكىن بايقى دوختۇر يىگىتنىڭ بېشى كۆرۈندى:

— ئاكا، سىلى خاپومماي بەش مەنۇت تۇپ تۇرسىلا جۇمۇ؟

— ئىشكىكىلىرى كېسەلنى ئىشكىكىڭ تۈۋىدە ساقلا-

تىپ قويۇپ مۇڭدۇش ئوتتۇراۋىر شەملا؟ مەن باشلىقنى تېپىپ دەيمەن جۇمۇ ما ئىشنى!...»

تۈزچىنىڭ ساددىلىق ئارىلاشقان ھەيۋىتىدىن بايقى بېشەم سېسترا قىز نېمە قىلارنى بىلمەي تۇرۇپلا قالدى، دوختۇر يىگىتمۇ سەل ئېسەنگەرەپ يۇمشاپ قالدى. ئۇ ئىشكى- تىن بېشىنى چىقىرىپ كېسەلنىڭ قانقۇش بولۇپ كەتكەن پۈتى ۋە ھارۋىغا قاراپ ئىشكىنى كەڭرى ئاچقىنچە ئېغىز ئاچتى.

— ھە، ئەكىرسەلە.

— مانا ئەمەسمۇ! نېنى يەمەسكە با، گېپىنى دە- مەسكە با دېگەن مۇشۇ ئىكەندە!...»

تۈزچى غوتۇلدىغىنچە ھارۋىنى ئىتتەردى.

«بىلىمگەن يەرنىڭ ئويى - چۇڭقۇرى تولا» دېگەن- دەك تۈزچى ھېلى ئۇ ئىشخانغا، ھېلى بۇ ئىشخانغا دوقۇ- رۇپ يۈرۈپ مېڭ بىر جاپادا كېسەلنى بىر ياتاققا ئەكىرىپ ئورۇنلاشتۇردى. دوختۇرلار بىمارنىڭ سۇنۇق پۈتىنى ۋا- قىتلىق تېڭىپ گەجە قاتۇرۇپ تورۇسقا ئېسىپ قويدى. مۇشۇ ۋاقىتچە دوختۇرغا كېلىپ باقمىغان تۈزچى دوختۇر- خاننىڭ سۇنۇق بولۇمىدىكى ياتاقلىرىنىڭ لىققىدە سۇنۇق بىمارلىرى بىلەن توشۇپ كەتكىنىنى، ھەررەڭ - سەررەڭ تېڭىقلار بىلەن تېڭىپ قويۇلغان سۇنۇقلارنىڭ كۆپلۈكىنى كۆرۈپ ئىختىيارسىز ياقىسىنى چىشلىدى.

«توۋا، تالادىكى ھەممە ئەدەمنىڭ بىز يەلىرى سۇنۇپ ياتقانمۇ نىما بۇ يەدە؟!...»

تۈزچى بىر سېستراڭنىڭ يول باشلاپ ياردەملىشىشى بىلەن كېسەلنى كارىۋاتقا ياتقۇزدى. سېسترا كېسەلنى ياتقۇ- زۇپ بولغاندىن كېيىن قولىدىكى نېپىز سولياۋ پەلەينى سېلىپ بۇلۇڭدىكى ئەخلەت چېلەككە تاشلىغاچ تۈزچىغا قاراپ ئېغىز ئاچتى:

— مەن ئوغۇللىرىڭ مەسئۇل سېستراسى بولمەن، قانداق گەپ بولسا ماڭا دېسەڭلا بولىدۇ، بىر ئازدىن كېيىن مەسئۇل دوختۇرمۇ كىرىدۇ، قالغان گەپلەرنى دوختۇر دەپ بېرىدۇ، ئۇقتىلىمۇ؟

تۈزچى بېشىنى لىڭشىتتى.

«ئۇھ!... ھە نېمە بولسا ياتاققا ئورۇنلاشتۇق، بۇ بە- چارنىڭمۇ جېنى ئارام تاپىدىغان بولدى ئاخىر!...»

تۈزچى شۇلارنى خىيالىدىن ئۆتكۈزۈپ سېستراڭنىڭ كەينىدىن ئىشكىكىچە ئۈزۈتىپ چىقىپ يەنە يېنىپ كىردى. كىردىمۇ، بۇرنىغا ئۇرۇلغان غەيرىي سېسىق پۇراقتىن كۆڭلى ئاينىغاندەك بولۇپ تۇرۇپلا قالدى.

تۈزۈمچى يوتقاننىڭ بىر يېشىدىن قولىنى ئاۋايلاپ كىر-
گۈزۈپ بىمارنىڭ ئاستىغا يېقىن ئاپاردى. سەزگۈسىگە تايى-
نىپ ھەرىكەت قىلىپ بىمارنىڭ ئاستىنى تازىلىدى. بىر
قانچە قېتىم قەغەز ئالماشتۇرۇپ تازىلاپ قانائەت ھاسىل
قىلغاندىن كېيىن ئاندىن قەغەزلەرنى چىڭ تۈرمەللەپ كۆ-
تۈرگىنىچە تالاغا ئېلىپ ماڭدى.

تۈزۈمچى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن بىمار كۆزىنى ئاچتى.
ئۇ بۈگۈنكى مېھماندارچىلىقتا ساھىبخاننىڭ تەكەللۇپ - خو-
شامەتلىرى بىلەن تويغىنىنى بىلمەي زورلاپ يېگەن كاۋاپ،
يۈرەككە ياققان مۇزدەك پىۋىلەرنىڭ قورسىقىدا شۈك
ياتماي قىيىنلىقىنىڭ ئالدىدا ئاۋۇ سۇنۇق پۈتۈننىڭ ئاغرىقى
ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ يەتكەندى.
نومۇس، خىجىلچىلىق، بىئەپلىك ئىچىدە قورۇنۇپ ئۆزىنى
بار بىلەن يوقنىڭ ئىچىدە ھېس قىلىپ ئۆلمىگەن، ئۇنىڭ
بېرىسى بولغان بىمار ھە دەپ بېشىنى چايقاشقا باشلىدى،
زادى نېمىگە باش چايقىغانلىقىنى ئۇنىڭ ئۆزىمۇ بىلمەيتتى.
ياتاقنىڭ ئىشىكى ئاستا ئىتتىرىلىپ ئېچىلىپ، قولىدىكى
كىچىككەنە كورۇشكىنى چىڭ تۇتۇپ كۆتۈرگەن 14 - 15
ياشلاردىكى بىر ئوغۇل بالا بىلەن ياغلىقىنى بېشىنىڭ چوق-
قىسىغا ئېگىز تۈرمەكلەپ نېلىۋالغان بىر چوكاننىڭ يۈزى
كۆرۈنۈپ، ئۇلار ياتاق ئىچىگە ئاستا مارىغىنىچە كىرىپ
كەلدى. ئاندىن كارىۋاتتا بىر پۈتى ئېسىپ قويۇلغان ھالدا
ئاسمانغا قاراپ ياتقان بىمارنى كۆرۈپ ئوغۇل ئىتتىك يۈ-
گۈرۈپ كەلدى.

— ۋوي دادا، نىم بولدۇڭ؟

بىمار گەپ - سۆز قىلماي بىر قولىنى چىقىرىپ ئوغلى-
نىڭ قولىنى تۇتتى. چوكان ئاستا كېلىپ بىمارنىڭ باش تە-
رىپىگە ئۆتۈپ كارىۋاتنىڭ بىر چېكىسىگە كاسسىنى قويغان-
دىن كېيىن كۆزلىرىگە لىققىدە ياش ئالدى:

— نىم بولدۇڭ؟ ئەجەب قورقۇتتىڭمۇ ئەدەمنى!
— ئەنسىرىگۈدەك ئىش يوق، — دېدى بىمار
گەجىدە قاتۇرۇپ ئېسىپ قويۇلغاندىن كېيىن سەل ئاغرىقى
پەسلەپ ئارام بەرگەن پۈتۈنغا كۆز قۇيرۇقىدا قاراپ
قويۇپ.

— ھە، مۇشۇ ئەنسىرىگۈدەك ئىش ئەمەسمەن؟
دائىم دەيمەن سىلگە، موتونى ئاستىراق مەنسىلە، تۆت
ئادەم با يەردە خىزىر بار بولامش، شۇڭا تۆت ئەدەم با
يەردە موتودىن چۈشۈپ، جامائەت بىلەن كۆرىشەپ ئۆت-
سىلە، جامائەتنىڭ نەزەرىدىن چۈشۈپ كەتسە يامان بولىدۇ

سۇنغان پۈتۈننى ھەرىكەتلەندۈرەلمەي ئوڭدىسىغا
قاراپ ياتقان بىمار تۈزۈمچىنىڭ كىرگىنىنى كۆرۈپ تەتۈر قا-
رىۋالغانىدى. ئۇنىڭ ياتقان جايىغا تەرەت قىلىپ قويغىنىنى
سەزگەن تۈزۈمچى چاندۇرماي يېقىن كېلىپ سورىدى.
— ئۇكام، قورساقلىرى ئاغرىۋاتامدۇ؟ تاتىنماي دى-
سىلە جۇمۇ، ھەممە ئەدەمدە با ئىش ئۇ...
— مەن... مەن...

بىمار گەپ قىلالماي يەنە تەتۈر قارىۋالدى، بىمارنىڭ
ئەتىگەندىن بېرى ئاغرىق ئازابىدىن ئايپاق بولۇپ تاتە-
رىپ كەتكەن يۈزى ئەمدى نومۇس كۈچىدىن شەلپەردەك
قىزىرىپ كەتكەندى. شۇ چاغدا نېرىقى كارىۋاتتا ئېرىنىڭ
پۈت - قولىنى تۇتۇپ ئولتۇرغان ياش چوكان سومكىسى-
دىن بىر تۈرمەكلىك قەغەزنى ئېلىپ تۈزۈمچىغا ئۇزاتتى.

— ئوغۇللىرى تەرەت سۇندۇرۇپ قويدى بوغاي، ما
قەغەزدە تازىلىۋاسلا تاغا، مەن تالاغا چىقىپ تۇرىمەن...
چوكان قەغەزنى بېرىپ تالاغا چىقىپ كەتتى، نېمە قە-
لارنى بىلمەي مەڭدەپ تۇرۇپ قالغان تۈزۈمچى شۇ چاغدا
ئېسىنى يىغدى:

— ھە ماقۇل، رەھمەت... ئۇكام، مەن ئاستىلىرىنى
قۇرۇقداپ قوياي.

— ياق ياق!... بولدى، ھېلى بالىلار كىلە...
بىمار جىددىيلىشىپ باش چايقىدى، تۈزۈمچى قەغەزلەر-
نى جۈپلەپ قاتلىغىنىچە يەنە ئېغىز ئاچتى.
— ئۇنداغ تاتىنمىسىلا ئۇكام. ئەدەم با يەردە بولىدۇ-
غان ئىش بۇ. ھەممىز خۇدانىڭ ئالدىدا ئوخشاش بەندە.
قېنى...

— ياق بولدى...
ئۇلار تالىشىۋاتقاندا ئالدىراش كىرىپ كەلگەن سېسترا
ئىشىكتىن كىرىپلا بۇرنىنى تۇتتى.

— تەرەت سۇندۇرۇپ قويغان ئوخشىمامدۇ؟
— ھەئە، ھازىرلا تازىلىۋېتىمەن بالام... — دېدى
تۈزۈمچى ئالدىراپ - تېنەپ.
سېسترا ئىتتىك مېڭىپ كېلىپ دەرىزىلەرنىڭ قاناتلىرى-
نى ئېچىۋەتكەچ قوشۇپ قويدى.

— تېزەرەك بولسىلا تاغا، ھازىر ئاسما ئاسمىز.
سېسترا سۆزىنى تۈگىتىپ يانچۇقىدىن كىچىككەنە
ئاسما ئوكۇل بوتۇلكىسىنى ئالدى - دە، جاھازغا ئېسىپ
قويۇپ چىقىپ كەتتى، بىمار ئامالسىز كۆزلىرىنى چىڭ
يۇمۇپ تەتۈر قاراپ يېتىشقا مەجبۇر بولدى.

ئارقىغا بۇرۇلدى.

«بۇ ئۇكامنىڭ ئۆيىدىكىلىرىمۇ كەپتۇ مانا، ئەمدى ئاستا ماڭاي، — دەپ ئويلىدى تۇزچى سىيلىق كاردور ئىچىدە تالاغا قاراپ ئاۋايلاپ ماڭغاچ، — بولسغۇ خوش دەپ قويۇپ ماڭسام ئوبدان بولتى، ئەمما، ئۆيىدىكىلىردىكى ئىشنى ئالدىدا قىلغان — ئەتكەن ئىشنى مىننەت قىلغاندەك بولۇپ قالىدىكەن، ئۇنىڭدىن كۆرە غىيىپىدە ماڭاي، ئاۋۇ ئۇكاممۇ خىجىلچىلىقتا ئاران تۇرۇۋاتىدۇ، يات بىر ئەدەم. ئىشنى ئالدىدا مۇشۇنداق ھالدا ياتماقۇمۇ ئاسان ئەمەس! كۆ-زىگە كۆرۈنۈپ خىجىل قىلىۋەرمەي ئاستا ئۆزۈمنى چەتكە ئالاي، قالغىنىنى خۇدايىم شىپالىق بېرە!...»

تۇزچى ئۆزىنىڭ خىيالىدىن ئۆزى رازى بولۇپ كاردور دۇردىن تالاغا چىقتى. كۆز ئالدىدا بىر ھارۋا تۇزنى كۆتۈرۈپ بولالماي بەللىرى ئېگىلگەن ئىشىكى كۆرۈنگەندەك بولۇپ دوختۇرخانىنىڭ چوڭ دەرۋازىسى تەرەپكە ئالدى-راش يۈرۈپ كەتتى.

تۇزچى ئىزدەپ - سوراپ يۈرۈپ بېكەتكە كېلىۋالدى، بۇ چاغدا كۈن كەچلەپ نامازشامغا قىستاپ قالغانىدى. شام نامىزى بىلەن قازا بولغان نامازلىرىنى ئوقۇۋېلىشنى كۆڭل-گە پۈككەن تۇزچى تاھارەت ئالغۇدەك جاي ۋە سۇ ئىزدەپ ئەتراپنى بىردەم ئايلىنىدى. ئەمما بېكەت ئەتراپىدا ئۇنداق جايى كۆزىگە چىلىقتۇرالمىدى. خېلىغىچە كوچا ۋە دۇكانلارنى ئارىلاپ ھېچ ئامال قىلالمىغان تۇزچى ئاخىر شام نامىزىنىمۇ قازا قىلىۋەتتى. بۇنىڭدىن كۆڭلى پوق يە-ۋالغاندەك غەش بولغان ھالدا يېزىغا قاتنايدىغان ماشىنا-تىراكتورنى ئىزدەپ ئەتراپنى چۆرگىلەشكە باشلىدى. يولنىڭ چەتلىرىدە قالمايىقان توختۇپ ئۆلگۈدەك سىگنال بېرىۋاتقان مىنىبۇسلارنىڭ ئارىسىدا تۇزچى ئۆزدىكىنىڭ يېزىسىغا قاتنايدىغان بىرەر مىنىبۇسنىمۇ ئۇچرىتالمىدى. ئەتراپقا ئاستا - ئاستا قاراڭغۇلۇق يېيىلىپ، كوچا چە-راغلىرى يېنىپ ئاسمان گۈمبىزى قازاننى كۆمۈرۈپ قويدى. غاندەك قارىشىغا باشلىدى.

تۇزچى ئەمدى ھودۇقۇشقا باشلىدى. ماشىنا چىقماي قالسا پىيادە كەتكۈلۈكمۇ؟! جاڭگالغا كىرىپ تۇز ئېلىپ چىققان يوللىرىنى، سۈپەك بىلەن ناھىيەگە كەلگەن يوللىرىنى، تەكشۈرۈش ئۆيى بىلەن بىر - بىرىدىن ئۇششاق رەس-مىيەتلەرنى بېجىرىدىغان كاتەكتەك ئىشخانلارغا نەچچە دوڭقۇرۇپ كىرىپ - چىققان يوللىرىنى... ئويلىسا ئەتىگەندىن بېرى ماڭغان يوللىرىغا تۇزچى ئۆزىمۇ تاڭ قالىدۇ. بىر

دەپ... بىز يەردە ئولتۇراپ قاغانمىتىلە يانا؟

— نېمە دەيدىغانسەن؟ — بىمار ئايالىغا قاراپ ھۈرىيىدى. ئۇنىڭ باياتىن دوختۇرغا كىرگەندىكى بىچارە ھالىتىدىن ھازىر ئەسەرمۇ قالمىغانىدى، — ھاجەتمەنلەر يالۋۇرۇپ تۇرۇۋاسا ئولتۇرماي قانداغ قىلىمەن؟ ئولتۇر-غان بىلەن ئۇنداغ ئىش قىمىدىم مەن!

— ئەمەس نېمىشقا ئاستىراق مىنىمگەنلا؟
— نېچك! سەن مېنى سورىغ ئەتكىلى كەگەنمۇ يا؟ ئەدەم با يەردە بۇلغۇشلىۋېتىمە جۇمۇ!

چوكان جىم بولۇپ قالدى، ئاندىن قولىدىكى سومكە-نىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ئىچىدىن كىچىككىنە داستىخاننى ئالدى. داستىخاننى ئېچىپ بولغىچە تونۇردىن يېڭىلا قومۇ-رۇلغان ئىسسىق ئاققاندىن كۈنجۈتنىڭ خۇشبۇي ھىدى تا-رالدى، چوكان تېخىچە كارىۋاتىنىڭ يېنىدا ئۆرە تۇرغان ئو-غۇلغا قاراپ ئۇنچۇقتى:

— كورۇشكىنىڭ ئاغزىنى ئېچىڭ ئوغلانم.

— ماقۇل.
ئوغلۇ كورۇشكىنىڭ ئاغزىنى ئاچتى، شۇ ھامان كو-رۇشكىدىن ھەر خىل دورا-دەرمانلار سېلىپ مەزىلىك تەڭ-شەلگەن قىزىق شورپىنىڭ ھورى كۆتۈرۈلدى. چوكان ئېردى-نىڭ تاتراڭغۇ چىرايىغا قاراپ مېھرىبانلىق بىلەن سورىدى:

— باشلىرىنى يۆلەپ ئېگىز قىپ قويمايمۇ؟
— ھە ماقا.

چوكان بىمارنىڭ بېشىغا چاپاننى قاتلاپ قويۇپ ئې-گىزلىتىپ بەردى. ئاندىن كېيىن ئوغلنىڭ قولىدىن كورۇش-كىنى ئېلىپ قوشۇققا شورپا ئېلىپ ئېرىگە بىر قوشۇق - بىر قوشۇقتىن ئىچۈرۈشكە باشلىدى.

شۇ چاغىچە ئۇلار بىرسىنىڭ ئىشىك تۈۋىدە خېلىدىن بېرى ئۆزلىرىگە جىمجىت ھالدا قاراپ تۇرغىنىنى سېزىشمى-دى.

ھەئە! تۇزچى شۇ تاپتا ئىشىك تۈۋىدە ئۇلارغا ئۇنىسىز قاراپ تۇراتتى. بايا ئۇ بىمارنىڭ چوڭ تەرىتىنى ئېلىپ كاردورغا چىققاندا ياتاقمۇ ياتاق ئارىلاپ يۈرۈپ بىمارنى ئىزدەۋاتقان چوكان بىلەن ئوغلۇ ئۇنىڭغا ئۇچراپ قېلىپ ياردەم سورىغانىدى، تۇزچى ئۇلارغا مۇشۇ ياتاقنى كۆرسىتىپ قويۇپ ئاندىن تازىلىق ئۆيىنى ئىزدەپ كەتكەنىدى.

تۇزچى يۈيۈپ كەلگەن قولىنى قولتۇققا سۈرتكەنچە ياتاق ئىچىگە بىر دەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ئاستاغىنە

يولى ئاۋۇشقا باشلىدى.

يولى ئاۋۇدى دەپ كەتكىلىمۇ بولمايتتى. ئەتىگەندىن بېرى يوللا ماڭغان پۇتلار ئېغىرلىشىپ ماڭمايمۇ - ماڭمايمۇ دەپ قالغانىدى. ئۆتۈكلەرمۇ پۇتقا ئېغىر كېلىپ، تاپانلىرىمۇ نى غاچاپ قاپارتىۋەتكەنىدى. شۇ تاپتا تۇزچى يولىنىڭ چېتىدە جىندەك ئولتۇرۇۋالغۇسى كەپكەتتى. ھەئە! جىندەكلا... ئىككى تىزنى قۇچاقلاپ پەقەت جىندەك ئولتۇرۇۋالسا...

تۇزچى ئۈچەيلەرنىڭ قۇرۇپ چاپلىشىپ كەتكىنىنى سەزدى. ئاچلىق، ئۇسسۇزلۇق دېگەنگىمۇ ئۇ كۆنۈك. نەچچە - نەچچە قېتىم تۇز قومارغۇچە چوقايغا ئېسىپ قويغان نانلىرىنى، تاۋۇزلىرىنى ھارۋىدىن چىقىرىپ چاققا باغلاپ، ئوتقا قويۇپ قويغان ئېشەك يەۋىلىپ ئاچ - ئۇسسۇزلۇققا چىدىغان يەرلىرى بار. يولغىمۇ كۆنۈك، ھاشار - مەدىكارغا بارغان، جاڭگالدىن تۇز ئالغىلى بارغاندا ماڭغان يوللىرىنى ئۇ بىر ئۆمۈر ھېسابلىسىمۇ تۈگىمەيدۇ. ئەمما تۇزچىنى ھازىر قىيناۋاتقىنى - چۈشتە باغلاپ قويغان پېتى مەھەللىدە قالغان بىچارە ئېشەكنىڭ تەقدىرى - قىسمىتى ئىدى.

«شۇ تاپتا ئېشەك نېمە بولۇپ كەتكەندۇ؟ يېتىۋالغان - مەندۇ؟ يېتىۋالغان بولسا ئارغامچا تارتىلىپ بوغۇلۇپ قالغان - مەندۇ؟ قايتا قوپالماي بىر ھارۋا تۇزنىڭ ئاستىدا ئىنجىقلاپ جان تالىشىۋاتقانمىدۇ؟ بۇ ئىككىم بۈگۈن ئالچىپ قالغانمىدۇ، نېمىشقا بىر تاشلاپ قويغانچە ھالىمدىن خەۋەر ئالمايدىغان - دۇ، دەپ كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ تۇرامدىغانمىدۇ؟...» مۇشۇلارنى خىيال قىلغانسىرى تۇزچىنىڭ ماغدۇرسىز پۇتلىرىغا قايتا جان كىرگەندەك بولۇپ ئۇزۇن ئاق كۆڭلە - كىنىڭ پېشىنىڭ لەپىلدەپ تىزلىرىغا ئۇرۇلۇشىغا پەرۋا قىلىپ - مۇ قويماي تېز - تېز مېڭىپ كەتتى.

تۇزچى مەھەللىگە يېقىنلاشقاندا قاياقتىندۇر خورازنىڭ سوزۇپ قىچىرىشى ئاڭلاندى. تۇزچى كۈنچىقىش تەرەپكە قا - رىدى، كۈنچىقىش ئاقىرىپ قالغانىدى. مەھەللى ئېغىر ئۇيقۇدا، ئاندا - ساندا بىر نەرسىنىڭ شەپسىدىن چۆچۈپ كەتكەن ئىت - لارنىڭ ئەنسىز قاۋاشلىرى بولمىسا يۇرت ئىچى جىمجىت.

«تاك ئاتاي دەپ قايتۇ!...»

مەھەللىگە كىرىپ كەلگەن تۇزچى ئېغىرلاشقان پۇتلىرىنى يۆتكەپ ئېشىكى باغلانغان توغرا يولغا يېقىنلاشقاندا - رى يۈرىكى ئەنسىز دۈپۈرلەپ كەتتى. ئۇ ئېشىكىنى قانداق ھالەتتە كۆرەرمەن دەپ ئەنسىز خىياللارغا ئەسىر بولۇپ تولا ئويلاپ كالىسى ئوماچ بولۇپ كەتكەنىدى. شۇڭا ئېشەك باغلاشقا جايغا يېقىنلاشقاندا ئۆزىمۇ

كۈن ئىچىدە يۈز بەرگەن ئىشلار، مېڭىپ كەتكەن يوللار تۇزچىنىڭ مېڭىسىنى چارچىتىپ زېھنىنى خوراتقاندى. شۇ تاپتا تۇزچى ئۇدۇل كەلگەن يەردە سىڭايان بولۇپ بىر ئاش پىشىم كۆزىنى يۇمىۋالسا لەپىدە يەڭگىلەپ قالاتتى، ئەمما، ئۇنداق قىلالمايتتى. شۇ تاپتا مەھەللىدىكى توغرا يولدا لىق تۇز بېسىلغان ئېشەك ھارۋىسى باغلاشقا...

چوڭ تەمە بىلەن يۇرتقا قايتىدىغان قاتناش ئىزدەپ كۆزلىرى تېلىپ كەتكەن تۇزچى تاقەت قىلالماي قوۋۇشتۇ - رۇلغان قولىنى يېڭىدىن چىقاردى. پوتىسىنى يېشىپ تېشىدى - كى چاپاننى سالدى - دە، قاتلاپ دولسىغا ئارتتى. پوتىسىنى ئۇزۇن ئاق كۆيىنىكىنىڭ ئۈستىدىن ياشلاپ چىڭ باغلىۋالغاندا - دىن كېيىن ئۆتۈكلەرنى گۈللۈپشتىپ دەسسەگىنچە يولغا چۈشتى. «بۇنچىلىك يول دېگەن نېمىتى! - دەپ ئويلىدى تۇزچى ئۆزىچە، - ژىلانچىلىق، ئالما بۇلاقنىڭ، قاتار سۆ - گەتنىڭ ھاشارلىرىغا نەچچە مېڭىپ بارغان پۇت بۇ، نېمە تۇرۇش؟! ئۆزۈمنى خار قىلغۇچە كۈچۈمنى خار قىل دەپتە - كەن! يا بېسىملا!...»

تۇزچى گۈرسىلدىتىپ دەسسەپ يولغا راۋان بولدى. كوچا چىراغلىرى يېنىپ تۇرغان شەھەر كوچىلىرى ئاستا - ئاستا ئارقىدا قېلىپ قاراڭغۇلۇق باسقان يوللار ئۇنى قۇچا - لىدى. چىراغلىرىنى يورۇتۇپ مېڭىشقان ماشىنىلار، مۇتو - سىكىلتلار، تىراكتورلار ھەر قېتىم ئۇنى يانداپ ئۆتكەندە ياكى قارشىسىدىن كەلگەندە تۇزچىنىڭ كۆزلىرى چاقناپ خې - لىغىچە كۆزىنى ئاچالماي قالاتتى. ئاندىن جايدا بىر ھازا جىم تۇرۇۋېلىپ كۆزلىرى بىر ئاز قاراڭغۇلۇققا كۆنۋالغاندىن كېيىن قايتا پۇت يۆتكەيتتى. مۇشۇ تەرىقىدە مېڭىپ تۇزچە - نىڭ ماڭغان يولى تۈزۈك ئاۋۇمدى. يوغان ئۆتۈك ھەر بىر پۇت يۆتكىگەندە پۈلۈك - پۈلۈك قىلىپ ئاۋاز چىقىراتتى. تۇزچىنىڭ چاپان ئارتىلغان بىر دولسىسىمۇ تەرلەپ سۇ بولۇپ كەتتى. تۇزچى چاپاننى بىر دەم ئوڭ دولسىغا، بىر دەم سول دولسىغا ئالماشتۇرۇپ ماڭدى. مۇشۇنداق قىلسا ھارغىنلىقى سەل بېسىققاندا ك بولاتتى.

تۇزچى ئاسمانغا قارىدى. ۋاقىتنىڭ نەۋاق بولۇپ كەت - كىنىنى ئىلغا قىلالمىدى. ئەمما ئەل يانتقۇ بولغىنىنى يول بوي - لىرىدىكى ئۆيلەرنىڭ دېرىزە - پەنجىرىلىرىنىڭ قاراڭغۇل - شىپ كەتكىنىدىن ھېس قىلدى. يولدا قۇيرۇق ئۇلاش ئۆتۈ شۇپ تۇرغان ماشىنا - تىراكتورلارنىڭ ئايغىمۇ ئاستا - ئاستا سۇيۇلدى؛ ئەمدى ماڭدامدا بىر كۈچلۈك يورۇپ كېلىپ تۇزچىغا دەخلى بولىدىغان چىراغلارمۇ ئازلاپ تۇزچىنىڭ

رۇپ ئاندىن ياغراق ئاۋازدا ھاڭرىۋەتتى. جىمجىت مەھەللە ئاسمىنى شۇ زامات لەرزىگە كېلىپ ئېشەكنىڭ ھاۋانى يارغان ئاۋازى قايسدۇر كونا تاملىقلارغا سوقۇلۇپ ئەكس سادا ياد-دۇردى. بۇ - ئېشەكنىڭ ئىگىسىنى قەۋەتلا سېغىنىپ كەتكەن-لىكىنى ئىپادىلەپ بېرىدىغان تىلى، ئىگىسىنىڭ قايتىپ كەل-گەنلىكىگە قىلغان تەنتەنسى ئىدى! ...

قەدىناس ئېشەكنىڭ تۇن ئاسمىنى جاراڭلىق تەكەن ياغراق ئاۋازىدىن سۆيۈنۈپ، بۇ سۆيۈملۈك ۋە يېقىملىق ئاۋازنىڭ لەرزىدىن تازا پۇخادىن چىققان تۇزچى ھەممىنى ئۇنتۇپ قۇچاقلارنى كەرىگىنچە ئېشەكنىڭ بويىدىن مەھكەم قۇچاقلدى. ئەتىگەندىن بېرى ماڭغان يول، سۈرگەن خىيال، كۆڭلىنى پاراكەندە قىلغان ئەندىشە - تەش-ۋىشلىرى بىراقلا يوقاپ پۈتكۈل قەلبىنى بىر بەختىيارلىقنىڭ ھۇزۇرى چۆلغىدى. شۇك تۇرماي مەڭزىنى تىنىمىز غىدىقلا-ۋاتقان تۈكلۈك قۇلاقلارنى چوڭقۇر مېھرى بىلەن سىيلاپ، تۇزچى نېمىشقىدۇر كەپتەر بالىسىدەك بۇقۇلداپ كەتتى! ...

ئاپتور: قىرغىز، قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيە ئەرمۇدۇن يېزا قىرغىز مەھەللىسى كەنتىدە، دېھقان.

سەزمەي پۇتلىرى ئىتتىكلەپ كەتتى. ئېگىز - پەس، مۇدۇر - چوقۇر مەھەللە يولىدا ئېغىرلاشقان پۇتلىرىغا نېمىلەرنىڭدۇر پۇتلاشقىنىغىمۇ پەرۋا قىلماستىن ئۆزىنىڭ ھاڭرىۋەتتى، تالغىنى-نىمۇ ئۇنتۇپ ياش بالىلاردەك تېز - تېز مېڭىپ ئېشەك باغ-لانغان جايغا ئاخىر يېتىپ كەلدى!

تۇزچى گىرىمىسەن قاراڭغۇدا مومىغا يېقىنلاپ كېلىپ ياشاڭغۇراپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن ئالدى تەرەپكە سىنچىلاپ قاراپ ھەيران قالدى. خۇشاللىقىدىن پۈتكۈل جىسمى شۇررىدە يۇمشاپ كەتكەندەك بولۇپ ئۆپكەسىنى تولدۇرۇپ يوغان بىرنى «ئۇھ!!!...» دەۋەتتى! ھاۋىغا لىققىدە بېسىلغان تۇزنى شۇ پىتى كۆتۈرۈپ، بېشىنى ئارغى-ماق ئاتتەك تىككەدە تۇتقانچە بىر ئىزدا مت قىلماي جىم-مىدە تۇرغان ئېشەك گىرىمىسەن قاراڭغۇلۇقتا تۇزچىنىڭ كۆزىگە بەئەينى بىر تۈپ سۇنماس چىناردەك ھەيۋەتلىك كۆرۈنۈپ كەتتى!

قاراڭغۇدا يېنىغا بىر سىنىڭ كەلگىنىنى تۇيغان ئېشەك قۇ-لاقلىرىنى دىڭگىدە قىلىپ يېنىغا بۇرۇلۇپ قارىدى. قاراڭغۇدا كۆزى كۆرەلمىسىمۇ ھېددىدىن ئىگىسىنى تونۇغان ئېشەك تۇزچى ھاۋىغا يېقىن كېلىشىگىلا ئاۋۋال بىر قانچىنى پۇشقۇ-

▲ دەرەخكە قاراپ مېۋىسى بار دېمە، سۆلەتكە قاراپ بىلىملىك دېمە.

- ▲ بېخلىنىڭ قورسىقى ئاچماس، كۆزى تويماس.
- ▲ بىلىم ئالغىن بېرىلىپ، يۈرمە ئەمما كېرىلىپ.
- ▲ بولسا سەندە ئىرادە، يولمۇ يېقىن پىيادە.
- ▲ ئىشنى ئەپلە پەم بىلەن، يۈرمە ھەرگىز غەم بىلەن.
- ▲ پەرۋىشىز دەرەخنىڭ مېۋىسى قىرتاق بولىدۇ.
- ▲ تىرىشچاننىڭ يولى چوڭ، شۇڭا بولۇر ئىشى ئوڭ.
- ▲ قولىدىن ئىش كەلمەيدىغانلار ھەمىشە ئوڭدا يېتىپ ئاسمانغا تىپەر.

▲ بىر مەنۇت — بىر مەنۇتلا ئەمەس، بەلكى بىر قېتىملىق پۇرسەت.

▲ سېنىڭ قەدەم ئېلىشقا تەمىشلىۋاتقانلىقىڭ، ئۆز تەقدىرىڭنى يېزىپ چىقىش ئالدىدا تۇرغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ.

▲ تەرەققىيات دېگەن بۇ سۆز شەيئىلەرنىڭ كۈنساين مۇرەككەپلىكىگە قاراپ يۈزلىنىۋاتقانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ.

— نۇرمەھەد غۇجەمەر

ئاپتور: لوپ ناھىيە ھاڭگىيا يېزا ئاق ئېرىق كەنتىدىن

(بېشى 80 - بەتتە)

تەپەككۈر ئۈنچىلىرى

▲ نەپسانىيەتچىلىك قېرىنداشلىق مېھرىگە سوغۇق سۇ چاچىدىغان يىرتقۇچ مەخلۇق.

▲ ئاقىل كىشى ئاز يەيدۇ، يېگەندىمۇ ساز يەيدۇ؛

دانالار ئاز دەيدۇ، دېسە بەكمۇ ساز دەيدۇ.

▲ ئادەم ئۆزى ئۈستىدە قانچىكى ئىنچىكە ئويلىغانسېرى يېتەرسىزلىكلىرى شۇنچە يارقىن نامايان بولىدۇ.

▲ ۋاقىت ئۇ بىزدىن قەدىرلەشنى تەلەپ قىلىدۇ، چۈنكى، ئۇ قەدىرلىگەندىلا، ئاندىن ئۆز قىممىتىنى كۆرسىتەلەيدۇ.

▲ تەپەككۈر تاللاش بىلەن شاللاش، ياخشى بىلەن يامان، ئادالەت بىلەن ئادالەتسىزلىك، ئارتۇقچىلىق بىلەن كەمچىلىك، ھازىر بىلەن كەلگۈسى، بۈگۈن بىلەن ئەتىنىڭ ئۈستىدە ئويلىنىشتىن قاناتلىنىپ پەرۋاز قىلىدۇ.

▲ قەدىرلىگەننىڭ قەدىرىگە يەت، خارلىغاننىڭ يېنىدىن كەت.

▲ تەلەپچان، مەسئۇلىيەتچان بولۇش «شىنجاڭ

مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىدىكى يارقىن روھ.

تۇماندىكى پاراخوت

(ئەسىرى)

يالغا كەلتۈرمەيدۇ .

خوش ، سىلەر مېنىڭ ھېكايەمگە قۇلاق سېلىڭلار!
سىلەر ئاڭلاپ قويساڭلارلا بولىدۇ ، ئىچىڭلارنى ئاغرد-
تىش ھاجەتسىز ؛ چۈنكى ، ھېسداشلىق قىلىش پەقەت
ئاجىز - زەبۇنلارغىلا خاس ؛ ئەمما مەن بەختسىزلىككە
ئۇچرىساممۇ ، ھېلىھەم قابىل تۇرىمەن .

مەن ياشلىق باھارىمىنىڭ تېڭى سۈزۈلگەن چاغدىن
باشلاپ كۈندۈزدىكى خىيالىم بىلەن كېچىلەردىكى چۈش-
لىرىم ئارىسىدا بىر ئايالنىڭ سېماسىنى كۆردۈم . ئۇ
سەرۋى قامەت ئايال ئىدى ، ئۇنداق چىرايلىق ئايال
كەم ئۇچرايتتى . مەن پىنھان ئۆيدە ئۆزۈم يالغۇز تۇرۇ-
ۋاتقان ئاخشام - كەچلەردە ئۇ تۆشكىم يېنىدا ئۆرە تۇ-
راتتى ، مەن جىمجىتلىق ئىچىدە ئۇنىڭ تىنىقلىرىنى ئاڭ-
لايتتىم . بەزىدە كۆزلىرىمنى يۇمۇۋالاتتىم ، ئۇنىڭ بارماق-
لىرى بىلەن پېشانەمنى سىلىغانلىقىنى سېزىپ كۆزۈمنى ئا-
چاتتىم ؛ ھەيران بولغىنىمچە ئورنۇمدىن تۇراتتىم ، پۈتۈن
دىققەت - ئېتىبارىمنى يىغىپ ، پەس سۆزلەۋاتقان ئاۋازغا
قۇلاق سالدىم ، مەن بۇرۇن ئۇنىڭ بۇنداق پەس ئاۋاز
بىلەن سۆزلىگەنلىكىنى ئاڭلىمىغانىدىم .

شۇنىڭ بىلەن مەن ئۆز - ئۆزۈمگە : «ئەجەبا مېنىڭ
تەسەۋۋۇر كۈچۈم مېنى بۇلۇت قەرىگە تاشلىۋەتكەنمە -

بىز بوران - چاپقۇنلۇق بىر كېچىدە كادىشا دەريا
ۋادىسىدىكى بىر تۆپىلىككە جايلاشقان غېربانە ئۆيدە
بىر ئەرنىڭ سۆزلىرىنى يىغىپ رەتلىدۇق .

ئۇ ئەر كۆسەي بىلەن ئاتەشداندىكى ئوتنى كۈچلە-
غاچ بىزگە مۇنداق دېدى :

— ھەي دوستلار ، سىلەر ماڭا غەملىرىڭنىڭ سىرىنى
دەپ بەر دېمەكچىمۇ ؟

كېچە - كۈندۈز قەدىرلەۋاتقان كۆڭلۈمدىكى تىراڭ-
دىيەنى سۆزلەتكۈزمەكچىمۇ ؟

سىلەر مېنىڭ كەم سۆزلۈكۈم بىلەن ئېغىزىمنىڭ پىش-
شىقلىقىدىن بىزار بولدۇڭلار ، ئاھ ئۇرۇپ ھەسرەت چې-
كىشلىرىم بىلەن تەشۋىش ، ئەمىنسىزلىكىمدىن تويدۇڭ-
لار . سىلەرنىڭ بىر قىسىم ئادەملىرىڭلار يەنە بىر قىسىم
ئادەملەرگە : «بۇ ئادەم بىزنى ئۆزىنىڭ ئازابلىق ئىبادەت-
خانىسىغا كىرگۈزمىگەن ، بىز يەنە ئۇنىڭ دوستلۇق ئائ-
لىسىگە قانداق كىرەلەيمىز ؟» دېدى .

ئاھ ، دوستلار ، سىلەر توغرا دەيسىلەر ، ھېچكىم بىز
بىلەن جاپادا بىللە بولمايدۇ ، راھەتتە بىللە بولۇشىمۇ خد-

ئۇدۇل بارا تۇتۇق. بىز ئۇ يەردىكى ئېگىز قىيا تاش ئۈس-ئىدە مۇرىدىشىپ ئولتۇرۇپ يىراق تاماندىكى كەچكى قۇياشقا سىنچى كۆزلىرىمىز بىلەن تىكىلىپ قارايتتۇق. ئۇ بىرلىرىدە ئاداققى قۇياش نۇرى بىلەن رەڭ ئالغان بۇ-لۇتلارنى كۆرسەتسە، بىرلىرىدە ماڭا بۇلبۇل ناۋاسىغا قۇلاق سېلىڭ دەيتتى، قۇشلار ئورمانلىقىدىكى ئۇۋىسىغا قايتىپ بېرىشتىن ئىلگىرى قەسدە كەبى سايراشلىرىدىن بىر خىل رەھمەت بىلەن ئاسايىشلىق مۇجەسسەملەنگەن ھېسسىيات ئۇرغۇپ تۇراتتى.

مەن نەچچە رەت ئۆزۈم يالغۇز دېلىغۇل بولۇپ تۇرغان چاغلىرىمدا ئۇ يېنىمدا پەيدا بولغانىدى؛ مەن ئۇنى كۆرۈشۈم بىلەنلا تەشۋىشلىرىم تىنچلىناتتى، شۇ زامان راھەتلەنگەندەك بولاتتىم.

مەن نەچچە رەت كىشىلەرنى ئۇچراتقان دەملىرىمدە روھىي دۇنيايمدىكى بىر قوشۇننىڭ مەن بۇرۇن نەپرەت-لەنگەن بىر نەرسىگە قاراپ ھۇجۇم قىلىۋاتقانلىقىنى سەز-گەندەك بولاتتىم؛ ئەمما مەن ئۇنىڭ چىرايىنىڭ كىشىلەر ئارىسىدا پەيدا بولغانلىقىنى كۆرۈشۈم بىلەنلا، قەلب دالالە-رىمدىكى بوران شۇ زامان مۇقەددەس كۈيگە ئايلىناتتى.

مەن نەچچە رەت ئۆزۈم يالغۇز ئولتۇرۇپ تۇرمۇش-تىكى ئازاب بىلەن ھارغىنلىقتىن ياسالغان شەمشەرنى قويد-نۇمغا تىقىپ، پانىي ئالەمنىڭ قىيىن مەسىلىلىرى ئۆتكۈ-زۈلگەن زەنجىرنى بوينۇمغا سالدىم، مەن بىردىنلا بې-شىمنى كۆتۈرۈۋېدىم، ئۇنىڭ ئالدىدا تۇرغانلىقىنى، مۇ-ھەببەتلىك كۆزلىرى بىلەن ماڭا تەلپۈرۈپ قاراۋاتقانلىقى-نى، كۆزلىرىدىن نۇر بىلەن گۈزەللىك ئۇچقۇنلىرى چاقناپ تۇرغانلىقىنى كۆردۈم. شۇنىڭ بىلەن باش ئۈس-تۈمدىكى قارا بۇلۇت بىردىنلا تارقاپ، شادلىق نۇرلىرى قەلب قەسىرىمنى قاپلىدى، تۇرمۇش نەزەرىمدە ئىزگۈ-لۈك كۈيلىرى ياڭراپ تۇرىدىغان ئىرەمباغقا ئايلاندى.

بۇرادەرلەر، سىلەر مەندىن: سەن بۇنداق غەلىتە مۇھىتتىن رازىمۇ، دەپ سورىشىڭلار مۇمكىن، ياشلىق با-ھارى ئۇرغۇپ تۇرغان بىر يىگىتنى قۇرۇق خىيال، خىيا-لىي تەسەۋۋۇر، قۇرۇق چۈش دېسەك ھەتتا روھىي كېسەل دېسەك رازىمۇ، دەپ سورىشىڭلار مۇمكىن.

مەن سىلەرگە شۇنى دەيمەنكى، شۇنداق ئەھۋالدا ئۆتكەن كۈنلەر ھاياتىمدىكى ئەڭ گۈزەل، ئەڭ بەختلىك، ئەڭ شېرىن، ئەڭ ئاسايىشلىق چاغلار ئىدى. مەن سىلەرگە شۇنى ئېيتىمەنكى، مەن ۋە مېنىڭ پەرى

دۇ، ئەجەبا مەن ھەقىقىي مەۋجۇت بولۇۋاتقان بىر ئايال-نىڭ ئورنىغا قويۇشقا ئاسان بولسۇن ئۈچۈن تۇمانلىرىم-دىن چىرايلىق، نۇرانە، خۇش ئاۋاز، مېھرىبان بىر ئايال-نى يارىتالارمەنمۇ، ئەجەبا مېنىڭ روھىم ئاستىن-ئۈستىن بولۇپ كېتىپ، ئەقىل-ئىدراكىمدىكى خىيالىي كۆلەڭگۈمنى مەن يېقىنلىشىدىغان، سۆيىدىغان، تايىنىدى-غان چىرايلىق ئايالغا ئايلاندۇرالايمەنمۇ، ئەجەبا مەن ئۇنىڭ بىلەن يېقىنلىشىش ئۈچۈن ئەل-ئاۋامدىن ئايرى-لىپ ئۆزۈم تەنھا تۇرىمەنمۇ، ئەجەبا مەن كۆزلىرىمنى يۇمۇپ، قۇلاقلىرىمنى ئېتىۋېلىپ، پانىي ئالەمدىكى جىمى ئاۋاز-سادالارغا قۇلاق سالماي، خاس ئۇنىڭ رۇخسارد-غا بېقىپ، ئۇنىڭ ئاۋازىغا قۇلاق سالمايمەنمۇ، ئەجەبا مەن ساراڭ بولدۇممۇ؟ مەن ساراڭ بولمىسام ئۆزۈمنى قانائەتلەندۈرۈش ئۈچۈن ئەل-ئاۋامدىن ئايرىلىپ تەنھا تۇرىمەنمۇ، تەنھا خىيالىي كۆلەڭگۈدىن بىر ئايال ھەمراھنى، بىر خانىمنى يارىتىمەنمۇ» دېدىم.

سىلەر مېنىڭ «خانم» دېگەن گېپىمنى ئاڭلاپ جەزمەن ھەيران بولسىلەر. ئەمما بىز راستىنلا سەل ھەيرانلىق سېزىمىز، ھەتتا ئۇنى تەن ئالماسلىقىمىزمۇ مۇمكىن. چۈنكى، ئۇ ھاسىل بولمايدىغان بىر خىل ھادى-سە سۈپىتىدە بىزنىڭ ئالدىمىزدا نامايان بولىدۇ. ئەمما بىز ئۇنى غەلىتىلىكمۇ دەيلى، ئىنكارمۇ قىلايلى، بۇلارنىڭ ھېچقايسىسى كۆڭلىمىزدىكى پاكىتنى ئۆچۈرۈ-ۋېتەلمەيدۇ. ئۇ خىيالىي ئايال مېنىڭ خانىمىم ئىدى. ئۇ مەن بىلەن بىللە تۇراتتى، تۇرمۇشىدىكى جىمى قىزىقىش-نى، خاھىشىنى، خۇشاللىقىنى ۋە ئارمىنىنى مەن بىلەن ئال-ماشتۇراتتى. مەن تاڭ سەھەر ئويغىنىشىم بىلەنلا ئۇنىڭ ياستۇقۇم يېنىدا تۇرغانلىقىنى كۆرەتتىم، ئۇ بالىلاردەك سەبىي، ئانىلاردەك مېھرىبان نەزەرى بىلەن ماڭا قاراپ تۇراتتى، مەن بىرەر ئىش قىلىشنى نىيەت قىلسام، ئۇ شۇ زامان ماڭا ياردەملىشەتتى، شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇ ئىشنى ۋاقتىدا تاماملايتتىم. مەن داستىخانغا كېلىپ ئولتۇرسام ئۇ ئالدىمغا كېلىپ ئولتۇرۇپ، مەن بىلەن پاراڭلىشاتتى. بىز ئۆزئارا كۆز قاراشلىرىمىزنى ئالماشتۇرۇش ئۈچۈن تۈن پەردىسى چۈشكەندە ئۇ ماڭا يېقىن كېلىپ: «يۈرۈڭ، بىز پاكىر تاغلار بىلەن تۆپىلىكلەرگە چىقايلى! بىز بۇ ئۆيدە ئۇزاق تۇرۇپ كەتتۇق» دەيتتى. بۇ چاغدا مەن قولۇمدىكى ئىشىمنى تاشلايتتىم. دە، ئۇنى يېت-لەپ، جىمجىت، سۈرلۈك كېچە چۈمبىلىنى تارتقان دالاغا

ھەمراھىم بىر خىل مۇتلەق پاك ئىدىيە بولۇپ، ئۇ قۇياش نۇرىدا سەيىر ئېتەتتى، دېڭىز بېتىدە، ئايدىڭ كېچىدە ماڭاتتى، ئاڭلاپ باقمىغان كۈيلەرگە قۇلاق سالاتتى. كۆرۈپ باقمىغان مەنزىرىلەر ئالدىدا تۇراتتى. تۇرمۇش، پۈتكۈل تۇرمۇش بىز روھىمىز بىلەن سەزگەن جىمى نەرسىنىڭ قوينىدا تۇراتتى. مەۋجۇتلۇق، پۈتۈن مەۋجۇتلۇق بىز بىلگەن، ئىسپاتلىغان ۋە شۇ ۋەجىدىن شادلانغان ياكى ھەسرەتلەنگەن جىمى نەرسىنىڭ ئىچىدە بولاتتى. مەن ئۆزۈمنىڭ روھى بىلەن ئۇ ئىشلارنى بىلگەن ئىدىم. يەنە كېلىپ ھەر كۈنى، ھەر سائەت بېشىمىدىن ئۆتكۈزۈپ تۇراتتىم، تاكى 30 ياشقا كىرگۈچە شۇنداق قىلدىم.

مەن 30 ياشقا كىرسەمكەن دەيتتىم، ئىلاھىم، مەن شۇ ياشقا كىرگۈچە مىڭبىر قېتىم ئۆلگەيمەن. چۈنكى، شۇ يىلى تۇرمۇشۇمنىڭ يادروسىنى كىشىلەر ئېلىپ قاچىدى، شۇنىڭ بىلەن يۈرەك قېنىم ئېقىپ تۈگەيدۇ، مەن يالغانچىلىقنىڭ قالغان قارىغايىدەك كېچە بىلەن كۈندۈز ئالدىدا تۇرىمەن. ئۇ قارىغايىنىڭ شاخلىرى شامال - بورانغا ئەگىشىپ ئۇسسۇل ئوينىمايدۇ، قۇشلار ئۇنىڭ گۈل ۋە ياپراقلىرى ئارىسىغا ئۇۋا تىزمايدۇ.

ئۇ سۆزلەپ شۇ يەرگە كەلگەندە بىردەم سۈكۈتكە پاتتى، بېشىنى تۆۋەن سالدى، كۆزلىرىنى يۇمدى، بىلەكلىرىنى ساڭگىلاتتى، ئۇ قاتتىق ئۈمىدسىزلەنگەندەك قىلدى. بىزمۇ ئۈندىمەي ئۇنىڭ ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇرۇشنى كۈتۈپ تۇردۇق. بىر ئازدىن كېيىن ئۇ كۆزىنى ئېچىپ، يارىلانغان قەلبىنىڭ چوڭقۇر يەرلىرىدىن چىققان بوغۇق ئاۋاز بىلەن ھېكايىسىنى يەنە داۋاملاشتۇردى:

— بۇرادەرلەر، ئېسىڭلاردا باردۇ، 20 يىل ئىلگىرى بۇ تاغدا دەۋران سۈرۈۋاتقان ئەمەلدار مېنى ۋېنتىسىيە شەھىرىگە بېرىپ بىر ۋەزىپىنى ئورۇنداشقا ئەۋەتكەندە، ئۇ ئەمەلدار تېخى مەندىن ئۇ شەھەر باشلىقىغا بىر پارچە خەتمۇ ئەۋەتكەندى. بىزنىڭ ئەمەلدارلىرىمىز كونسىتانتىنپولدا ئۇ شەھەر باشلىقى بىلەن تونۇشقاندى. مەن ئۇندىن ئايرىلىپ ئىتالىيەگە بارىدىغان بىر پاراخوتقا چۈشتۈم. بۇ مارت ئايلىرى ئىدى، باھار روھى مەيىن شامالنىڭ تون - لىباسلىرىدا تەۋرىنەتتى، دېڭىز دولقۇنلىرىدا ئەۋرىشىم بەللىرىنى تولغاپ سوزۇلاتتى، ئا-جايىپ چىرايلىق سۈرەتكە ئوخشايتتى، ئۇپۇق تاماندىكى ئايپاق بۇلۇتلار قوينىغا يىغىلىپ، بۇلۇت ئىچىگە يوپۇرۇ-

لۇپ كىرىپ كېتىۋاتقاندا قىلاتتى. مەن سىلەرگە مەن چۈشكەن پاراخوتتىكى كېچە - كۈندۈزنى قانداق تەس-ۋىرلەپ بەرسەم بولار؟ كىشىلەرگە تونۇشلۇق بولغان تىلنىڭ قۇدرىتى ئادەمنىڭ بىلىشىدىن، سېزىشىدىن ئېشىپ چۈشەلمەيدۇ. ئەمما ئادەمنىڭ روھىدا ئادەمنىڭ بىلىشىدىنمۇ چوڭقۇر، ئادەمنىڭ سېزىشىدىنمۇ ئېشىپ كەتكەن نەرسە بار. مەن بۇنى سىلەرگە يەنە تىل بىلەن قانداق تەسۋىرلەپ بېرەلەرمەن؟

مەن پەرىشتە ھەمراھىم بىلەن بىللە ئۆتكۈزگەن كۈنلەر مېھرىبانلىق بىلەن دوستلۇق نۇرىغا ئاسايىشلىق بىلەن شادلىق كەيپىياتىغا چۆمۈلگەندى. مەن ئازاب ئىلاھىنىڭ بەخت پەردىسى ئارقىسىغا مۆكۈنۈۋېلىپ مېنى ساقلاپ تۇرغانلىقىنى ئويلىمىغاندىم، قاغىسىق شەرىپەتنىڭ قەدەھنىڭ تەكتىگە تىنىۋالدىغانلىقىنىمۇ خىيال قىلمىغاندىم. ياق، مەن بۇلۇت ئۈستىدە ئۆتكەن گۈللەرنىڭ سوللىشىدىن قورقمايمەن. تاڭ قىزى ياغراتقان ناخشا سادا-سىنىڭ غايىب بولۇپ كېتىشىدىنمۇ ۋايىم يېمەيمەن، مەن بۇ تاغ بىلەن جىلغىدىن ئايرىلغاندا ئاشقىم يېنىمدا ئولتۇرغانىدى، بىز ئات ھارۋىسىغا ئولتۇرۇپ دېڭىز قىرغىقىغا قاراپ يۈردۈق، مەن سەپەرگە چىقىشتىن ئىلگىرى بېيىرۇتتا ئۈچ كۈن تۇردۇم. خانىم مەندىن ئايرىلمىدى، ماڭا سايدەك ئەگىشىپلا يۈردى؛ مەن قەيەرگە بارسام ئۇمۇ شۇ يەرگە باردى؛ مەن ئۆرە تۇرسام ئۇمۇ ئۆرە تۇردى. مەن ھەر قېتىم بىر دوستۇم بىلەن كۆرۈشسەم، ئۇ دوستۇمغا قاراپ تەبەسسۇم قىلاتتى؛ مەن مەكتەپ - ئوقۇللارنى زىيارەت قىلماقچى بولسام ئۇ مېنىڭ قولۇمدىن تارتىپ ماڭاتتى؛ مەن ئايۋاندا ئولتۇرۇپ شەھەردىكى ئاۋاز - سادالارغا جىم قۇلاق سالسام ئۇمۇ مەن بىلەن بىللە ئاشۇ ئاۋاز - سادالاردىن تەڭ ھۇزۇرلىناتتى، ئويلىناتتى. ئەمما كېمە مېنى بېيىرۇت پورتى بىلەن ئايرىدى. ۋېنتىدىن چاغدا، پاراخوت پالوبىسىغا چىققان بىرىنچى مەنۇتدا روھىمنىڭ ئاسماندىكى شامالغا ئەگىشىپ تۇيۇق-سىز ئۆزگەرگەنلىكىنى، پەقەت شەكىلىنى، ئەمما قۇدرەتلىك بىر قولىنىڭ بىلىكىنى تۇتقانلىقىنى سەزدىم، كېيىن بىر خىل ئېغىر ئاۋازنىڭ قولىقىم تۈۋىدە پەس تەلەپپۇز بىلەن: «قايتىپ كەت، سەن كەلگەن يېرىڭگە قايتىپ كەت! پاراخوتتىن چۈشۈپ كەت، پاراخوت قوزغالمايغان پەيتتىن پايدىلىنىپ ۋەتەن دېڭىزىنىڭ قىرغىقىغا قايتىپ كەت!» دەۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدىم.

زەئىپ ئاۋاز بىلەن: «مەن سېنى بىر كۆرۈۋېلىش ئۈچۈن كۈۋەجەپ تۇرغان دېڭىزنىڭ تېرەن يېرىدىن كەلدىم، مەن يەنە كۈۋەجەپ تۇرغان دېڭىزنىڭ تېرەن يېرىگە قايتىپ كېتىمەن. سەن ئۇخلاۋەر، ياخشى چۈش كۆر!» دېدى.

تېخى ئۇنىڭ گەپلىرى تۈگمەستىنلا ئۇنىڭ سېماسى تۇمان ئىچىگە سىڭىپ كەتتى - دە، بىردەمدىلا كۆزدىن غايىب بولدى. مەن قورسىقى ئېچىپ كەتكەن بالدەك تەرسالق بىلەن ئۇنى توختىماي چاقىردىم. قوللىرىمنى سوزدۇم، قوللىرىم نۆۋەت بىلەن ئەتراپقا سوزۇلدى، ئەمما قولۇمنىڭ تۇتقىنى كېچىنىڭ شەبىنى ئارىلىشىپ كەتكەن نەم ھاۋا بولدى.

مەن پاراخوت بۆلۈمچىسىگە كىردىم، قەلب دېڭىزلىرىم ئۆركەش ياسايتتى، تەشۋىش دەستىدىن بىردەممۇ ئارام تاپمايتتى. مەن ئۇ پاراخوتنىڭ بۆلۈمچىسىدە ئىدىم، ئۈمىدسىزلىك بىلەن ئېزىقىش دېڭىزدا ئۈزۈپ يۈرەتتىم. قىزىق، بېشىم تەككىگە تېگىشى بىلەنلا كۆزلىرىم چەكسىز ئېغىرلىشىپ كېتەتتى. ئويغىنىشىم بىلەنلا ئاسمان يورۇپ كېتەتتى. ئېغىر ئۇيقۇدا چۈش كۆرەتتىم، چۈشۈمدە مەھبۇبەمنىڭ چېچەكلىرى پورەكلەپ ئېچىلغان ئالما دەرىخىگە مىخلانغانلىقىنى، ئۇنىڭ ئالغانلىرىدىن، پۇتلىرىدىن ئاققان قىزىل قانلارنىڭ دەرەخ شاخلىرىغىچە ئېقىپ چۈشكەنلىكىنى، كېيىن چىمەنزارلىققا ئېقىپ كېلىپ، گۈل بەرگىلىرى بىلەن ئۇيۇشۇپ كەتكەنلىكىنى كۆردۈم.

پاراخوت دېڭىزدا كېچە - كۈندۈز يۈردى، مەن پاراخوتتا يىراق دىيارغا بىر تۈرلۈك ۋەزىپە ئۆتىگىلى كېتەتتىم. ئاتقان ئادەم ياكى بىر ئەرۋاھ ئىكەنلىكىمنى بىلمەي، تۇمان قاپلاپ كەتكەن ئاسمان بوشلۇقىدا گاڭگىراپ يۈردۈم. مەن مەھبۇبەمنى كۆز ئالدىمدا يوقىتىپ سەزدىم؛ مەن مەيلى ئۇيقۇلۇق ياكى ئويغاق بولاي، ئۇنىڭ رۇخسارنى كۆرەلمىدىم، مەن تىلاۋەت قىلدىم. تېۋىنىدىم، ئۇنىڭ بىر ئېغىز سۆزىنى بولسىمۇ ئاڭلىسا - كەن ياكى ئۇنىڭ سېماسىنى كۆرسەمكەن ياكى ئۇنىڭ بارماقلىرى بىلەن پېشانەمنى سىلىغانلىقىنى سەزسەمكەن دەپ غايىب قۇدرەتكە ندا قىلغان بولساممۇ، ئاقىۋەت ھېچقانداق پايدىسى بولمىدى، ھېچنېمىگە ئېرىشەلمىدىم.

مەن 14 كۈننى شۇنداق ئۆتكۈزدۈم، 15 - كۈنى چۈشتە ئىتالىيەنىڭ دېڭىز قىرغىقى يىراقتىن كۆز ئالدىمدا نامايان بولدى. شۇ كۈنى كەچقۇرۇنلۇقى پاراخوت ۋېنتى-

پاراخوت لەنگەر تاشلاپ يولغا چىقتى. مەن پاراخوتنىڭ پالوبىسىدا تۇرساممۇ، ئۆزۈمنى ئاسمان قەھرىدە ئايلىنىپ يۈرگەن قوزغۇننىڭ چاڭگىلىغا چۈشۈپ كەتكەندەك سەزدىم. تۈن پەردىسى چۈشكەندە لىۋاننىڭ تاغلىرىنى دېڭىز تۇمانى قاپلاپ كېتەتتى، مەن ئۆزۈمنىڭ پاراخوت بېشىدا تەنھا تۇرغانلىقىمنى، ھېلىقى خىيالىي دۇنيا - يىمىدىكى ئۇ قىزنىڭ، دىلدارىمنىڭ، ياشلىق باھارىمغا ھەمراھ بولۇۋاتقان خانىمىنىڭ يېنىمدا يوق تۇرغانلىقىنى سەزدىم. مەن ھەر قېتىم ئاسمان قەھرىگە تىكىلىپ قارىغان دەملىرىمدە ئۇ نازىن قىزنىڭ رۇخسارى كۆز ئالدىمدا نامايان بولاتتى؛ مەن ھەر قېتىم قۇلاق سېلىپ ئاڭلىغىنىمدا ئۇنىڭ ئاۋازى قۇلاق تۈۋۈمىدە جاراڭلايتتى؛ مەن ھەر قېتىم قولۇمنى ئالدىمغا سوزغىنىمدا قولۇم ئۇنىڭ نازۇك بارماقلىرىغا تېگەتتى... شۇ ئەسنادا ئۇ قىز باشقا بىر پاراخوتنىڭ پالوبىسىدا تۇراتتى، مەن بىرىنچى قېتىم ئۆزۈمنىڭ پاراخوت بېشىدا تەنھا تۇرۇپ، تۈن پەردىسىگە، دېڭىزغا ۋە ئاسمانغا قاراۋاتقانلىقىمنى سەزدىم. مەن مۇشۇنداق روھىي ھالەت بىلەن پالوبىدا ئۇياق - بۇياققا ماڭغانلىرىمدا يۈرىكىم ئاشقىنى چاقىرىۋاتاتتى، بىر ئۆرلەپ، بىر پەسىيۋاتقان دېڭىز دولقۇنلىرىغا شۇنچە نەزەرم بىلەن قارىدىم، ئايپاق بۇزغۇنلار ئارىسىدا ئۇنىڭ ماھتاباندىك چىرايىنى كۆرسەمكەن، دەپ تەشنا بولدۇم.

يېرىم كېچە بولغاندا يولۇچىلار بىر - بىرلەپ ئۇيقۇغا كېتىشتى. مەن ئەسلىي جايىمدا ئۆزۈم يالغۇز تۇرۇۋەردىم. يۈرىكىمدە ئازاب ھەم تەشۋىش، سەل ئۈمىدسىزلىككەندەك بولدىم. شۇنىڭ بىلەن مەن بېشىمنى شىددەت بىلەن قايرىپ قارىۋېدىم، ئۇنىڭ تۇمان ئىچىدە تۇرغانلىقىنى، مەندىن پەقەت بىر قانچە قەدەملا يىراق يەردە ئىكەنلىكىنى كۆردۈم. مەن ئۇنى كۆرۈشۈم بىلەنلا پۈتۈن ئەزايى - بەدەنلىرىم غال - غال تىترەپ كەتتى، ئۇنىڭغا ئالدىراپ قول ئۇزاتتىم ۋە ئۈنلۈك ئاۋاز بىلەن: «سەن نېمىشقا مەندىن ئايرىلىپ كېتسەن، نېمىشقا مېنى يالغۇز تاشلاپ قويسەن، سەن نەگە كەتتىڭ، سۆيۈملۈك كۈم، بېرى كەل، ماڭا يېقىن كەل! بۇنىڭدىن كېيىن بىز ئەمدى ئايرىلىپ كەتمەيلى!» دېدىم.

ئەمما ئۇ ماڭا يېقىن كەلمەي جايىدا تۇرۇۋەردى. شۇ ئەسنادا ئۇنىڭ چىرايىدىن ھەسرەتلىك، ئازابلىق ئالامەتلەر نامايان بولۇۋاتاتتى. مەن ئۆمرۈمدە ئۇنداق ئازابلىق ئالامەتلەرنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم. ئۇ پەس ۋە

قەدەم تاشلاپ ساراي تەرەپكە ماڭدىم. كېمىچى يۈك -
 ئاقلارنى كۆتۈرۈپ ساراينىڭ ئىشىكى ئالدىغا ئەكە-
 لىپ بەردى. مەن كېمىچىنىڭ كىراسىنى بېرىپ، ئۇنى يولغا
 سېلىۋەتكەندىن كېيىن ساراينىڭ ئىشىكىنى چەكلىدىم. سارايدى-
 نىڭ ئىشىكى ئېچىلدى، ئالدىدا بىر توپ مالاي پەيدا
 بولدى، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى يىغلاۋاتاتتى، بەزىلىرى ھەس-
 رەتلىنىۋاتاتتى، بەزىلىرى پەس ئاۋاز بىلەن ئاھ ئۇرۇپ
 ھەسرەت چېكىۋاتاتتى. مەن بۇ مەنزىرىلەرنى كۆرۈپ
 ھەيران قالدىم، دەماللىققا نېمە قىلارنى بىلەلمىدىم.

بىر ئازدىن كېيىن ئوتتۇرا ياشلىق بىر مالاي ئالدىغا
 كەلدى، مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ ئىشىشىپ كەتكەنلىكىنى
 كۆردۈم، ئۇ ماڭا قاراپ قويدى ۋە ئۇھسىغىنىچە: «ئە-
 پەندى، بىرەر ئىشىڭىز بارمۇ؟» دەپ سورىدى. مەن جا-
 ۋابەن:

«بۇ شەھەر باشلىقنىڭ سارىيىمۇ؟» دېدىم. مالاي
 بېشىنى لىڭشىتىپ: «شۇنداق» دېدى.

بۇ چاغدا مەن لىۋاننىڭ ئەمەلدارىنىڭ مەندىن ئەۋەت-
 كەن خېتىنى مالايغا بەردىم. مالاي ئۈندىمەي خەتتىكى
 ئادرېسقا قاراپ قويغاندىن كېيىن كاردورنىڭ ئاياغ تەرد-
 پىدىكى بىر ئۆيگە قاراپ ئاستا يۈرۈپ كەتتى.

مەن ئۇ ئىشلار توغرىلىق ئارتۇقچە ئويلىنىدىم،
 كېيىن بىر ئايال مالايغا ئالدىغا كېلىپ ئۇلارنىڭ نېمە
 ئۈچۈن مۇشۇنداق ھەسرەت چېكىپ ئازابلىنىۋاتقانلىقىنى
 سورىدىم، ئۇ كۆڭلى يېرىم بولغىنىچە: «قىزىق، ئەجەب
 سىز شەھەر باشلىقنىڭ قىزى تۈگەپ كەتكەنلىكىنى ئاڭلى-
 مىدىڭىزمۇ؟» دېدى.

ئۇ سۆزنى داۋاملاشتۇرالمىدىم، بىلەن يۈزىنى
 توسقىنىچە يىغلاپ كەتتى.

بۇرادەرلەر، سىلەر دېڭىزدىن ئۆتكەن بىر ئادەمنىڭ
 ئەھۋالىنى ئويلاپ بېقىڭلار!

ئۇنىڭ تۇمان كەبى خىيالىنى ئالەمدىكى
 گىگانت ئادەم غەزەپلەنگەن دولقۇن بىلەن كۈلرەڭ
 تۇمان ئارىسىغا تاشلىۋېتىدىكەن. سىلەر ئۆزۈڭلارنى
 مېنىڭ ئورنۇمدا قويۇپ ئويلاپ بېقىڭلار، بىر يىگىت ئۇ-
 مىدىسىزلىك دەردىدە ۋە دېڭىز دولقۇنلىرىنىڭ گۈلدۈرلە-
 گەن ئاۋازى ئىچىدە ئىككى ھەپتە تىرىشىپ، مىڭبىر مۇ-
 شەققەتتە مەنزىلگاھقا يەتكەن بولسىمۇ، ئۆزىنىڭ ئازاب
 ئەرۋاھىنىڭ ئاستا - ئاستا سەيىر ئېتىۋاتقان، قېرىنداشلار-
 نىڭ نالە - پەريادى پەلەككە يەتكەن بىر ئۆينىڭ ئىشىكى

سىيە پورتىغا كىردى. بەزى كىشىلەر ھەيدەپ كەلگەن
 رەڭگارەڭ نەقىشلەنگەن كېمە - قولۋاقلار يولۇچىلار
 بىلەن ئۇلارنىڭ يۈك - ئاقلارنى ئېلىپ شەھەرگە كىردى.
 بۇرادەرلەر كېمىگە قۇلاق سېلىڭلار، ۋېنتىسىيە شە-
 ھىرى بىر - بىرىگە يېقىن ئون نەچچە كىچىك ئارالغا
 جايلاشقان شەھەر ئىكەن. ئۇ يەرنىڭ كوچىلىرى دەريا
 يوللىرى ئىكەن، ئولتۇراق ئۆيلەر بىلەن ئوردا - قەسىر -
 لەرمۇ سۇ ئۈستىگە سېلىنغانىكەن، كېمە - قولۋاقلار ماش-
 نا - ھارۋىلارنىڭ رولىنى ئوينايدىكەن.

مەن پاراخوتتىن چۈشۈپ كېمىگە چىقتىم، بۇ چاغدا
 كېمىچى مەندىن: «ئەپەندى نەگە بارىسىز؟» دەپ سو-
 ردى.

مەن بۇ شەھەرنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىۋىدىم، ئۇ
 دىققەت ۋە ھۆرمەت نەزەرى بىلەن ماڭا قارىدى، كېيىن
 پالاق ئۇرۇپ كېمىسىنى ھەيدىدى.

كېمە مېنى ئېلىپ ماڭدى، پۈتۈن شەھەرنى تۈن پەر-
 دىسى قاپلىدى. ئوردا - قەسىرلەر، ئىبادەتخانا - مەسچىت-
 لەر، مەدرىس - مەكتەپلەرنىڭ چىراغلىرى يورۇپ، سۇ بې-
 تىنى يورۇتاتتى، ئاجىز دولقۇنغا ئەگىشىپ دەريا بېتىدە
 نۇر چاقنايتتى، پۈتكۈل ۋېنتىسىيە شەھىرى شائىرنىڭ خىيا-
 لى مەنزىرىسىگە ئوخشايتتى، ھەممە يەر مەنزىرە بىلەن
 تولغانىدى، خىيالى مەنزىرە دېسە خىيالى مەنزىرىدەك،
 خىيالى مەنزىرە ئەمەس دېسە خىيالى مەنزىرە ئەمەس -
 تەك قىلاتتى. بۇ شەھەر ياقا - يۇرتتىن كەلگەن مېھمان -
 يولۇچىلارنى ھەقىقەتەن خىيالى دۇنياغا ئېلىپ باراتتى.

مەن ئولتۇرغان كېمە ئەمدى بىرىنچى دەريا يولىنىڭ
 ئەگىلىمىسىگە كېلىپ تۇراتتى. سانسىزلىغان قوڭغۇراق ئاۋا-
 زىنىڭ تۈن ئاسمىنى يېرىپ جاراڭلاۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدىم؛
 قوڭغۇراق ئاۋازى ئادەمگە ھەسرەتلىك تۇيۇلايتتى، بىردە
 كۆتۈرۈلۈپ بىردە پەسلەيتتى، بىردە ئۈزۈلۈپ، بىردە دا-
 ۋاملىشاتتى، ئادەمنى ھەسرەتلەندۈرەتتى، ۋەھىمىگە
 سالاتتى. مەن ھوشسىز ھالەتتە تۇرساممۇ، سىرتقى دۇنياغا
 بولغان تۇيغۇمدىن مەھرۇم بولساممۇ، ئۇ قوڭغۇراقلارنىڭ
 ساداسى يۈرىكىمگە نەشتەردەك بۆسۈپ كىردى.

كېمە بىر تاش پەلەمپەينىڭ يېنىغا كېلىپ توختىدى،
 پەلەمپەيدىن چىققاندىن كېيىن پىيادىلەر يولى بار ئىدى.
 كېمىچى ماڭا قاراپ قويغاندىن كېيىن گۈللۈكنىڭ ئوتتۇرد-
 سىدىكى بىر ساراينى كۆرسىتىپ تۇرۇپ: «مانا مۇشۇ
 يەر» دېدى. شۇنىڭ بىلەن مەن كېمىدىن چۈشۈپ ئاستا

مېھمان قىلىۋالايلى، بىز سىزنى دۆلىتىڭىزدىكىدەك قىزغىن كۈتۈۋالالەيمدۇقۇمۇ يا؟» دېدى.

بىر ئازدىن كېيىن بوۋاي كۈمۈش قوڭغۇراقنى چېلە-ۋېدى، چىرايلىق كىيىنگەن بىر مالاى ھازىر بولدى، بوۋاي مالاىغا مېنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ: «بۇ ئەزىز مېھمە-نىمىزنى ھۇجرىغا ئورۇنلاشتۇرۇڭلار، ئارام ئالسۇن، ياخشى غىزالاندۇرۇڭلار، ئۆزۈڭ كۈت، مېھماننى ياخشى كۈتمەن، دەپ ۋەدە بەر» دېدى.

مالاي مېنى ئازادە، چىرايلىق، ياسىداق، تاملىرىغا مەشھۇر رەسىم ۋە توقۇلما بۇيۇملار ئېسىلغان بىر ئۆيگە باشلاپ كىردى. ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىغا بىر شاھانە تۆشەك قويۇلغاندەك سەزدىم، تۆشەك ئۈستىگە گۈللۈك يوتقان-كۆرپە، كەشتىلەنگەن ياستۇق قويۇلغانىدى.

مالاي چىقىپ كەتكەندىن كېيىن مەن ئورۇندۇققا ئۆ-زۈمنى لاسسىدە تاشلىدىم. دە، ئۆزۈمنىڭ ھالىنى ئەسلە-دىم، ئۆزۈم يالغۇز يىراق يۇرتتىن كەلگەنلىكىمنى ئويلا-دىم، يات بىر ئەلدىكى تۇنجى ۋاقتىمنى خىيال قىلدىم.

مالاي غىزا پەتنۇسىنى ئېلىپ كىردى. پەتنۇستا يەيدى-غان، ئىچىدىغان ھەممە نەرسە بار ئىدى. ئىشتىھايىم بولمە-غاچقا ئازراقلا يەپ، مالاىغا غىزا پەتنۇسىنى ئېلىپ چىقىپ كەت، دېدىم.

ئىككى سائەت ئۆتتى. مەن ئۆيدە پات-پات ئۇياق-بۇياققا ماڭدىم، ئاسمانغا قارىدىم، دېڭىز دولقۇنىنىڭ ئاۋا-زىغا قۇلاق سالدىم، ناگھان-ناگھاندا كېمە پالاقىنىڭ سۇغا ئۇرۇلغان ئاۋازى كېلەتتى. مەن قاتتىق چارچىغاندەك بولدۇم؛ مەپكۈرەم تۇرمۇشنىڭ سىرتقى ھادىسىسى بىلەن ئىچكى سىرلىرى ئارىسىدا ئازابلانغان، ھېرىپ ھالىدىن كەتكەندى. تۆشەكتە يېتىپلا گىرىمىمەن ئۇيقۇ ھالىتىگە كىردىم، بۇنداق ھالەتكە ھەم ئۇيقۇلۇق، ھەم ئويغاقلىق مۇجەسسەملەشكەندى. ئۇ يەردە ئەسلىمە بىلەن ئۇنتۇ-لۇش دولقۇنلىرى توختاۋسىز ئۆرگەشلەيتتى. خۇددى دېڭىز سۈيىدەك دولقۇنلايتتى، چېكىنەتتى. نۆۋەت بىلەن دېڭىز قىرغىقىغا ئۇرۇلاتتى. مەن ئۈنسىز جەڭ مەيدانى ئىدىم، ئۈنسىز قوشۇن ئۇ يەردە جەڭ قىلىپ، ئەزرائىلنىڭ چەۋەندازلىرىنى يىقىتۇۋاتاتتى، ئۇلار بىر-بىرلەپ تىن تارتماي ئۆلۈپ كېتىۋاتاتتى.

بۇرادەرلەر، مەن ئۆزۈمنىڭ بۇنداق ھالەت ئىلكىدە قانچە ۋاقت تۇرغانلىقىمنى بىلمەيمەن. مېنىڭ ئەينى چاغدا ۋە ھازىر بىلىدىغانلىرىم دەل مېنىڭ ئاشۇ ھوشسىز ھالەتتە

ئالدىدا تۇرغانلىقىنى كۆردى. دوستلار ئويلاپ بېقىڭلار، ياقا-يۇرتلۇق بىر ئادەم ياردەم تىلەش ئۈچۈن بۇ ساراىغا كەلگەندى، ئەمما بۇ ساراينى ئەزرائىلنىڭ قاناتلىرى مەھكەم توسۇۋالغانىدى.

غوجايىغا خەتنى ئېلىپ كىرىپ كەتكەن مالاى چىقتى. ئۇ ماڭا تاۋازۇ بىلەن: «ئەپەندى، مەرھەمەت، شەھەر باشلىقى سىزنى ساقلاۋاتىدۇ» دېدى.

مالاي شۇنداق دېگەندىن كېيىن يول باشلاپ ماڭدى، مەن ئۇنىڭغا ئەگىشىپ كاردورنىڭ ئىچكىرىسى-دىكى بىر ئۆينىڭ ئالدىغا كەلدىم. مالاى ماڭا: «كىرىڭ!» دەپ ئىما قىلدى. مەن ئۆيگە كىردىم، ئۇ كەڭ، ئازادە دالان ئىدى، دالاننى شام يورۇتۇپ تۇراتتى. تۆرىدە پوپ سىياق ئادەملەر ئولتۇراتتى، جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرەتتى؛ مەن بىر قانچە قەدەم ماڭغاندىن كېيىن دالاننىڭ ئوتتۇردا-سىدا چاچ-ساقاللىرى ئۇچتەك ئاقارغان بىر بوۋاي تۇرات-تى، دەرد ئۇنى مۇكچەيتىۋەتكەندى، ئازاب ئۇنىڭغا ئە-دەپنى ئۇنتۇلدۇرغانىدى. ئۇ ئالدىغا كەلدى ۋە: «سەن يىراقتىن كەپسەن، مەن قىزىمدىن ئايرىلدىم، دەرد-ھەس-رىتىمنى كۆرۈپ تۇرۇپسەن، مەن قاتتىق ئازابلانغانمەن. ئەمما ئازابلارمىنىڭ ۋەزىپەڭنى تاماملىشىڭغا دەخلى يەت-كۈزمەسلىكىنى تىلەيمەن، خاتىرجەم بول» دېدى.

مەن ئۇنىڭ مېھرىبانلىقىغا رەھمەت ئېيتتىم، ئۇنىڭ ئا-زابلىنىۋاتقانلىقىغا ھېسداشلىق قىلدىم.

بوۋاي مېنى يېنىغا ئەكىلىپ ئولتۇرغۇزدى، مەن مېھ-مانلار بىلەن بىللە ئولتۇردۇم. ئۇلارنىڭ غەمكىن چىرايىل-رىغا قارىدىم، پەس ئاۋاز بىلەن ئۇھسىنىۋاتقانلىقىنى ئاڭل-دىم، ئۇلارنىڭ يۈرىكىدە ئېيتقۇسىز بېسىم ۋە ئازاب بار ئىدى. بىرەر سائەتلەردىن كېيىن مېھمانلار ئارقا-ئارقى-دىن قايتىشتى، جىمجىت دالاندا مەن بىلەن ھەسرەتلىنىۋات-قان بوۋايلا قالدۇق. مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ بوۋايغا: «تەقسىر، مەن ئەمدى سىلى بىلەن خوشلىشاي» دېدىم. ئۇ مېنى توسۇپ تۇرۇپ: «بولمايدۇ، بۇرادەر! سىز كەت-سىڭىز بولمايدۇ. سىز بىزنىڭ ھەسرەتلىرىمىزنى كۆرۈش-كە، ئېغىر، ئازابلىق ئىگىراشلىرىمىزنى ئاڭلاشقا چىداپ تۇرغاندىن كېيىن، بۇ يەردە مېھمان بولۇڭ!» دېدى. مەن ئۇنىڭ گەپلىرىدىن ئوڭايىسىز لاندۇم. دە، شۇ زامان بې-شىمنى لىڭشىتىپ ماقۇل بولدۇم. بوۋاي يەنە: «سىلەر ل-ۋانلىقلار بەك مېھماندوست خەق، قېپقىلىڭ، بىز سىزنى

مۇ، ئۇنىڭغا بويسۇنماقتىن باشقا تاللىشىمىز يوق. مۇبادا بىز تەلپىمىز ئوڭدىن كېلىپ بىر - بىرىمىز بىلەن مۇھەببەت بەتلەشسەكمۇ، بۇ مۇھەببەت بىزنىڭ ۋۇجۇدىمىزدىن كەل- مەيدۇ ھەم بىزگە تالىق بولمايدۇ. مۇبادا بىز خۇش بولساق، ئوخشاشلا شادلىق بىزنىڭ ۋۇجۇدىمىزدىن كەل- مەيدۇ ۋە بىزگە تەۋە بولمايدۇ، ئۇ ھاياتلىقنىڭ ئۆزىدە مەۋجۇت بولىدۇ. مۇبادا بىز ئازاب سەزسەك ئۇ ئازابمۇ بىزنىڭ جاراھىتىمىزدىن كەلمەيدۇ، بەلكى پۈتكۈل تەب- ئەتنىڭ ئىچكى قىسمىدىن كېلىدۇ.

مەن سىلەرگە ئۆزۈمنىڭ ھېكايىسىنى سۆزلەپ بەردىم، مەقسەت، سىلەرگە دەردىمنى تۆكۈۋېلىش ئەمەس، دەرد تۆكۈش تۇرمۇشقا بولغان گۇماندۇر. مەن بىر مۇرىت، مەن زۇلمەت كېچە قەدەھلىرىدە ئىچكەن ھەر بىر يۇتۇم شارابقا ئارىلىشىپ كەتكەن ئاچچىق شەر- بەتنىڭ تامامەن پايدىلىق ئىكەنلىكىگە، يۈرىكىمنى تېشىپ ئۆتكەن مېخنىڭ گۈزەل ئىكەنلىكىگە، يۈرەك باغرىمنى سەكپارە قىلىۋەتكەن تۆمۈر قولىنىڭ مېھرىبانلىقىغا ئىشىنىمەن.

مانا بۇ مېنىڭ ھېكايەم، بۇ ھېكايىنىڭ ئەسلىدىنلا ئا- يىقى يوق ئىدى، شۇڭا بۇنى يەنە قانداق سۆزلەيمەن؛ مەن چۈش ئىلكىدە مۇھەببەتلەشكەن ئۇ قىزنىڭ تاۋۇتى يېنىدا يۈكۈنۈپ تۇرۇپ، تاڭ نۇرىنىڭ قولىرى دېرىزى- ئەينەكلىرىگە ئۇرۇلغۇچە ئۇنىڭ چىرايلىرىغا سىنچا نەزە- رىم بىلەن قارىدىم. مەن شۇ ئەشنادا ئورنۇمدىن تۇرۇپ خانەمگە قايتىپ كىردىم، بېشىمنى ئىنسانلارنىڭ ئازابىغا، ئادەمنىڭ بەستىنى قىسماقتەك ئېگىۋېتىدىغان ئېغىر يۈك تەكتىگە قويدۇم.

مەن ئۈچ ھەپتىدىن كېيىن ۋېنتسىيە شەھىرىدىن ئايد- رىلىدىم، ۋاقىتنىڭ ئەزىم دەريالىرىدا مىڭ يىل ۋاقىتنى ئۆتكۈزگەن ئادەملەردەك لىۋانغا قايتىپ كەلدىم؛ مەن ھەر بىر لىۋانلىققا ئوخشاش ياقا - يۇرتتىن سەرگەردان بولۇپ كەلدىم، يەنە سەرگەردان بولۇپ ياقا - يۇرتقا قايتىپ كەلدىم.

بۇرادەرلەر، مېنى كەچۈرۈڭلار، مەن ھېكايەمنى ئۇزاق سۆزلەپ كەتتىم. ئەپۇ قىلىڭلار!

خەنزۇچە «جىبراننىڭ نادىر نەسرلىرى» ناملىق كىتابتىن ئوسمانجان مۇھەممەد تەرجىمىسى

تىلماچ: «شىنجاڭ ئىجتىمائىي پەنلەر مۇنبىرى» ژۇرنىلىدا

تۇرغان ۋاقىتلىرىم ئىدى. بىر ھايات ئادەمنىڭ تۆشكىم يېنىدا تۇرغانلىقىنى ۋە بىر خىل قۇدرەتنىڭ ئۆي ئىچىدە ھەرىكەتلىنىۋاتقانلىقىنىلا سەزدىم. مەن بىر پەرىشتىنىڭ ئا- ۋازسىز نىدا قىلىۋاتقانلىقىنى سەزگەندەكمۇ بولدۇم؛ ئۇ ماڭا ئىلھام بېرىۋاتاتتى. ئەمما مەن ئۇنىڭ قول ئىشارىسى- نى كۆرمەيتتىم، مەن ئورنۇمدىن تۇردۇم، ئۆيىدىن چىقىپ كاردورغا كەلدىم. قانداقتۇر قارشى تۇرۇپ بولمايدىغان بىر خىل قۇدرەت مېنى سىلجىتىۋاتقانداك قىلاتتى. مەن ئۆزۈمگە ئىگە بولالمايتتىم. مەن خۇددى چۈش سەيلىسى قىلىۋاتقان ئادەمدەك ئىختىيارسىز كېتىۋاتاتتىم. ماكان - زامانى ھېسابلىمايدىغان بىر دۇنيادا كېتىۋاتاتتىم. مەن كا- رىدورنىڭ ئاخىرىغا كېلىپ، بىر چوڭ دالانغا كىردىم، دالان ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىسىغا - بىر تاۋۇت يېنىدا يۈكۈد- دۇم، تاۋۇتنى سىنچى كۆزلىرىم بىلەن كۈزەتتىم. كۆز ئال- دىمدا چۈشۈمدە كۆرگەن دىلدارمىنىڭ چىرايى ھازىر بولدى، ئۇنىڭ چىرايىغا مۇسبەت چۈمبىلى يېپىلغانلىقىنى، مەن چىن دىلىمدىن سۆيگەن قىزنى، ئاخىرەتلىككە ئېلىن- گان جەسەتنىڭ ئاپپاق گۈللەر ئارىسىدا ياتقانلىقىنى، ئۇنى قاباھەتلىك، مەڭگۈلۈك جىمجىتلىق تۇمانلىرى قاپلاپ تۇرغانلىقىنى كۆردۈم.

ئى ئاللا، مۇھەببەتنى، ھاياتنى ۋە ھاياتنى باشقۇر- غۇچى ئى تەڭرى، مەن بىزنىڭ روھىمىزنى يارىتىپ كېيىن ئۇنى قاراڭغۇلۇق بىلەن يورۇقلۇق ئىچىگە ئېلىپ كېلىسەن. سەن بىزنىڭ يۈرىكىمىزنى پاكلاپ، كېيىن يەنە ئۇنىڭغا ئۈمىد بىلەن ئازابنىڭ ئېلىشىشىنى ئالغاج كەلتۈ- رىسەن. سەن يەنە سەن! دىلدارمىنى، مۇزلاپ كەتكەن بەدىنىنى كۆرسەتتىڭ. سەن ماڭا ماماتنىڭ ھاياتقا بولغان ئۈمىدىنى ھەسرەتنىڭ شادلىقىغا تولغان ئۈمىدىنى نامايان قىلىش ئۈچۈن بىر ماكاندىن يەنە بىر ماكانغا ئېلىپ كەلدىڭ، سەن مېنىڭ غېرىبانە، زېرىكىشلىك دەشت - چۆلۈمگە بىر توپ ئاپپاق پىياز گۈلى تىكىپ، ئۇنى يەنە يىراق تاغ جىلغىسىغا ئېلىپ كەتتىڭ، شۇنىڭ بىلەن مەن بىر توپ سولاشقان، قۇرۇپ قالغان پىياز گۈلىنى كۆردۈم!

شۇنداق بۇرادەرلەر، سىلەر دەل مېنىڭ تەنھالىقتا زېرىكىۋاتقان، ياقا - يۇرتلاردا سەرسان بولۇۋاتقان چاغ- لىرىمىدىكى ھەمراھلىرىم، ئاللاھ ماڭا ئەتەي ئازاب شارا- بىنى ئىچۈردى؛ بۇ ئاللاھنىڭ ئىرادىسى بولغاچقا، مېنىڭ نېمە ئامالىم. بىز ئىنسانلار پايانسىز ئالەمدە ياشاۋاتساق -

«تەلەپلەر پايئەنسى»دىكى پاراڭلار

پەقەت ئويلاشقا، ئىشلەشكە جۈرئەت قىلالىغاندىلا چوڭ ئىشلارنى ۋۇجۇدقا چىقارغىلى بولىدۇ

خۇشال بولغان ھالدا دۇكاندىكى ئۆزى ياخشى كۆرگەن شىئەيلەرنىڭ ھەممىسىنى بىر قېتىمدىن تۇتۇپ چىقىپتۇ، ھېلىقى مال ساتقۇچى بولسا بىر ياقتا كۆزنى پارقراقتىنچە تۇرۇپ قاپتۇ.

مۇشۇنىڭغا ئوخشاش كەمسىتىش ۋە ناھەقچىلىكلەرگە نىسبەتەن ئانا قىزغا شۇنداق دېگەنكەن: «ئېسىڭدە تۇت بالام، بۇ ئىشلار ھامان ئۆزگىرىدۇ. بۇنداق ناھەقچىلىكلەر نىڭ يۈز بېرىشى ھەرگىزمۇ سېنىڭ خاتالىقىڭ ئەمەس، تېرەڭ بىلەن ئائىلەڭ سېنىڭ روھىڭ ۋە جىسمىڭنىڭ ئايرىۋەتكىلى بولمايدىغان بىر قىسمى، بۇنى ئۆزگەرتكىلى بولمايدۇ ھەم ئۇنداق بولۇشنىڭ خاتا يېرى يوق. ئۆزۈڭنىڭ تۆۋەن بولغان ئىجتىمائىي ئورنۇڭنى ئۆزگەرتىمەن دەيدىكەنسىن، چوقۇم باشقىلاردىن ياخشى قىلىشىڭ، ئەڭ ياخشى قىلىشىڭ لازىم، شۇندىلا ساڭا پۇرسەت بار».

ئاشۇ دەقىقىلەردىن باشلاپ، «ئۆزىنى كەمسىتمەسلىك ۋە باش ئەگمەسلىك» قىزنىڭ ئۆمۈرلۈك بايلىقىغا ئايلىنىپتۇ. ئۇ، پەقەت تەربىيە ئالغاندىلا، ئاندىن بىلىم ئىگىلەپ، باشقىلاردىن ياخشى قىلغىلى، تېخىمۇ ياخشى قىلغىلى بولىدىغانلىقىغا، تەربىيە يەنىڭ پەقەت ئۆزىنى مۇكەممەللەشتۈرىدىغان بىر خىل ۋاسىتە بولۇپلا قالماستىن يەنە، ئۆزىنىڭ ئىززەت-ھۆرمىتىنى قوغدايدىغان، ئۆزىنى يۇقىرى ئورۇنغا ئىگە قىلىدىغان قورال ئىكەن.

بىر قارا تەنلىك ئانا قىزنى ئەگەشتۈرۈپ بىر مەڭخامغا مال سېتىۋالغىلى بېرىپتۇ. ئاق تەنلىك مال ساتقۇچى قىزچاقنى توسۇپ ھاكاۋۇرلارچە: «بۇ دېگەن ئاق تەنلىكلەر مەخسۇس ئىشلىتىدىغان كىيىم سىناش ئۆيى، ئامباردا مەخسۇس سىلەرگە ئوخشاش نېگىرلار ئۈچۈن ئورۇنلاشتۇرۇلغان كىيىم سىناش ئۆيى بار، سىلەر شۇ يەرگە بېرىپ كىيىپ باقساڭلار بولىدۇ» دەپتۇ. بىراق ئانا ئۇنىڭ سۆزىگە قىلچە پەرۋا قىلمىغان ھالدا سوغۇق تەلەپپۇزدا شۇنداق دەپتۇ: «ئەگەر بۈگۈن قىزىم كىيىمنى مۇشۇ ئۆيگە كىرىپ كىيىپ باقمىسا، مەن كىيىمنى باشقا دۇكاندىن سېتىۋالمايمەن». مال ساتقۇچى ئايال سودىنى كەتكۈزۈپ قويماسلىق ئۈچۈن ئانا - بالا ئىككىيلەننىڭ كىيىمنى بۇ ئۆيگە كىرىپ كىيىپ بېقىشىغا يول قويۇپتۇ، ئۆزى بولسا باشقىلارنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ئىشىك تۈۋىدە قاراپ تۇرۇپتۇ. بۇ ئىشلار قىزدا ناھايىتى چوڭقۇر تەسىر قالدۇرۇپتۇ.

يەنە بىر قېتىم، ئانا - بالا ئىككىيلەن دۇكان ئارىلاۋېتىپ قىز بىر شىئەپنى تۇتۇپ قويغانلىقى ئۈچۈن، مال ساتقۇچىدىن تىل ئىشتىپتۇ، بۇ ئانا يەنە كۆكرەك كېرىپ ئوتتۇرىغا چىقىپ «قىزىمغا بۇنداق مۇئامىلە قىلىشىڭىزغا يول قويمايمەن» دەپتۇ ۋە قىزغا: «كانتى، سەن ھازىر دۇكاندىكى بارلىق شىئەيلەرنى بىر قېتىمدىن تۇتۇپ چىقساڭ بولىدۇ» دەپتۇ. قىز

لىكىگە قەتئىي ئىشىنىپتۇ.

كېيىن، ئالاباما بىر مىڭخامدەك مۇشۇنداق ئىرقى ئايرىد. مېچىلىك ئېغىر بولغان رايوندا تۇغۇلغان بۇ قارا تەنلىك قىز «فوربىس (بايلىق)» ژۇرنىلىدا «2004 - يىللىق دۇنيادىكى ئەڭ نوپۇزلۇق ئايال» دېگەن شەرەپلىك نامغا ئېرىشىدۇ. بۇ ئايال دەل ئامېرىكا دۆلەت ئىشلىرى كاتىپى رايىس ئىدى. رايىس ئەسلىدە مۇنداق دەيدۇ: «ئانام ماڭا، كىشىلىك ھاياتتىكى نىشانىڭنى ئىشقا ئاشۇرۇشتا، سەن پەقەت ئويلاشقا جۈرئەت قىلالساڭ، ھەم شۇ ئويلىغان نەرسەڭ ئۈچۈن كۈرەش قىلالساڭ، ئاددىيسى ئاق تەنلىكلەر ئۈچۈن مەخسۇس ئېچىلغان دۇكاندىن ھامبۇرگ بولكىسى سېتىۋالغاندىن باشقا

يەنە نى - نى چوڭ ئىشلارنى ۋۇجۇدقا چىقىرايلىسەن.» ھاسىلكالام: كۆپ ھاللاردا رېئاللىق بىزنى ئائىلاج. لىقتا قالدۇرىدۇ. بىز نۇرغۇن نەرسىلەرنى تاللاشقا ئامال. سىزىمىز، ئەمما، كۈرەشنى تاللىساق بولىدۇ. كەمىستىش ۋە ناھەقچىلىك گەرچە ئازاب ئېلىپ كەلسىمۇ، شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئۇ يەنە كۈرەشنىڭ مەيدانغا كېلىشىگە سەۋەب بولىدۇ. بىز پەقەت تولۇپ تاشقان ئىشەنچ بىلەن قەدەمىزنى كۆتەرسەكلا، ھېچكىم بىزنى كەمىستەلمەيدۇ.

بەي چۈەنجىن تۈزگەن «كىشىلىك ھايات تەسراتلىرى» ناملىق كىتابتىن يۈسۈپجان داۋۇت تەرجىمىسى

باشقىلارنى مۇئەييەنلەشتۈرگەن ۋاقىت ئەمەلىيەتتە دەل ئۆزىمىزنى مۇئەييەنلەشتۈرگەن ۋاقىتتۇر

بۇ چاغدا، ئىككىنچى بالىنىڭ قولىدىكى ئەتىراپى ئوتسى بىردىنلا خۇشپۇراق چېچىپ، پورەكلەپ ئېچىلىپ كېتىپتۇ. بىرىنچى بالىنىڭ قولىدىكى ياپيېشىل ئەتىراپى ئوتسى بولسا سۇلۇشۇپ قۇرۇپ قالغان ئەمەنگە ئايلىنىپ قاپتۇ. ھاسىلكالام: ئادەم چوقۇم باشقىلارغا ئۇنىڭدىكى كەشكىگە زوق بېغىشلىيالايدىغان تەرىپىنى كۆرەلەيدىغان نەزەر بىلەن قاراشنى بىلىش كېرەك. ھەرگىزمۇ قۇسۇر ئىزدەش مەسخىرە ۋە گۇمانىي نەزەر بىلەن قارىماسلىق؛ سەتلەشتۈرۈش، سۇندۇرۇش ۋە قارىلاش نەزەردە مۇئامىلە قىلىدۇ. غان ئىشنى تېخىمۇ قىلماسلىق لازىم. بولۇپمۇ باشقىلار ئو- گۇشىسىزلىققا ئۇچرىغان، قىيىنچىلىققا يولۇققان چاغلاردا تې- خىمۇ ئۇنداق قىلىشقا بولمايدۇ. چۈنكى، بىزنىڭ باشقىلار- نى مۇئەييەنلەشتۈرگەن ۋاقىتىمىز ئەمەلىيەتتە دەل ئۆزىمىزنى مۇئەييەنلەشتۈرگەن ۋاقىت بولۇپ، بۇنىڭدىن ئۆزىمىزمۇ كۆپ نەرسىلەرگە ئېرىشەلەيمىز.

بەي چۈەنجىن تۈزگەن «كىشىلىك ھايات تەسراتلىرى» ناملىق كىتابتىن يۈسۈپجان داۋۇت تەرجىمىسى

ئىككى بالا پەرىشتىنىڭ ئەتىراپى گۈللۈكىگە كىرىپتۇ. ھەر ئىككى كىلىسى پەرىشتىنىڭ ئۆزلىرىگە بىر تالدىن تەلەي گۈلى بېرىشنى ئۈمىد قىلىدىكەن. ئەمما، پەرىشتە ئۇلارغا بىر تالدىن ئەتىراپى ئوتسى بېرىپتۇ، بالىلار بۇنىڭدىن بىر ئاز ئۈمىدسىزلىك ھېس قىپتۇ.

پەرىشتە بۇ ئىككى بالىنى ئايرىم - ئايرىم ئالدىغا چاقىرىپ تىپ كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ: «بالام سەن ماڭا ھەمراھىڭنىڭ قىيا- پىتىنى تەسۋىرلەپ بېرەلەمسەن؟ ئەگەر سەن ھەمراھىڭدىن كې- لىشىكەن بولساڭ، بىر تال تەلەي گۈلىگە ئېرىشىسەن» دەپتۇ. بىرىنچى بالا: «مېنىڭ بويۇم ئۇنىڭدىن ئېگىز، كۆزلىرىم- مۇ ئۇنىڭدىن چوڭ، سىز ئۇنىڭ بۇرۇنغا قاراڭ، ئۇنىڭ بۇرۇنى پاناق. مەن ئەلۋەتتە ئۇنىڭدىن كېلىشكەن، شۇڭا تەلەي گۈلىنى مەن ئېلىشقا ھەقلىق» دەپتۇ.

ئىككىنچى بالا پەرىشتىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ھەمراھىغا بىر قارنۇپتۇ، سەمىمىيلىك بىلەن «ئۇنىڭ بويى مې- نىڭكىدىن ئېگىز، كۆزلىرى چوڭ - چوڭ، قاڭشارلىق، بەك قە- لىشقان. ئەگەر سىزدە پەقەت بىر تاللا گۈل بولسا، ئۇنداقتا ئۇنىڭغا بېرىڭ!» دەپتۇ.

قوي ئوغرىلىغان «ئەۋلىيا»

دېگەن ئىككى ھەرىپ چېكىلىپتۇ. يەنى بۇ قوي ئوغرىسى (Sheep Thief) دېگەن سۆزنىڭ قىسقارتىلمىسى ئىكەن. ئىككى ياش نومۇستىن ئۆلگىدەك بولۇپتۇ. بىرى باش- قىلارنىڭ مەسخىرىلىك قاراشلىرىغا چىداپ بولالماي يۇرت- نى تاشلاپ كېتىش قارارىغا كەپتۇ. ئەمما بارغانلا يەردە پې-

بىر كەنتتىكى ئىككى ياش بىللە قوي ئوغرىلاشقا پۈتۈ- شۈپتۇ، ئاقۋەت ئىككىلىسى نەق مەيداندىلا تۇتۇلۇپ قاپتۇ. يەرلىكنىڭ قائىدىسى بويىچە بولغاندا، ئوغرىلىق قىل- غانلارنىڭ پېشانىسىگە بىر دەك خەت چېكىلىدىكەن. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىككى ياشنىڭ پېشانىسىگە ئېنگىلىزچە «ST»

دە يوق، لېكىن مېنىڭچە ئەۋلىيا (Sanit) دېگەن خەتنىڭ قىسمى- قارىتىلمىسىغۇ دەيمەن!» دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.
ھاسىلكالام: ھاياتنىڭ مۇشكۈلاتلىرىغا دۇچ كەلگەندە، كىشىلەردە ئوخشاشمىغان ئىنكاسلار بولىدۇ. بەزىلەر قىيىنچە-لىقتىن ئۆزىنى قاچۇرىدۇ، بەزىلەر قەيسەرلىك بىلەن قىيىنچە-لىققا يۈزلىنىدۇ. بۇمۇ قەيسەرلىك بىلەن ئاجىزلىقنىڭ بىر خىل ئىپادىسى. قەيسەر ئادەملەر ھەمىشە يىقىلغاندىن كېيىن يەنە ئورنىدىن تۇرۇپ، تېخىمۇ يىراق مەنزىلنى كۆزلەپ ئىلگىرى-لەيدۇ، ئاجىز ئادەملەر بولسا ئەكسىچە بىر يىقىلىش بىلەنلا ئۈ-مىدىسىزلىنىپ بەل قويۇۋېتىدۇ، قايتا ئىلگىرىلەشنى خالىمايدۇ. تەقدىر ھەممە ئادەمگە ئادىل مۇئامىلە قىلىدۇ. سىز قانداق يولنى تاللىغان بولسىڭىز، سىزگىمۇ شۇنداق تەقدىر نېسىپ بولىدۇ.

تەن شياۋمېي تۈزگەن، بېيجىڭ نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان «روھىڭىزنى پاكلىۋېلىڭ» ناملىق كىتابتىن يۈسۈپجان داۋۇت تەرجىمىسى

شانسىدىكى خەت باشقىلارنىڭ دىققىتىنى تارتىپ، كىشىلەر ئۇنىڭدىن: «پېشانىڭىزدىكى خەتنىڭ نېمە مەنىسى بار؟» دەپ سورىشىدىكەن. شۇنداق قىلىپ بۇ ياش بىر ئۆمۈر ئازابلىنىپ، غەمكىنلىك ئىچىدە ياشاپتۇ.

يەنە بىر ياشمۇ دەسلەپتە پېشانىسىدىكى خەتتىن نومۇس قىلىپ، يۇرتنى تاشلاپ باشقا جايلارغا كېتىشىنىمۇ ئويلاپتۇ. بىراق، ئۇ قايتا-قايتا ئويلىغاندىن كېيىن يەنىلا قېچىپ، ئۆزىنىڭ ئەمەلىي ھەرىكىتى ئارقىلىق بۇ ئار-نومۇسنى يۇيۇشقا نىيەت باغلاپتۇ.

نەچچە ئون يىل ئۆتۈپتۇ. بۇ ياش ئاخىرى خەلقئالەم ئالدىدا يۇقىرى ئابروۋى ۋە شۆھرەت تېپىپتۇ. ئۇ ئاق كۆ-گۈللۈك ۋە دۇرۇس پەزىلەت ئارقىلىق كىشىلەرنىڭ ماختى-شىغا سازاۋەر بولۇپتۇ. بۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بىر ياقا يۇرتلۇق كىشى چاچ-ساقاللىرى ئۈچتەك ئاقارغا بۇ بوۋاينىڭ پېشانىسىدىكى خەتنى كۆرۈپ قىزىقىشىنى شۇ يەرلىك بىر سە-دىن بۇنىڭ نېمە ئىشلىكىنى سورىغاندا يەرلىك ئادەم ئۇ كىشە-گە: «بۇ ئىشقا بەك ئۇزاق بولۇپ كەتتى، مېنىڭمۇ تازا ئېسىم-

قۇم دانچىسى ۋە مەرۋايىت

تاپالامسەن؟»

«بۇنىڭ نېمىسى تەس» دەپتۇ يىگىت كۈلۈپ.
بوۋاي يىگىتكە قاراپ مۇلايىملىق بىلەن شۇنداق دەپتۇ:
«ئەمدىغۇ بىلگەنسەن؟ قۇمنىڭ ئىچىدىن قۇم ئىزدىمەك ناھايىتى تەس. بىراق قۇمنىڭ ئىچىدىن مەرۋايىتنى پەرقلەندۈ-رۈش ناھايىتى ئاسان. شۇڭا باشقىلار مېنى بايقىسۇن، ئېتىراپ قىلسۇن، ئەتۋارلاپ ئىشلەتسۇن دېسەڭ، ئۆزۈڭنى چوقۇم بىر دانە مەرۋايىت قىلىپ تاۋلاپ چىقىشىڭ لازىم.»
يىگىت چوڭقۇر ئويغا چۆكۈپتۇ.

ھاسىلكالام: بەزىدە سىز ئۆزىڭىزنىڭ بىباھا مەرۋايىت ئەمەس، بەلكى ئادەتتىكى قۇم دانچىسى ئىكەنلىكىڭىزنى بە-لمىشىڭىز ھەم ئۆزىڭىزنى مۇكەممەللەشتۈرۈپ، مەرۋايىتقا ئاي-لىنىشى ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسىتىشىڭىز لازىم.

تەن شياۋمېي تۈزگەن، بېيجىڭ نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان «روھىڭىزنى پاكلىۋېلىڭ» ناملىق كىتابتىن يۈ-سۈپجان داۋۇت تەرجىمىسى

بىر يىگىت ھەمىشە ئۆزىنى قالىتىس ئىقتىدارلىق چاغلادىدە-كەن. ئەمما ئۇنىۋېرسىتېتنى پۈتكۈزگەندىن كېيىن ھەر قانچە ئىزدەپمۇ مۇۋاپىق خىزمەت تاپالماپتۇ. ئۇ «ماڭا ئوخشاش مۇ-شۇنداق ئىقتىدارلىق ئادەم ئەتۋارلاپ ئىشلىتىشكە مۇيەسسەر بولالمىدىم، تالانتىمنى ئىشقا سالىدىغان پۇرسەت چىقمىدى، بۇ جەمئىيەتنىڭ ئارزۇلغۇدەك، تارتىشقۇدەك يېرى قالماپتۇ» دەپ ئويلاپ تولىمۇ ئازابلىنىپتۇ ۋە ئاخىرى دېڭىز بويىغا بېرىپ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالماقچى بولۇپتۇ.

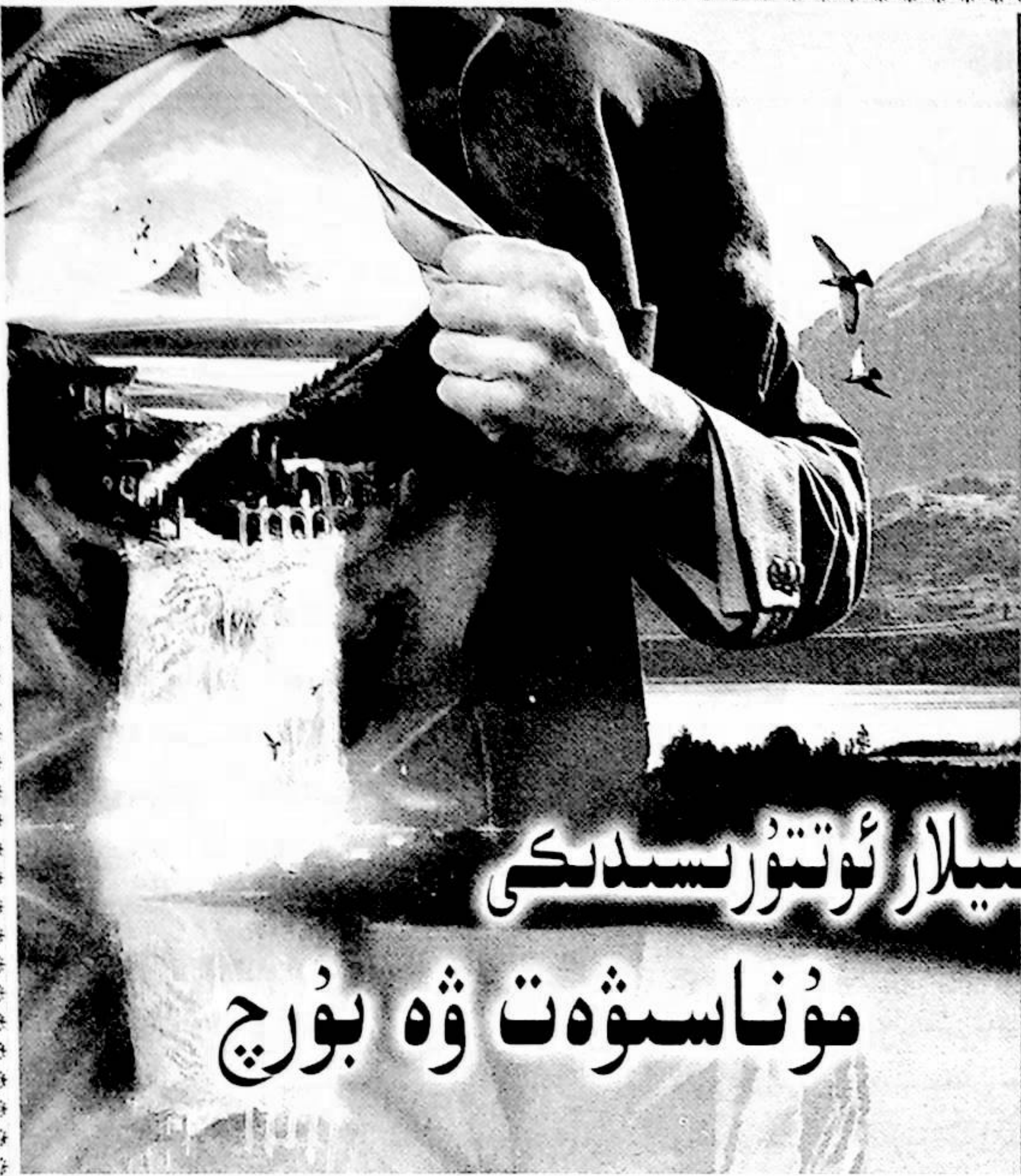
دەل مۇشۇ چاغدا بىر ئايپاق ساقال بوۋاي بۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ئۇنىڭدىن نېمە ئىش بولغانلىقىنى سوراپتۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ تالانتىنى جارى قىلدۇرىدىغان شارائىتقا ئېرىشەلمىگەنلىكىنى، شۇڭا ئۆزى ئۈچۈن ياشاشنىڭ ئەھمىيىتى يوقلۇقىنى ئېيتىپتۇ.

بوۋاي يىگىتنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن يەردىن بىر تال قۇم دانچىسىنى ئېلىپ يىگىتكە كۆرسىتىپتۇ. ئاندىن قۇم دان-چىسىنى يەنە يەرگە تاشلىۋېتىپتۇ ۋە يىگىتنى مۇشۇ قۇم دانچىسى-نىڭ ئۆزىنى تېپىپ ئېلىشقا بۇيرۇپتۇ.

«بۇنى قانداق تاپقىلى بولىدۇ؟» دەپتۇ يىگىت نېمە قىلا-رىنى بىلمەي.

بوۋاي باشقا گەپ قىلمايلا يانچۇقىدىن بىر تال مەرۋايىتنى چىقىرىپ يەرگە تاشلاپتۇ ۋە يىگىتتىن سوراپتۇ: «بۇ مەرۋايىتنى

تىلماچ: كۇچا ناھىيە ئۈچۈستەڭ يېزا بەشكېرەم مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى

خەلق بىلەن زىيالىيلار ئوتتۇرىسىدىكى

مۇناسىۋەت ۋە بۇرچ

بولمايدۇ. چۈنكى، خەلققە يول كۆرسىتىدىغان باشلامچى سەركەردە، خەلقنىڭ مۈشكۈلىنى ئاسان قىلىدىغان دانىش-مەن، ماددىي ۋە مەنئىي قىممەت يارىتىدىغان بىردىنبىر كۈچ زىيالىيلار قوشۇندۇر. ئۇنداق ئىكەن، زىيالىي ئاتالغان كىشىلەردە شۇ نامغا لايىق ساپا بولۇشى كېرەك. «ساپا» — دېگەنلىك يالغۇز بىلىم ئىگىلەشلا ئەمەس، يەنە خەلققە ئۈلگە بولىدىغان ئەخلاق - پەزىلەتنى يېتىلدۈرگەن بولۇشى، ئەڭ مۇھىمى — ھەممىنى خەلق مەنپەئىتىگە بېغىشلىغان توغرا، تەۋرەنمەيدىغان مۇددىئىغا ئىگە بولۇشى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى «بىلىم» نەگىلا ئىشلەتسە بولىدىغان قورال بولۇپ، مۇددىئىا توغرا بولسا شۇ بىلىم ئارقىلىق خەلقنى تەربىيەلەپ قۇدرەت تاپقۇزۇشقا، زۆرۈر بولغاندا شۇ قورال ئارقىلىق خەلقنى قوغداپ بەخت ئاتا قىلىشقا بولىدۇ. مۇددىئىا توغرا بولمىسا خىلمۇخىل توزاق، قاپقانلارنى قۇرۇپ خەلققە زۇلۇم قىلىدىغان، ھەتتا كالا كېسىدىغان قىلىچ ئورنىدا ئىشلىتىپ خەلققە بالايىپەت ئېلىپ كېلىدۇ. بۇ ھەقتە ناھايىتى نۇرغۇن مىساللارنى كۆرسىتىش مۇمكىن. مەسىلەن: ئوتتۇرا ئەسىردە دۇنيانى زىلزىلىگە سالغان چىڭ-گىزخان بىلىمنى قىلىچ ئورنىدا ئىشلىتىپ قان تۆكتى. نۇر-غۇنلىغان شەھەر - يېزىلارنى كۆيدۈرۈپ كۈلگە ئايلاندۇر-

خەلق بىلەن زىيالىيلار ئوتتۇرىسىدا ئانا بىلەن پەرزەنت ئوتتۇرىسىدىكى باغلىنىشتەك زىچ مۇناسىۋەت بولىدۇ. پەرزەنت ياراملىق، كۆيۈمچان بولسا ئانا بەختىيار بولغاندەك، ساپالىق زىيالىيلار قوشۇنى بولغان خەلقنىڭ مەدەنىيىتى يۇقىرى، ئالدىن كۆرەر، جەسۇر، ئۈمىدۋار، غۇرۇرلۇق بولىدۇ. زىيالىيلار قوشۇنى يېتىلمىگەن ياكى ئاجىز بولغان خەلق توپى، دەۋر دوقمۇشىدىكى ھەر بىر ئىجتىمائىي ھادىسىلەرنىڭ ماھىيىتىنى دەرھال چۈشىنىلمەي، دەۋر تەرەققىياتىنىڭ تۈپ تەلىپىنى توغرا تونۇيالماي، قوللاش - قوبۇل قىلىش ياكى رەت قىلىشقا جۈرئەت قىلالا. ماسلىقتىن كېلىپ چىققان تەمتىرەش ئىلكىدە ھەممىگە ئېتە-بارسىز قارايدىغان پاسسىپ ھالەتتە كۈن ئۆتكۈزىدۇ.

زىيالىيلارنىڭ جەمئىيەت تەرەققىيات يولىدىكى رولى ۋە قىممىتىنى ھەر خىل سۈپەتلەپ، قۇشنى پەرۋاز قىلدۇردىدىغان قاناتقا، مېۋىنى شېرىن قىلىدىغان شىرنىغا، كۆتەكنى قوزغىتىدىغان پىشاڭغا، نىشانىنى كۆرسىتىدىغان كومپاسقا ئوخشىتىپ كۆپ تەرەپلىمە تەربىيەلەش ھەرگىز مۇبالىغە

ئەي زىيالىي، مەنزىلىڭ قاين؟

يۇقىرىقىلار شۇنى چۈشەندۈردۈكى، خەلقنىڭ زىيالىي-سى بولۇش ئۈچۈن يالغۇز بىلىم ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈشلا ئەمەس، يەنە توغرا مۇددىئادا ئىش كۆرۈشنى مۇقەددەس دەپ تونۇيدىغان ئاك بولۇشى لازىم. بۇنداق ئاڭغا ئىگە بولۇپ، بۇنداق ئىرادىنى تىكلەش ئۈچۈن زىيالىيلار ئۆزلىرىنىڭ بۇرچى نېمە ئىكەنلىكىنى ئېنىق بىلىشى لازىم. ئۇنداقتا «بۇرچ» دېگەن نېمە؟

بۇ سوئالنىڭ جاۋابى ئورنىدا مەرھۇم رەھبىرىمىز ئەخمەتجان قاسىمنىڭ مۇنداق بىر سۆزىنى ئەسلەپ ئۆتەيلى.

ئەخمەتجان قاسىمى 1946-يىلى 9-ئاينىڭ 25-كۈنى ئۈرۈمچى شەھىرىدىكى مەدەنىيەت كۈلۈبىدا ئېچىلغان «زىيالىي ياشلار زور يىغىنى»دا سۆزلىگەن «زىيالىيلىرىمىزنىڭ ھازىرقى ۋەزىپىلىرى ۋە ئالدىمىزدىكى سايلام» تېمىلىق نۇتۇقىدا «... مىللەتنىڭ قايغۇسىغا قايغۇرىدىغان، مىللەتنىڭ غېمىنى يەيدىغان، مىللەت ئۈچۈن ئېچىنىدىغان، مىللەت دېگەن چاغدا جاننى قۇربان قىلىشقا ھازىر تۇرىدىغان، مىللەت ئىشىدا يانغان ئالدىنقى سەپتەكى ئاڭلىق مىللەت دەرتەنلىرى زىيالىيلىرىمىزدۇر» دەپ كۆرسەتكەن. ئەخمەت ئەپەندىم ئەينى ۋاقىتتىكى زۆرۈردىكى يەتنى ناھايىتى تەپسىلىي چۈشەندۈرۈپ «مىللەت» نامى بىلەن سۆزلىگەن بولسىمۇ، بۇ يەردىكى «مىللەت» يەنىلا خەلقنى بىلدۈرگەن بولۇپ، ئۇنى يىغىنچاقلىغاندا، زىيالىيلار بارلىقىنى خەلققە بېغىشلاشتىن ئىبارەت مۇقەددەس ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئېلىشنى چۈشەندۈردى. زىيالىيلار مۇشۇ نۇقتىنى تولۇق تونۇپ يەتسە، زىيالىيلارنىڭ رولى جارى قىلىنىشىنىڭ ئالدىنقى بىرىنچى شەرتى ھازىرلانغان بولىدۇ. لېكىن بۇنىڭ بىلەنلا ھەممە ئىشلار يۈرۈشۈپ كەتمەيدۇ. مەقسەتكە تولۇق يېتىش ئۈچۈن يەنە بىر مۇھىم شەرت، يەنى، زىيالىيلار بىلەن خەلق ئاممىسى ئارىسىدا بىر-بىرىنى قوللاش، بىر-بىرىنى ھىمايە قىلىشتىن ئىبارەت زىچ مۇناسىۋەت مۇكەممەل ئورنىتىلغان بولۇشى كېرەك. ئەخمەت ئەپەندىم زىيالىيلار بىلەن خەلق ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت ۋە زىيالىيلارنىڭ قىممىتى توغرىسىدا توختىلىپ، زىيالىيلارنى «مىللەتنىڭ قايىمى» دەپ تەرىپلىگەن. سۈت بولمىسا قايماق مەۋجۇت بولمايدۇ. قايماق ئايرىۋېتىلسە سۈتنىڭ قىممىتى بولمايدۇ. دېمەك، خەلق بىلەن زىيالىيلار بىر-بىرىنى تولۇقلاپ قىممىتىنى ئاشۇرۇپ شۇ ئارقىلىق مەۋجۇتلۇقنى ساقلاپ تۇرىدۇ. شۇنى ئالاھىدە

دى. ئۇنىڭ مۇددىئاسى خاتا بولغاچقا ئۆزى قاسساپقا، ئۇنىڭغا ئەگەشكەن خەلق قويغا ئوخشاپ قېلىپ، شۇ قەدەر قۇدرەت تاپقان موڭغۇل ئىمپېرىيەسى ھالاك بولۇپ، موڭغۇل دۆلىتى مۇنقەرز بولدى. موڭغۇل خەلقى تەرەپ-تەرەپلەرگە چېچىلىپ مىسىلسىز كۈلپەتلەرنى تارتتى.

20 - ئەسىرنىڭ ئالدىنقى يېرىمىدا دۇنيانى يەنە بىر قېتىم زىلزىلىگە سالغان گىتىلىر مۇ پەۋقۇلئاددە ئىقتىدارلىق شەخس ئىدى، بىراق ئۇنىڭمۇ مۇددىئاسى خاتا بولغاچقا مىليونلىغان ئىنسانلارنىڭ قېنى تۆكۈلۈشكە سەۋەب بولدى. ئۆزى «فاشىست» ئاتىلىپ، ئەقىل - پاراسەتلىك نېمىس خەلقىگە ۋە شۇ دەۋردە پەن - تېخنىكا ھەم مەدەنىيەتتە ئالدىنقى قاتاردا تۇرىدىغان گېرمانىيە دۆلىتىنىڭ تارىخىدا يۇيۇپ بولمايدىغان قارا داغ قالدۇردى.

ئۆز ئەتراپىمىزدىكى ۋەقەلەرنى مىسال ئالساق، ھەدايتۇللا ئاپاق خوجا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ شۇ دەۋردىكى ئومۇمىي ئەھۋالىنى پىششىق تەتقىق قىلىپ ئۈلگۈرگەن سەزگۈر، ئىقتىدارلىق شەخس ئىدى. بىراق نىيىتى بۇزۇق، تەبىئىتى پەس بولغاچقا، كىشىلەرنىڭ روھى دۇنياسىنىڭ تۆرىدىن ئورۇن ئالغان دىنىي ئېتىقاتىدىن پايدىلىنىپ، دىنىي مەزھەپچىلىكتىن ئىبارەت بۆلگۈنچىلىك ئوتىنى تۇتاشتۇرۇپ، جەڭگى - چېدەللەرنى تېرىپ، خەلقنى ئىقتىسادىي دىي ۋە روھىي جەھەتتە نەچچە 100 يىللىق ماداردىن كەتكۈزۈپ سەئىدىيە خانلىقىنىڭ يىمىرىلىشىگە سەۋەبكار بولۇپ، ئۆزى ئەبەدىيلىك لەنەتكە قالدى.

1940 - يىللاردا قازاق خەلقىگە يېتەكچىلىك قىلىپ زۇلۇمغا قارشى كۈرەش قىلىش بىلەن قازاق خەلقى ئارىسىدا «ئوسمان باتۇر» دېگەن نام بىلەن ئاتالغان ئوسمان ئىسلام كېيىنكى ۋاقىتلاردا ئەسلىي مۇددىئاسىدىن ئاينىپ، خەلققە ئاسىيلىق قىلىپ ئەكسىيەتچى گومىنداڭ ھاكىمىيىتىنىڭ قوينىغا ئۆزىنى ئېتىپ، ئاقىۋەت خەلق سوتىغا تاپشۇرۇلۇپ بىر پاي ئوق بىلەن ئۆلۈپ، تارىخ بېتىدىن «باندىت» نامى بىلەن ئورۇن ئالدى.

ياڭ زىڭشىڭ، شىڭشىسەي... دېگەندەك قانخورلارنى بىر - بىرلەپ كۆرسىتىش بەھاجەت. مانا بۇلار ئۆزلىرىنىڭ ۋۇجۇددا بار بولغان ئىقتىدارىنى خەلق ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ ئەكسىچە خەلقنىڭ مەنپەئەتىنى ئۆزلىرىنىڭ تويىماس نەپسى ۋە ئاتاق ئابروۋىلىرى ئۈچۈن قۇربان قىلىشتەك خاتا مۇددىئادا ئىش كۆرگەنلەر بولۇپ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى خەلققە ئاپەت ئېلىپ كەلدى.

تەكىتلەش زۆرۈركى، خەلق بولمىسا زىيالىيلار مەۋجۇت بولمايدۇ. زىيالىيلارنى خەلق يېتىلدۈردى. دېمەك، خەلق ئانا، زىيالىيلار خەلقنىڭ پەرزەنتى ھېسابلىنىدۇ. ئۇنداق ئىكەن «پەرزەنت» ھېسابلانغان زىيالىيلار «ئانا» ھېسابلانغان خەلققە چىن ئىخلاسى بىلەن سەمىمىي خىزمەت قىلىشىنى ئۆزىنىڭ بۇرچى دەپ تونۇسا، شۇنداقلا «ئانا» ھېسابلانغان خەلقمۇ زىيالىيلارغا خۇددى ئۆز پەرزەنتلىرىگە بولغان ئانىلىق مېھرى بىلەن مۇئامىلە قىلىپ، يېقىندىن قوغداش، قوللاش ئارقىلىق زىيالىيلارغا ئارقا تېرەك بولىدىغان ئاڭغا ئىگە بولسا، مەدەنىيەتنىڭ سىجىل تەرەققىي قىلىشىغا ئۇل ھازىرلانغان بولىدۇ.

بىزنىڭ بۇ ھەقتىكى چۈشەنچىمىز ۋە ئەمەلىي ھەرىكەتتىمىز ئۆتمۈشتە قانداق بولغانلىقىنى كۆزەتسەك، مەھمۇد كاشغەرىي، يۈسۈپ خاس ھاجىب، ئەھمەد يۈكەنكى، ئەلىشىر نەۋائىي، زەلىلى... قاتارلىق ئالىم، ئەدىبلرىمىز ئۆزلىرىنىڭ زىيالىيلىق بۇرچىنى شۇ قەدەر يۈكسەك ھالدا تونۇپ يېتىپ خەلقىمىزگە ئۆچمەس تۆھپىلەرنى يارىتىپ بەردى. شۇنى ئالاھىدە تەكىتلەپ ئۆتۈش لازىمكى، بۇنىڭدىن 800 يىل بۇرۇن ئۆتكەن ئەھمەد يۈكەنكى ئۆزىنىڭ تۇغما ئەھلىقىغا قارىماي خەلقنى تەربىيەلەش ئىشلىرىغا ئۆزىنى بېغىشلاپ، زور تەربىيەۋى ئەھمىيەتكە ئىگە «ئەتەبە-تۇل ھەقايىق» ناملىق كىتابنى يېزىپ خەلققە سۈندى. (مۇ-شۇنداق يۇقىرى سەۋىيەلىك ئەسەرنى يازغان ئەدىبىنىڭ يەنە باشقا ئەسەرلىرى بولۇشى مۇمكىن. لېكىن بىزنىڭ دەۋرىمىزگە يېتىپ كېلەلمىگەن) مانا بۇلار خەلقنىڭ «پەرزەنتى» بولۇشتەك مەجبۇرىيىتىنى ھەقىقىي ئادا قىلغان زىيالىيلرىمىزدۇر. ئۇلارنىڭ كەچۈرمىشلىرى قانداق بولغان؟ خەلق ئۇلارغا قانداق مۇئامىلە قىلغان؟ ئارىدا ئۇزاق يىللار ئۆتكەننىڭ ئۈستىگە بىز تارىخىمىزدا نەچچە نۆۋەت يېزىق ئۆزگەرتكەنلىكىمىز ھەم تارىخنىڭ ھەر دوقمۇشىدا يازما ئەسەرلىرىمىز يېنىش - يېنىش كۆيدۈرۈلگەنلىكى سەۋەبلىك شۇ دەۋرلەردە خەلق بىلەن زىيالىيلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەر قانداق بولغانلىقى توغرىسىدا ئېنىق مەلۇماتقا ئىگە بولمىساقمۇ، «ھەزرىتى موللام مەقبەرسى» نامى بىلەن ئاتىلىپ كېلىۋاتقان قەبرىدە ياتقان زاتنىڭ مەھمۇد كاشغەرىي ئىكەنلىكىنى 1000 يىلدىن كېيىن ئاران بىلگەنلىكىمىزدىن قاراپ، خەلقىمىز ئۆز زىيالىيلرىغا ئاز - تولا ھۆرمەت نەزەرى بىلەن قارىغان بولسىمۇ، تازا دېگەندەك قەدىرلىدى دېيەلمەيمىز.

يۇقىرىقىلار بىز ئېنىق جاۋاب بېرەلمەيدىغان ئۇزاق ئۆتمۈشتىن بىر ھىسال. ئەمدى يېقىنقى دەۋرگە نەزەر سالىساق، 20 - ئەسىرنىڭ دەسلەپكى يېرىمىدا ئۆتكەن ئابدۇقادىر داموللام، قۇتلۇق شەۋقى، مەمتېلى تەۋپىق، ئابدۇخالق ئۇيغۇرى، ل. مۇتەللىپ... قاتارلىق زىيالىيلرىمىز بىر سىنىڭ ئىزىنى بىرسى بېسىپ پۈتۈن ئۆمرىنى خەلقنى ئويغىتىش، مەدەنىيەتنى يۈكسەلدۈرۈشكە بېغىشلاپ ئۆز بۇرچىنى ئاشۇرۇپ ئادا قىلدى. خەلق ئۇلارغا قانچەلىك ماسلاشتى، قانچىلىك قوللىدى، قانچىلىك قوغدىدى؟ ئەگەر خەلق ئاممىسى ئۇلارنىڭ ئارقا تېرىكى بولالغان بولسا رەزىل كۈچلەرگە سېتىلغان ئەخمەت مەزىن، ئابدۇقادىر داموللامنىڭ ھاجەتخانىدا ئولتۇرغان ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ پىچاق سېلىپ ئۆلتۈرۈشكە رەزىل قاتىللىقنى قىلىشقا يېتىنمىغان بولاتتى، قۇتلۇق شەۋقى ھاك سۈيىدە تۇنجۇ قۇتۇرۇپ ئۆلتۈرۈلمىگەن بولاتتى، مەمتېلى تەۋپىق ئوتتا كۆيدۈرۈلمىگەن بولاتتى، ئابدۇخالق ئۇيغۇرنى روزى موللا تۇتۇپ بېرىپ قىلىچ بىلەن چېپىلمىغان بولاتتى، ھېكمىنۇرنىڭ ساتقۇنلۇقى بىلەن ل. مۇتەللىپ جا. دۇدا توغرىلىق بولاتتى. ئەگەر خەلقىمىزدە زىيالىيلارنى قوغدايدىغان ئاڭ يېتىلگەن بولسا، جەمئىيەتتە زىيالىيلارنىڭ ئارقىسىدا ئۇلارنى قوغدايدىغان خەلق بار دېگەن قاراش شەكىللەنگەن بولسا، ئاز ساندىكى ساتقۇنلار زىيالىيلارغا يۇقىرىقىدەك زىيانكەشلىك قىلالمىغان بولاتتى. بىراق، ئۇنداق بولمىدى، ساتقۇنلار غالىپ كېلىپ مەشھۇر زىيالىيلرىمىز نابۇت بولۇش بىلەنلا قالماي، پۈتۈن زىيالىيلار قوشۇنى ئېغىر زەربە يېدى، چۈشكۈنلەشتى.

زىيالىيلار قوشۇنى چۈشكۈنلەشكەن مىللەت - روھى ئۆلگەن زەئىپ مىللەتكە ئايلىنىپ قالىدۇ. شۇڭا زىيالىيلارنى يېتىلدۈرۈش ھەم قوغداشقا خۇددى ھاياتلىق ئۈچۈن زۆرۈر بولغان ئوزۇقلۇققا كۆڭۈل بۆلگەندەك ئالاھىدە نەزەر بىلەن قارايدىغان ئاڭ ئومۇملاشقان بولۇشى لازىم ئىكەن. بىراق بىزدە ئۇنداق بولماپتۇ. مېنىڭ كۆزۈمگە چە، بىزنىڭ مىللىتىمىزدە ئۆتمۈشتىن تا ھازىرغىچە داۋام قىلىپ كېلىۋاتقان مۇنداق بىر يېتەرسىزلىك خېلى ئېغىر دەك قىلىدۇ. ئۇ بولسىمۇ زىيالىيلرىمىزغا ۋە ئۇلارنىڭ ئەمگەك مېۋىلىرىگە بولغان ھۆرمەت قارىشىمىز سۇس بولغاندەك، ئەجدادلىرىمىزنىڭ قالدۇرۇپ كەتكەن تەلىماتلىرىغا ئېتىبار سىز قاراپ، ئۇلارغا دېگەندەك ۋارىسلىق قىلالمىدۇق، شۇڭا دۇنياۋى تەسىرگە ئىگە «قۇتادغۇبىلىك»، «تۈركىي

تىللار دىۋانى» قاتارلىق مەشھۇر ئەسەرلەرنىڭ نامىلا پەقەت ئاز ساندىكى كىشىلەرنىڭ يادىدا ساقلىنىپ قالغان بولسىمۇ، ئەسەرنىڭ ئۆزى پۈتۈنلەي يوقىلىپ، مۇتلەق كۆپ كىشىلەر بۇنىڭدىن بىخەۋەر قېلىپ، ئارىدا نۇرغۇن يىللار ئۆتۈپ كەتتى. مانا بۇ، بىزدىكى «ياندىكى كاسپە-نىڭ قەدرى يوق» دېگەندەك ئۆز زىيالىيلىرىمىزنى قەدىرلىمەسلىك، ئۆز مەدەنىيىتىمىزنى مەنىستەمەسلىكتەك ئىللىتە-مىزنىڭ يامان ئاقىۋىتى ئىدى. ھېلىمۇ ياخشى بۇنىڭدىن خەۋەردار ئويغاق زىيالىيلىرىمىز ئۆزلىرىنىڭ ياشىنىپ قالغانلىقىغا قارىماي، كۆپ يىللار داۋامىدا جاپالىق ئىزدىنىپ، يۇقىرىقى كىتابلارنىڭ چەت ئەللەردە ساقلىنىپ كېلىۋاتقان نۇسخىلىرىدىن پايدىلىنىپ، ھازىرقى تىل - يېزىقىمىز بىلەن قايتا ۋۇجۇدقا چىقاردى. بۇ، بىز ئۈچۈن ئالەمشۇمۇل زور ئىش بولدى. مېنىڭ قارىشىمچە، بۇ كىتابلارنى قايتا ۋۇجۇدقا چىقارغان زىيالىيلارمۇ خۇددى ئاشۇ كىتابلارنىڭ ئەسلىي ئاپتورلىرىدەك قەدىرلىكتۇر. چۈنكى، بىز ئاشۇ ئەسەرلەر ئارقىلىق تارىخىمىز، تارىختىكى مەشھۇر ئالىملاردىن، ئۆتمۈشتىكى مەدەنىيىتىمىز بىلەن قايتا تونۇشۇپ پەخىرلەندۈك، ئالقىشلىدۇق. بۇ ھەقىقەتەن ئالقىشلاشقا ئەرزىيدىغان زور ئۇتۇق ئىدى. بىراق دەل مۇشۇ مەسىلىدەمۇ ئەپسۇسلىنارلىق «قىسمەن» ئىشلار سادىر بولدى.

زور ھەجىملىك بۇ كىتابلار نەشردىن چىقىپ، «قۇتادغۇبىلىك» تىن ئىبارەت بىر تومنىڭ باھاسى ئون يۈەندىن، «تۈركىي تىللار دىۋانى» دىن ئىبارەت ئۈچ توملۇق كىتاب 17 يۈەن 36 پۇڭدىن بازارغا سېلىنسىمۇ، خېرىدارنىڭ تالىنى يوق ئۇزاققىچە سېتىلماي توپا بېسىپ تۇرۇپ قالدى. شۇ كۈنلەردە مۇنداق بىر ئەھۋالنى كۆردۈم.

«شىنخۇا كىتابخانىسى» دا ئىشىكتىن كىرگەنلا يەردە-كى كىتاب ئىشكاپىنىڭ يېنىدىكى يەرگىلا ئۇزۇنلۇقى ئىككى مېتىرچە يەرگە «قۇتادغۇبىلىك» نى ئىككى قۇر قىلىپ تىزىپ دۆۋىلەپ قويۇپتۇ، كىتاب دۆۋىسىنىڭ ئېگىزلىكى 80 سانتىمېتىرچە كېلەتتى. باشقا كىتابلار ئىشكاپتا چىرايلىق تىزىلىپ تۇرۇپتۇ. بۇ كىتابنىڭ يەردە تۇرغانلىقى غەلىتە تۈ-يۈلۈپ يېنىغا باردىم. كىتابنىڭ باھاسى يەتتە يۈەنگە چۈ-شۈرۈلۈپ ئەرزىن ساتسىمۇ خېرىدارى چىقماپتۇ. ئەتراپتا بىر قانچە كىشىلەر قارىشىپ تۇراتتى، ئارىدىن 35 ياشلار-دىكى بىر كىشى كىتاب ساتقۇچى قىزغا «مۇشۇ كىتابلارنىڭ بىرسىنى بەش يۈەندىن ساتساڭلار ھەممىسىنى ئالاي» دېدى. كىتاب ساتقۇچى قىز دەرھال چىقىپ كېتىپ ھايال

ئۆتمەي قايىتىپ كىرىپ، «كەچۈرۈلك، باشلىق ئۈنۈمدى» دېدى. كىتابتىن بىر سىمۇ سېتىلمىدى. مەن بايقى كىتاب ئالغۇچىنىڭ ھەممە كىتابنى ئالماقچى بولغانلىقىغا قىزىقىپ ئۇنىڭدىن سورىدىم. ئۇ خېرىدار بىر خورسىنىپ قويۇپ جاۋاب ئورنىدا مۇنداق بىر جەرياننى سۆزلەپ بەردى.

— مەنمۇ ئانچە - مۇنچە كىتاب ئوقۇيمەن. ئەمما مەكتەپتە تۈزۈك رەك ئوقۇيالمىغان ئادەممەن. تىجارەت بىلەن شېنجىنغا بارغاندا چەت ئەللىك بىر ئىنگىلىز كىشى بىلەن تونۇشۇپ قالغانىدىم. ئارىلىقتا بىرەر يىلچە ئۇ تە-رەپلەرگە بارالمىغاچقا بىر تونۇشۇم ئارقىلىق مۇشۇ كىتاب-تىن بىرنى سوۋغات ئورنىدا ئەۋەتىپ بەرگەندىم. ھېلىقى ئىنگىلىز كىشى ماڭا ئامېرىكا پۇلىدىن 100 دوللار ئەۋەتىپ-تۇ. دېمەك، بۇ كىتابنىڭ خېلىلا قىممىتى بولسا كېرەك. ئەمما بىزدە بۇ كىتاب خارلىنىپ قاپتۇ، شۇڭا ھەممىسىنى ئېلىپ ساقلاپ قوياي دېدىم، خېرىدارى چىقىپ قالسا پايدىسىغا ساتمەن، بولمىسا ئىزى پۇل بولار، خارلىنىپ تۇر-غاندىن ياخشىغۇ، — دېدى.

بىر چەت ئەللىك بىر كىتابنى 100 دوللارغا ئېلىپ يەنە رەھمەت ئېيتىپتۇ. بىزدە ئەھۋال ئۇنىڭ ئەكسىچە بولدى. بىر كىتاب يەتتە يۈەندىن بولغاندا ئاشۇ يىللاردا بىر بوتۇلكا ھاراقنىڭ پۇلىغا بۇ كىتابتىن بىر يۈرۈشنى سېتىپ ئالغىلى بولاتتى. بىراق كىتاب يەنىلا خېرىدارسىز قالدى. بۇ، بىزنىڭ روھىي ھالىتىمىزدىكى زەئىپلىكنىڭ ئىپادىسىمۇ ياكى باشقىچە چۈشەندۈرۈشۈ بارمىدۇ؟

ھازىرقى دەۋردىكى زىيالىيلىرىمىز ھەقىقەتەن توختىلىش-تىن ئاۋۋال بۇ ھەقتىكى مۇنداق بىر قارىشىمنى دەپ ئۆتەي:

مېنىڭ كۆزۈمچە، زىيالىيلار قوشۇنى جەلپكار كوزىر بولۇپ، مۇنداق ئىككى خىل مۇددىئادا ئىككى تە-رەپتىن كۆزۈمچە تۇرىدىكەن. ئۇنىڭ بىر تەرىپى — خەلق ۋە خەلقپەرۋەر ھاكىمىيەت پەن - تېخنىكا ۋە مەدەنى-يەتنىڭ تەرەققىي قىلىشىدىكى ئۈمىدىنى ئاشۇ زىيالىيلارغا باغلاپ، ئۇلارنى ئەتىۋارلاش ۋە ھۆرمەتلەش نەزەرى بىلەن كۆزۈمچە تۇرىدىكەن. ناۋادا، زىيالىيلار خەلقنىڭ كۈتكەن يېرىدىن چىقالمىسا خەلق ئۇلاردىن رەنجىدىكەن. يەنە بىر تەرىپتىن، ئەكسىيەتچى ھاكىمىيەت ۋە خەلقنىڭ كۈچىدىن پايدىلىنىپ كۆنۈپ قالغان پارازىت قارا كۈچلەر خەلقنىڭ زىيالىيلارغا بولغان ھۆرمەت، ئېتىقادىدىن پايدىلە-نىپ، ئاشۇ زىيالىيلارنى خۇددى ئات - ئۇلاقنىڭ بېشىغا سا-

لىدىغان نوقتتا، بۇرۇندىن ئۆتكۈزۈلۈپ چۈلۈك ئورنىدا ئىشلىتىپ شۇ ئارقىلىق خەلقنى بىردە ئالداپ، بىردە قورقۇ-تۇپ ئىدارە قىلىشنىڭ ۋاسىتىسى قىلىپ پايدىلىنىش نەزەرى بىلەن كۆزىتىپ تۇرىدىكەن. قاچانكى زىيالىيلار ئۇلارنىڭ دىنىغا باقماي قالسا ھەر خىل باھانىلەر بىلەن يوقىتىشقا تەييار تۇرىدىكەن. بۇنداق بولغاندا مەيلى قايسى تەرەپتىن بىرەر «شامال» چىقسا ئاۋۋال زىيالىيلارنىڭ «بۆكى»نى ئۇچۇرۇۋېتىدىغان ھالەت ھامان مەۋجۇت ئىكەن. بۇنىڭ دەلىلى ئۈچۈن مۇنداق بىر پاكىتنى كۆرۈپ ئۆتەيلى.

شېنجاڭ شىسەي ھاكىمىيەت بېشىغا چىقىشى بىلەن خەلققە ياخشىچاق بولۇپ كۆرۈنۈش مەقسىتىدە مائارىپ تەرەققىياتىغا يول قويغاندەك كۆرۈنۈش قىلىپ، ھەرقايسى مىللەتلەر ئىچىدىكى ئۆز تىلى - يېزىقىدا ئوقۇتىدىغان مەكتەپلەرنىڭ ئېچىلىشىغا يول قويدى، بىر بۆلەك ياشلارنى سوۋېت ئىتتىپاقىغا چىقىرىپ ئوقۇتتى. مانا شۇ پۇرسەتتە قەشقەردە تۇرۇشلۇق دىۋىزىيە كوماندېرى مەھمۇد مۇھىدى، كارخانىچىلاردىن ھۈسەنباي... قاتارلىق مەرىپەتپەرۋەر بايلىرىمۇ بىر قىسىم ياشلارنى چەت ئەلگە چىقىرىپ ئوقۇتتى. شىنجاڭ دائىرىسى ئىچىدىمۇ مەكتەپ ئېچىپ تەربىيەلدى. ھەر ئىككىلا تەرەپنىڭ ئۆز ئالدىغا مۇددىئاسى بار ئىدى. بۇ ياشلار ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ مەكتەپ پۈتكۈزۈپ ھەر ساھەلەر بويىچە خىزمەت ئىشلىدى. شىنجاڭنىڭ تەرەققىيات يولىدا مەلۇم ياخشى باشلىنىش بولدى. يۇقىرىقى زىيالىيلار ئۆز كەسىپلىرىنى ئىشلەش بىلەن بىللە، خەلق ئارىسىدا ئويغىتىش رولىنى ئوينىدى. خەلقنىڭ ئويغىنىشى شېنجاڭ شىسەي ھاكىمىيىتى ئۈچۈن پايدىسىز ئىدى. شۇڭا شېنجاڭ شىسەي بىردىنلا كەسكىن تەدبىر قوللىنىپ، سوۋېت ئىتتىپاقىدا ئوقۇپ كەلگەن 330 نەچچە زىيالىينىڭ 200 نەچچىسىنى ئۆلتۈردى. ئاز بىر قىسىمنى تەقىپ ئاستىدا ئىشلەتكەن بولسىمۇ، خىلمۇخىل چەكلىمىلەرنى قويغاننىڭ ئۈستىگە ئۇلارنىڭ ئارىسىغا «تىلىك - تىڭچى»، «قۇلاق» دېگەنلەرنى كىرگۈزگەن بولغاچقا، زىيالىيلار ئاشۇ تار دائىرىدىنلا ھەرىكەت قىلىپ، بۆسۈش خاراكىتىلىك پىكىر قىلىش دېگەنلەرنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەيدىغان پالەچ ھالەتتە تۇرۇپ قالدى. يېڭى جۇڭگو قۇرۇلغاندىن كېيىن زىيالىيلار خىلمۇخىل بويۇنتۇرۇقلاردىن قۇتۇلغان بولسىمۇ، ئاجىز ئىقتىساد ئۈستىگە قۇرۇلۇۋاتقان سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش مەزگىلىدىكى جىددىيچىلىك، «مەدەنىيەت زور ئىنى-قىلابى» داۋامىدىكى مالىمانچىلىق، ئۇزاق مۇددەتلىك بىر-

كىنمە ھالەت مەزگىللىرىدىكى زىيالىيلار قوشۇنىنىڭ يېتىلىشى ناھايىتى ئاستا بولدى. «ئىشكىنى ئېچىۋېتىش، دۇنياغا يۈزلىنىش»دىن ئىبارەت يېڭى سىياسەت زىيالىيلارنى ئۆزىگە لايىق قەدەرلەپ، ئۆگىنىش، كەشپىيات ئىشلىرى ئۈچۈن تارىختا كۆرۈلۈپ باقمىغان ياخشى پۇرسەت بىلەن تەمىنلىدى. ئومۇمىيلىقتىن قارىغاندا، نۇرغۇن ياشلىرىمىز بۇ پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ ئۆگىنىپ ھەر ساھەلەر بويىچە يېتىلىپ ھەتتا يېڭىلىقلارنى ياراتتى. زىيالىيلارنىڭ سانى كۈندىن - كۈنگە ئاشماقتا، ئالىم، پىروفېسسور... دېگەن ناملارنى ئاڭلاپ كۆڭۈل تۇتۇپ تۇرىدىغان بولدى. بىراق شۇ ناملارغا لايىق ساپانىڭ يېتىلىشىدە مەلۇم نۇقتىلار ساقلانغاندەك قىلدۇ. مەلۇم بولۇشىچە ھەر خىل ئۇنۋانلارغا ئىگە بولغانلارنىڭ ئارىسىدا ئۆزىنىڭ كەسپىگە ئائىت بىرەر ئىلمىي ماقالە يېزىش تەلەپ قىلىنسا، ئۆزلىرى يازالماي باشقىلارغا يازغۇزىدىغان ياكى يازغان ماقالىسى تەلەپكە لايىق بولمىسا «ئارقا ئىشىك» ئارقىلىق ئېلان قىلدۇ. رىدىغان ئەھۋاللارمۇ بايقىلىپ قالغان. بۇ ئەھۋەتتە كۆپ ئەمەس. ھەر قانچە ئاز دېگەندىمۇ بۇنداق ئەھۋاللار كۆپ رۈلمەسلىكى كېرەك ئىدى. چۈنكى «بىر تال مايلاق بىر قېرىن مايىنى سېسىتىدۇ» دېگەندەك بۇ خىل ساختىپەزلىك پۈتۈن زىيالىيلار قوشۇنىنى چىرىتىپ، زىيالىيلارنىڭ خەلق ئارىسىدىكى ئىناۋىتىنى پەسلىتىۋېتىپ، ئىشەنچنى يوقىتىدۇ. بۇ ھال ھازىر سىر ئەمەس، بەلكى ئاشكارا ئىش بولۇپ، كىشىلەرمۇ بۇنىڭغا پەرۋا قىلمايدىغان بولۇپ قالدى.

مەن بىر قاتار كۆزىتىشلەر ئارقىلىق، زىيالىيلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان خەلقىمىز ئارىسىدا، ئەتراپىمىزدا يۈز بېرىۋاتقان خېلى كۆپ بولمىغۇر ئىشلارغا نىسبەتەن «كىچىك ئىشلار» دەپ سەل قارايدىغان، «قىسمەن ئىشلار» دەپ ئېتىبار قىلمايدىغان بىپەرۋارلىقتىن ئىبارەت نۇقتىلارنىمۇ خۇددى ساقايماس كېسەلدەك ئۈزۈلمەي داۋام قىلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم. تۆۋەندە ئاشۇ «كىچىك ئىشلار»دىن مىسال:

تارىخىمىزدىكى قەھرىمان قىزىمىز شەپقەت ھەمشىرىسى رىزۋانگۈل ھاشىمنىڭ سۈرىتىنى تونۇشتۇرۇشتىكى ئوخشاشمىسىلىقلارنى ئېنىقلاش مەقسىتىدە ئۈرۈمچى، غۇلجا، سۈيۈدۈك قاتارلىق جايلاردىكى شۇ دەۋر شاھىدلىرىدىن ئەھۋال ئىگىلەش داۋامىدا تۆۋەندىكىدەك «كىچىك ئىشلار»دىن بىر قانچىسىنى ئۇچراتتىم.

غۇلجا شەھىرىنىڭ قۇدۇق مەھەللىسىدە ئولتۇرۇشلۇق سەدىردىن ئاكنىڭ ئۆيىگە بېرىپ رىزۋانگۈل ھەم شۇ سۈرەتتىكى ھەمىشە قىزلارنى تونۇپ بېرىشنى ئوتۇندۇم. سەدىردىن ئاكا 80 ياشلارغا كىرىپ قالغان ئاقساقال بولدى. سىمۇ زېھنى ئوچۇق، ئۆزى تېتىك ئادەم ئىكەن. بۇ كىشى دەسلەپتە بىر قاتار ۋەقەلەرنى ئەسلەپ ئۆتكەندىن كېيىن رىزۋانگۈل ھەققىدە توختىلىپ، رىزۋانگۈلنى پەقەت ئىككى قېتىم كۆرگەنلىكى، يەنى تۇنجى قېتىم رىزۋانگۈل قۇربان بولۇشتىن بىر كۈن ئاۋۋال، 2 - قېتىم يەنى شۇ كۈننىڭ ئەتىسى رىزۋانگۈل قۇربان بولغان جايدىكى قانغا مىلەنگەن جەستىنى كۆرگەنلىكىنى سۆزلەپ بولۇپ، ئۇچراشقان ۋاقتى قىسقا بولغانىڭ ئۈستىگە ئارىدا نۇرغۇن يىللار ئۆتۈپ كەتكەن بولغاچقا، سۈرەتنى تونۇپ بېرەلمەيدىغانلىقىنى تولىمۇ ئەپسۇسلىق ھالدا چۈشەندۈردى. ئاندىن نېمەشقىدۇر سەل جىددىيلىشىپ ئىشكاپىدىن «ئىنقىلابى قۇربانلار ئەسلىمىسى» دېگەن كىتابنى ئېلىپ، ئۇنىڭدىكى «غەنى كەرىموف» دەپ تونۇشتۇرۇلغان سۈرەتنى كۆرسەتتى، سۈرەتتىكى كىشى غەنى كەرىموف ئەمەس، پولىكوۋنىڭ سەيدەھرەم ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. ئاندىن كېيىن «ئۈمىد يۇلتۇزى» دېگەن كىتابتىكى چۈشەندۈرۈشتە غەنى كەرىموف بىلەن ئوسمانجان ناسىرنىڭ سۈرىتى ئالمىشىپ قالغانلىقىنى ئېيتتى (غەنى كەرىموفنىڭ يېقىن تۇغقانلىرىدىن مەرھۇم ھۆرىيە ھەدە، ئابدۇراخمان ئاكالارمۇ سۈرەتنى خاتا تونۇشتۇرغانلىقىنى ئېيتقاندى) سەدىردىن ئاكا يۇقىرىقى كىتابتا «ئىلى مەكتەپنىڭ قۇرغۇچىسى ھۈسەيىن بەگ يۈنۈسوف» دەپ تونۇشتۇرۇلغان سۈرەتنى كۆرسىتىپ، بۇ سۈرەتتىكى كىشى ھۈسەيىنبەگ يۈنۈسوف ئەمەس، ھۈسەيىنبەگ ماشىنا ۋەقەسىدە ۋاپات بولۇپ، ئارىدا خېلى ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئۇنىڭ ئايالى زۆھرە خانىم بىلەن نىكاھلانغان خوتەنلىك زىيالىي تۇرسۇن ئەپەندىم ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ «بىز ئەجدادلىرىمىزغا مۇشۇنداق مۇئامىلە قىلساق قانداق بولىدۇ...» دەپ تولىمۇ بىئارام بولۇپ كەتتى. سەدىردىن ئاكا ئۇ كىشىلەر بىلەن بىر مەھەللىلىك بولۇپ، شۇ كىشىلەرنى، شۇ ئىشلارنى بىئاسىتە كۆرگەن بولغاچقا ئۇنىڭ ئېيتقانلىرى ئەڭ ئىشەنچلىك پاكىت ئىدى. بىراق، بۇ سۈرەت كېيىنكى ۋاقىتلاردىمۇ خاتا ھالدا «ھۈسەيىنبەگ يۈنۈسوف» دەپ تونۇشتۇرۇلۇۋاتىدۇ.

شەپقەت ھەمىشە رىزۋانگۈل ھاشىم قاتارلىق سەككىز ھەمىشە بىلەن چۈشكەن سۈرەتتىكى بىر قىزنى

«تۇڭگان قىزى رازىيە» دەپ تونۇشتۇرۇلغانلىقى ھەم كىشىلەر ئاغزىدا «رازىيە غۇلجا شەھەر تۆپەدەڭ مەھەللىسىدىكى باگى تۇڭگاننىڭ قىزى» دېگەن گەپ بويىچە شۇ مەھەللىدىكى يېشى چوڭ تۇڭگانلاردىن سۇرۇشتە قىلدىم. بىراق ئۇلار رازىيەنىڭ نامىنىمۇ بىلمەيدىكەن. شۇنداق بولسىمۇ داۋاملىق سۇرۇشتۇرۇپ، غۇلجا شەھەرلىك باج ئىدارىسىدا مەسئۇل خىزمەت ئىشلەپ پېنسىيەگە چىققان مۇسا ئاكا بىلەن ئۇچراشتىم. بۇ كىشى ئۇيغۇر تىلىنى ناھايىتى ياخشى بىلىدىكەن. ئۇ مەقسىتىمنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئېغىر خۇرسىنىپ قويۇپ، تۇڭگانلار بۇ قەھرىمان قىزى بىلەن پەخىرلىنىشنىڭ ئەكسىچە شۇ يىللاردا «ياخشى قىز بولسا پارتىزانلارنىڭ (ئەرلەرنىڭ دېمەكچى) ئارىسىدا يۈرەتتىمۇ» دەپ ئەيىبلەنگەن. بۇ سۆزنىڭ پەيدا بولۇشى تۇڭگانلار ئارىسىدىكى «قىزلار تالا تۈزدە يۈرسە ھاياسزلىق بولىدۇ» دېگەن خاتا قاراشتىن كېلىپ چىققانلىقى ئېنىق. مەن ئۇ قىز توغرىسىدا ئاڭلىغان، لېكىن كۆرمىگەن. ئەپسۇس! مەن شۇ چاغلاردا سۇرۇشتۇرگەن بولسام بوپتەكەن، راستىنى دېسەم مەن خىجىل بولۇۋاتمەن. تۇڭگانلاردىن بىرەر كىشى بۇ ھەقتە ئىزدەنمىدى، ئۇنتۇپ كەتتى. مەن ئەمدى بولسىمۇ سۇرۇشتۇرۇپ كۆرەي، ئېھتىمال تۇڭگان پولىكىدا ئىزۋود كوماندىرى بولغان دەن دەنزە (ئىسمى ئەمەس لەقىمى) بىلىشى مۇمكىن، ئازراقلا ئۇچۇرغا ئىگە بولسام سىزگە خەۋەر قىلىمەن، دېگەنلەرنى ئېيتقاندى، لېكىن خەۋەر بەرمىدى، قارىغاندا دەن دەنزەمۇ بىلىمىسە كېرەك.

قەھرىمان تۇڭگان قىزى رازىيەنىڭ تىلغا ئېلىنىشى مۇنداق بولغانىكەن. مەرھۇم زۇنۇن قادىرى ئاكا «شەپقەت ھەمىشە رىزۋانگۈل» تېمىلىق ئوچىرىكىنى يېزىۋاتقاندا تاساددىپىي كېلىپ قالغان ئەخمەت ئەپەندىم ئوچىرىكىنى بىر قۇر كۆرۈپ چىقىپ، «بۇ جەڭدە قۇربان بولغانلار يالغۇز ئۇيغۇر قىزلىرىلا ئەمەس، يازغۇچى ئەتراپلىق ئويلىنىشى لازىم» دېگەندىن كېيىن زۇنۇن قادىرى شۇ يەردىلا «بۇ قېتىملىق جەڭدە تۇڭگان قىزى رازىيەمۇ قەھرىمانلارچە قۇربان بولدى» دېگەن بىر جۈملە سۆزنى يازدى، شۇنىڭ بىلەن رازىيەنىڭ نامى خەلققە تونۇلدى. ئەمما ئۇنىڭ ھاياتى پائالىيەتلىرى ۋە سۈرىتى توغرىسىدا تا ھازىرغىچە ھېچقانداق مەلۇمات يوق.

شەپقەت ھەمىشە رىزۋانگۈل ھاشىمىنىڭ ئەھۋالىمۇ رازىيەگە ئوخشىشىپ قالىدۇ. ھېلىمۇ ياخشى زۇنۇن قادىرى

ئاكىمىز رىزۋانگۈل ھەققىدە يۇقىرىقى ئوچىرىكى يازغان- كەن. گەرچە بۇ ئوچىرىك رىزۋانگۈلنىڭ پۈتۈن ھاياتى پا- ئالىيەتلىرىنى يورۇتۇپ بېرەلمىسەمۇ، رىزۋانگۈلنى خەلققە تونۇتتى. شۇنداقلا بىز ئۈچۈن رىزۋانگۈل ھەققىدىكى مۇھىم ماتېرىيال بولۇپ كەلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن خېلى كۆپ قەلەمكەشلەر رىزۋانگۈل ھەققىدە كۆپ ئىزدەنگەن بولسىمۇ، قانائەتلەنگىدەك بىرەر ئەسەر يازالمىدى.

ئەگەر شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە بىرەر كىشى بۇ ھەقتە ئويلىغان بولسا رىزۋانگۈلنىڭ ئاتىسى، ئۇرۇق - تۇغقانلى- رى، بىللە جەڭ قىلغان سەپداشلىرى ھايات، جەڭ مەيدانلى- رى ئەينەن بولغاچقا ۋەقەلىك تولۇق، بايان قىلىش ئاسان بولاتتى. شۇنچە ئاسان ئىشقا سەل قارىلىپ ۋاقتىدا ئىشلەن- مەگەچكە، رىزۋانگۈل ھەققىدىكى چۈشەنچىمىز يۈزە بولۇپ كەلدى، ھەتتا ئارىدا ئۆتكەن 60 يىل داۋامدا رىز- ۋانگۈلنىڭ سۈرىتىنىمۇ ئېنىق تونۇيالمىدۇق. بۇ، تولىمۇ ئې- چىنارلىق ئىش بولغانىدى. ھېلىمۇ ياخشى 2010 - يىلى، شۇ دەۋرنىڭ شاھىدى بولغان مۇزەپپەر ئابدۇللا ئاكا 80 ياشقا ئۇلاشقاندا «ئازادلىق جەڭچىسى رىزۋانگۈل» ناملىق كىتابنى يېزىپ رىزۋانگۈلنىڭ ھاياتى پائالىيەتلىرىنى پاكىت- لار بىلەن يورۇتۇپ بېرىپ، ئاستا - ئاستا ئۇنتۇلۇشقا يۈز- لەنگەن قەھرىمان قىزىمىز رىزۋانگۈلگە قايتىدىن مەنئىۋى ھايات ئاتا قىلدى، لېكىن بۇ ئىش تولىمۇ قىيىنغا توختىغان- دەك، ۋەقەلىك يۈزدە - يۈز تولۇق بولۇشىمۇ ناتايىن. بۇ ھەقتە كىتابنىڭ ئاپتورى ئۆز كىتابىغا باھا بېرىپ، «مېنىڭ يازغانلىرىم رىزۋانگۈلنىڭ جەڭگىۋار ھاياتىنىڭ ھەممىسىمۇ ئەمەس، بەلكى مەن بىلىدىغان بىر قىسمىدىنلا ئىبارەت» دەيدۇ.

«كېيىن قالغان ئىشقا قار ياغىدۇ» دېگەن تەمسىل بار. باشقىلارنىڭ كېيىن قالغان ئىشقا قار ياغىسىمۇ، بىزنىڭ كېيىن قالغان ئىشىمىزغا ئاسان ئېرىمەيدىغان مۇز توڭلاپ كېتىدىكەن.

يۇقىرىقى مىساللار گەرچە چوڭ ئىشلار بولمىسىمۇ، ھەرقانداق ئىشنى كىچىك كۆرمەي ئۆز ۋاقتىدا بېجىرسە قانداق بولىدۇ؟ «كىچىك ئىش» دەپ سەل قاراپ ئارقىغا تاشلىسا قانداق بولىدۇ؟ زىيالىيلار مەسئۇلىيەتنى تولۇق تونۇماي بېپەرۋالىق قىلسا قانداق بولىدۇ؟ مەسئۇلىيەتچان زېرەك زىيالىيلار قانداق بولىدۇ؟ دېگەن سوئاللارغا جاۋاب بولۇشى بىلەن بىللە، ئۆز ۋاقتىدا بېجىرىلگەن ئىش، دېيىلگەن بىر ئېغىز سۆز، يېزىلغان نەچچە قۇر خەتنىڭ

قىممىتى قانچىلىك زور بولىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. تۆۋەندە «قىسمەن ئەھۋال» دەپ سەل قارايدىغان نۇقسانلىرىمىز سەۋەبلىك يۈز بېرىۋاتقان بولمىغۇر ئىشلارغا نەزەر سېلىپ ئۆتەيلى.

خەلق ئىچىدە شۇنداقلا زىيالىيلار ئارىسىدىمۇ خېلى ئۇزاقتىن داۋام قىلىپ كېلىۋاتقان مۇنداق بىر «قىسمەن» يامان ئادەت بار:

مەيلى قايسى ساھەدىن بولسۇن بىرەر كىشى ئۆز تۆھ- پىسى بىلەن تونۇلۇشقا ئەگىشىپ يەنە بىرلىرى ھەسەتخور- لۇقتىن ياكى شەخسىي زىددىيەت تۈپەيلى ئۆسەك سۆز تار- قىتىپ، خۇپىيانە سۈيىقەست قىلىشقا ئالدىرايدۇ. ئۇنىڭ تە- رەپدارلىرى دەرھال دوست تارتىشىپ بىر - بىرىگە «خۇش خەۋەر» يەتكۈزىدۇ. يەنە بىر بۆلەك كىشىلەر ئىشنىڭ تېگى - تەكتىنى سۈرۈشتۈرۈش دېگەنلەرنى خىيالىغىمۇ كەل- تۈرمەي پىتتە - پاساتلارغا ئاكتىپ قاتنىشىپ غەيۋەت دول- قۇنىنى ئەۋجىگە چىقىرىپ، ئەمدىلا تونۇلغان ياكى مەلۇم بىر ئىشنى باشلىغان كىشىنىڭ تۆھپىسىدىن نۇقسانلىرى ئا- شۇرۇۋېتىلىپ ئۇنىڭ باشلىغان ئىشلىرىغا توسقۇنلۇق قىل- شىدۇ. قارىغاندا بۇ خىل «كېسەلنىڭ يىلتىزى» خېلى چوڭ- قۇردەك قىلىدۇ. بۇ ھەقتە ئۆتمۈشمىزگە نەزەر سالىساق، ل. مۇتەللىپ توغرىسىدا «ل. مۇتەللىپ گومىنداڭ چۈ فىن- بۇسىنىڭ سېكىرتارى بولغان» (گومىنداڭ فىرقىسى رايون- لۇق شۆبىسىنىڭ سېكىرتارى بولغان) «ل. مۇتەللىپ قولغا ئېلىنىپ سوراق قىلىنغاندا 40 مېتىر يىراق يەردىن ئۆمىلەپ كېلىپ سوراقچىنىڭ پاقالچىقىنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ يالۋۇر- غان». «ل. مۇتەللىپ سوراق قىلىنغاندا ئىشتانغا چىقىرد- ۋەتكەن» دېگەندەك پىتتە پاساتلارنى تارقىتىشتىن نومۇس قىلمىدى. بۇ خىل پىتتە - پاساتلارنىڭ بەدبۇي ھىدى ھا- زىرمۇ تولۇق يوقالمىدى. بۇ يەردە شۇنداق سوئاللارنى قويۇش زۆرۈر بولدى. ئەجەب، بۇ خىل پىتتە - پاساتچىلار ئاشۇ گەپلىرىنى نېمە ئۈچۈن ئوچۇق سورۇندا دېمەيدۇ؟ نېمە ئۈچۈن مەتبۇئات يۈزىدە ئېلان قىلمايدۇ؟

ل. مۇتەللىپ شىڭ شىسەي تەرىپىدىن ئاقسۇغا سۈرگۈن قىلىندى. ئۇ يىللاردا شىڭ شىسەي گومىنداڭنى قايرىپ قويۇپ، سوۋېت ئىتتىپاقىغا قۇيرۇق شىپاڭشىتىپ يۈرگەن چاغلار ئىدى. ئۇنداق ئىكەن گومىنداڭ فىرقىسى- نىڭ شىنجاڭدىكى تەسىرى قانچىلىك بولىدۇ، ئۆزىنى كۆر- مەگەن گومىنداڭغا ل. مۇتەللىپ شۇ دەرىجىدە چوقۇنۇشى مۇمكىنمۇ؟ ئەگەر شىڭ شىسەي ئاغدۇرۇلۇپ ۋۇ جۇڭشىن

بىراق بىزنىڭ زىيالىيلرىمىز دەل مۇشۇنداق ھالقىلىق پەيتتە-
لەردە ئاسانلا مۇنداق ئىككى قۇتۇپقا بۆلۈنۈپ قالدۇ.
يەنى، بىر قىسىم زىيالىيلار ئۆز ماھىيىتى بىلەن ئوتتۇرىغا
چىقىپ، خاتا قارار چىقارغۇچىلارغا قارشى مەيداندا
تۇرۇپ، خاتالىقنى تۈزىتىش ھەققىدىكى پىكىر - تەكلىپلەردە-
نى قويغانلىقى ئۈچۈن، ئاق بىلەن قارىنى بىلىپ كېتەلمەيدۇ-
دىغان مەلۇم باشلىقلار تەرىپىدىن ئەيىبلەنسە، دەل مۇشۇ
پەيتتە بىر قىسىم زىيالىيلار دەرھال باشقا «رەك» گە كىردە-
ۋېلىپ، قانۇنىيەتنى بىلىپ تۇرسىمۇ ئۇنىڭغا كۆز يۇمۇپ،
باشلىقنىڭ بىر ئېغىز سۆزىنى قانۇنىيەتنىڭ ئۈستىگە قويۇپ
تۇرۇپ، توغرا پىكىر قىلىنغان زىيالىيلارغا قارىتا «باشلىققا
قارشى تۇرغانلىق تەشكىلگە قارشى تۇرغانلىق بولىدۇ،
تەشكىلگە قارشى تۇرغانلىق ھۆكۈمەتكە، ھەتتا پارتىيەگە
قارشى تۇرغانلىق بولىدۇ...» دېگەندەك بىمەنىلىك بىلەن
پىرىنسىپقا كۆتۈرۈپ ئەيىبلەشتە ئاكتىپ رول ئوينايدۇ.
بۇنىڭ بىلەن بىر بۆلەك زىيالىيلار چەتكە قېقىلىپ، رولىنى
يوقىتىدۇ.

يۇقىرىقىدەك تۇراقسىزلىق بىلەن ئەسلىي تۈسنى ئۆز-
گەرتىۋالغان «بىر قىسىم» زىيالىيلار ئىلمىلىك، زىيالىيلىق
دېگەنلەردىن پۈتۈنلەي چەتنەپ، بايقىق باشلىقلارنىڭ ئەمە-
لىيەتتىن يىراق، ئۈنۈمى يوق پىلانلىرىدىكى خىيالىي ئۇتۇق-
لىرىنىڭ «غورسى» نى كۆرمەي تۇرۇپ، ئۇنىڭ مەي
بولۇپ پىشقان «مېۋىسى» نىڭ شېرىنلىكىنى بولۇشىغا ماخ-
تايدۇ. بۇنداق زىيالىيلارنىڭ ۋۇجۇدى مەۋجۇت بولۇپ
تۇرسىمۇ، زىيالىيلىق ماھىيىتى يوقالغان بولىدۇ. بۇنىڭ
بىلەن پۈتۈن زىيالىيلار قوشۇنى ئىككى تەرەپلىمە يىمىرىل-
گەن بولىدۇ. شۇڭا بىزنىڭ ئۆتمۈشمىزدە، بىز ياشاۋاتقان
جەمئىيەت خۇددى ھېچقانداق زىرائەت كۆكلىمەيدىغان
ئاق تامغا ئوخشاپ قالغان دەۋرلەر مۇ بولۇپ ئۆتتى.
بۇنىڭ بىر دەلىلى سۈپىتىدە تۆۋەندىكى رېئال ئۆتمۈشنى
قىسقىچە ئەسلىپ ئۆتەيلى.

«خەلق كوممۇنىسى» قۇرۇلغان دەسلەپكى مەزگىللەر-
دە «كوممۇنادا كوممۇنا ئەزالىرى تاماقنى پۇلسىز يەيدۇ»
دېگەندەك كۆپ خىل ماختاشلار كۆككە يېتىپ، «خەلق
كوممۇنىسى» خىيالىي جەننەتكە ئوخشىتىلغانىدى. بۇ ئەخ-
مقانە خىيالىنىڭ ئەمەلگە ئاشمايدىغانلىقىنى ئالدىن بىلىپ
يەتكەن بىر بۆلەك زىيالىيلار بۇ ھەقتە توغرا پىكىر قىلغان-
لىقى ئۈچۈن يۇقىرىقىدەك ئەيىبلىنىپ چەتكە قېقىلدى. ئە-
گىلىك باشقۇرۇش ھوقۇقى ئاق - قارىنى پەرق قىلالمايدۇ.

شىنجاڭغا كەلگەندە شۇنداق بولدى دېيىلسە، ئۇ شىنجاڭغا
كېلىپ ئۆزىنى ئوڭشىغۇچە ئىنقىلاب پارتلاپ، ئارانلا
توققۇز ئاي تۇرالغاندىن كېيىن ئىچكىرىگە تىكۈۋەتتى. ھال-
بۇكىل. مۇتەللىپ يۇقىرىقى مەنەسپكە شۇنچە تېز ئېرىد-
شەرمۇ؟ ئەگەر «راست شۇنداق ئىدى» دېگۈچىلەر بولسا
پاكتى قېنى؟ ل. مۇتەللىپ دەل ئاشۇ گومىنداڭ ھاكىمىيە-
تىگە قارشى ئىنقىلابىي ھەرىكەتنىڭ ئاكتىپ باشلامچىسى
تۇرۇقلۇق، دۈشمەن تەرەپنىڭ ئاشۇنداق مەنەسپلەرنى
قوبۇل قىلىشى مۇمكىنمۇ؟ گومىنداڭ ئۇنىڭغا ئىشىنىپ
مەنەسپ بېرەمدۇ؟

گۇناھكارنى 40 مېتىر يىراق تۇرغۇزۇپ قويۇپ
سوراق قىلىدىغان سوراقخانمۇ بولغانمۇ؟

ل. مۇتەللىپ «ئىشتانغا چىقىرىۋەتكەن» ئاشۇ مەنۇت-
لاردا كىملىرى ئىشتاننىڭ ئېغىغا قاراپ باققاندۇ ياكى تۇتۇپ
بېقىپتەمۇ؟

يۇقىرىقىدەك پىتتە - پاساتتىن ئىبارەت «كەشپىيات»-
نىڭ ئاپتورلىرى ئىككى خىل بولىدۇ. ئۇنىڭ بىر خىلى ھە-
سەتخورلار، يەنە بىر خىلى كىملىرىگىدۇر يان بېسىپ ئاز -
تولا مەنەپەئەتتىگە ئېرىشمەكچى بولغان پۇرسەتپەرەسلەردۇر.
بۇ خىل كىشىلەر ھەر قانچە بىلىملىك بولسۇن، ھەر قانچە
يۇقىرى ئىقتىدار ئىگىسى بولسۇن، ئۇلارنى خەلقنىڭ زىيا-
لىسى دېگىلى بولمايدۇ. بەلكى ھەقىقەتكە ئاسىيلىق قىلغان
خىيانەتكارلاردۇر.

ئالدىمىزدا ئۆتكەن ئۆتمۈشمىزگە نەزەر سالساق، زد-
يالىيلرىمىز ئارىسىدا ئۆزلىرىنىڭ ماھىيىتىگە يات بولغان
تۇراقسىزلىقتىن ئىبارەت «قىسمەن» ئەھۋاللارمۇ كۆرۈل-
دى. بۇ ھەقتە پاكىت كۆرسىتىشتىن ئاۋۋال مۇنداق بىر رې-
ئاللىقنى تونۇپ ئۆتۈشكە توغرا كەلدى.

جەمئىيەت تەرەققىياتىنىڭ مۇئەييەن قانۇنىيىتى بول-
دۇ. ئېنىقراق قىلىپ ئېيتقاندا، تەرەققىياتنىڭ ئىلگىرى سۈ-
رۈلۈشى — ماكان، مۇھىت، ئاڭ، ئېھتىياج، قابىلىيەت قا-
تارلىق كۆپ تەرەپلەر كۆزدە تۇتۇلۇپ تۈزۈلگەن پىلان،
چىقىرىلغان قارارلار ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدۇ. لېكىن
بۇنداق پىلانلارنى تۈزۈپ قارار چىقارغۇچىلارنىڭ ھەممە-
سى، ھەممە ساھەلەرنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتىنى تولۇق
بىلىپ كېتىشى ناتايىن. شۇ سەۋەبلىك خاتالىق يۈز بېرىپ،
خەلق مەنەپەئەتى زىيانغا ئۇچرايدۇ. مۇشۇنداق ئەھۋالدا قا-
نۇنىيەتنى بىلىدىغان زىيالىيلار ئوتتۇرىغا چىقىپ خاتالىقنىڭ
ئالدىنى ئېلىپ قالالسا خەلق مەنەپەئەتى قوغدىلىپ قالىدۇ.

ۋاتىسىز بولۇپ قالدى. كۈلكىلىك بولغىنى شۇكى، دەسلەپتە «خەلق كوممۇنىستى» نى كۆككە كۆتۈرۈپ ئۇلۇغلىغان ھېلىقى «بىر قىسىم» زىيالىيلار «خەلق كوممۇنىستى» ئەمەل-دىن قالدۇرۇلغانلىقىنى «ئاقىلانلىق» دەپ ئالاقىلىشىپ قالغان. دەك، يېڭى يېزىق ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ كونا يېزىق ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەندە، كونا يېزىقنىڭ ئەۋزەللىكىنى سۆزلەپ ئالاقىلاپ، ئۇ قۇتۇپتىن بۇ قۇتۇپقا ئۆتۈۋېلىشتى. بۇ ھال خۇددىدىن تارىخىمىزدىكى مەزھەپلەر توقۇنۇشى داۋامىدا بىردە ئۇنداق، بىردە مۇنداق ئۆزگىرىشلەر مەز-گىلىدىكى ئاكتىپ تەشۋىقاتچى ئىنسانلارنىڭ ۋاھىزلىقىغا ئوخشايتتى.

يۇقىرىقى مىساللار شۇنى چۈشەندۈرىدۇ: دەۋرنىڭ ھەر دوقمۇشدا بىر خىل «رەڭ» گە كىرىۋالدىغان ھېلىقى-دەك تۇراقسىز زىيالىيلارنى ناھايىتى ئاز «بىر قىسىم» دې-گەندىمۇ پۈتۈن زىيالىيلارنىڭ كىشىلەر ئالدىدىكى ئىناۋىتى-گە ئېغىر ئەكس تەسىر كۆرسىتىدۇ. زىيالىيلار ئارىسىدىكى ئىككى قۇتۇپقا بۆلۈنۈش مۇقەررەر ھالدا خەلق ئاممىسى-نىڭ بۆلۈنۈشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. يەنە شۇنى ئالاھىدە تەكىتلەش لازىمكى، زىيالىيلار ئارىسىدا بىرلىك بولماي تۇرۇپ، خەلق بىلەن زىيالىيلار ئوتتۇرىسىدا مۇكەممەل بىرلىك ئورنىتىش تېخىمۇ مۇمكىن بولمايدۇ.

ھازىرقى ئەھۋالنى كۆزەتسەڭ، زىيالىيلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان زامانىمىز كىشىلىرى ئارىسىدا بولىدىغان گەپ-سۆز ياكى يازما ئەسەرلەردە ھە دېسىلا باشقىلارغا ئادالەتچىلىك، دىيانەت، ئۆملۈك - ئىتتىپاقلىق ھەققىدە ۋە-زىخانىلىق قىلىپ، ئۆزلىرى ئۇنىڭ ئەكسىچە ئىش كۆرىدۇ-غان «قىسمەن» ناچار ئەھۋاللارمۇ مەۋجۇت. بۇنى قوپال-راق سۆز بىلەن ئېيتقاندا ساختىپەزلىك، كازىپلىق دېمەي ئامال يوق. بۇ ھالى ھەممە كىشىلەر كۆرۈپ، ئاڭلاپ تۇرغان بولغاچقا ئارتۇقچە توختالماي مۇنداق بىر مىسالنى كۆرسىتىپ ئۆتەي:

«شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنىڭ قايسى بىر سانىدا-كى «تەپەككۈر مېۋىلىرى» تېمىسىدىكى ئەقلىيە سۆزلىرى-نىڭ بىرىدە «يازمىلىرىڭنى ئوقۇپ پەرىشتىمىكىن دېگە-ندىم، قىلمىشلىرىڭنى كۆرۈپ، ئىبلىسلىقىڭنى بىلىدىم»^① دەپ يېزىلغانىكەن. مانا بۇ بىر ئېغىز سۆز يۇقىرىقىدەك

غان نادان، قانۇنىيەتكە پەرۋا قىلمايدىغان جاھىل شوئار-ۋازلارنىڭ قولغا ئۆتتى. نەتىجىدە خەلقنىڭ يەر - زېمىن، مال - مۈلكى ئاساسىغا قۇرۇلغان «خەلق كوممۇنىستى» دا دېھقانلار بۇرۇنقىدىن نەچچە ھەسسە ئارتۇق ئىشلىسىمۇ، پۈتۈن بېساتىدىن ئايرىلىپ ھەتتا سۈپەتسىز تاماقنىمۇ توي-ھۈدەك يېيەلمەي ئاچ قالدى. خەلقنىڭ قولىدىن مەجبۇرىي يىغىپ ئېلىنغان مال - چارۋىنىڭ بىر قىسمى سوغۇقتا توڭلاپ، بىر قىسمى ئاچ قېلىپ ئۆلدى. تىرىك قالغان مال - چارۋىنىڭ قانداق ھالدا ئىكەنلىكى توغرىسىدا ئۆزۈم كۆرگەن بىر ئەھۋالنى سۆزلەپ ئۆتەي.

ئاشۇ يىللاردا تۇرمۇش بۇيۇملىرى قىسچىلىق بولۇپ كەتكەندى. مەن يېزىدىكى ئۆيىمىزگە بارغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە كوممۇنىستىڭ ئاچ قالغان قوزلىرىدىن يەتتە - سەك-كىزى يۈگۈرۈشۈپ كىردى. بىز ئۇلارغا ياڭمۇ، پىياز-لار-نىڭ شۆپىكىنى بەردۇق. ئىنى - سىڭىللار قوزىلارنىڭ دۈم-بىسىدىكى يېرىم ئاجراپ ساڭگىلاپ قالغان يۇڭلارنى چىمداپ ئېلىشتى. مەنمۇ بىر تۇتام يۇڭ ئالاي دەپ تۇتۇپ تارتسام يۇڭ ئاجرىماي بىچارە قوزا ئاچچىق مەرد-گىنچە كۆتۈرۈلۈپ كەتتى. قىلغان ئىشىمغا پۇشايمان قىلىپ يۇڭنى ئالماي، ئىچىم ئېچىشقان ھالدا قوزنىڭ بېشىنى سىلاپ قويۇپ، تالاغا چىقىرىۋەتتىم. قوزىلار ئورۇقلۇقتىن ئاران ماڭاتتى. ھالبۇكى، شۇ كۈنلەردە يۇقىرىقىدەك مەد-ھىيەچى زىيالىيلارنىڭ قەلىمىدە يېزىلغان:

«سېمىزلىكتىن ماڭالمايدۇ،

گۈڭشىمىزنىڭ قويلارى»

دېگەن ناخشىلىرى سەھنىلەردە ياڭراپ تۇردى. بۇنداق مىساللارغۇ كۆپ، گەپنى ئۇزارتماسلىق ئۈچۈن بۇ ھەقتە ئارتۇقچە توختالماي مەنئىيىتىمىزدىن بىر مىسال ئالساق، 1960 - يىللاردا «يېڭى يېزىق» قا كۆچۈش مەز-گىلىدە، كونا يېزىق ئۆگەنگەن مۇتلەق كۆپ كىشىلەر سا-ۋاتىسىز بولۇپ قالدى. شۇ مەزگىلدە يۇقىرىقىدەك «بىر قىسىم» زىيالىيلرىمىز ھە دېسىلا «يېڭى يېزىق ئىلغار يېزىق، كونا يېزىق قالاق يېزىق» دەپ كۈچەپ تەشۋىق قىلىشقاندى. 1980 - يىللىرى يېڭى يېزىق ئەمەلدىن قال-دۇرۇلۇپ، ئۇيغۇر كونا يېزىقى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن مەز-گىلدە يېڭى يېزىق ئۆگەنگەن يەنە بىر دەۋر كىشىلىرى سا-

① بۇ سۆزنى كۆچۈرۈپ يېزىپ قويغان خاتىرە دەپتەرنى يوقىتىپ قويغانلىقىم ئۈچۈن ژۇرنالنىڭ نەق سانىنى كۆرسىتىپ بېرەلمىدىم.

زىرقى تەرەققىيات تەلپىدىن قارىغاندا، ھازىرقى ھالەتنى ساقلاپ تۇرۇشى ئەمەس، ئارقىدىن ئەگىشىپ مېڭىشىمۇ قالاقلق ھېسابلىنىدۇ. ئۇنداق ئىكەن تەلەپكە لايىق ئىلگىرىلەش ئۈچۈن پەقەت ئۆز كۈچۈڭگە تايىنىشىڭ كېرەك. ئۇنداقتا، بۇ كۈچكە قانداق ئېرىشىمىز؟ ئېنىقكى، بىزگە كۈچ - قۇۋۋەت بېرىدىغان بىردىنبىر مەنبە خەلق بىلەن زىيالىيلار ئوتتۇرىسىدىكى بىرلىك. بۇ بىرلىكنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنىڭ ئالدىنقى شەرتى يۇقىرىقىدەك نۇقتىلارنى تۈزىتىش. بۇنىڭ ئۈچۈن زىيالىيلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان پۈتۈن خەلق ئورتاق تونۇش ھاسىل قىلىپ، مەيلى ئۇ ئاتا ياكى بالا بولسۇن، ئەمەلدار ياكى پۇقرا بولسۇن، چوڭ بولسۇن ياكى كىچىك بولسۇن، ھېچقانداق يۈز قارىماي دەل ۋاقتىدا رەھىمسىزلىك بىلەن ئوت ئېچىپ چەكلەش زۆرۈر بولۇپ قالدى. بۇنداق ئورتاق تونۇشنى ئومۇملاش-تۇرۇش يولىدا ئۈلگە كۆرسىتىدىغان ئۆرنەك، ئۆگىتىدىغان ئۇستاز، يول كۆرسىتىدىغان باشلامچى يەنىلا زىيالىيلار قولىمۇ. دېمەك، خەلقنىڭ يۆلەنچۈكى، ئۈمىدى، ئىشەنچىسى ئەنە شۇ زىيالىيلار قوشۇنى. ئۇنداق ئىكەن زىيالىيلار ئۆز بۇرچىنى ئېنىق تونۇپ، توغرا مۇددىئىدا بىلەن ئىزچىل كۈرەش قىلىدىغان ئىرادە تىكلەش، شۇنداقلا خەلقمىزمۇ زىيالىيلارنى ئاڭلىق ھالدا قوللاشنى، ئەگىشىپ مېڭىشىشنى، قەدىرلەشنى، زۆرۈر بولغاندا جان تىكىپ قوغداشنى ئۆزلىرىنىڭ بۇرچى، دەپ تونۇيدىغان ئاڭنى يېتىلدۈرۈپ، ئىككى تەرەپ تەڭ ماسلىشىپ ماڭىدىغان ھالەت شەكىللەنسە، ھەر ساھە تەرەققىياتىمىز خۇددى ئىككى قانتىنى كەڭ كېرىپ پەرۋاز قىلىۋاتقان قۇشتەك تىز يۈكسىلىشىنىڭ كاپالىتىگە ئىگە بولاتتى.

زىيالىيلار ھەققىدىكى مۇلاھىزە مەن جاۋاب بېرەلەيدىغان يېنىك تېپا ئەمەسلىكىنى بىلىپ تۇرساممۇ، كۆزىتىش دائىرىمىنىڭ تار بولۇشى، پىكىر قىلىشىمنىڭ يۈزە بولۇشىغا قارىماي، كۆرۈپ ئۆتكەن ئەمەلىيەتتىن ھاسىل قىلغان ئاز-تولا ئوي - پىكىرىمنى بايان قىلىپ باقتىم. بۇ تېمىنىڭ ئۆزىگە لايىق يورۇتۇلۇشى يەنىلا زىيالىيلارمىزنىڭ دىققەت ئېتىبارىغا باغلىق.

ئاپتور: ئۈرۈمچى تۆمۈريول ئىدارىسى قىبلىتاغ مىللىي مەدەنىيەت يۇرتىدىن (پېنسىيونېر)

كىشىلەرگە بېرىلگەن تولىمۇ ماھىيەتلىك، ئىخچام باھا بولۇپ، بىزگە مۇنداق بىر ھەقىقەتنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

خەلقنى تەربىيەلەيدىغان زىيالىيلار بولسۇن ياكى خەلققە باشلامچى بولىدىغان يولباشچىلار بولسۇن، ئۆزلىرى دېگەن سۆزىگە ئاۋۋال ئۆزلىرى ئەمەل قىلىشى كېرەك. شۇنداق بولغاندا دېگەن سۆز، يازغان ئەسەرلەرنىڭ تەربىيەۋى ئەھمىيىتى بولىدۇ. سۆز بىر خىل، ئەمەلىيەت يەنە بىر خىل بولسا ئۇنىڭ ئەكسىچە بولۇپ، ھەتتا سۆز ئىگىسىدىن يىرگىنىدىغان بولىدۇ. بۇنداق بولغاندا خەلق بىلەن زىيالىيلار ئوتتۇرىسىدىكى ئىشەنچ سۇسلاپ، ئارىلىق يىراقلايدۇ. خەلقنىڭ قوللىشىغا ئېرىشەلمىگەن زىيالىيلار قوشۇنى ئەسكىرىدىن ئايرىلغان قوماندانغا ئوخشاپ قېلىپ، تىلغا ئالغۇدەك بىرەر ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرالمايدۇ. خەلق ئاممىسىنىڭ پىكىرى بوغۇلۇپ قېلىپ، ئاڭلىق، ئوچۇق پىكىرلىك، دادىل ھەرىكەت قىلالمايدىغان بولۇپ قالىدۇ. جەمئىيەتتىكى جاھىل قارا كۈچلەرنىڭ كۈتكىنىمۇ دەل مۇشۇ بولۇپ قالىدۇ.

زىيالىيلار بىلەن خەلق ئوتتۇرىسىدا مۇستەھكەم بىرلىك بولمىغان جايدا تەرەققىيات، ئۇتۇق دېگەنلەردىن سۆز ئېچىشقا ئورۇن قالمايدۇ. بۇ نۇقتىغا ھازىرقى تەرەققىيات تەلپى بويىچە سېلىشتۇرۇپ قارىساقمۇ كۆڭۈلنى بىنا-رام قىلىدىغان ئەمەلىيەتنى كۆرىمىز.

«ھازىرقى دەۋر رىقابەت دەۋرى» دېگەن سۆزنى دائىم ئاڭلاپ تۇرۇۋاتىمىز. بۇ بىر ھەقىقەت. پەن - تېخنىكا، مەدەنىيەت ۋە ئىقتىساد تەرەققىياتىنىڭ سۈرئىتى تارىختا كۆرۈلۈپ باقمىغان تېزلىكتە ئىلگىرىلىمەكتە. بۇ ھالىنى شۇنداق دېيىشكە بولىدۇكى، مەيلى دۇنيا مىقياسىدا بولسۇن ياكى رايونلار ئارا بولۇۋاتقان رىقابەت ھالىتى بولسۇن، خۇددى پۈتۈن چەۋەندازلار بەس - بەستە ئىلگىرىلەۋاتقان بەيگە مەيدانغا ئوخشىتىش مۇمكىن. ئۇنداق ئىكەن، ھەممە چەۋەندازلار ئالدىغا ئۆتۈشكە ئالدىرايدۇ. ھېچكىم ھېچكىمنى ئالدىغا ئۆتكۈزۈشنى ئويلىمايدۇ. ناۋادا بىرەرسى يەنە بىرسىنى «ئالدىغا ئۆتكۈزۈپ قويمەن» دې-سىمۇ ئۇ يالغان. ئەگەر «يېتەكلەپ ماڭمەن» دېسە، ئۇ ئالدى بىلەن سېنىڭ ئالدىڭغا ئۆتۈۋېلىشى كېرەك، سەن يەنىلا ئارقىدا قالسەن. شۇنى ئېنىق بىلىش لازىمكى، ھا-

سېككۇر مېۋىلىرى

قار مەلىكىگە بەرگەن ئۈنچىلەر

▲ تاغ گۇمران بولسا سۇ ئاپتى، باغ گۇمران بولسا

توپا ئاپتى بولىدۇ.

▲ مۇشۇك غىزا تاپسا كۆزنى يۇمۇپ، ئىت غىزا

تاپسا چىشىنى غۇچۇرلىتىپ يەيدۇ.

▲ تاغ تەشمەكنىن، تارىخ تۈزىمەك تەس.

▲ بىرى ئېتىقادى سۇس (يوق)، يەنە بىرى ئىقتىسا.

دى يوق ئادەم ئەڭ قورقۇنچاق كېلىدۇ.

▲ ئادەملەرنىڭ قانداقلىقىنى بىرى يۇرتقا بارغاندا،

بىرى يۇرتىدىن ئايرىلغاندا بىل.

▲ ئىنسانىيەت ئىختىرا قىلغان نەرسىلەر ئىچىدە ئەڭ

گۈزەل ھەم ئەڭ پايدىلىق نەرسە پەقەت ۋە پەقەت

يولدۇر.

▲ قوشناڭغا قاپاق تۈرگىنىڭ دۈشمىنىڭنىڭ قاپقىغا

چۈشكىنىڭدۇر.

▲ بىراۋنىڭ نالىسىگە ئالدىراپ ئىشىنىپ كەتمە،

چۈنكى، تويى بولۇۋاتقان قىزمۇ يىغلايدۇ.

▲ بىر نەرسە ئېلىشنى گادايلاردىن، سېتىشنى بايلار.

▲ جامائەتكە ئارىلاشمىغان ئادەم قاچان تاڭ ئېتىش.

نى بىلمەيدۇ.

▲ ئاشق دۈم، ئاغرىق ئوڭدا ياتىدۇ.

▲ بۇرۇن دوست - بۇرادەرلەر سەيلى - سەپەردە س.

نالسا، ھازىر خەجى - خىراجەتتە سىنالماقتا.

▲ ھەقىقىي دوست ئالدىڭدا ماڭار، ساختا دوست ئار.

قاڭدا.

▲ سۈزۈك سۇ يەر تۈزەر، لاي سۇ يەر بۇزار.

▲ ھەقىقىي ئەركەك بىرى ئاياغ بىلەن سۇغا

چۈشمەس، يەنە بىرى ئايال كىشى بىلەن دوغا چۈشمەس.

▲ پۇلنىڭ كۈچى بىردەملىك، ئەقلىنىڭ كۈچى ھەر.

دەملىك.

نەپەككۇر دۇنياسى

دىن ئۆگەن.

▲ مۇۋەپپەقىيەتنىڭ ئاتىسى — مۇھەببەت، ئانىسى — مۇشەققەتتۇر.

▲ تەبىئىي مۇھىت ناچارلاشسا ئۆپكە، ئىجتىمائىي مۇھىت ناچارلاشسا يۈرەك ئېچىشىدۇ.

▲ بويتاقلار يولدا تۇرۇشقا ئامراق، قوشماقلار يول مېڭىشقا.

▲ پۈت — ئوقۇتقۇچى، قول — ئوقۇغۇچى.

▲ سىز بىرنى سورىسىڭىز ئىككىنى بەرگەن ئادەم سىزنى ياخشى كۆرىدىغان، يېرىمنى بەرگەن ئادەم سىزنى چۈشەنمەيدىغان، ھېچنېمە بەرمىگەن ئادەم سىزگە ئىشەنمەيدىغان ئادەمدۇر.

▲ ئوغۇللار ئۆزى ياخشى كۆرگەن قىزنىڭ ھاجىتىدىن چىقىشىنى، قىزلار ئۆزى ياخشى كۆرگەن ئوغۇللارنىڭ ئۆزىگە ھاجەتەن بولۇشىنى ئويلايدۇ.

▲ ئەخلاقلىق ئادەم مەدھىيەگە، ئەخلاقسىز ئادەم مەسخىرىگە مۇناسىپ.

▲ مۇشۇكۈڭگە نان چايناپ (ئەتۋالاپ) باقساڭ تۆ-شۈككىگە چاشقان چىچار.

▲ ئاش بەرگەنگە سەن قەرز، مۇش بەرگەن ساڭا قەرز.

▲ ھۆرمەت تاپاي دېسەڭ بىرى ئەقىللىق، يەنە بىرى ئەخلاقلىق بول.

▲ دوستۇڭنىڭ كۈلگىنى كۆڭلۈڭنىڭ تەڭكىنى، دۈش-مىنىڭنىڭ كۈلگىنى كۈچۈڭنىڭ كەتكىنىدىن.

▲ قىزلار كۆپ يەردە ئىشلىگەن يىگىتنىڭ كىيىمى پاكىز، قىزلار ئاز يەردە ئىشلىگەن يىگىتنىڭ كۆڭلى پاكىز.

▲ مېھمىنى يوقنىڭ مېھمانخانىسى بولماس، مېھمىنى بارنىڭ بالىخانىسى بولماس.

▲ تۇرمۇشتىن ساۋاق شۇكى، يېرىم يالغىچ يۈرگەن ئادەمدە بىر «كېسەل» بار.

▲ سىياسەت چىرىك يەردە بىرى باينىڭ قەرزى، بىرى نامراتنىڭ ئەرزى سورالماس.

▲ دۈشمەننى يوقىتىشنىڭ ئۇسۇلى بىرى بارچە دۈش-مەننى بىر يەرگە يىغىش، يەنە بىرى ئۇلارنى تەرەپ-تەرەپكە بۆلۈشتۈر.

▲ تۇرغاننى ئاتقان مەرگەن ئەمەس، ئۇچقانىنى ئاتا.

لىغان ھەقىقىي مەرگەندۇر.

— ئابدۇغېنى توختى توغرىلىق كىتابخانسىدا.

ئاپتور: ئۈرۈمچى توغرىلىق كىتابخانسىدا.

تىرەن جەۋھەرلىرى

▲ داڭلىق شەخسلەر پەقەت ئېغىر مەسئۇلىيەتنى ئۆز زىممىسىگە ئالغانلىقى ئۈچۈنلا قەدىرلىكتۇر.

▲ ھەق سۆز ئىناۋەتنى، چوڭچىلىق ئاداۋەتنى كۈ-چەيتىدۇ.

▲ ھەقىقىي دوستۇڭنى تويىدىن كېيىن سىنا.

▲ سېنىڭ بىكار ئۆتكەن بىر كۈنۈڭ، ئەگەر بىلسەڭ بىر كۈنلۈك زىندان كەبى مەھبۇس بولغىنىڭ.

▲ ھەقىقىي دوست ۋە چىن مۇھەببەتكە سالماق كەت-مەيدۇ.

▲ ئادەمنىڭ مەنئىيەتتىن چىرىپ ئۆلۈشى، ماددىيەتتىن ئۆلۈشكە قارىغاندا تېزىرەك.

▲ تىنىگەن، تەمتىرىگەن ۋاقتىڭدا مەلۇم مۇددەتتا بىلەن ئەمەس، بەلكى ساپ دىل بىلەن ياردەم قولىنى سۇنغان ئادەمنى سەنمۇ قەدىرلە.

▲ قىزلارنىڭ ھەقىقىي ئىچكى ۋە تاشقى دۇنياسىنى بىلمەكچى بولساڭ، ياز كەلگەندە قارا.

▲ جايدا سۈلكەت — ئادەمگە سۈپەت.

▲ جىسمىڭغا ئەمەس روھىڭمۇ تەڭ ئىشلىگەندىلا ھەر ئىشتا نەتىجە قازىنالايسىن.

— ئابدۇرەھىمجان مۇھەممەد تىرەن ئاپتور: ئاتۇش شەھەر سۇنتاغ يېزا شورۇق كەنتىدە

مۇھەببەت پۇراپلا تۇرسىكەن زېمىن

▲ ھاياتنىڭ قىرغاقلىرىدا تۇرىمەن. گاھدا يالغىچ كىشىدەك توڭلاپ، گاھدا تەرلەپ، گاھدا پىشقان كىشى-لەردەك تەمكىن؛ گاھدا يىغلاڭغۇ بالدەك تەمتىرەپ، گا-ھدا سۇغا دەسسەپ، گاھدا داڭگالغا. سەن شۇنداق تەمتى-لەپ ھاياتنىڭ داۋانىغا بارغۇچە ھايات دەرھەقىقەتلىرى سېنى سۆرەيدۇ، سەن داۋاندىن چۈشتۈڭمۇ سەن ھەقىقەتنى سۆرەپ ماڭسىن، بۇ دەل ھەقىقەتكە يەتكەن مەنزىل.

▲ بۇرۇن ھاياتقا نۇرغۇن سوئاللارنى قويايتتىم. ھايات ماڭا نۇرغۇن سوئاللارنى قويايتتى. بىز يېڭى، يېڭى-لىپ ماڭاتتۇق. شۇنى ھېس قىلىدىمكى، ھاياتقا ھەقىقەتنى سۆزلەپ بەرگۈچىسى، بىراق ھايات ھەقىقەتنى تونۇتقۇچى بولىدىكەن.

▲ مۇھەببەت ئازابقا ئوخشىمايدۇ. مۇھەببەت پۇراپ تۇرغان كۈچلەر چۈشكە كىرسەكەن دەپ ئارزۇ قىلىدىغان بولىدۇم. لېكىن، چۈشۈمدىمۇ ئاچچىق رېئاللىق. ئەسلى مەن ئادەملەر كۆپ جايدا ياشسا ياخشىمىكىن، دەپ خاتا پەرەز قىپتىمەن. مېنىڭ يۈرىكىم ئادەملەر كۆپ جايدا ئەمەس، ئادىمىلىك پۇراق چاچقان جايلارنى خالايدىكەن ئەمەسمۇ!

▲ دۇنيا ئەسلى بىر سىقىم ھەسرەت، سەن ئۇنى تاشلىماي ماڭسەن. سەن ھەسرەتنى تاشلىۋەتسەڭ خۇشال-لىقتىن مەھرۇم بولىسەن. خۇشاللىقنى قۇچاقلاپ ماڭساڭ ھەسرەت ساڭا ھەمراھ بولىدۇ. شۇڭا ئۇ بىر سۆيۈملۈك ھەسرەت.

▲ بىر ئادەم بىر ئادەمنى ھېچنەرسە قىلىۋېتەلمەسلىكى مۇمكىن. لېكىن، كۆرۈنمەس قەلبى بىر ئۆمۈر كۆمۈۋېتىش، بىر ئۆمۈر يەۋېتىشى مۇمكىن.

▲ ئازابنى سەن ئۆزۈڭ تاپقانلىقىڭ ئۈچۈن ئۆزۈڭ تارتسەن.

▲ زېمىننىڭ ھەر بىر تامچىسىدا ئالەمچە مېھىر - مۇھەببەتنىڭ سېھرى كۈچى بار. ھەر بىر تىنچىمىزدا تەڭرىنىڭ ئۇلۇغ ھېمەتلىرى بار. تەبىئەتنىڭ ھەر بىر ئۆزگىرىشىدە ئىنساننىڭ خۇلقى، خىسلىتى مېھىر - سۆيگۈسى مۇجەسسەم بولغان بولىدۇ. شۇڭا ھېچكىمدىن ھېچنەرسە تىلەمە. تەڭرى ئاتا قىلغان نىمەتلەردىن باشقا ھېچنەرسىگە، مەنەتسىز ئېرىشەلمەيسەن. ھەر بىر ئىنساندا قۇياشنىڭ مېھرى بولسىدى، دۇنيادا نەپەت ۋە ئۆچلۈك بولمىغان بولاتتى.

▲ سەن باشقىلار ئالدىدا ئۆز خاراكتېرىڭدىن باشقا ھېچنەرسىنى كۆرسىتىپ بېرەلمەيسەن ھەم باشقا نەرسىمۇ تەقدىم قىلالمايسەن.

▲ بۇ دۇنيادا ھېچكىم ھېچكىمگە ھېچنەرسە توغرى-لۇق قەسەم ياكى ۋەدە بېرەلمەيدۇ. بېرەلگەن تەقدىردە-مۇ ھېچنەرسىنى ئەمەلگە ئاشۇرالمىي قېلىشى مۇمكىن. شۇڭا

ھاياتتا ھېچكىمگە ھېچنەرسە توغرىلۇق ۋەدە قەسەم بەرمە. بەزىدە شۇ ئىشلارنىڭ ئەكسى بولۇپ قېلىشى مۇمكىن. ياشاش يولۇڭنى تەقدىرگە يانداشتۇرۇپ ماڭساڭ بولىدۇ. ▲ بۈگۈنكى رېئاللىق ئەتىكى ئەسلىمە. شۇڭا، ھەر بىر سۆز ھەر بىر ھەرىكىتىڭگە مەنە بىلەن مۇئامىلە قىل.

— شەمشەق مەرئەبەيدۇللا

ئاپتور: شىنجاڭ مائارىپ ئىنستىتۇتى قوش تىللىق تەربىيەلىنىش سىنىپىنىڭ كۇرسانتى

ئىبارىلەرگە يېڭى ئىلاۋە

▲ قەتئىيلىك — توسقۇنلۇقنى ھوشسىز لاندۇرىدىغان ئەڭ زور كۈچ.

▲ ئىشتىياق — زىمىنىدىكى ۋەزىپىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك يەتلىك ئورۇندا ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان ئەڭ مۇھىم خام ئەشيا.

▲ ئۇتۇق — ئۇيغۇ، ئويۇن - تاماشىنى تەرك قىلىش بەدىلىگە كېلىدىغان شان - شەرەپ.

▲ ئۈمىد — چۈشكۈنلۈك ۋە ئازابنىڭ بىردىنبىر رەقىبى، قىشتا پارلىغان قۇياش، تومۇز ئىسسىقتا ياغقان يامغۇر.

▲ ئۈمىدسىزلىك — ئۈمىدنىڭ يارىدار قىياپىتى، قۇياشسىز سەھەر.

▲ ۋاپا — ئاشىق - مەشۇقلار ئۆزلىرىدىن ئايرىمايدىغان ئەڭگۈشتەر.

▲ سەرەڭگە — ئۆزى كىچىك، ئەمما ئاسماننى ئىس - تۈتەككە توشقۇزغۇچى.

▲ قانۇن — دۆلەتنىڭ تۈۋرۈكى، ساختىپەز، ئالدامچى، ئاچ كۆز ئادەملەرگە تەڭلەنگەن خەنجەر.

▲ قانۇننىڭ قۇدرىتى — ئادالەتنىڭ غەلبىسى.

▲ ئاداۋەت — نادامەت.

▲ بۇزۇقچىلىق — ئەسلىگە كەلتۈرگىلى بولمايدىغان سۇنۇق ئەينەك.

▲ كۆز يېشى — پۇشايماننىڭ ساڭا تۇتقان بىر قەدەھ شارابى.

▲ سەمىيەت — ھۆرمەتنىڭ تۈۋرۈكى، بىر ئادەم-نىڭ ئۆزىدىكى خاتالىقنى تونۇش دەرىجىسى.

تەپەككۈر ئۇچقۇنلىرى

▲ ھۇرۇن ئادەم — ھوسۇلسىز ئېتىز.

▲ رىقابەت — دەۋر ياشلىرىغا تاشلانغان كىملىك.

▲ كۈتۈش — ۋاقىتنىڭ ئەڭ ئاستا ئۆتۈشىدىن مەز.

گىلى.

▲ ھايا — ئىنسانلىق تاج.

▲ ھوقۇق تۇتۇش — تەلپۈنۈپ چىقىپ، تەلپۈرۈپ

چۈشىدىغان شوتتا.

▲ تەكرارلانغان يول — دۈشمەنگە ئاشكارىلانغان

ئاجىزلىق.

▲ زېمىن — ئېچىل داستان.

▲ گەپ توشۇغۇچى — يوشۇرۇن بومبا ئورۇنلاش.

تۇرغۇچى دۈشمەن.

▲ ساختىپەزلىك — رەزىللىكنىڭ ئارقا كۆرۈنۈشى.

▲ بوھتان — يېمىگەن ھانتىنىڭ پۇلىنى تۆلەش.

▲ ھېسسىيات — ئادەمنىڭ ئەڭ يامان «شەيتىنى».

▲ يۇرتتازلىق — بۆلگۈنچىلىكنىڭ ئاساسى.

▲ گىرامماتىكا — سۆز - جۈملىلەرنىڭ قېلىپى.

▲ لوگىكا — سۆز - جۈملىلەرنىڭ مېغىزى.

▲ تەبىئەت — سۈكۈت ئىچىدىكى سىر، ئۇيقۇدىكى

ساھىبجامال.

▲ پۇرسەت — تالانت ۋە ئىقتىدارنى ئىسپاتلىغۇچى.

▲ بۇزۇپ چاقىرغان ئىسىم — ھۆرمەتنىڭ يوقىلىشى.

▲ پۇشايمان — ئەقىلسىز باشنىڭ ئاچچىق نىداسى.

▲ خۇشاللىق — ئامانەتكە قويۇلغان قايغۇ — ھەس.

رەتنىڭ ئۆسۈمى.

▲ قانائەت — توكۇرنىڭ پالەچنى كۆرگەن چاغدىكى

ھالىتى.

▲ ئىسىم كارتۇچكىسى — دۇنيادا راست - يالغاننى

ئايرىش قىيىن بولغان ئۆزىنى تونۇشتۇرۇش ئىسپاتى.

▲ ياخشى كۆڭۈل — باغ، ياخشى گەپ — گۈل،

ياخشى ئىدىيە — يىلتىز، ياخشى ئىش — مېۋە.

▲ مۇلايىم سۆز — ۋەھشىلەرنى دوستلاشتۇرىدىغان

خىسلەتلىك دورا.

— سىدىق تۇردى

ئاپتور: قاغىلىق ناھىيەلىك پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىدىن

▲ باشقىلارغا «جاپا چەكتىڭلار» دەيدىغان ئادەم،
بىر بولسا ئەمگەكنىڭ قەدرىنى بىلىدىغان، بىر بولسا جاپا-
نى ئەڭ ئاز چېكىدىغان ئادەم.

▲ ئۆگىنىش مەنىۋى ئوزۇق ئىزلەش جەريانىدۇر،
تەپەككۈر قىلىش ئۆگىنىشنى ھەزىم قىلىش جەريانىدۇر.
▲ ئىشلىرىڭ ئەتىگە قاراپ قالسا، پېشانەڭ تەتۈرگە
قاراپ قالدۇ.

▲ تەمەخور دوست مېلىڭگە، خۇشامەتچى دوست ئە-
مىلىڭگە، ھەقىقىي دوست بىلىمىڭگە ھۆرمەت قىلىدۇ.
▲ سەن ئۇنى يۆلسەڭ، ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ باشقى-
لارنى يۆلىشىگە كۆزۈڭ يەتكەن ئادەملەرنى يۆلسەڭ،
ئەمگىكىڭنىڭ ھەقىقىي ئەھمىيىتى بولىدۇ.

▲ مەقسەتتىن ھەرىكەت، بىپەرۋالىقتىن غەپلەت، غەپ-
لەتتىن ھەسرەت تۇغۇلىدۇ.
▲ ھۈنەرۋەنلىرى كۆپ يەرنىڭ سانائەتلىشىشى يوشۇ-
رۇن كۈچى زور بولىدۇ.

▲ بىلەمسەن، تاشنى تەشكەن سۇنىڭ كۈچى ئەمەس،
بەلكى ئۇنىڭ سەۋر - تاقىتىدۇر. سەن سەۋر تاقەتنى
«تامغان تامچىنىڭ تاشنى تېشىشى» گە ئوخشاتساڭ، ئۇنىڭ
ھەقىقىي مەنىسىگە يەتكەن بولىسەن.

▲ ياخشى نامىڭ بولمىغان جايلاردا، ياخشى ئورنۇڭ-
مۇ بولمايدۇ.

▲ كۆڭۈل ئىزلىمە، نىشان ئىزلە.
▲ ئاۋۋال ئۆزۈڭگە ئىشەن، ئاندىن باشقىلارنى
چۈشەن.

▲ خاتا قانۇنىيەتنىڭ جازاسىنى تەبىئەت، خاتا قانۇن-
نىڭ جازاسىنى جەمئىيەت بېرىدۇ.

▲ ئەجىرسىز بايلىققا قانچىلىك ئېرىشكەن بولساڭ،
شۇنچىلىك خەۋپ - خەتەرگە يولۇققان بولىسەن.

▲ ھەقىقىي كۈچ - قۇدرەت بايلىق بىلەن ئەقىلنىڭ
بىر يەرگە جەم بولۇشىدۇر.

▲ ئەخلاقلىق، ئىلمىلىك، دىيانەتلىك ياخشى ئادەم-
لەرنىڭ باي بولۇشى، شۇلار ياشاۋاتقان جەمئىيەت ئۈچۈن
ئامەت؛ بىلىمسىز، نادان، ئەخلاقسىز، ئىپلاس ئادەملەرنىڭ
باي بولۇشى، ئۇلار ياشاۋاتقان جەمئىيەت ئۈچۈن ئاپەت
ئېلىپ كېلىدۇ.

▲ ئادەملەر ئەڭ ئاز قىلغان ئىشلىرىنى خاتىرىگە، ئەڭ كۆپ قىلغان ئىشلىرىنى قەلبىگە يۈكەيدۇ. كۆپ ھاللاردا قەلبىگە يۈكەنلىرى ئۆزى بىلەن كېتىپ، خاتىرىگە پۈت-كەنلىرى ساقلىنىپ قالىدۇ. شۇنداق بولغانلىقتىن بەزى تارد-خېي خاتالىقلار ئاسانلا يۈز بېرىدۇ.

▲ نەپسانىيەتچى ئادەملەر ئۆزئارا بىرلىككە كېلەلمەيدۇ.
▲ ئۆز پىكىرىڭنىڭ توغرا ئىكەنلىكىگە تولۇق ئىشەنچ قىلالساڭ، ئۇنىڭدا چىڭ تۇرۇش جاھىللىق ئەمەس، بەلكى ئاقىللىق بولىدۇ.

▲ مەنپەئەت ئۈچۈن ياشاۋاتقان ئادەملەرنىڭ ھېچ-قانداق جايدا ئېنىق مەيدانى بولمايدۇ.

▲ مەنئۇبىيىتى ئۆلگەن ئادەمگە ھېكمەت تەسۋىر قىلمايدۇ.

▲ ئىنساننىڭ غۇرۇر - پەزىلىتى سۇسلىغانچە نامەرت-لىشىدۇ.

▲ يۈزسىز ئادەمدە ئەستايىدىللىق بولمايدۇ، چۈنكى، ئۇ باشقىلارغا يۈز كېلەلمەسلىكىنى ئەسلا ئويلاپ قويممايدۇ.

▲ يالغان ئىش، ساختىلىق، ئەقىل ۋە كۈچنىڭ ئەڭ زور ئىسراپ بولۇشىدىن باشقا ئىش ئەمەس.

— مۇھەممەتجان ئابدۇغېنى
ئاپتور: كېرىيە ناھىيەلىك خەلق قوراللىق بۆلۈمىدىن

مەن ئويلايمەن...

▲ بەزى ئاياللار ئېسىل فار - فور قاچا - قۇچىلارنى سېتىۋېلىپ يىغىدۇ، ئۇلارنى ئېسىل ئىشكاپلارنىڭ ئېگىز جايلىرىغا تىزىپ ساقلايدۇ. ئۇ نەرسىلەرنىڭ ھەر يىلى يې-ئىدىن - يېڭىسى چىقىپ تۇرىدۇ. بەزى ئەرلەر ئېسىل ھاراق تاماكىلارنى ساقلاشنى ياخشى كۆرىدۇ. ھاراق - تا-ماكىلارمۇ يىلدىن - يىلغا يېڭى ماركىلار بىلەن بازارغا سېلى-نىدۇ. مېنىڭ تەۋسىيەم: «شېنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنىڭ ھەممە سانلىرىدىن سېتىۋېلىپ ساقلاپ قويۇڭ. چۈنكى، ئۇنىڭ كونسىمۇ يېڭى، يېڭىسىمۇ يېڭى، ئېسىلىنىڭمۇ ئېسى-لى بۇ ژۇرنالدا.

▲ ئاياللارنىڭ يىغىسى ئەرلەرنى ئويغىتىدۇ، ئەمما ئەرلەرنىڭ يىغىسى ئەل - يۇرتنى ئويلىتىدۇ.

▲ «شېنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنى تۇنجى قېتىم كۆرۈپ ھەيران قالغان، 2 - قېتىم كۆرۈپ چوڭقۇر تەلەپ-لەر قىلغان، 3 - قېتىم كۆرۈپ ئۆز ئىجتىمائىيىتىڭىزدىكى مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش يولىنى تاپقان دەك بولغان بولۇشى-مىز مۇمكىن. شۇنداق، مانا بۇ «شېنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنىڭ قەلب تۆرىمىزدىن تۆۋەنلىمەي قوللاردىن - قوللارغا، يىللاردىن - يىللارغا ئەتىۋارلىنىپ ساقلىنىپ كېلى-ۋاتقانلىقىنىڭ سەۋەبى.

— روزىمۇھەممەت تۇردى
ئاپتور: يوپۇرغا ناھىيە 3 - ئوتتۇرا مەكتەپتە ئىنگىلىز تىلى مۇئەل-لىمى

تەپەككۈر مېۋىلىرى

▲ بەزىلەر ماڭا ئازابىنى ئۇنتۇش ئۈچۈن تاتلىق ئۇخلاۋاتقان بەختىزنى كۆرگىنىدە ئۇنى ھەرگىز ئويغات-ما، بەختنى چۈشەنمەيدۇ، دەيدۇ. مەن ئۇلارغا «مەن ئۇنى ئويغىتىپ بەختنىڭ ھەرىكەت ئىكەنلىكىنى سۆزلەپ بېرىمەن» دەيمەن.

▲ دۇنيا كۆزۈڭگە كەڭرى بولۇپ كۆرۈنگەندىلا، سەن خۇشاللىق ياكى ئازابىنىڭ ئەرزىمەسلىكىنى تونۇپ يې-تسەن.

▲ ئەقىل ساڭا كاتتا سېخىلىق بىلەن چېچىلغان ئۇرۇق، ئەمما ئۇنى بىخلىتىش ياكى تۇنجۇقتۇرۇش سېنىڭ ھىممەت شىجائىتىڭگە باغلىق.

▲ تۈندىن قورقىدىغانلار زۇلمەت قويندا يورۇقلۇق-نى ئۇلۇغلاشنى بىلمىگۈچىلەردۇر.

▲ ئادەم ئۆمرىدە بىر قېتىم بولسىمۇ ئەڭ سەمىمىي-تى بىلەن ئۆلۈمنى ئېسىگە ئالالسىلا، باشقىلارغا قىلىدىغان مەككەرلىق ۋە قۇۋلۇقتىن ساقلىنالايدۇ.

▲ دۇنيانىڭ غەمكىن سادالىرى تەۋەككۈلچىلىكى بول-مىغان ئارىسالدى يۈرەكلەردىن چىقىدۇ.

▲ بۈگۈنكى دەۋر ئۆزىنى كۈچەيتىمگەنلەرنىڭ «مېنىڭ توغرا» دېيىش ھوقۇقى بولمايدۇ.

▲ كىشىلەر بىلەن ئەڭ چاقچاقلىشىشقا (ئوينىشىشقا) ئامراق كېلىدىغىنى تارىخ. ئەگەر سەللا بىخۇدۇلۇق قىلساڭ، ئۇ سېنىڭ يۈرىكىڭنى باشقىلارنىڭ قولغا تۇتقۇ

▲ گۈزەل ئەخلاق — ئاقىلى ئەخمەقنىن پەرقلىنىدۇ.
 رۇپ بېرىدىغان قورال.
 ▲ مۇھەببەتنى ھەقىقىي مەنىسى بىلەن چۈشەنگەن ئا.
 دەمگە ئۇ بىر مەنىۋى ئىنقىلاب.
 ▲ جازالاشقا توغرا كەلسە خاتا يېڭىلىق ياراتقان ئا.
 دەمنى ئەمەس، يېڭىلىق يارىتىش مۇمكىن تۇرۇقلۇق يارات.
 مېغان ئادەمنى جازالاش كېرەك.
 ▲ ئادەم ئۆزىنىڭ ئىنسانلىقىنى دوغا تىككىنى ماھىيەتتە
 ئۆز - ئۆزىگە قاتىللىق قىلغىنى.
 ▲ روھىي گاسلىقتىن ئېتىقادسىزلىق كېلىپ چىقىدۇ،
 ئېتىقادسىز ئادەمنىڭ دۇردانە سۆزلىرىدىن ئېتىقادلىق گاچە.
 نىڭ تىلى سۆيۈملۈكتۇر.
 ▲ ھەر قانداق ئالىمنىڭ ئۆگەنگەنلىرىدە بىرى ئۆز
 ئېلىگە ساداقەت، يەنە بىرى ئۆز ئىلمىگە ئىخلاى بولمىسا
 ئۇنىڭ ئاقىۋىتى نادان قۇلدىنمۇ پاجىئەلىك.
 — نۇرمۇھەممەد ئابدۇۋەلى
 ئاپتور: يەكەن ناھىيە تاغراچى يېزا مەركىزىي ئوتتۇرا مەكتەپ
 ئوقۇتقۇچىسى
 (ئاخىرى 54-بەتتە)

زۇپ قويدۇ.
 ▲ بىر قوۋمنىڭ تارىخى ئەۋلادلار تۇنجى قېتىم ئا.
 لىغان ئەللىي (ئەل ئۈچۈن) ناخشىسىنى قانداق تەرىزدە
 ئاڭلىشى بىلەن باغلانغان بولىدۇ. چۈنكى، ئەللىي ناخشە.
 سنى ئانا باغرىدىن چىقىرىپ ئېيتىمىغان بولسا، ئۇ پەرزەنت
 تۇنجى زۇلۇمنى ئانىسىغا سالىدۇ، ئەگەر يۈرىكىڭنىڭ قات -
 قېتىدىن ئېيتقان بولساڭ تۇنجى ساداقەتنى خەلقىگە سالىدۇ.
 ▲ ئادەمنىڭ ئىشىغا ئەمەس، ماھىيىتىگە قاراپ ماختە.
 لىشى، ئادەمنىڭ ئۆزىگە تەئەللۇق ھەقىقىي ئالقىشتۇر.
 ▲ ئارتۇقچە ماختاش بىلسەڭ سېنى خورلىغانلىق.
 ▲ مەن بىرمۇ دوستۇمنىڭ بولماسلىقىدىن قورقماي.
 مەن، ئەمما ئۆزۈمنىڭ - ئۆزۈمگە ئۆچ بولۇپ قېلىشىمدىن
 قورقىمەن.
 ▲ تىرىكچىلىكنىڭ ماھىيىتى — ئۆزىنىڭ ئادەملىكە.
 نىڭ دەرىجىسىنى كامالەتكە يەتكۈزۈشتە.
 ▲ بۇ دۇنيادا ئادەملەرگە نېمە يېتىشمەيدۇ؟ ھەممە.
 سىدىن ئاۋۋال تاقەت ھەم ئۆزى خالىغىنىدەك ئەركىنلىك.
 ▲ بۇ دۇنيادا ئادەملەر نېمىنى ئەڭ كۆپ تىللايدۇ؟
 شەيتاننى. ئەمما، شەيتاننىڭ «دوستلۇقى» دىن كېچەلمەيدۇ.

《新疆文化》(维吾尔文)

综合性文学双月刊

主管单位: 新疆维吾尔自治区文化厅
 主办单位: 新疆维吾尔自治区艺术研究所
 编辑出版: 《新疆文化》杂志编辑部
 国际标准刊号: ISSN1008-6498
 国内统一刊号: CN65-1073/1
 海外发行: 中国图书进出口(集团)总公司出口部
 代理者地址: 中国北京朝阳区工体东路16号
 P.O.BOX 88, 16 Gongti East Road, Beijing 100020, China
 海外发行代号: 6498BM
 发行范围: 国内外发行
 地址: 新疆乌鲁木齐市新华南路11号万国大厦10楼
 邮 编: 830000 电话: (0991) 2856942
 印 刷: 《新疆日报》印务中心
 发 行: 乌鲁木齐市邮局
 订 阅: 全国各地邮局

邮发代号: 58-22 定价: 8.50元

《新疆文化》(维吾尔文) 2015-يىلى 3-سان (ئومۇمىي 333-سان)

(قوش ئايلىق ئونئۆپر سال ئەدەبىي ژۇرنال)

باشقۇرغۇچى: ش ئۇ ئار مەدەنىيەت نازارىتى
 چىقارغۇچى: ش ئۇ ئار مەدەنىيەت تەتقىقات ئورنى
 تۈزۈپ نەشر قىلغۇچى: «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى
 خەلقئارالىق نومۇرى: ISSN1008-6498
 مەملىكەتلىك نومۇرى: CN65-1073/1
 چەت ئەللەرگە تارقىتىش ئورنى: جۇڭگو كىتاب
 ئىمپورت - ئېكسپورت (كۆرۈمى)
 باش شىركىتى ئېكسپورت بۆلۈمى
 چەت ئەللەرگە قارىتا ۋاكالىت نومۇرى: 6498BM
 مەملىكەت ئىچى ۋە چەت ئەللەرگە تارقىتىلىدۇ
 ئادرېس: ئۈرۈمچى شەھىرى شىنخۇا جەنۇبى يولى 11-نومۇر ۋەنگو سارىيى 10-قەۋەت
 پوچتا نومۇرى: 830000 تېلېفون نومۇرى: (0991)2856942
 باشقۇچى: «شىنجاڭ گېزىتى» باسما مەركىزى
 ئۈرۈمچى شەھەرلىك پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ
 مەملىكەتنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى پوچتخانىلار مۇستەرى قوبۇل قىلىدۇ

پوچتا ۋاكالىت نومۇرى: 58-22 باھاسى: 8.50 يۈەن

باللار ئۈچۈن سوققان يۈرەك

مەرھۇم ئەدىب ئەخمەتجان قۇربان سابىرى (1960 – 2011) نى ئەسلەيمىز!

ئۇ ھايات ۋاقتىدا چوڭلار ۋە بالىلارغا ئاتالغان يەتتە پارچە رومان ۋە ھەر خىل ژانىردىكى باللار ئەسەرلىرىدىن 47 پارچە كىتاب نەشر قىلدۇرغان. رومانلىرىدىن «كۆك ئۆستەڭ»، «ئەلقۇننىڭ ئانا يۇرتتىكى ساياھىتى»، «چىچەن قوشماقلار»، «مۇقام ۋارىسلىرى»، «ئورمانلىقتىكى ئويۇنلار»، «سىرلىق ئۆڭكۈر»، «سامساق ھەييار» قاتارلىقلار؛ باللار كىتابلىرىدىن «كالتە قۇيرۇق چاشقاننىڭ سەرگۈزەشتىلىرى» (چاتما چۆچەك)، «كالتە قۇيرۇق چاشقاننىڭ مۇشۇكلەر ئارىسىدىكى سەرگۈزەشتىلىرى» (چاتما چۆچەك)، «چوغلۇق ۋە ئۇنىڭ ئويۇنچۇقلىرى» (چاتما چۆچەك)، «ئاق قۇشقاچنىڭ ھېكايىسى» (چاتما چۆچەك)، «يالغانچى تۇسۇق» (چاتما چۆچەك)، «قۇللىق قېچىپ كەتكەن بالا» (چۆچەك ۋە مەسەللەر)، «ئۇيغۇر باللار چۆچەكلىرى» (5 قىسىم كىتاب)، «ئۇيغۇر باللار مەسەللىرى» (5 قىسىم كىتاب)، «ئۇيغۇر باللار تېپىشماقلىرى» (6 قىسىم كىتاب)، «ئۇيغۇر باللار قوشاقلىرى» (5 قىسىم كىتاب)، «ئۇيغۇر باللار ھېكايىلىرى» (5 قىسىم كىتاب)، «باللار يۇمۇرلىرى»، «باللار چاقچاقلىرى» قاتارلىقلار ئالاھىدە سالماقنى ئىگىلەيدۇ.

قېرىنداش مىللەتلەر سەنئەت ئەسەرلىرىدىن

جوييا، تەخەللۇسى ئوۋجۇن، شىنجاڭ بورتالادىن، موڭغۇل،
شىنجاڭ قەشقەردە تۇغۇلغان. شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ
ئەزاسى، رەسسام، شائىرە، نەسر يازغۇچىسى. «ئەگشىپ يۈرۈش»،
«جوييا خاتىرىلىرى» قاتارلىق ئەسەرلىرى نەشر قىلىنغان. ئۇ
تېكىستنى يازغان «تاغدىكى تاش كېمىرلارنىڭ سىرى» ناملىق
ھۆججەتلىك فىلىم 21 - نۆۋەتلىك جۇڭگو كىنو - تېلېۋىزىيە «ئالتۇن
بۈركۈت مۇكاپاتى»غا ئېرىشكەن.

